

Ekonomikas ministrija

LATVIJAS EKONOMIKAS ATTĪSTĪBAS PĀRSKATS

RĪGA 2021

ISSN 2661-5061

Ekonomikas ministrija

LATVIJAS EKONOMIKAS ATTĪSTĪBAS PĀRSKATS

RĪGA 2021

Ja Jums ir komentāri, jautājumi vai ierosinājumi, lūdzam tos adresēt:

Ekonomikas ministrijai
Brīvības ielā 55, Rīga, LV-1519

Tālrunis 371-67013100

Fakss 371-67280882

E-pasts: macro@em.gov.lv

Interneta vietne: <http://www.em.gov.lv>

Pārskatu sagatavojuši: O.Barānovs (redaktors, 1., 6.5.), T.Buls (2.), I.Šnīdere (3.1., 3.2., 4.1., 4.3., 4.4., 4.6., 4.7., 4.8., 4.9., 6.1.), J.Ušpelis (3.2., 4.5., 6.6.), I.Skribāne (3.3., 6.2., 6.3., 6.7., 6.9.), E.Gergelevičs (3.4., 4.2.), J.Salmiņš (5.), V.Skuja (6.4.), L.Neiders (6.8., 6.9.), N.Ozols (7.1., 7.2., 7.3., 7.4.), A.Rožkalne, K.Ļesterovs (7.4.), Č.Gržibovskis (8.1., 8.2.), G.Silovs (8.2.), I.Rubika (8.2.), I.Baltābola (8.2., 9., 11.2.), K.Kampāne (8.2., 11.1.), J.Reinsone, E.Kudure-Ševčuka (8.3.), A.Šmukste (9.), E.Pētersone (9., 11.1.), M.Jansons, A.Bekasova, M.Laudere, A.Zimele (10.), D.Klinsone, A.Jaunzeme, D.Fricbergs (11.2.), Ģ.Blumers, Z.Gailume-Zohara (11.3.), L.Rozentāle, D.Armane (12.1), S.Gerinoviča (12.2.), A.Neimanis (12.3.), H.Rimša (12.3., 12.4.), O.Feldmane (13.), R.Lastovska (14.), D.Butāne, L.Spārniņa, I.Šīrava (15.), S.Gertmane (16.), A.Latišenko (16.).

Pamatā skaitliskā informācija un dati, izņemot īpaši norādītos gadījumos, ir saņemti no Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes. Eiropas Savienības dati tiek ņemti no *Eurostat* datu bāzes. Latvijas Bankas un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas dati ir izmantoti Latvijas maksājumu bilances, banku un monetāro rādītāju raksturojumā. Valsts kases dati ir izmantoti valsts finanšu rādītāju raksturojumā.

© Ekonomikas ministrija, 2021

Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce ir obligāta

ISSN 2661-5061

UZRUNA

Jūsu vērtējumam nododam Ekonomikas ministrijas speciālistu sagatavoto kārtējo – 2021. gada *Latvijas ekonomikas attīstības pārskatu*. Pārskatā vērtēta situācija ekonomikā, kā arī prognozētas ekonomikas attīstības perspektīvas.

Covid-19 pandēmija ir spēcīgi un paliekoši ietekmējusi sociālekonomisko situāciju globālā mērogā un arī Latvijā. Vēlos atzīmēt, ka Latvija jau 2020. gada maija beigās izstrādāja skaidru stratēģiju, kā pārvarēt pandēmijas izraisīto krīzi. Tā paredz pasākumus mūsu valsts ekonomiskās aktivitātes atjaunošanai trīs posmos. 2020. gadā īstenojam pasākumus, lai stabilizētu finanšu situāciju iedzīvotājiem un uzņēmējiem, bet turpmākajos divos gados īstenojam pasākumus ekonomikas pārorientācijai, ar uzsvāru uz inovāciju, digitālo transformāciju, mūžizglītību un orientējoties uz ekonomikas strukturālām pārmaiņām, mērķtiecīgi pielāgojot valsts atbalsta mehānismus. Sākot no 2023. gada – izaugsmes fāzē, paredzēti pasākumi tautsaimniecības transformācijai, kas balstīti preču un pakalpojumu eksporta dinamiskā attīstībā, nodrošinot tautsaimniecības izaugsmi caur produktivitātes pieaugumu, automatizāciju, digitālo transformāciju, atbalstu uzņēmumu izaugsmei un strauji augošām nozarēm un ekosistēmām.

Lai gan situācija, kas saistīta ar pandēmiju, ir sarežģīta, 2021. gadā Latvijas ekonomika ir stabilizējusies, un atbilstoši Ekonomikas ministrijas prognozēm IKP pieaugums šogad varētu sasniegt tuvu 5%. To ir nodrošinājis uzņēmēju izcilais sniegums eksportā, ko ir veicinājušas arī Ekonomikas ministrijas atbalsta iniciatīvas. Tāpat šis gads ir bijis veiksmīgs investīciju piesaistē, ko sekmēja arī valdības īstenotā politika, ieviešot „zaļā koridora” principu prioritārajiem investīciju projektiem. Lai arī neskaidrība par Covid-19 ietekmi uz ekonomikas attīstību joprojām ir ārkārtīgi liela, jo nav skaidrs, cik ilgi un plaši turpināsies vīrusa izplatība Eiropā un pasaulē, vairums ekspertu prognozē, ka izaugsme 5% apmērā Latvijā turpināsies arī 2022. gadā.

Ekonomiskās izaugsmes sekmēšanai un Covid-19 krīzes seku mazināšanai arī 2022. gadā uzņēmējiem būs pieejama virkne atbalsta programmu, sekmējot ekonomikas transformāciju, produktivitāti un digitalizāciju, mājokļu pieejamību, nevienlīdzības mazināšanu, t.sk. īres un sociālo mājokļu pieejamību, kā arī energoefektivitāti. Nākamgad plānots uzsākt Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna un ES struktūrfondu jaunā plānošanas perioda atbalsta programmas kopumā vairāk nekā 1,6 miljardu eiro apmērā četros investīciju virzienos – uzņēmumu digitalizācijā, ekonomikas transformācijā un produktivitātes veicināšanā, reģionālās nevienlīdzības mazināšanā, kā arī klimata pārmaiņu mazināšanā un energoefektivitātes paaugstināšanā. Lai definētu nākamo septiņu gadu tautsaimniecības attīstības prioritātes Ministru kabinets 2021. gada 16. februārī apstiprināja Ekonomikas ministrijas izstrādātās „Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam”, kuras mērķis paredz eksporta apjomu palielināt līdz 22 miljardiem eiro 2023. gadā un līdz 27 miljardiem eiro 2027. gadā.

2022. gadā esam raduši iespēju izveidot divus jaunus un uzņēmējiem nozīmīgus atbalsta instrumentus. Inovācijas fonda jeb *Nozaru pētījumu programmas* iniciatīvas ietvaros tiks izveidota valsts ilgtermiņa misiju orientēta pētījumu programma jaunu produktu radīšanai un sabiedrībai būtisku izaicinājumu risināšanai. Paredzēts, ka programmā tiks īstenoti projekti atbilstoši divām Latvijā apstiprinātajām *Viedās specializācijas stratēģijas* (RIS3) jomām, tādām kā biomedicīna, medicīnas tehnoloģijas, farmācija, kā arī fotonika un viedie materiāli, tehnoloģijas un inženiersistēmas. Savukārt komersantu attīstībai, konkurētspējai, eksporta apjoma palielināšanai, nodrošinot finansējumu dzīvotspējīgu uzņēmējdarbības projektu īstenošanai, tiks radīta aizdevumu programma lieliem investīciju projektiem ar kapitāla atlaidi.

Lai sniegtu atbalstu Latvijas uzņēmumiem eksporta palielināšanā, darbu turpina 21 Latvijas ārējā ekonomiskā pārstāvniecība ārvalstīs. Tiek strādāts, lai paplašinātu līgumtiesisko bāzi, un plānots 2022. gadā parakstīt Latvijas Republikas valdības un Saūda Arābijas Karalistes valdības līgumu par ekonomisko sadarbību, sniedzot atbalstu Latvijas uzņēmējiem jaunu tirgu apgūšanā. Komersantiem tiek piedāvāti arī *Eiropas Biznesa atbalsta tīkla* pakalpojumi – palīdzība starptautisko partneru meklēšanā, tirgus informācijas sagatavošana, konsultācijas par likumdošanu un uzņēmējdarbības aspektiem, par pieeju finansējumam u.c. Jāatzīmē, ka Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra ir izstrādājusi valsts platformu biznesa attīstībai „business.gov.lv”, kas veicinās pakalpojumu digitalizāciju un e-pakalpojumu attīstību kopumā.

Ekonomikas ministrijas vīzija ir radīt izcilu uzņēmējdarbības vidi un virzīties uz inovatīvas ekonomikas modeli. Tāpēc uzņēmējdarbības vides pilnveidošanas tālākajam darbam esam paredzējuši efektīvāku nepieciešamo pasākumu identificēšanas un administrēšanas procesu, veidojot ciešāku atgriezenisko saiti ar uzņēmējiem un ļaujot pastāvīgi sekot pasākumu ieviešanas progresam.

Virzībā uz izcilu uzņēmējdarbības vidi Latvijā tiek īstenota iniciatīva „Konsultē vispirms”, kas paredz uzlabot savstarpējo sapratni starp uzņēmējiem un uzraugošajām iestādēm, veicinot noteikto prasību izpratni un izpildi, nevis sodīšanu. Iniciatīvas definētie mērķi kopumā ir sasniegti. Pirmkārt, ir mainīta kontrolējošo institūciju uzvedības kultūra no primāri represīvas uz atbalstošu. Veidotā vide nodrošināja, ka iestādēm ir iespējas mācīties un apgūt labāko praksi. Otrkārt, iniciatīva veicinājusi procesu efektīvizēšanu un optimizēšanu, taupot uzņēmēju resursus, mazinot administratīvo slogu, veicinot labāku sadarbību. Treškārt, principa „Konsultē vispirms” ieviešanas novērtēšanas laikā saņemts pozitīvs klientu (komersantu)

novērtējums par iestāžu darbību – kopējais *Klientu uztveres indekss* 2020. gadā sasniedza vidēji 83,03 indeksa punktus (no 100), kopējais „Konsultē vispirms” indekss – attiecīgi 83,51. Un tas ir pieaugošs trīs gadu periodā.

Godīgas konkurences vides nodrošināšana arī ir uzskatāma par neatsveramu elementu konkurētspējas veicināšanā. Konkurences politikā aktuāli būs turpināt sekmēt vienlīdzīgu un nediskriminējošu konkurenci starp publiskajām personām (piemēram, valsts vai pašvaldību kapitālsabiedrībām) un privāto sektoru. Godīgas konkurences nodrošināšanā, iekšējā tirgus un patērētāju tiesību aizsardzībā 2022. gadā tiks investēti 6,7 milj. eiro. Tāpat rasta iespēja nākamgad stiprināt Konkurences padomes kapacitāti, piešķirot papildu finansējumu 168 tūkst. eiro apmērā, lai efektīvāk izpildītu konkurences noteikumus un uzraudzītu iekšējā tirgus pienācīgu darbību. Savukārt Patērētāju tiesību aizsardzības centra darbības procesu un sniegto pakalpojumu digitalizēšanā nākamgad tiks investēti 287 tūkst. eiro.

Pārdomāta un jēgpilna elektronisko procesu ieviešana un būvniecības informācijas sistēmas funkcionalitātes attīstība ir ļāvuši nodrošināt, ka Covid-19 pandēmijas mazināšanai ieviestie ierobežojumi minimāli ir ietekmējuši būvniecības procesa norisi un būvniecības nozares attīstību. Pēdējos gados sadarbībā ar būvniecības nozari ir īstenoti vairāki kompleksi pasākumi, kas ļāvuši būtiski uzlabot nozares konkurētspēju. Turpinās būvju informācijas modelēšanas (BIM) ceļa kartē paredzēto pasākumu īstenošana, liekot uzsvāru uz nozares speciālistu apmācīšanu un būvniecības studiju programmu pilnveidošanu. Ir pabeigta vienotās elektroniskās darba laika uzskaites sistēmas izveidošana, kurā tiek apkopoti dati no elektroniskajām darba laika uzskaites sistēmām par būvlaukumā nodarbināto faktiski nostrādāto laiku, kā arī dati par konkrētās būvniecības ieceres īstenošanas ietvaros noslēgtajiem būvdarbu līgumiem.

Ekonomikas ministrija turpina veikt mērķtiecīgus pasākumus būvniecības nozares konkurētspējas veicināšanai un kvalitātes uzlabošanai. Lai nodrošinātu būvniecības procesa kvalitāti, ir svarīgi turpināt pilnveidot normatīvo regulējumu būvniecības jomā. 2021. gadā Saeima ir apstiprinājusi grozījumus *Būvniecības likumā* attiecībā uz būvniecības procesa dalībnieku atbildības stiprināšanu. Tāpat Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi vairākus grozījumus *Vispārīgajos un speciālajos būvnoteikumos*, kā arī pilnveidojusi un aktualizējusi atsevišķu būvnormatīvu regulējumu.

Kopš 2014. gada uzsāktās mājokļu garantiju programmas ir palīdzējušas vairāk nekā 18 tūkst. ģimeņu, kurās aug vairāk nekā 27 tūkst. bērnu, tikt pie atbilstoša lieluma un kvalitātes mājokļiem. Kopējā garantiju summa programmas darbības laikā vairāk nekā 143 milj. eiro.

Attīstības finanšu institūcijas Altum īstenotās mājokļu garantiju atbalsta programmas un atbalsta programmas „Balsts” turpināšanai 2022. gadā kopumā piešķirti 9,1 milj. eiro. Mājokļu pieejamības atbalsta programmām ir nozīme ģimenes drošības veicināšanai un ģimenes pieauguma plānošanai, programma veicina nekustamā īpašuma tirgus attīstību, palielinot nekustamo īpašumu pārdošanas darījumu skaitu un dzīvojamo māju būvniecību, kā arī programmai ir būtiska ietekme uz hipotekāro kredītu tirgu.

2021. gada laikā veikta aktīva atbalsta programmas izstrāde pieejamu īres māju būvniecībai, lai jau 2022. gadā attīstītajiem būtu iespēja pieteikties uz finansējumu aizdevumiem līdz 700 šādu mājokļu būvniecībai, kas būs pieejami mājāsaimniecībām, kuras nevar atļauties mājokli uz tirgus nosacījumiem.

Īstenotas nozīmīgas aktivitātes enerģētikas jomā, kas ļaus paaugstināt uzņēmumu konkurētspēju.

Enerģētikas politikas ieviešanai un uzraudzībai, t.sk. obligātā iepirkuma (OI) kopējo izmaksu mazināšanai 2022. gadā rezervēti 71,5 milj. eiro, savukārt elektroenerģijas lietotāju atbalstam, atbalstam aizsargātajiem lietotājiem un energoietilpīgiem uzņēmumiem 2022. gada valsts budžetā plānots novirzīt 43,6 milj. eiro. Šis atbalsts ir būtisks gan no patērētāju maksātspējas un enerģētiskās nabadzības mazināšanas, gan no uzņēmumu starptautiskās konkurētspējas, tai skaitā eksporta, palielināšanas perspektīvas. Savukārt 26,6 milj. eiro tiks izlietoti naftas produktu rezervju uzturēšanai un 439 tūkst. eiro tiks investēti enerģētikas politikas īstenošanas monitoringa veikšanā, ziņošanas sistēmas un IKT risinājumu izstrādē.

Latvijā ir aktuāla kā gāzes, tā elektroenerģijas infrastruktūras attīstība nacionālā un reģionālā līmenī, kā arī enerģijas piegādes ceļu un avotu diversifikācija, domājot par energoatkarības mazināšanu un ilgtermiņa dekarbonizācijas mērķiem. Ievērojot Covid-19 pandēmijas radītās sekas, tostarp energoresursu cenu kāpumu, īpaša uzmanība 2021. gadā tika pievērsta dažādu atbalsta mehānismu izstrādei gan mājāsaimniecībām, gan uzņēmējiem.

Turpinās arī aktīvs darbs, lai attīstītu elektroenerģijas infrastruktūru, stiprinātu valsts enerģētisko drošību un elektroenerģijas tirgus integrāciju. Īpaši būtisks ir projekts Baltijas valstu elektrotīklu sinhronizācijai ar kontinentālās Eiropas tīklu, lai pārtrauktu Baltijas valstu atkarību no Krievijas un Baltkrievijas elektroenerģijas sistēmām un pilnībā integrētu tos Eiropas Savienības elektroenerģijas tirgū. Šo projektu plānots realizēt līdz 2025. gada beigām.

Par Eiropā unikālu un Latvijas dabasgāzes sektorā vēsturisku notikumu uzskatāma vienotā dabasgāzes tirgus izveide ar 2020. gada 1. janvāri. Tas ir ilgstoša un izaicinājumiem bagāta Baltijas valstu un Somijas regulējošo iestāžu, dabasgāzes pārvades sistēmu operatoru un par nozari atbildīgo ministriju darba rezultāts. Sākotnēji vienotajā tirgus zonā piedalās Somija, Igaunija un Latvija, taču tirgu plānots attīstīt, sniedzot ieguvumus visiem šī tirgus dalībniekiem, tostarp lietotājiem, un aicinot tam pievienoties arī citas Eiropas Savienības dalībvalstis.

2020. gada 4. februārī valdība apstiprināja Latvijas *Nacionālo enerģētikas un klimata plānu 2021.-2030. gadam*, ar ko tika noteiktas galvenās rīcībpolitikas un pasākumi SEG emisiju samazināšanas mērķu izpildei, tai skaitā mērķi enerģētikas darbībās – AER izmantošanas veicināšanai un energoefektivitātes uzlabošanai; tāpat tika noteikti mērķi citās Enerģētikas savienības dimensijās, piemēram, enerģētiskās drošības un iekšējā enerģijas tirgus, pētniecības, inovāciju konkurētspējas dimensijās.

Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, Ekonomikas ministrija aktīvi veido dialogu ar uzņēmējiem, nevalstiskajām organizācijām un citiem sabiedrības pārstāvjiem.

Šajā Pārskatā Jūs atradīsiet informāciju par Latvijas nozīmīgākajiem ekonomiskajiem un sociālajiem rādītājiem, nozaru attīstību un ārējo ekonomisko vidi, valdības ekonomisko politiku un tās īstenošanas galvenajiem instrumentiem.

Ne visus Pārskatā aplūkotos jautājumus ir vērtējis Ministru kabinets, tādēļ daļa spriedumu par valsts ekonomisko attīstību un priekšlikumi par turpmāko rīcību atspoguļo vienīgi Ekonomikas ministrijas speciālistu viedokli.

Pateicos Pārskata autoriem par veikumu!

Jānis Vitenbergs,
ekonomikas ministrs

2021. gada decembris

SATURA RĀDĪTĀJS

SAĪSINĀJUMI, MĒRVENĪBAS UN NOSACĪTIE APZĪMĒJUMI	8
I DAĻA. EKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS TENDENCES	10
1. EKONOMISKAIS STĀVOKLIS: KOPSAVILKUMS	10
2. PASAULES EKONOMIKAS ATTĪSTĪBA	14
3. IEKŠZEMES KOPPRODUKTS UN KOPĒJAIS PIEPRASĪJUMS	18
3.1. DINAMIKA UN STRUKTŪRA	18
3.2. PATĒRIŅŠ	20
3.3. INVESTĪCIJAS	22
3.4. EKSPORTS UN IMPORTS	26
4. NOZARU IEGULDĪJUMS	34
4.1. DINAMIKA UN STRUKTŪRA	34
4.2. APSTRĀDES RŪPNIECĪBA	37
4.3. PĀRĒJĀ RŪPNIECĪBA	50
4.4. LAUKSAIMNIECĪBA, MEŽNIECĪBA UN ZVEJNIECĪBA	50
4.5. BŪVNICĪBA	52
4.6. TIRDZNIECĪBA, IZMITINĀŠANA UN ĒDINĀŠANA	54
4.7. TRANSPORTS UN GLABĀŠANA	55
4.8. KOMERCPAKALPOJUMI	57
4.9. SABIEDRISKIE PAKALPOJUMI	59
5. EKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS PROGNOZES	60
6. EKONOMISKĀ STABILITĀTE UN KONKURĒTSPĒJA	64
6.1. CENAS	64
6.2. MAKSĀJUMU BILANCE	72
6.3. ĀRVALSTU TIEŠĀS INVESTĪCIJAS	75
6.4. MONETĀRIE RĀDĪTĀJI	78
6.5. FISKĀLĀ POLITIKA UN VALSTS PARĀDS	81
6.6. BUDŽETA IEŅĒMUMI UN IZDEVUMI	84
6.7. PRODUKTIVITĀTE UN KONKURĒTSPĒJA	87
6.8. BRĪDINĀŠANAS MEHĀNISMS	92
6.9. LATVIJA STARPTAUTISKAJOS REITINGOS	96

7. DARBA TIRGUS	100
7.1. NODARBINĀTĪBA UN BEZDARBS	100
7.2. DARBA SAMAKSA	104
7.3. DARBA TIRGUS PROGNOZES	107
7.4. NODARBINĀTĪBAS POLITIKA	109
II DAĻA. EKONOMISKĀS POLITIKAS PRIORITĀTES	115
8. LATVIJAS IEKĻAUSNĀS ES EKONOMISKAJĀ UN STRUKTŪRPOLITIKĀ	115
8.1. EIROPAS SEMESTRIS	115
8.2. ES STRUKTŪRFONDU UN KOHĒZIJAS FONDA IZMANTOŠANA	118
8.3. ES VIENOTAIS TIRGUS	123
9. UZŅĒMĒJDARBĪBAS VIDES UZLABOŠANA	125
10. INOVĀCIJA UN JAUNĀS TEHNOĻIJAS	129
11. PRODUKTĪVO INVESTĪCIJU UN EKSPORTA VEICINĀŠANA	134
11.1. FINANŠU PIEEJAMĪBAS VEICINĀŠANA	134
11.2. ATBALSTS ĀRĒJO TIRGU APGŪŠANAI	137
11.3. ĀRVALSTU INVESTĪCIJU PIESAISTES POLITIKA	139
12. ENERĢĒTIKAS POLITIKA	141
12.1. ENERĢĒTIKAS TIRGUS UN INFRASTRUKTŪRA	141
12.2. ENERGOEFEKTIVITĀTES VEICINĀŠANA	146
12.3. ATJAUNOJAMĀS ENERĢIJAS ĪPATSVARA VEICINĀŠANA	147
12.4. SILTUMNĪCEFEKTA GĀZU EMISIJU SAMAZINĀŠANA	150
13. BŪVNICĪBAS POLITIKA	152
14. MĀJOKĻU POLITIKA	157
15. TŪRISMA POLITIKA	160
16. PATĒRĒTĀJU TIESĪBU AIZSARDZĪBA UN TIRGUS UZRAUDZĪBA	163

SAĪSINĀJUMI, MĒRVIENĪBAS UN NOSACĪTIE APZĪMĒJUMI

Saīsinājumi

AER	atjaunojamais energoresurss	MVU	mazie un vidējie uzņēmumi
AES	atomelektrostacija	MWh	megavatstunda
ALIS	aizsargātā lietotāja datu informācijas sistēma	NAP2020	Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.-2020. gadam
ALTUM	AS „Attīstības finanšu institūcija Altum”	NAP2027	Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027. gadam
AS	akciju sabiedrība	NRP	nacionālā reformu programma
ASV	Amerikas Savienotās Valstis	NDVI	nominālais darbaspēka vienības indekss
ĀIPL	Ārvalstu investoru padome Latvijā	NSIP	neto starptautisko ieguldījumu pozīcija
ĀTI	ārvalstu tiešās investīcijas	NVS	Neatkarīgo Valstu Sadraudzība
BIF	Baltijas Inovāciju fonds	OCTA	civiltiesiskās atbildības obligātā apdrošināšana
BIM	Būvju informācijas modeļēšana	OI	obligātais iepirkums
BIS	Būvniecības informācijas sistēma	OIK	obligātā iepirkuma komponente
BMZ	Bridināšanas mehānisma ziņojums	OPEC	Naftas eksportētājvalstu organizācija (<i>Organization of the Petroleum Exporting Countries</i>)
BVKB	Būvniecības valsts kontroles birojs	PAIP	paplašinātās aktīvu iegādes programma
CEF	Eiropas Komisijas infrastruktūras savienošanas instruments	P&A	pētniecība un attīstība
CSP	Centrālā statistikas pārvalde	PCI	patēriņa cenu indekss
EEZ	Eiropas ekonomiskā zona	PGK	pazemes gāzes krātuve
EIF	Eiropas investīciju fonds	PJ	petadzouls
EK	Eiropas Komisija	PPS	pirkspējas paritātes standarts
ERAF	Eiropas Reģionālais attīstības fonds	PTAC	Patērētāju tiesību aizsardzības centrs
EM	Ekonomikas ministrija	PVN	pievienotās vērtības nodoklis
ES	Eiropas Savienība	REER	reālais efektīvais valūtas kurss
ES-28	Eiropas Savienības dalībvalstis pēc 2013. gada 1. jūlija paplašināšanās	RIS3	valstu/reģionālās inovāciju stratēģijas pārdomātai specializācijai
ESF	Eiropas Sociālais fonds	ROA	peļņas/zaudējumu attiecība pret aktīviem
ESAO (OECD)	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)	ROE	peļņas/zaudējumu attiecība pret kapitālu un rezervēm
ES ETS	Eiropas Savienības Emisijas kvotu tirdzniecības sistēma	SEG	siltumnīcefekta gāzes
Eurostat	Eiropas Savienības Statistikas birojs	SIA	sabiedrība ar ierobežotu atbildību
FKTK	Finanšu un kapitāla tirgus komisija	SOLVIT	Eiropas Savienības koordinācijas centru tīkls iekšējā tirgus problēmu risināšanai
FM	Finanšu ministrija	STEM	zinātnes, tehnoloģijas, inženierzinātnes un matemātika
GCI	Globālās konkurētspējas indekss	SVF	Starptautiskais Valūtas fonds
GWh	Gigavatstunda	TAP	tiesiskās aizsardzības process
HES	hidroelektrostacija	TEC	termoelektrocentrāle
IKP	iekšzemes kopprodukts	TM	Tieslietu ministrija
IKT	informācijas un komunikācijas tehnoloģijas	TRIS	Tehnisko noteikumu informācijas sistēma
IMI	Iekšējā tirgus informācijas sistēma	TWh	teravatstunda
KF	Kohēzijas fonds	UIN	uzņēmumu ienākuma nodoklis
KP	Konkurences padome	ULC	Produkcijas vienības darbaspēka izmaksas
LESD	Līgums par Eiropas Savienības darbību	USD	Amerikas savienoto valstu dolārs
LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra	VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
MK	Ministru kabinets	VID	Valsts ieņēmumu dienests
MNNP	Makroekonomiskās nelīdzsvarotības novēršanas procedūra	VK	Valsts kanceleja
MVK	mazie un vidējie komersanti	VRAA	Valsts reģionālās attīstības aģentūra

Valstu saīsinājumi

AT	Austrija	IE	Īrija
BE	Beļģija	IT	Itālija
BG	Bulgārija	LT	Lietuva
CZ	Čehija	LU	Luksemburga
CY	Kipra	LV	Latvija
DE	Vācija	MT	Malta
DK	Dānija	NL	Nīderlande
EE	Igaunija	PL	Polija
EL	Grieķija	PT	Portugāle
EU	Eiropas Savienība	RO	Rumānija
FI	Somija	SE	Zviedrija
FR	Francija	SI	Slovēnija
HR	Horvātija	SK	Slovākija
HU	Ungārija	SP	Spānija

I DAĻA. EKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS TENDENCES

1. EKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS TENDENCES: KOPSAVILKUMS

Latvijā līdz Covid-19 pandēmijai saglabājās stabila ekonomiskā izaugsme, kuras tempi pārsniedza ES vidējos rādītājus. No 2011.-2019. gadam IKP vidēji pieauga par 3,3% ik gadu.

Covid-19 pandēmija, kas Latvijā sākās 2020. gada martā, būtiski ietekmē ekonomikas attīstību. Tāpat kā gandrīz visās pasaules valstīs arī Latvijā ekonomika 2020. gadā nonāca recesijā, un tika ietekmēts darba tirgus. IKP 2020. gadā Latvijā saruka par 3,6%. Saglabājoties epidemioloģiskajiem ierobežojumiem, arī 2021. gada 1. ceturksnī gada griezumā ekonomikā bija vērojama lejupslīde (kritums par 0,7%). Tomēr līdz ar pavasari, atsākoties sezonas darbiem un uzlabojoties epidemioloģiskajai situācijai, ko veicina vakcinācija, ekonomiskā aktivitāte pakāpeniski palielinās. 2021. gada 2. ceturksnī IKP bija par 10,8% lielāks nekā pirms gada, bet 3. ceturksnī – par 5,1%. 2021. gada 2. ceturkšņa beigās ekonomika pārsniedza līmeni pirms Covid epidēmijas. 2021. gada 3. ceturkšņos IKP, salīdzinot ar 2020. gada attiecīgo periodu, pieauga par 5,2 procentiem.

Ekonomikas ministrija prognozē, ka kopumā 2021. gadā ekonomikas izaugsme varētu būt tuvu 5%. Lai arī neskaidrība par Covid-19 krīzes ietekmi uz ekonomikas attīstību joprojām ir ārkārtīgi liela, salīdzinoši augstā vakcinācijas aptvere ļauj cerēt, ka turpmāk dažādi ierobežojumi varētu būt ievērojami mērenāki. Tas ļauj cerēt, ka ekonomikas izaugsme 2022. gadā varētu pārsniegt 5%. Pandēmijas pastiprināšanās var samazināt ekonomikas pieauguma tempu, bet ne izaugsmi.

1.1. tabula

Latvija: ekonomiskās attīstības pamatrādītāji								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021p	2022p
Iekšzemes kopprodukts (faktiskajās cenās, mljrd. eiro)	24,6	25,4	27,0	29,2	30,6	29,5	32,3	34,9
<i>izmaiņas procentos</i>								
Iekšzemes kopprodukts	3,9	2,4	3,3	4,0	2,5	-3,6	4,8	5,4
Privātais patēriņš	2,1	3,4	2,8	2,9	0,2	-7,6	5,2	5,7
Valsts patēriņš	2,7	2,3	3,3	1,7	3,4	2,6	4,8	3,0
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-2,0	-8,2	11,4	11,8	6,9	0,2	4,6	7,0
Eksports	3,0	3,9	6,4	4,5	2,1	-2,2	5,6	5,6
Imports	1,6	3,6	8,6	6,4	3,0	-2,5	12,3	5,4
Patēriņa cenas	0,2	0,1	2,9	2,5	2,8	0,2	3,3	5,5
<i>procentos pret iekšzemes kopproduktu, ja nav norādīts citādi</i>								
Vispārējās valdības sektora bilance	-1,4	0,2	-0,8	-0,8	-0,6	-4,5	-9,3	-4,9
Vispārējās valdības parāds	37,1	40,4	39,0	37,1	36,7	43,2	49,6	50,0
Eksporta-importa saldo	-1,7	0,3	-0,6	-0,7	-0,7	1,2	-1,9	-0,9
Nodarbināto skaita izmaiņas (15-74 gadi, procentos pret iepriekšējo gadu)	1,3	-0,3	0,2	1,6	0,1	-1,9	-2,8	1,5
Nodarbinātības līmenis	60,9	61,6	62,9	64,5	65,0	64,2	62,8	64,1
Bezdarba līmenis (bezdarbnieki procentos no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, 15-74 gadi)	9,9	9,6	8,7	7,4	6,3	8,1	7,5	7,0
Vidējās bruto darba samaksas izmaiņas (procentos pret iepriekšējo periodu)	6,9	5,0	7,9	8,4	7,2	6,2	10,1	8,3

p – prognoze

Covid-19 krīze ir būtiski ietekmējusi patēriņu. Augot nodarbinātībai un palielinoties darba samaksai, līdz Covid-19 pandēmijai, izņemot 2019. gadu, patēriņš stabili pieauga. Covid-19 krīzes izraisītais bezdarba pieaugums un ienākumu kritums ir būtiski samazinājis mājāsaimniecību patēriņu – tas 2020. gadā bija par 7,6% mazāks nekā pirms gada. 2021. gada 3 ceturkšņos privātais patēriņš, salīdzinot ar 2020. gada attiecīgo periodu, pieauga par 4,6% lielā mērā bāzes efekta dēļ. Tomēr, salīdzinot ar 2019. gadu, privātais patēriņš joprojām ir zemā līmenī. Valdības īstenotie atbalsta pasākumi Covid-19 pandēmijas negatīvās ietekmes mazināšanai, kas ir lielā mērā finansēti uz valsts budžeta deficīta palielināšanas rēķina, ir saglabājuši pozitīvu valsts patēriņa pieaugumu. Tas 2020. gadā bija par 2,6% lielāks nekā pirms gada un turpināja pieaugt arī 2021. gada 3 ceturkšņos (gada griezumā par 4,9%).

Covid-19 krīze salīdzinoši mērenāk ir ietekmējusi investīcijas. Neskatoties uz kopējo ekonomisko aktivitāšu samazinājumu 2020. gadā, investīcijas pieauga par 0,2%. Pozitīvas tendences vērojamas arī 2021. gadā – 3 ceturkšņos ieguldījumi bruto pamatkapitāla veidošanā palielinājās par 4,9%. Lai arī gada griezumā šajā laika periodā saruka ieguldījumi ēkās un būvēs, investīciju apjomu kāpumu nodrošināja ieguldījumi mašīnās un iekārtās un intelektuālā īpašuma produktos, kas pieauga attiecīgi par 16,0% un 18,3%. Sagaidāms, ka investīcijas palielināsies arī turpmāk, ko veicinās ekonomiskās noskaņas uzlabošanās un ievērojami ES līdzekļu ieguldījumi. Neskatoties uz Covid-19 krīzi Latvijā piesaistīto ĀTI neto plūsmas 2020. gadā bija 887 milj. eiro apjomā, t.i. par 10,2% vairāk nekā 2019. gadā un sasniedza 3% no IKP. 2021. gada deviņos mēnešos Latvijā piesaistītās ĀTI neto plūsmas bija 1322 milj. eiro apjomā, t.i., par 724 milj. eiro vairāk nekā pirms gada un veidoja 5,6% no IKP. ĀTI apjoma pieaugumu lielā mērā noteica reinvestētā peļņa, kas salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, palielinājās gandrīz 2,5 reizes.

Preču eksportam ir nozīmīga loma Covid-19 pandēmijas negatīvās ietekmes mazināšanā. 2020. gadā Covid-19 ierobežojumu dēļ ārējos tirgos kopumā eksports saruka par 2,2%, bet 2021. gada 3 ceturkšņos, stabilizējoties situācijai ārējos tirgos, eksports gada griezumā pieauga par 6,4%. Tendences preču un pakalpojumu eksportā ir ļoti atšķirīgas. 2020. gadā Latvijas preču eksports pieauga par 6,4%, bet 2021. gada 3 ceturkšņos – par 7,7%. Lielāko devumu preču eksporta pieaugumā nodrošina mehānismu un elektroiekārtu eksporta kāpums. Būtisks eksporta palielinājums 2020. gadā bija arī pārtikas un lauksaimniecības preču grupā, kā arī plastmasām un to izstrādājumiem, bet 2021. gada 3 ceturkšņos – koka un tā izstrādājumu eksportam.

Tajā pašā laikā **pakalpojumu eksports būtiski atpaliek no pirmskrīzes līmeņa.** 2020. gadā tas samazinājās par 21,7%. Kritumu lielā mērā ietekmēja Covid-19 pandēmijas ierobežojumu skarto aviācijas un tūrisma pakalpojumu nozaru eksports, kā arī tranzīta pakalpojumu eksporta kritums. Lai arī 2021. gadā situācija ir stabilizējusies un 3 ceturkšņos kopumā pakalpojumu eksports nedaudz pieauga (par 2,4% gada griezumā), tomēr tā atgriešanās pirmskrīzes līmenī prasīs ilgāku laika periodu.

Kopš 2011. gada Latvijā ir vērojams zems maksājuma bilances tekošā konta deficīts, kas liecina par Latvijas ekonomikas ārējo sabalansētību. Tekošā konta stāvokli 2020. gadā noteica Covid-19 pandēmijas radītais šoks. Pandēmijas apkaršanai ieviestie ierobežojumi nevienmērīgi ietekmēja pārrobežu preču, pakalpojumu un ienākumu plūsmas, kas atspoguļojās tekošā konta būtiskās korekcijās. 2020. gadā konta bilance, salīdzinot ar 2019. gadu, uzlabojās, sasniedzot pārpalikumu 2,9% no IKP līmeni. Savukārt 2021. gada deviņos mēnešos tekošais konts atkal ir deficītā – 4,9% no IKP. Turpmākajos gados, neskatoties uz Covid-19 pandēmijas negatīvo ietekmi uz ekonomikas attīstību, sagaidāms, ka tekošais konts būs ar nelielu deficītu, neapdraudot Latvijas ekonomikas ārējo sabalansētību.

Nozaru griezumā attīstības tendences ir ļoti atšķirīgas. Covid-19 krīzes ietekmē 2020. gadā visbūtiskākais apjomu samazinājums bija izmitināšanas un ēdināšanas, kā arī mākslas, izklaides un atpūtas nozarēs. Tāpat ieviestie Covid-19 ierobežojumi būtiski ietekmēja aviācijas, sauszemes transporta un dzelzceļa uzņēmumus. Vērā ņemams apjomu samazinājums bija arī finanšu un apdrošināšanas darbības, informācijas un komunikācijas pakalpojumos, kā arī komercpakalpojumu nozarēs. Mazāk pandēmija ietekmēja apstrādes rūpniecību. 2020. gadā apstrādes rūpniecībā bija neliels kritums, ko lielā mērā ietekmēja vērā ņemama nozares sabremzēšanās krīzes 1. vilnī 2020. gada martā, aprīlī un maijā. 2020. gadā pieauga apjomi lauksaimniecības un mežsaimniecības, būvniecības un sabiedrisko pakalpojumu nozarēs.

2021. gadā Covid-19 pandēmija turpināja ietekmēt nozares, kurās ir liels sociālā kontakta īpatsvars, savukārt nozares, kas vairāk orientētas uz preču eksportu, attīstās veiksmīgāk. 2021. gada 3 ceturkšņos visbūtiskākais apjomu samazinājums bija izmitināšanas un ēdināšanas, kā arī mākslas, izklaides un atpūtas nozarēs, kurās kritums gada griezumā bija attiecīgi 12,2% un 10,4%. Šajā pašā laikā ražošanas apjomi samazinājās arī būvniecībā (par 4%), ko lielā mērā ir ietekmējis izmaksu kāpums, īpaši būtiski pieaugot kokmateriālu un metālu cenām. Tas ir atstājis negatīvu ietekmi gan uz esošiem būvniecības projektiem, gan bremsējis jaunu iesākšanu. Mazāk labvēlīgu laikapstākļu ietekmē saruka lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības (par 4,1%) nozares apjomi. Tāpat neliels kritums bija vērojams operācijās ar nekustamo īpašumu.

Pārējās pamatnozarēs 2021. gada 3 ceturkšņos, salīdzinot ar 2020. gada attiecīgo periodu, ekonomiskā aktivitāte pieauga. Ar Covid-19 pandēmijas ierobežošanu saistītie ieguldījumi veselības aprūpē ir sekmējuši nozares izaugsmi minētajā laika periodā par 26,3%. Tāpat strauji pieauga finanšu un apdrošināšanas darbības (par 18,8%). Transporta un uzglabāšanas nozarē apjomi palielinājās par 4,8%, ko lielā mērā veicināja aviācijas nozares atkopšanās vasaras mēnešos, kā arī pieaugums uzglabāšanas un transporta palīgdarbībās. Informācijas un komunikāciju nozarē 3 ceturkšņos apjomi bija par 8,9% lielāki nekā pirms gada, ko sekmēja apjoma pieaugums gan informācijas pakalpojumu, gan datorprogrammēšanas nozarēs.

Tirdzniecības nozares apjomi gada griezumā pieauga par 8,5%. Kāpums bija gan automobiļu un motociklu tirdzniecības un remonta nozarē, gan vairumtirdzniecībā un mazumtirdzniecībā. Apstrādes rūpniecība 2021. gada 3 ceturkšņos pieauga par 8,4%, ko sekmēja izaugsme kokapstrādes, ķīmiskās rūpniecības, mēbeļu ražošanas, metālapstrādes un elektronikas nozarēs.

Covid-19 pandēmija ir izraisījusi būtiskas izmaiņas līdz šim īstenotajā fiskālajā politikā. 2020. gadā ES tika aktivizēta *Stabilitātes un izaugsmes pakta vispārējā izņēmuma klauzula*, ļaujot ES valstīm palielināt vispārējās valdības budžeta deficītu 2020., 2021. un 2022. gadā tādā apmērā, cik ir nepieciešams pandēmijas izsauktā ekonomikas kaitējuma mazināšanai. Covid-19 pandēmijas ietekmē 2020. gadā Latvijā budžeta deficīts pieauga līdz 4,5% no IKP jeb 1,3 mljrd. eiro.

2021. gada budžetu Saeima apstiprināja ar deficītu 9,3% apmērā no IKP. Augstu deficītu nosaka apjomīga atbalsta pasākumu pakete Covid-19 ietekmes mazināšanai un ekonomikas atveseļošanai, kuras ietekme ir novērtēta 2,2 miljardu eiro jeb 6,9% no IKP apmērā. 2022. gada budžets apstiprināts ar deficītu 4,8% apmērā no IKP. Tajā ir paredzēts, ka tiks izbeigta lielākā daļa ar Covid-19 krīzi saistīto atbalsta pasākumu. Latvija ir izmantojusi deficītu ierobežojošo noteikumu atcelšanu, savu zemo valsts parāda līmeni un zemās procentu likmes, lai 2022. gada budžetā finansētu daudzas valstij aktuālas vajadzības un samazinātu nodokļu slogu. Tas darīts ar tādu aprēķinu, lai papildu kārtējie izdevumi nepalielinātu valsts parādu vairāk par vienu procentpunktu un to pieaugums nepārsniegtu ekonomikas pieaugumu.

Covid-19 pandēmijas radītā ekonomiskā satricinājuma iespaidā **banku sektors ir spējīgs saglabāt stabilitāti**. Tas darbojas ar peļņu. Tomēr kredītešanas attīstība joprojām vērtējama kā vāja – uzņēmējdarbības kredītešana attīstās nevienmērīgi, savukārt mājāsaimniecību kredītešanā saskatāmas pozitīvas iezīmes. Noguldījumu apjomi turpina pieaugt. Covid-19 krīzes negatīvo ietekmi banku sektorā mīkstināja valsts atbalsta pasākumi, tomēr nenoteiktība saglabājas samērā augsta arī banku sektorā.

Tā kā Covid-19 epidēmija negatīvi ietekmē ekonomikas attīstību, **2020. gadā vidējā gada inflācija bija tikai 0,2%, kas ir ievērojami zemāk nekā 2019. gadā.** Lielākā pazeminošā ietekme bija cenu kritumam energoresursiem, ko izraisīja straujš pasaules cenu kritums naftas produktiem, un cenu samazināšanās apģērbiem un apaviem. Pandēmijai atkāpjoties, patēriņa cenas ir sākušas palielināties. 2021. gada vienpadsmit mēnešos cenas ir pieaugušas ļoti strauji. Patēriņa cenas 2021. gada novembrī, salīdzinot ar 2020. gada novembri, pieauga par 7,5%, kas bija straujākais kāpums kopš 2008. gada, un to noteica ekonomikas atveseļošanās pēc Covid-19 izraisītās krīzes un pasaules cenu kāpums.

2021. gada novembrī vidējā gada inflācija bija 2,6%. Sagaidāms, ka 2022. gadā patēriņa cenas stabilizēsies, bet, ņemot vērā bāzes efektu, 2022. gadā kopumā vidējā gada inflācija būs augstāka par 2021. gadā vēroto un var sasniegt 5,5%. Vienlaikus to joprojām noteiks pasaules cenu svārstības.

Covid-19 ierobežojošo pasākumu ieviešana būtiski ietekmēja situāciju darba tirgū. Kopš 2020. gada marta vidus, kad tika ievesti Covid-19 ierobežojošie pasākumi, visvairāk negatīvi tika skartas darbaspēka intensīvas nozares, kas tiešā veidā saistītas ar iedzīvotāju pārvietošanos un pulcēšanos. Kopumā 2020. gadā nodarbināto skaits samazinājās par 1,9% jeb aptuveni 17 tūkst., kas ir lielākais nodarbināto skaita kritums kopš 2010. gada. Līdz ar iedzīvotāju nodarbinātības samazināšanos jūtami pieauga arī bezdarbs. 2020. gadā bezdarba līmenis Latvijā bija 8,1%, būtiski pārsniedzot 2019. gada līmeni – par 1,8 procentpunktiem. Vienlaikus jāatzīmē, ka valsts atbalsta programmas, tādas kā subsidētās darbavietas un dīkstāves pabalsti, ievērojami mazināja Covid-19 izraisītās krīzes negatīvo ietekmi.

Pakāpeniski uzlabojoties epidemioloģiskajai situācijai, ir vērojami uzlabojumi darba tirgū. Bezdarba līmenis samazinās jau kopš 2020. gada vidus un turpina samazināties arī 2021. gadā. 2021. gada oktobrī tas bija 6,7%, t.i., par 1,1 procentpunktu mazāks salīdzinājumā ar 2020. gada oktobri. **Tomēr krīze ir atstājusi redzamas „pēdas” darba tirgū.** Nodarbināto skaits un nodarbinātības līmenis joprojām ir būtiski zemāks nekā 2019. gadā. Krīze ir ietekmējusi iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti, kas līdztekus demogrāfiskiem procesiem sašaurina darbaspēka piedāvājumu darba tirgū un paaugstina darbaspēka nepietiekamības riskus. Krīzei ieilgstot, ir pieaudzis ilgstošo darba meklētāju īpatsvars, kas kopā ar reģionālām darba tirgus disproporcijām tuvākajos gados var radīt strukturālā bezdarba riskus, kā arī saasināt darbaspēka pieejamības problēmu. 2021. gada 3 ceturkšņos nodarbināto iedzīvotāju skaits bija par gandrīz 32 tūkstošiem jeb 4% mazāks nekā 2020. gada atbilstošajā periodā. Jāatzīmē, ka šajā periodā iedzīvotāju nodarbinātības līmenis gada griezumā bija samazinājies par 1,9 procentpunktiem, bet no pirmskrīzes līmeņa (2019. gada 3 ceturkšņiem) tas atpaliek par 2,4 procentpunktiem.

Sagaidāms, ka kopumā situācija darba tirgū turpinās uzlaboties, kas sekmēs jaunu darbavietu pieaugumu un bezdarba samazināšanos. Jārēķinās, ka arvien sarežģītāk varētu kļūt atrast kvalificētus speciālistus, jo īpaši tādās nozarēs kā būvniecība un apstrādes rūpniecība, ko vēl vairāk var saasināt reģionālās darba tirgus disproporcijas. 2021. gadā nodarbināto skaits kopumā varētu būt par 2,8% mazāks nekā pirms gada, bet bezdarba līmenis nokristies līdz 7,5% vidēji gadā. Sagaidāms, ka 2022. gadā nodarbināto skaits varētu palielināties par 1,5% jeb 13 tūkstošiem un bezdarbs samazināties līdz vidēji 7 procentiem.

Neskatoties uz Covid-19 krīzes plašo ietekmi uz darba tirgu, kopumā **darba algas dinamika joprojām saglabājas augšupejoša**, ko nosaka gan augstākas kvalifikācijas un labāk apmaksātu darbavietu īpatsvara pieaugums darba tirgū, gan arī ierobežotais darbaspēka piedāvājums. Vidējā mēneša bruto alga 2021. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšēja gada attiecīgo periodu, palielinājās par 10,4% – pieaugot līdz vidēji 1 280 eiro mēnesī, kas ir bijis straujākais vidējās algas pieaugums pēdējo 13 gadu laikā. Būtisku ietekmi uz vidējās algas pieaugumu 2021. gadā ir atstājusi minimālās algas likmes palielināšana par

16,3% – uz 500 eiro no 430 eiro 2020. gadā, kā arī zemāk apmaksātu darbavietu īpatsvara samazinājums darba tirgū, ņemot vērā ievērojamo darbavietu samazinājumu, salīdzinot ar pirmskrīzes periodu, gan izmitināšanas un ēdināšanas nozarē, gan arī mazumtirdzniecībā, kurās darba algu līmenis līdz šim ir bijis ievērojami zemāks nekā vidēji tautsaimniecībā.

Jāatzīmē, ka nozīmīgs algu pieaugums Latvijā ir bijis vērojams jau iepriekšējos gados – vidējais algu pieaugums pēdējo 5 gadu laikā ir bijis tuvu 7% gadā. Pozitīvu spiedienu uz darba algām turpina uzturēt gan algu konverģences process tuvāk ES ekonomiski attīstīto valstu algu līmenim, gan ar vien pieaugošā kvalificēta darbaspēka nepietiekamība – darba tirgus sašaurināšanās, kas rada nepieciešamību uzņēmējiem aktīvāk domāt ne tikai kā piesaistīt jaunu speciālistus, bet arī kā noturēt esošos, t.sk. pārskatot darba atalgojuma likmes.

Ekonomikas tālākā attīstība vidēja termiņa periodā ir atkarīga no situācijas ārējā vidē un reformu gaitas. Lielākais Latvijas izaugsmes risks saistīts ar globālās ekonomikas attīstību, īpaši Covid-19 epidēmijas ekspansijas apturēšanu. Tāpat svarīga ir ES kopējās ekonomikas telpas turpmākā attīstība. Latvijas ekonomiskās priekšrocības vidējā termiņā galvenokārt balstīsies uz panākto makroekonomisko stabilitāti, kā rezultātā ir uzlabojušies Latvijas kredītreitingi, kā arī uz plānoto ES atbalsta programmu efektivitāti un uzlabojumiem uzņēmējdarbības vidē.

Latvijas ekonomikas konkurētspējas priekšrocības pamatā balstās uz tehnoloģiskiem faktoriem, ražošanas efektivitātes uzlabošanu, inovācijām un digitalizāciju, mazākā mērā uz lētu darbaspēku un zemām resursu cenām. Vidēja termiņa periodā Latvijas izaugsmes tempi var sasniegt 4-5% pieaugumu gadā. Pavājinoties izaugsmei Eiropā un Covid-19 ierobežošanas pasākumiem ieilgstot, ekonomikas atveseļošanās tempi varētu būt lēnāki.

2. PASAULES EKONOMIKAS ATTĪSTĪBA

Pasaules ekonomikas atveseļošanās turpinās, taču pandēmijas jauni saslimstības viļņi un vīrusa lipīgāko celmu izplatība izaugsmes tempus mazliet bremsējusi. Reģistrētais nāves gadījumu skaits Covid-19 dēļ pasaulē jau pārsniedzis 5 miljonus, un sabiedrības veselības riski var kavēt pilnīgu atgriešanos normalitātē. Pandēmijas uzliesmojumi globālo piegādes ķēžu kritiskajos posmos ir izraisījuši piegādes traucējumus, kas ir ilgāki nekā gaidīts, vēl vairāk veicinot inflāciju daudzās valstīs. Kopumā riski ir palielinājušies, un politikas kompromisi ir kļuvuši sarežģītāki. Eiropas Komisija prognozē, ka 2022. gadā globālā izaugsme sasniegs 4,5 procentus¹.

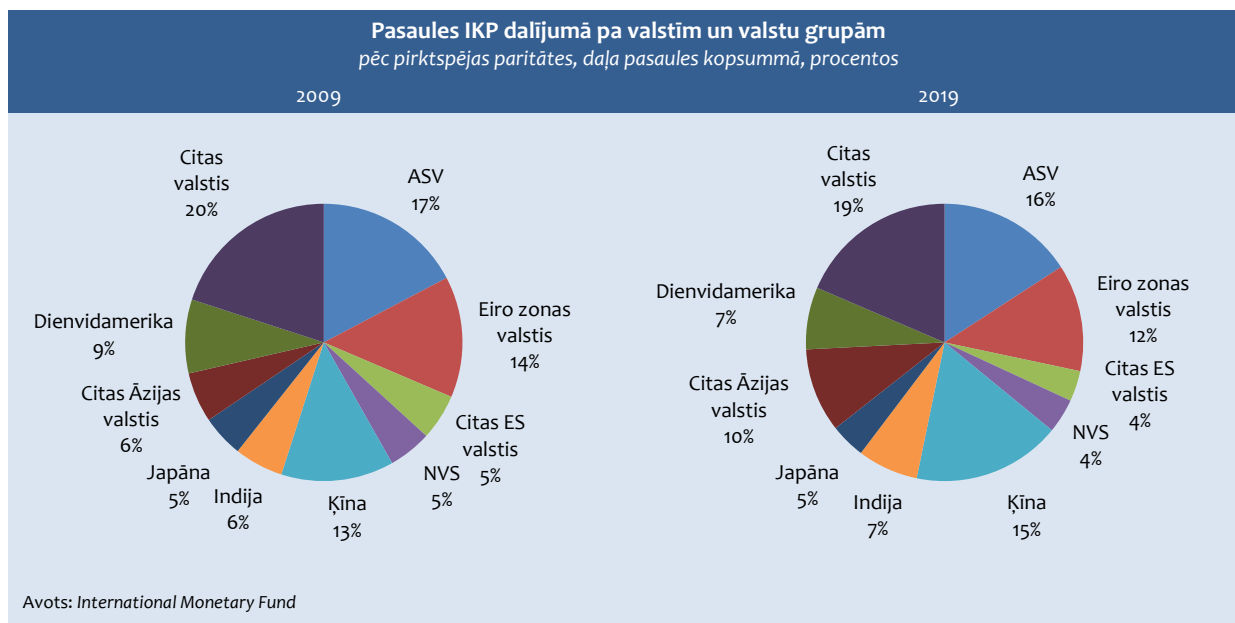
2.1. tabula

Iekšzemes kopprodukta izaugsmes tempi					
izmaiņas pret iepriekšējo gadu, procentos					
	2018	2019	2020	2021p	2022p
Pasaule, tai skaitā:	3,5	2,9	-2,9	5,8	4,5
ASV	2,9	2,3	-3,4	5,8	4,5
Japāna	0,6	0,3	-4,8	2,4	2,3
ES, tai skaitā:	2,1	1,8	-5,9	5,0	4,3
Eirozona	1,8	1,6	-6,4	5,0	4,3
Krievija	2,8	2,0	-3,0	3,9	2,6
Ķīna	6,7	6,0	2,3	7,9	5,3

Avots: European Commission – European Economic Forecast, Autumn 2021
p – prognoze

ASV ekonomika strauji atguvās 2020. gada beigās un 2021. gada sākumā. Tomēr pēdējos mēnešos izaugsmes temps ir samazinājies, jo piedāvājuma puses vājās vietas ir ierobežojušas darbību, vakcinācijas rādītāji ir strauji samazinājušies un vasarā saslimstība ar Covid-19 pieauga. Arī inflācija ir palielinājusies, atspoguļojot bāzes efektus, pieaugošās enerģijas cenas un piegādes pagaidu ierobežojumus.

2.1. attēls

¹ Šajā nodaļā, ja nav norādīts cits avots, dati ņemti no izdevuma "European Commission – European Economic Forecast, Autumn 2021"
https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-forecasts/autumn-2021-economic-forecast_en

Tiek prognozēts, ka privātais patēriņš un investīcijas būs galvenie ASV ekonomiskās izaugsmes virzītājspēki arī 2022. gadā, jo ar pandēmiju saistītā nenoteiktība mazināsies un attiecīgi mājsaimniecības samazinās savus ietaupījumus. Pakāpeniska fiskālā atbalsta atcelšana no iepriekšējām ekonomikas stimulēšanas programmām un salīdzinoši augstie inflācijas rādītāji tomēr negatīvi ietekmēs ienākumus un izdevumus.

Ātra ekonomikas atveseļošanās Ķīnā un veiksmīgi ierobežošanas pasākumi ir veicinājuši arī salīdzinoši ātru ekonomikas atgūšanos tuvējās Āzijas valstīs, piemēram, Korejā, Vjetnamā, Taivānā.

Ķīnas ekonomiskā izaugsme 2022. gadā tiek prognozēta 5,3% apmērā. Ķīnas ekonomiku novājina gausais privātais patēriņš, vājš kredītēšanas pieaugums un nemitīgie satricinājumi nekustamā īpašuma sektorā. Politikas prioritātes mainās no iepriekš noteikta augsta izaugsmes līmeņa uzturēšanas uz Ķīnas ekonomisko un sociālo nelīdzsvarotību pārvaldīšanu. Īstermiņa riski galvenokārt koncentrējas nekustamā īpašuma, enerģētikas un transporta sektoros. Savukārt vidējā termiņā ir sagaidāms, ka dominēs ģeopolitiskā spriedze. Ķīnas politikas uzmanība nesen tika novirzīta uz stingrāku uzņēmumu pārdaistību pārvaldību, jo īpaši nekustamā īpašuma sektorā, vērienīgu klimata pārmaiņu mērķu sasniegšanu, stingrāku interneta ekonomikas regulējumu un sociālās nevienlīdzības risināšanu.

2.2. tabula

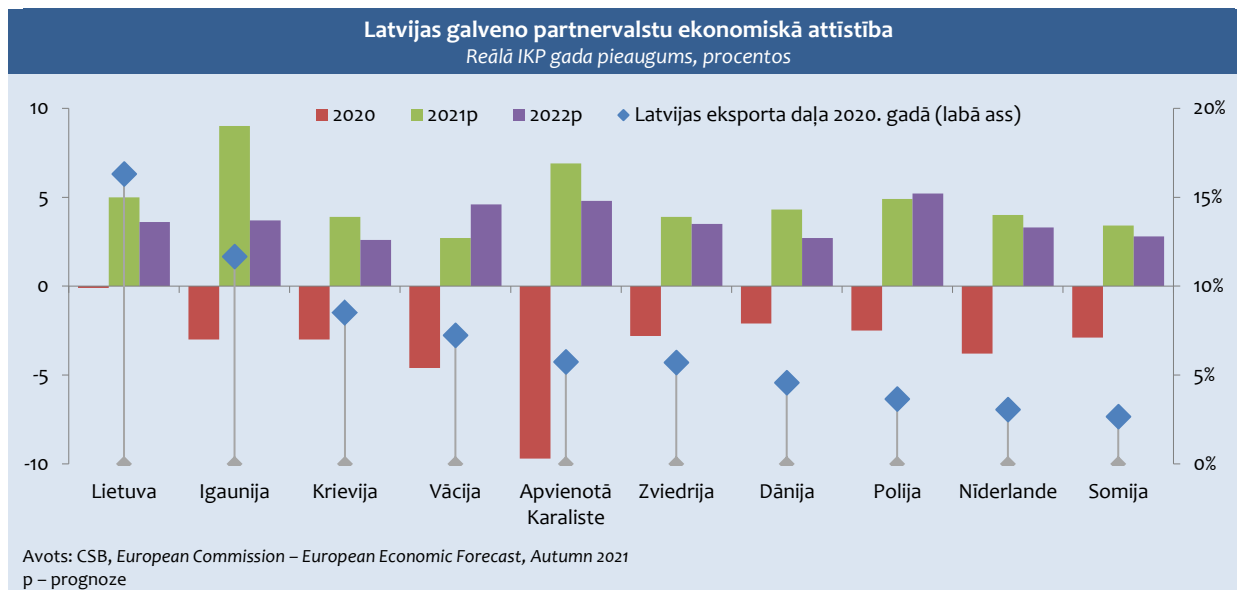
	ES dalībvalstu galvenie makroekonomiskie rādītāji								
	Reālais IKP			Inflācija			Bezdarba līmenis		
	2020	2021p	2022p	2020	2021p	2022p	2020	2021p	2022p
Eiropas Savienība	-6,4	5,0	4,3	0,3	2,4	2,2	7,9	7,9	7,5
Lielbritānija	-9,7	6,9	4,8	1,0	2,4	3,2	4,5	4,9	4,7
Austrija	-6,7	4,4	4,9	1,4	2,7	2,5	5,4	5,0	4,6
Beļģija	-5,7	6,0	2,6	0,4	2,7	2,3	5,6	6,2	6,3
Bulgārija	-4,4	3,8	4,1	1,2	2,4	2,9	5,1	5,1	4,6
Čehija	-5,8	3,0	4,4	3,3	3,3	3,4	2,6	2,7	2,6
Dānija	-2,1	4,3	2,7	0,3	1,7	1,9	5,6	4,8	4,5
Francija	-7,9	6,5	3,8	0,5	1,9	2,1	8,0	8,0	8,0
Grieķija	-9,0	7,1	5,2	-1,3	0,1	1,0	16,3	15,3	15,0
Horvātija	-8,1	8,1	5,6	0,0	2,2	2,0	7,5	6,7	6,2
Igaunija	-3,0	9,0	3,7	-0,6	4,0	3,9	6,8	6,8	5,7
Itālija	-8,9	6,2	4,3	-0,1	1,8	2,1	9,2	9,8	9,3
Īrija	5,9	14,6	5,1	-0,5	2,3	3,1	5,7	7,5	6,8
Kipra	-5,2	5,4	4,2	-1,1	1,9	1,7	7,6	7,5	7,1
Latvija	-3,6	4,7	5,0	0,1	3,1	3,6	8,1	7,3	6,9
Lietuva	-0,1	5,0	3,6	1,1	3,8	3,1	8,5	7,1	6,3
Luksemburga	-1,8	5,8	3,7	0,0	3,2	2,2	6,8	6,1	5,8
Malta	-8,3	5,0	6,2	0,8	1,1	1,6	4,3	4,0	3,8
Nīderlande	-3,8	4,0	3,3	1,1	2,1	2,2	3,8	3,5	3,6
Polija	-2,5	4,9	5,2	3,7	5,0	5,2	3,2	3,3	3,1
Portugāle	-8,4	4,5	5,3	-0,1	0,8	1,7	6,9	6,7	6,5
Rumānija	-3,9	7,0	5,1	2,3	4,0	4,0	5,0	5,0	4,8
Slovākija	-4,4	3,8	5,3	2,0	2,8	4,3	6,7	6,8	6,4
Slovēnija	-4,2	6,4	4,2	-0,3	1,7	2,1	5,0	4,6	4,5
Somija	-2,9	3,4	2,8	0,4	1,8	1,9	7,8	7,7	6,9
Spānija	-10,8	4,6	5,5	-0,3	2,8	2,1	15,5	15,2	14,3
Ungārija	-4,7	7,4	5,4	3,4	5,1	4,8	4,3	4,1	3,1
Vācija	-4,6	2,7	4,6	0,4	3,1	2,2	3,8	3,6	3,4
Zviedrija	-2,8	3,9	3,5	0,7	2,4	1,9	8,3	8,2	7,1

Avots: European Commission – European Economic Forecast, Autumn 2021
p – prognoze

Japānā pēc mērenās izaugsmes 2021. gadā, turpinoties Covid-19 izplatībai un atkārtoti ieviešot ierobežošanas pasākumus, sagaidāms, ka 2022. gadā reālais IKP sasniegs 2,3%. Turpmāk ekonomiskā izaugsme saglabāsies mērena, jo straujā pēcpandēmijas izaugsme pakāpeniski kļūst mērenāka un atbalstošā fiskālā politika tiek samazināta. No iekšzemes puses privātais patēriņš 2022. gada sākumā saglabāsies stabils, jo turpinās pakalpojumu atsākšana un uzlabojas situācija darba tirgū.

Pēc samazinājuma 2021. gada 2. ceturksnī, uzliesmojot saslimstībai ar Covid-19, **Indijas** ekonomika atgūstas, pateicoties iekšzemes pieprasījumam. Tāpat ekonomisko izaugsmi veicina eksports. Sagaidāms, ka 2022. gadā ekonomiskā izaugsme saglabāsies augstā līmenī, reālajam IKP pieaugot par 7,8 procentiem.

2.2. attēls

Stingrāko ierobežojumu laikā **Eiropas** ekonomika ir darbojusies no 25% līdz 30% zem tās kapacitātes. Tiek lēsts, ka 2021. gadā Eiropas ekonomika pieauga par aptuveni 5%. Savukārt 2022. gadā izaugsmes tempi palēnināsies līdz 4,3 procentiem.

Sagaidāms, ka reālais IKP **Vācijā** 2021. gadā ir palielinājies par 2,7%. Tiek prognozēts, ka 2022. gadā reālais IKP pieaugs par 4,6%. Ierobežošanas pasākumu atvieglošana pēdējos mēnešos ir veicinājusi izdevumu pieaugumu pakalpojumu jomā; tomēr piegādes vājās vietas bremzē ražošanu un ierobežo eksporta un investīciju kāpumu. Materiālu trūkums, augstākas enerģijas cenas, kā arī bāzes efekts, visticamāk, arī turpmākajos mēnešos palielinās spiedienu uz inflāciju. Tomēr ekonomika un darba tirgus atveseļosies. Tiek prognozēts, ka fiskālais deficīts samazināsies 2022. un 2023. gadā, jo tiek atsaukta politikas atbalsts un ekonomika pāriet no atveseļošanās uz ekspansiju.

Neraugoties uz piegādes ķēdes traucējumiem, 2021. gada otrajā pusē **Zviedrijas** ekonomikas izaugsme saglabājās spēcīga, ko veicina privātais patēriņš un investīcijas. 2022. gadā IKP pieaugums tiek prognozēts par 3,5%. Izaugsmes tempi 2022. gadā saglabāsies salīdzinoši augsti, bet 2023. gadā tie mazliet samazināsies, jo atveseļošanās impulsi mazināsies. Piegādes ķēžu traucējumi un ar tiem saistītas rūpnīcu pagaidu slēgšanas bremzēs produkcijas ražošanu un neļaus ātri papildināt krājumus, savukārt inflācijas kāpums mazina rīcībā esošo ienākumu pieaugumu.

Tiek prognozēts, ka 2022. gadā **Apvienotās Karalistes** izaugsme palēnināsies piedāvājuma trūkuma, augstāka bezdarba un inflācijas pieauguma dēļ. Sagaidāms, ka šī ietekme prognožu periodā mazināsies, savukārt Apvienotās Karalistes izstāšanās no ES turpinās ietekmēt tirdzniecību un izaugsmi. Prognozēts, ka reālais IKP 2022. gadā pieaugs par 4,8 procentiem.

Ekonomikas izaugsmes tempi **NVS valstīs** pēdējos gados paātrinājās, ko lielā mērā noteica ekonomikas atgūšanās pēc recesijas iepriekšējos gados. Uzlaboti tirdzniecības nosacījumi, labvēlīga ārējā vide, mazāk svārstīgi makroekonomiskie apstākļi, zemāka inflācija, stabili valūtu maiņas kursi, kā arī augošas naftas cenas pēdējos gados radīja labvēlīgu vidi reģionālajai attīstībai. Tomēr ģeopolitiskā spriedze un jauni Covid-19 celmi aptumšo perspektīvu.

Lai gan 2021. gada rudenī vakcinācijas līmenis ir zems un mirstība no Covid-19 augsta, reālais IKP **Krievijā** ir pārsniedzis pirmspandēmijas līmeni. Turpmāk izaugsmi ietekmēs Krievijas tirdzniecības nosacījumu izšķirošs uzlabojums un fiskālie ieņēmumi, kas nodrošinās iespēju palielināt izdevumus un patēriņu. Sagaidāms, ka 2022. gadā reālais IKP pieaugs par 2,6 procentiem.

Strīdīgās prezidenta vēlēšanas 2020. gada augustā izraisīja plaša mēroga demonstrāciju vilni, taču **Baltkrievijas** autoritārais prezidents A.Lukašenko ar Krievijas ekonomisko un politisko atbalstu ir no jauna nostiprinājis kontroli savā varā. Rietumu sankcijas neatstās iespaidu uz iekšpolitisko situāciju. Ekonomikai 2021. gadā bija salīdzinoši labi rādītāji. Tomēr 2022.-2023. gadā izaugsme būs mērena. Liels ārējo parādu slogs, ekonomiskā izolācija un lēna vakcinācijas ieviešana negatīvi ietekmēs ekonomisko attīstību.

Sagaidāms, ka **Ukraina** lēnām atgūsies no pandēmijas, un ekonomikas izlaide līdz 2019. gada līmenim atgriezīsies tikai 2022. gadā. Atkal ir uzliesmojusi ilgstoša spriedze attiecībā ar Krieviju. Pēc reālā IKP krituma 4% apmērā 2020. gadā paredzams, ka 2021. un 2022. gadā ekonomiskā izaugsme sasniegs attiecīgi 3,5% un 3,6 procentus.

Lai gan 2020. gadā tika pieredzēts bezprecedenta ekonomikas kritums, **Baltijas valstīs** tas bija mērenāks nekā vairumā ES dalībvalstu.

Lietuvas ekonomika 2021. gadā atgriezās uz pirmspandēmijas izaugsmes ceļa. Lai gan bezdarba līmenis joprojām ir augsts, spēcīgas ekonomikas izaugsmes rezultātā palielinās darbaspēka trūkums, kas ietekmē algu attīstību. 2021. gadā lielāki nodokļu ieņēmumi nekā paredzēts nodrošina mazāku vispārējās valdības budžeta deficītu. Tiek prognozēts, ka nākotnē, lai gan izaugsme saglabāsies mērena, ekonomiku turpinās atbalstīt uzņēmumu labais finansiālais stāvoklis, mājsaimniecību uzkrājumi un mājsaimniecību ienākumu pieaugums. Prognozēts, ka 2022. gadā reālais IKP pieaugs par 3,6 procentiem.

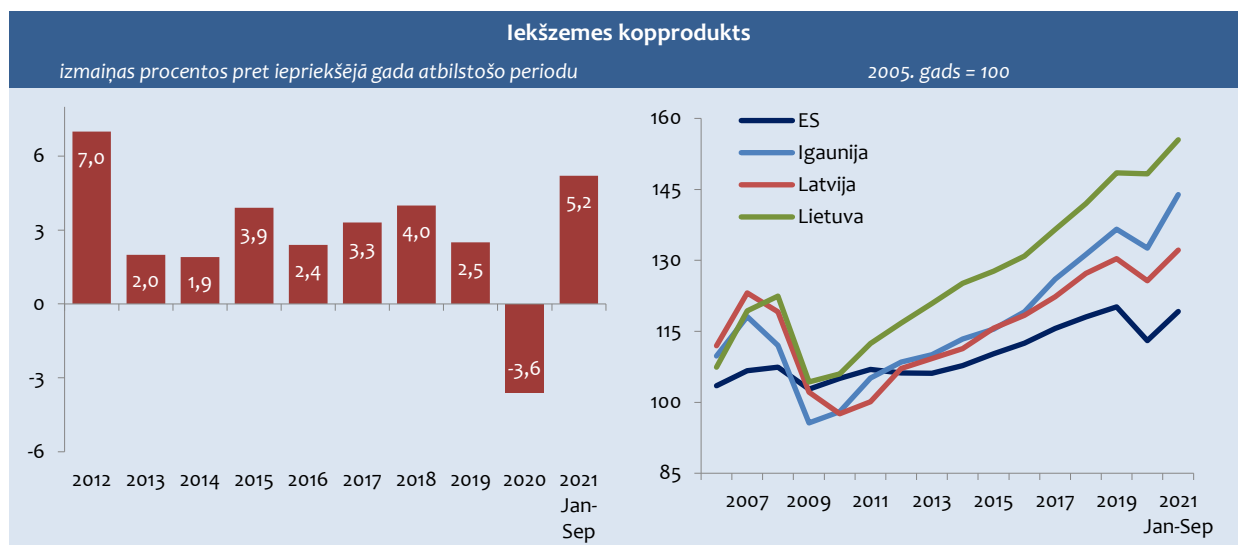
Pēc mērenā krituma 2020. gadā sagaidāms, ka **Igaunijas** IKP reālā izteiksmē 2021. gadā pieaugs par 9%, ko veicinās privātais pieprasījums, valdības stimuli un plaukstošais eksports. Paredzams, ka 2022.-2023. gadā izaugsme saglabāsies spēcīga, ko veicinās nodarbinātības atveseļošanās, noturīgs algu pieaugums un dinamisks ārējais pieprasījums. Paredzams, ka šogad inflācija strauji pieaugs, ko veicinās pārejošs importētās enerģijas cenu pieaugums, kas pakāpeniski pāriet uz citām precēm un pakalpojumiem. Tiek prognozēts, ka valsts budžeta deficīts 2023. gadā samazināsies līdz 2,2% no IKP, valsts parādam saglabājoties zemākajam ES.

3. IEKŠZEMES KOPPRODUKTS UN KOPĒJAIS PIEPRASĪJUMS

3.1. DINAMIKA UN STRUKTŪRA

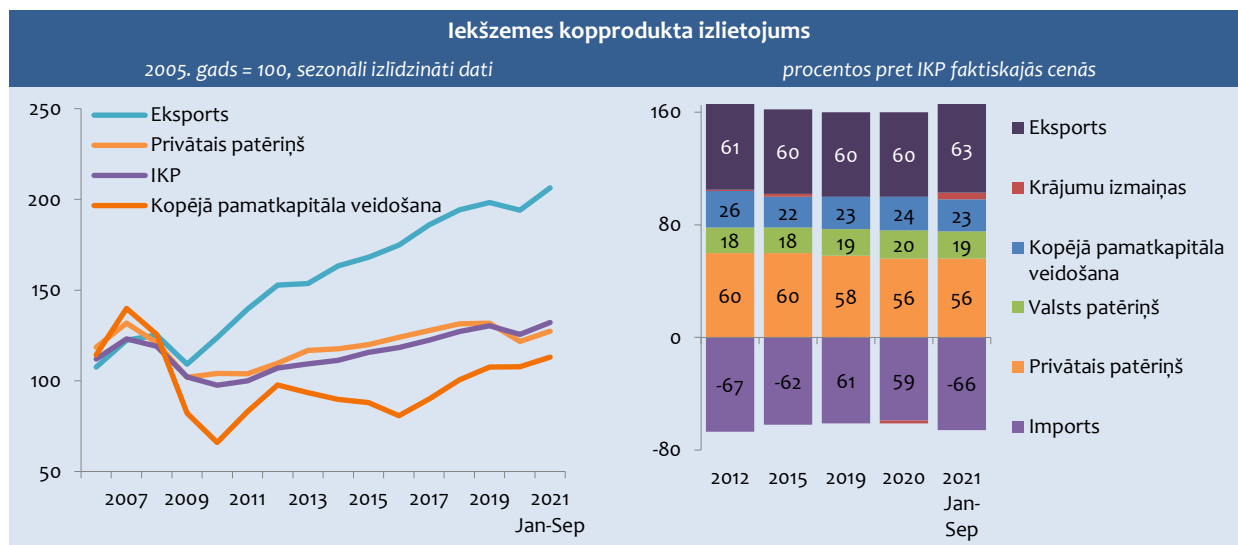
Kopš 2011. gada Latvijas ekonomikas izaugsme bija viena no straujākajām ES. 2011.-2012. gadā tā sasniedza vidēji 4,8% ik gadu. Pirmajos pēckrīzes gados Latvijas ekonomikas izaugsmi lielā mērā noteica eksporta apjomu pieaugums. Eksporta īpatsvars pieauga par 19 procentpunktiem – no 42% no IKP 2009. gadā līdz 61% no IKP 2012. gadā. Dažādu faktoru dēļ no 2013.-2019. gadam ekonomikas izaugsme bija lēnāka. Kopumā šajā periodā IKP pieauga vidēji par 2,8% ik gadu.

3.1. attēls

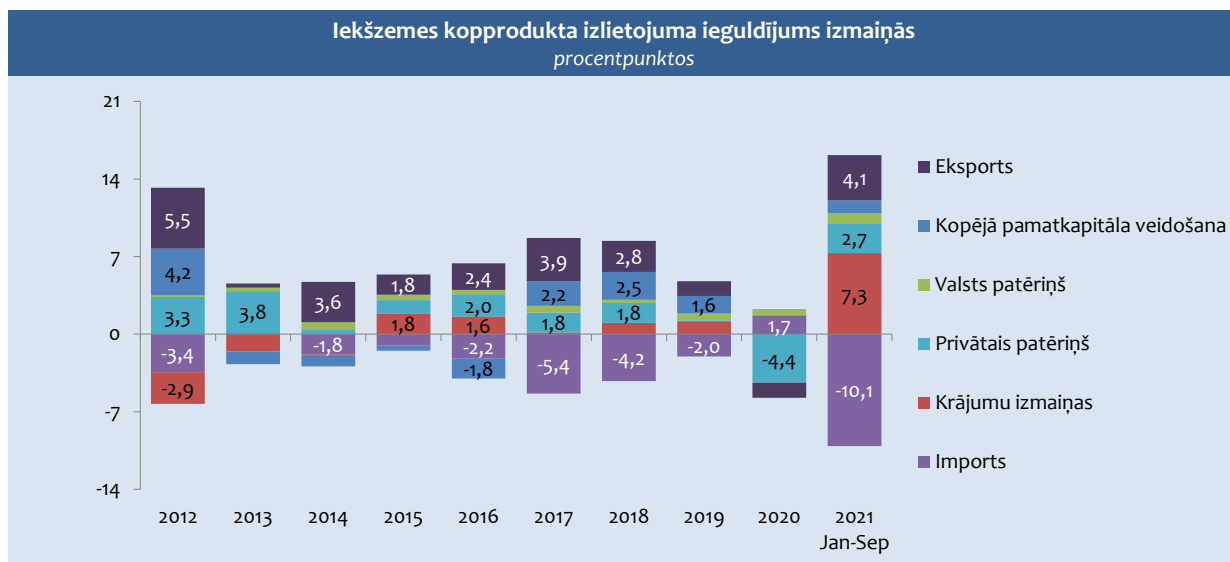
2013.-2014. gadā lēnākus ekonomikas pieauguma tempus noteica tendences ārējā vidē – lēnāka nekā iepriekš gaidīta izaugsme ES, kā arī ekonomiskās situācijas pavājināšanās Krievijā. Lai gan ģeopolitiskā situācija reģionā bija saspringta, 2015. gadā Latvijas ekonomika pieauga straujāk, ko noteica privāta patēriņa un eksporta apjomu straujās kāpums. 2016. gadā izaugsme bija salīdzinoši vāja investīciju krituma un aizkavētās jaunās struktūrfondu līdzekļu programmas ieviešanas dēļ.

3.2. attēls

2017.-2018. gadā izaugsme kļuva straujāka, ko sekmēja situācijas uzlabošanās ES, jaunās struktūrfondu līdzekļu programmas uzsākšana, darba samaksas un nodarbinātības pieaugums. Šajā periodā stabili auga eksports, investīcijas, privātais un valsts patēriņš. Savukārt 2019. gadā ekonomikas attīstības sabremzēšanos noteica gan iekšējie faktori – ES fondu investīcijas sasniegušas maksimumu, norises finanšu sektorā, pārmaiņas ostu pārvaldībā, gan arī ārējie faktori – globālo tirdzniecības attiecību pārskatīšana, *Brexit*, lēnāka izaugsme ES valstīs.

3.3. attēls

2020. gadā ekonomikas attīstību galvenokārt noteica Covid-19 krīzes negatīvā ietekme. 2020. gadā IKP samazinājās par 3,6%, kas bija straujākais kritums pēdējo desmit gadu laikā. Lielākā ietekme uz IKP samazinājumu bija privātā patēriņa sarukumam, ko ietekmēja bezdarba pieaugums un ienākumu kritums. Ierobežojumi Covid-19 pandēmijas dēļ Latvijas eksporta tirgos un kavējumi izejvielu piegāžu ķēdēs ietekmēja preču un pakalpojumu eksportu. Investīciju apjomi Covid-19 krīzes apstākļos bija salīdzinoši noturīgi un pat nedaudz pieauga. Savukārt valdības patēriņš turpināja pieaugt, ko pamatā noteica valdības īstenotie atbalsta pasākumi Covid-19 pandēmijas negatīvās ietekmes mazināšanai.

Ekonomikas attīstību 2021. gada 1. ceturksnī joprojām noteica Covid-19 krīzes negatīvā ietekme, savukārt 2. ceturksnī, lielā mērā pateicoties bāzes efektam, ekonomikā bija vērojama strauja izaugsme. Tā turpinājās arī 3. ceturksnī, un kopumā 2021. gada trīs ceturkšņos IKP pieauga par 5,2%. Lielākā ietekme bija eksporta kāpumam, pateicoties labvēlīgai konjunktūrai Latvijas lielākajos eksporta tirgos. Bāzes efekts nodrošināja arī strauju mājsaimniecību patēriņa pieaugumu. Pozitīvas tendences šogad turpinājās investīciju jomā, arī valdības patēriņš turpināja pieaugt, ko noteica valdības īstenoto atbalsta pasākumu turpināšana saistībā ar Covid-19 krīzi.

2011.-2020. gadā, salīdzinot Baltijas valstis, straujāka izaugsme bija Lietuvā un Igaunijā – attiecīgi vidēji par 3,4% un 3,1% ik gadu, bet Latvijā – par 2,6 procentiem.

3.1. tabula

Iekšzemes kopprodukta izlietojums										
izmaiņas pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu, procentos										
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 Jan-Sep
Iekšzemes kopprodukts	7,0	2,0	1,9	3,9	2,4	3,3	4,0	2,5	-3,6	5,2
Privātais patēriņš	5,6	6,4	0,7	2,1	3,4	2,9	3,0	0,2	-7,6	4,6
Valsts patēriņš	0,8	1,7	3,5	2,7	2,3	3,3	1,7	3,4	2,6	4,9
Kopējā pamatkapitāla veidošana	17,7	-4,4	-3,9	-2,0	-8,2	11,4	11,8	6,9	0,2	4,9
Eksports	9,5	0,7	6,2	3,0	3,9	6,4	4,5	2,1	-2,2	6,4
Imports	5,2	-0,1	2,9	1,6	3,6	8,6	6,4	3,0	-2,5	14,7

3.2. PATĒRIŅŠ

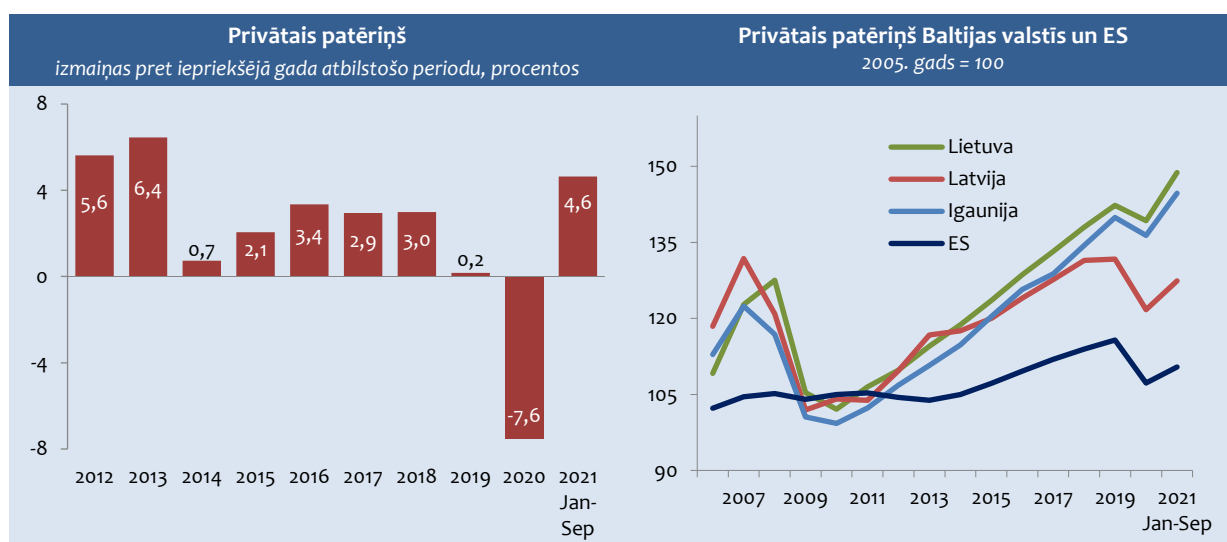
2012.-2013. gadā **privātais patēriņš** pieauga ļoti strauji, bet kopš 2014. gada privātā patēriņa apjomu kāpums tāpat kā kopējā ekonomikas izaugsme bija mērenāks. 2014.-2019. gadās privātais patēriņš vidēji gadā palielinājās par 2%. Pieaugumu sekmēja vidējās darba samaksas kāpums, bet nodarbinātības pieaugums bija lēns.

Tomēr 2020. gadā Covid-19 pandēmijas noteikto ierobežojumu dēļ privātais patēriņš strauji saruka. Covid-19 krīzes izraisītais bezdarba pieaugums un ienākumu kritums privāto patēriņu gada laikā samazināja par 7,6 procentiem.

2021. gada 1. ceturksnī privātais patēriņš turpināja samazināties, bet 2. ceturksnī, pateicoties bāzes efektam, tas strauji pieauga. Arī 3. ceturksnī turpinājās straujš privātā patēriņa kāpums, ko sekmēja gan bezdarba samazināšanās, gan vidējās darba algas pieaugums un zemie Covid-19 krīzes izraisītie ierobežojumi vasaras mēnešos. Kopumā 2021. gada trīs ceturkšņos, salīdzinot ar 2020. gada attiecīgo periodu, privātais patēriņš pieauga par 4,6%. Tomēr, salīdzinot ar 2019. gadu, privātais patēriņš joprojām ir zemā līmenī.

Salīdzinot ar pārējām Baltijas valstīm, Latvijā kopš 2011. gada ir lēnākais privātā patēriņa kāpums.

3.4. attēls

Mājsaimniecību patēriņa struktūrā lielāko daļu veido izdevumi mājoklim, otru lielāko patēriņa izdevumu grupu – izdevumi pārtikai, bet trešā prioritāte mājsaimniecību izdevumos ir izdevumi transportam. Izdevumu alkoholiskajiem dzērieniem un tabakai, apģērbiem un apaviem, transportam, sakariem, atpūtai un kultūrai, izglītībai, restorāniem, kafejnīcām un viesnīcām īpatsvars mājsaimniecības patēriņa izdevumu struktūrā kopš 2010. gada ir samazinājies, bet izdevumu pārtikai, mājoklim, mājokļa iekārtai, kā arī veselībai īpatsvars ir pieaudzis.

Saistībā ar valstī noteiktajiem ierobežojumiem Covid-19 krīzes dēļ 2020. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, izdevumi samazinājās visās galvenajās patēriņa izdevumu grupās, izņemot izdevumus pārtikai, mājoklim un mājokļa iekārtai. Lielākā ietekme bija izdevumu pieaugumam pārtikai un izdevumu kritumam atpūtai un kultūrai. 2020. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, visstraujāk izdevumi samazinājās restorānu un viesnīcu patēriņa grupā – par 38,4%, atpūtai un kultūrai – par 28,1% un transportam – par 13,4%. Iemesls bija valstī noteiktā ārkārtas situācija, kuras laikā klātienē nebija pieejami dažādi pakalpojumi. Izdevumi par apģērbu un apaviem samazinājās par 10,7% un alkoholiskajiem dzērieniem un tabakai – par 10% salīdzinājumā ar gadu iepriekš. Cilvēkiem vairāk uzturoties savās mājsaimniecībās, pieauga pārtikas patēriņš un izdevumi par mājokli, – pieaugums attiecīgi par 2,8% pārtikai un par 1,2% izdevumiem par mājokli.

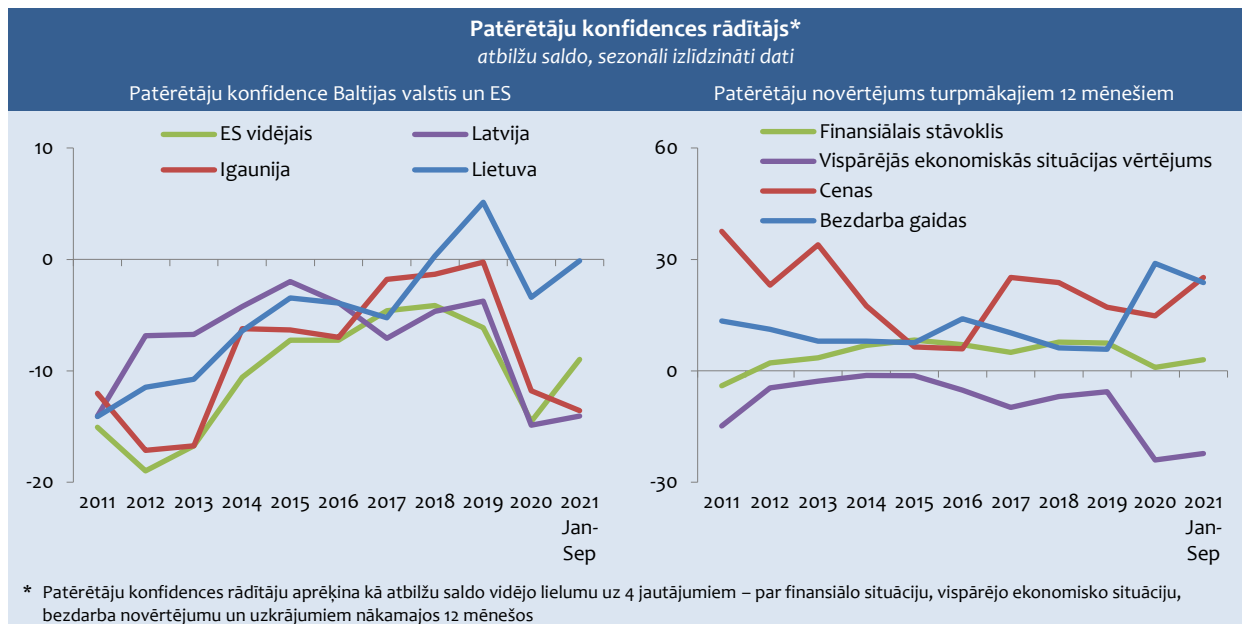
2020. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, mājsaimniecību patēriņa izdevumi pieauga visās patēriņa izdevumu grupās, izņemot izdevumus mājoklim un alkoholiskajiem dzērieniem un tabakai. Lielākais ieguldījums patēriņa izdevumu pieaugumā bija izdevumiem transportam, pārtikai un mājokļa iekārtai.

No 2010. gada **patērētāju noskaņojums**, lai arī svārstīgs, kopumā uzlabojas, tomēr tas joprojām ir negatīvs. Optimistiskākais noskaņojuma līmenis tika sasniegts 2019. gada decembrī, kad rādītājs sasniedza -1 punktu, kas ir augstākais pēdējo 5 gadu laikā. Tādu patērētāju noskaņojuma uzlabošanās lielā mērā veicināja straujā ekonomikas izaugsme pēdējos gados. Latvijas patērētāji kopumā bija optimistiskāki, konfidences rādītājam kopš 2011. gada vidus pārsniedzot ES vidējo līmeni.

Pesimistiskāks noskaņojums bija 2017.-2018. gadā, kad Latvijas rādītājs noslīdēja zem ES vidējā līmeņa. Līdzīga tendence vērojama kopš 2020. gada nogales.

Covid-19 pandēmijas rezultātā patērētāju konfidences rādītājs 2020. gadā piedzīvoja krasu lejupslīdi. Pēc Covid-19 izraisītās ārkārtējās situācijas izsludināšanas valstī zemākais rādītāja līmenis pēdējo 10 gadu laikā tika sasniegts 2020. gada aprīlī un maijā. Gandrīz visi rādītāja posteņi, tādi kā ģimenes finansiālais stāvoklis, vispārējā ekonomiskā situācija valstī, bezdarba gaidas, būtiski pasliktinājās. Savukārt inflācijas gaidas šajos mēnešos bija sasniegušas zemāko līmeni pēdējo trīs gadu laikā.

3.5. attēls

2021. gada sākumā patērētāju konfidence sāka uzlaboties visos rādītāja galvenajos posteņos. Uzlabojoties Covid-19 epidemioloģiskajai situācijai un mazinoties ierobežojumiem, patērētāji 2021. gada pirmajā pusgadā ir kļuvuši ievērojami optimistiskāki un drošāki par savu dzīvi. Galveno posteņu, izņemot inflācijas gaidas, nākotnes izredžu vērtējums 2. ceturksnī bija atgriezies līmenī pirms Covid-19 laika. Taču optimisms apsīka 2021. gada 3. ceturksnī, kad konfidences rādītāja pasliktināšanās parāda pieaugošās bažas par nākotni. To var skaidrot ar nenoteiktību un bažām par Covid-19 izplatības attīstību, kā arī cenu pieaugumu tendencēm.

Patērētāju nākotnes vērtējums par ģimenes finansiālo situāciju kopš 2012. gada lielā mērā ir nostabilizējies, un tas kopumā gada griezumā ir pozitīvs. Kopš 2017. gada vidus optimisms kopumā pieauga līdz 2020. gada aprīlim, sasniedzot vēsturiski zemāko līmeni pēdējos trīs gados, kas bija -9,2 punkti. 2021. gadā ģimenes finansiālās situācijas izredzes tiek vērtētas pozitīvāk, taču posteņi ir pasliktinājies 2021. gada 3. ceturksnī.

Patērētāju vērtējuma pieauguma tendence par kopējo situāciju valstī kopš 2010. gada būtībā ir līdzīga novērtējumam par ģimenes finansiālo situāciju. Līdz 2012. gadam bija vērojams straujš pieaugums, un 2012. gadā noskaņojums nostabilizējās, tajā pašā laikā saglabājot augšupejošu tendenci. Izsludinātā ārkārtējā situācija 2020. gada sākumā drastiski samazināja patērētāju optimismu, un šis posteņi aprīlī sasniedza zemāko līmeni pēdējo desmit gadu laikā, kas bija -47 punkti. 2021. gadā novērtējums ir uzlabojies, taču tas vēl nav sasniedzis līmeni pirms Covid-19 krīzes. Bažas par nākotni 2021. gada 3. ceturksnī ir negatīvi ietekmējušas arī šo posteņi. Jāatzīmē, ka valsts ekonomiskās situācijas nākotnes perspektīvas tiek vērtētas krietni kritiskāk nekā ģimenes finansiālā stāvokļa nākotne.

Patērētāju bezdarba gaidas kopš 2010. gada kopumā mazinājās, neskatoties uz svārstībām, kopumā saglabājot lejupejošu tendenci. Tomēr kopš 2016. gada šīs gaidas atsāka pieaugt, 2016. gada beigās sasniedzot augstāko kāpumu – 24,3 punktu līmeni. Kopš 2017. gada vidus bezdarba gaidas kopumā mazinās, kas lielā mērā saistīts arī ar kopējā bezdarba līmeņa samazināšanos un nodarbinātības pieaugumu. Diemžēl 2020. gadā arī patērētāju bezdarba gaidas strauji pieauga, aprīlī sasniedzot 63,1 punktu, kas ir augstākais līmenis pēdējo desmit gadu periodā. Turpmākajos mēnešos bezdarba gaidas nostabilizējās diezgan augstā līmenī, 2021. gada 2. ceturksnī patērētāji atguva pārliecību par nākotni, taču 3. ceturksnī bažas par bezdarbu atgriezās iepriekšējā augstajā līmenī.

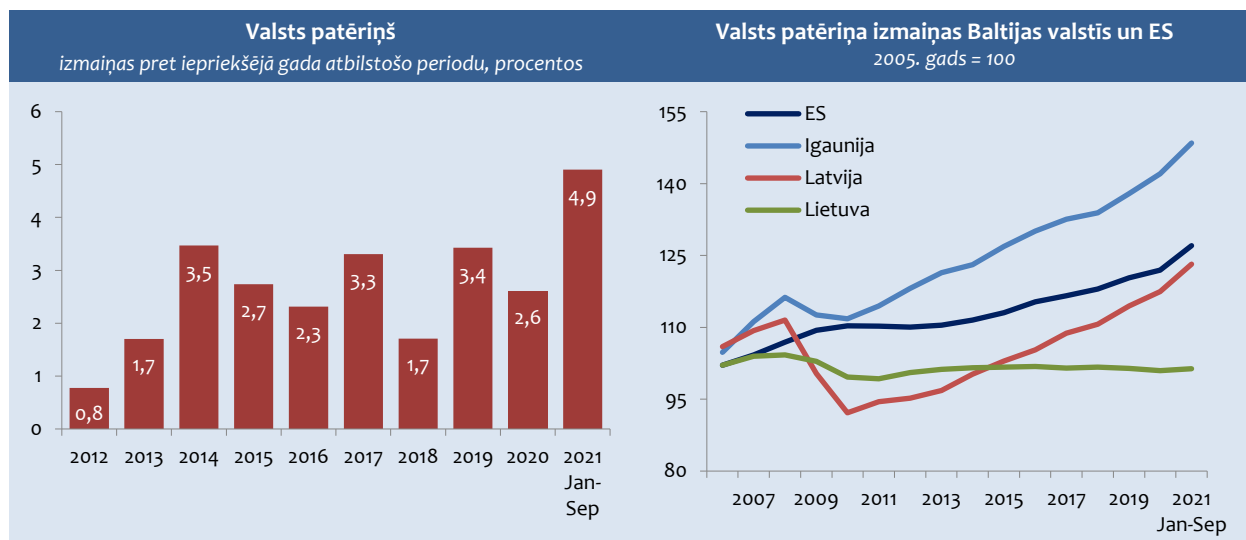
Patērētāju inflācijas gaidas līdz 2011. gada aprīlim strauji pieauga. Kopš 2011. gada vidus inflācijas gaidas ir ļoti cikliskas, patērētājiem tādā veidā reaģējot uz dažādām izmaiņām, tomēr kopumā tās mazinājās. Kopš 2013. gada vidus gaidu samazinājums bija ļoti straujš, 2016. gada septembrī sasniedzot -2 punktu līmeni, kas ir zemākais kopš 2011. gada.

2016. gada beigās inflācijas gaidas atsāka pieaugt līdz 2017. gada vidum. Kopš 2017. gada beigām inflācijas gaidas mēreni samazinās, ko lielā mērā ietekmē lēnāks cenu kāpums un iepriekšējo gadu augstā inflācija.

Covid-19 pandēmija 2020. gadā būtiski neietekmēja patērēju inflācijas gaidas. Patērētāju bažas par cenu pieaugumu sāka atspoguļoties posteņa dinamikā 2021. gada 2. ceturksnī. Inflācijas gaidas 3. ceturksnī turpināja pieaugt, sasniedzot augstāko līmeni kopš 2013. gada.

Valsts patēriņa jeb sabiedrisko pakalpojumu apjomu pieaugums pēckrīzes laikā bija lēns. Valdības apņemšanās turpināt mazināt valsts budžeta deficītu 2012. un 2013. gadā ierobežoja strauju izdevumu pieaugumu. Palielinoties budžeta ieņēmumiem, kopš 2014. gada valsts patēriņš aug straujāk. Kopumā no 2014.-2020. gadam valsts patēriņš vidēji gadā pieauga par 2,7 procentiem.

3.6. attēls

Pēdējos gados būtiski palielināti budžeta izdevumi valsts aizsardzības spēju palielināšanai, lai nodrošinātu valsts aizsardzības finansējumu 2% apmērā pret IKP. Ilgtspējīgas un sabalansētas valsts ekonomiskās attīstības veicināšanai ieviests atliktais UIN uzņēmumu peļņai, samazināts darbaspēka nodokļa slogs un valsts budžeta iespēju robežās primāri nodrošināts finansējuma pieaugums aizsardzībai, veselībai, demogrāfijai un autoceļu uzturēšanai.

Valdības īstenotie atbalsta pasākumi Covid-19 krīzes negatīvās ietekmes mazināšanai, kuri ir lielā mērā finansēti uz valsts budžeta deficīta palielināšanas rēķina, ir saglabājuši pozitīvu valsts patēriņa pieaugumu 2020. gadā, kas šo pasākumu ietekmē turpināja pieaugt arī 2021. gada trīs ceturkšņos.

Salīdzinot ar pārējām Baltijas valstīm, Latvijā kopš 2011. gada ir straujākais valsts patēriņa kāpums.

3.3. INVESTĪCIJAS

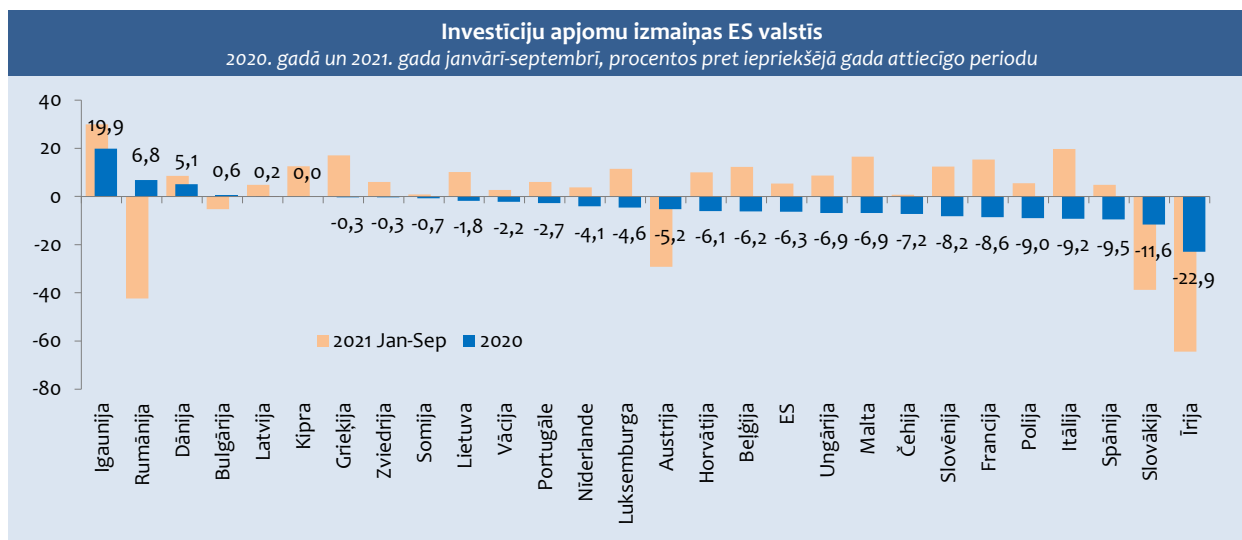
Investīcijas ir nozīmīgs Latvijas ekonomikas izaugsmes balsts. Covid-19 krīzes ietekmē investīciju aktivitātes ir vājinājušās, un 2020. gadā investīciju apjoms tikai par 0,2% pārsniedza iepriekšējā gada līmeni. Tomēr tas bija viens no labākajiem rādītājiem ES valstīs. Investēšanas aktivitātes 2021. gadā pakāpeniski pieaug. Šī gada deviņos mēnešos investīciju apjoms bija par 4,9% lielāks nekā gadu iepriekš, ko būtiski ietekmēja privāto investīciju kāpums.

Ilgttermiņa skatījumā investīciju aktivitātes Latvijas ekonomikā ir svārstīgas, jūtīgi reaģējot uz ģeopolitiskām izmaiņām, ES struktūrfondu plānošanas periodiem, ārējiem un iekšējiem šokiem. Kopš 2004. gada, Latvijai iestājoties ES, investīcijas strauji pieauga (no 2004.-2007. gadam vidēji gadā – par 21,4%), ko veicināja ārvalstu kapitāla pieplūdums. Straujš investīciju kāpums turpinājās līdz 2007. gadam, sasniedzot gandrīz 36% no IKP, kas bija nozīmīgs produktivitātes palielināšanas faktors.

Globālās finanšu krīzes ietekmē investīcijas piedzīvoja smagu triecienu. Izdevumi pamatkapitāla veidošanai trīs gadu laikā (2008.-2010.) saruka vairāk nekā uz pusi. Investīciju līmenis 2010. gadā bija vairs tikai 19% no IKP, sasniedzot zemāko

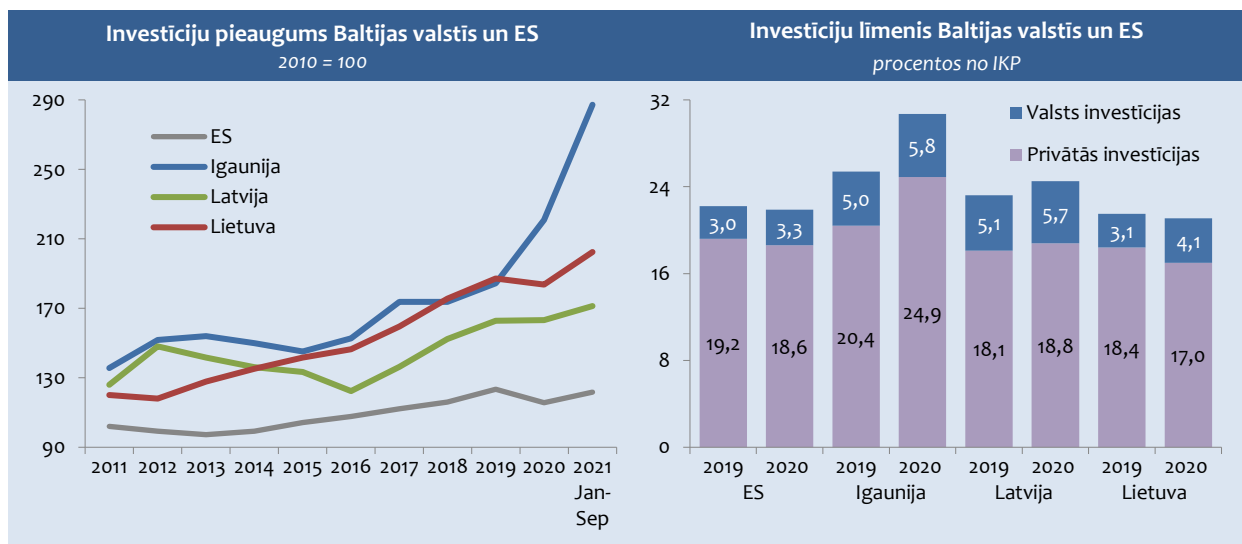
līmeni kopš 1998. gada. Ilgstošais kredītu apjoma samazinājums, lielas parādsaistības un zems pieprasījums pēc finanšu krīzes ir mazinājis investīciju aktivitāti pēckrīzes periodā.

3.7. attēls

Investīciju atgūšanās pēc krīzes bija lēna. Pēdējo desmit gadu investēšanas tendencēm raksturīga nenoturīga dinamika ar strauju kāpumu 2011.-2012. gadā un ilgstošu vājas investēšanas periodu 2013.-2016. gadā. Kopš 2017. gada investīciju aktivitātes būtiski palielinājās. Lielu investīciju apjomu veidoja ES finansētās publiskās investīcijas. Tāpēc, ES struktūrfondu apguvei tuvojoties maksimālajam līmenim, investēšanas aktivitāšu pieauguma temps kļūst arvien mērenāks. 2019. gadā izdevumi kopējā pamatkapitāla veidošanai bija par 6,9% lielākā apjomā nekā pirms gada. Investēšanas tempu mazināšanos ir saasinājusi COVID-19 pandēmija un nenoteiktība par tās apkarošanas iespējām tuvākajā nākotnē. 2020. gadā izdevumi kopējā pamatkapitāla veidošanā palielinājās vairs tikai par 0,2%. Periodā no 2011.-2020. gadam ieguldījumi ik gadu pieauga vidēji par 5% un veidoja 22,7% no IKP, un tas ir zemāks līmenis nekā pirms globālās finanšu krīzes.

3.8. attēls

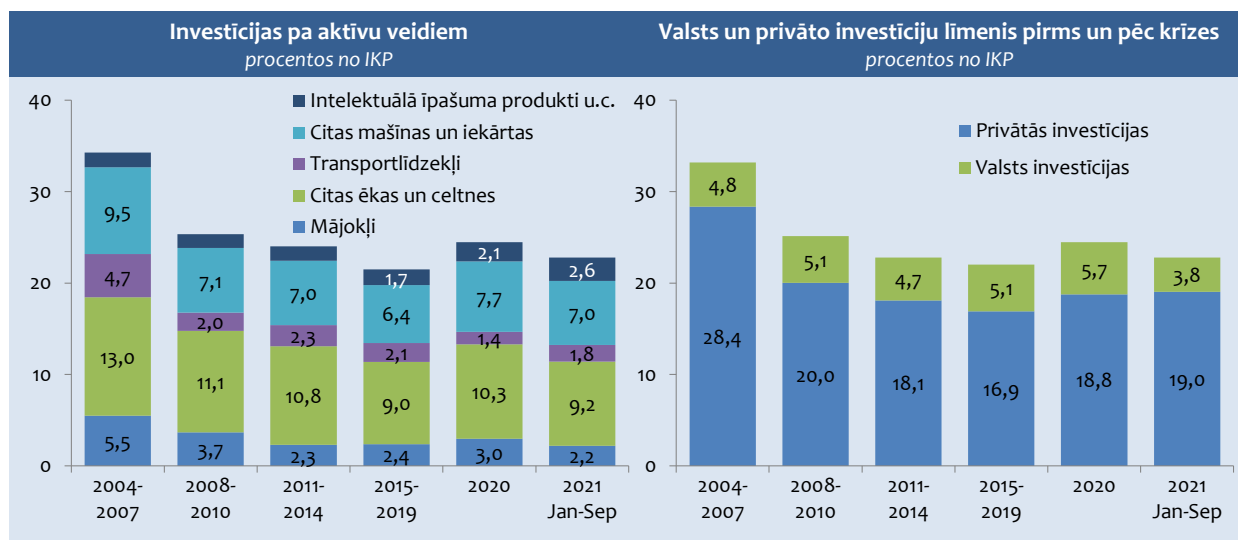
Investīciju zemo līmeni galvenokārt noteica privāto investoru vājākas aktivitātes nekā straujās izaugsmes gados. Pēc globālās finanšu krīzes privāto investīciju pozitīva dinamika atjaunojās tikai kopš 2017. gada un saglabājās līdz 2019. gadam, investīcijām pieaugot vidēji par gandrīz 8,5% gadā. Covid-19 pandēmijas apkarošanas pasākumi ierobežoja kopējās ekonomiskās aktivitātes un lika atturēties no iepriekš plānoto investīciju īstenošanas. 2020. gadā privātā sektora investīciju apjoms, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, samazinājās par 1,7%. Tomēr 2021. gadā privātās investīcijas atkal pieauga un deviņos mēnešos bija par gandrīz 10% lielākā apjomā nekā gadu iepriekš. Kopumā jāatzīmē, ka privāto investīciju līmenis

pēdējos desmit gados svārstās 16-20% apmērā no IKP, kas ir gandrīz par 10 procentpunktiem mazāk nekā straujās izaugsmes gados.

Investīciju finansējumu nodrošināja uzņēmēju pašu līdzekļi un ES struktūrfondi, bet kreditēšana ilgstoši saglabājās ļoti zemā līmenī. Neskatoties uz salīdzinoši zemām izmaksām un pieaugušo pieprasījumu, kredītportfeļa attiecība pret IKP nepalielinās. Saskaņā ar Latvijas Bankas datiem 2020. gada beigās nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikums veidoja 40% no IKP, kas ir krietni zemāks līmenis nekā pirms krīzes. Privāto investīciju pieaugumu ierobežo arī zems pieprasījums un liela nenoteiktība.

Iepriekšminēto faktoru negatīvo ietekmi uz investīcijām būtiski pastiprina Covid-19 pandēmijas izraisītā krīze. Pēc Latvijas Bankas datiem nefinanšu sabiedrībām izsniegto jauno kredītu mēneša apjoms joprojām ir ļoti svārstīgs, un iekšzemes kredītu atlikuma gada pieauguma temps 2021. gada astoņos mēnešos saglabājās tuvs nullei (+0,1% kredītiem nefinanšu sabiedrībām un +2,0% kredītiem mājsaimniecībām). Kredītu atlikuma attiecība pret IKP 2021. gadā mazliet uzlabojusies (2. ceturksnī 39,4%), tomēr joprojām ir viena no zemākajām ES. Ir vērojama arī izsniegto aizdevumu sadārdzināšanās. Aizdevumu izmaksas galvenokārt pieaug mazo un vidējo uzņēmumu segmentā. Vairākas Latvijas kredītiestādes ir pastiprinājušas kredītu standartu, – galvenais iemesls ir vispārējās tautsaimniecības situācijas pasliktināšanās, kā arī aizņēmēju pieaugušie kredītriski (skatīt arī 6.4. nodaļu).

3.9. attēls

Valsts investīcijas Latvijā ir salīdzinoši augstā līmenī, un tām ir nozīmīga loma pamatkapitāla uzkrāšanā. Tās veido gandrīz 1/5 daļu no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā, un to dinamika lielā mērā ir saistīta ar ES struktūrfondu apgušanas cikliskumu. Periodā no 2017.-2019. gadam valsts investīcijas vidēji pieauga par 16% gadā. ES finansējumam sasniedzot maksimumu, valsts investīciju apjomi 2019. gadā būtiski saruka un bija par 8% zemākā līmenī nekā gadu iepriekš. Neskatoties uz Covid-19 krīzi, valsts investīcijas 2020. gadā palielinājās par gandrīz 7%, sasniedzot 5,7% no IKP. 2021. gadā valsts investīcijas ir mērenākas. Provizoriski šī gada deviņos mēnešos valsts investīcijas bija gandrīz par 15% mazākā apjomā nekā pirms gada.

Kopējā investīciju apjomā lielāku daļu veido ieguldījumi būvniecības aktīvos. Galvenokārt tie ir ieguldījumi ēkās un būvēs, kas ir gandrīz puse no izdevumiem kopējā pamatkapitāla veidošanai. Pirms Covid-19 pandēmijas pēdējos piecos gados (2015.-2019.) investīcijas ēkās un būvēs pieauga vidēji par 0,5% ik gadu. Globālās finanšu krīzes ietekmē samazinājums šajos aktīvos bija salīdzinoši neliels, turklāt atgūšanās pēc krīzes visai strauja, ko galvenokārt nodrošināja valsts veiktie ekonomikas sildīšanas pasākumi. Arī Covid-19 izraisītās krīzes ietekmē investīcijas šajos aktīvos ir noturīgas. 2020. gadā palielinājās par 2,5%. 2021. gada deviņos mēnešos salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu ieguldījumi ēkās un būvēs bija tikai par 1,8% mazākā apjomā.

Ieguldījumi mājokļos kopējo investīciju struktūrā 2015.-2019. gadā veidoja nelielu daļu – aptuveni 10-11%, t.i., 2% no IKP. Pārsvārā tie tiek finansēti ar banku aizdevumiem, kuru samazinājums globālās finanšu krīzes ietekmē vienlaikus ar privātā sektora parādsaistību kāpumu noteica arī ieguldījumu kritumu šajos aktīvos. Arī Covid-19 krīzes laikā ieguldījumi mājokļos samazinājās. 2020. gadā mājokļu būvniecībā bija ieguldīts par 1,9% mazāk nekā 2019. gadā. Savukārt 2021. gada deviņos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, investīcijas šajos aktīvos samazinājās par 14,8 procentiem.

Investīcijas mašīnās un tehnoloģiskajās iekārtās jūtīgi reaģē uz šokiem, un to atgūšanās pēc krīzes norit lēnāk nekā citos aktīvos. Tas galvenokārt skaidrojams ar vājo kreditēšanu, salīdzinoši augstām privātā sektora parādsaistībām un nelabvēlīgu

tirgus konjunktūru, kā arī zemo jaudu noslodzi. Kopš 2014. gada ieguldījumi mašīnās un iekārtās pieauga ik gadu vidēji par 5%, tomēr tas nebija pietiekams, lai pilnībā kompensētu investīciju samazinājumu krīzes gados (2008.-2010.). 2019. gadā investīcijas mašīnās un iekārtās bija 8% no IKP, un tas ir gandrīz uz pusi mazāk nekā vidēji no 2004.-2007. gadam. Covid-19 pandēmijas apkarošanas ierobežojumi bija nozīmīgs negatīvais faktors ieguldījumiem ražošanas aktīvos. 2020. gadā mašīnās un iekārtās ieguldījumu apjoms, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, samazinājās par 2%, tai skaitā transportlīdzekļos tika ieguldīts par 22,5% mazāk nekā pirms gada. 2021. gadā ir vērojams straujš investīciju kāpums. Šī gada deviņos mēnešos investīcijas ražošanas aktīvos pieauga gandrīz par 16%. Investīciju kāpumu lielā mērā noteica ieguldījumi transportlīdzekļos, kā arī informācijas un komunikāciju tehnoloģiju iekārtās, kas ir nepieciešams aprīkojums attālināta darba nodrošināšanai.

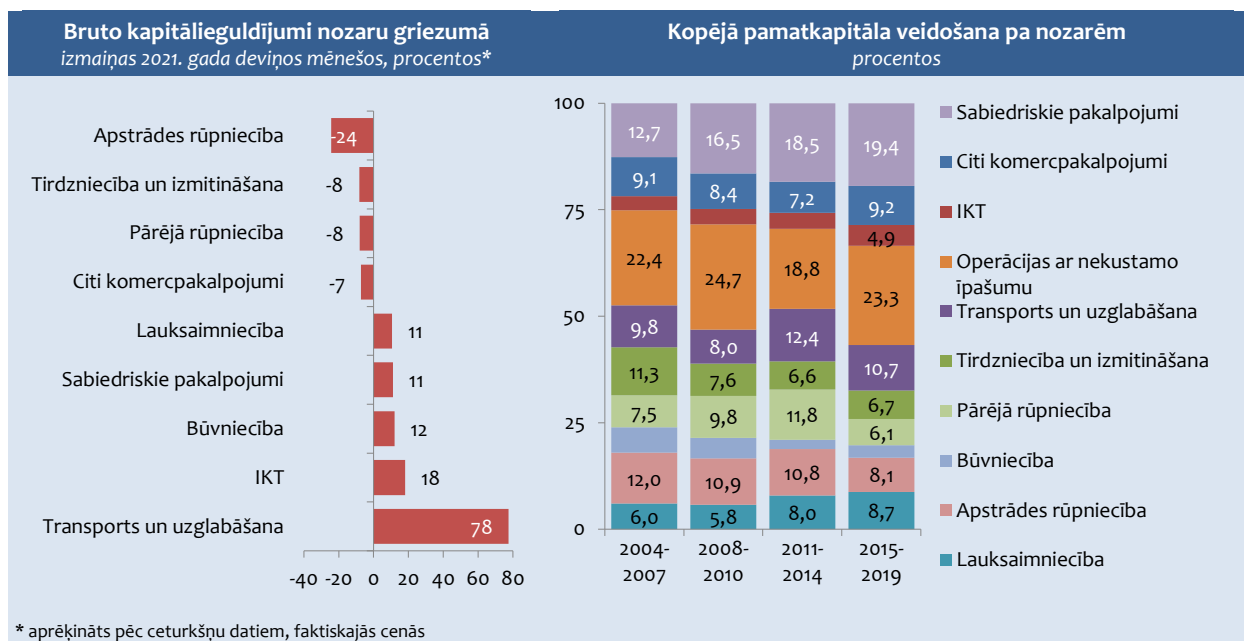
Investīcijas intelektuālā īpašuma aktīvos veido aptuveni 7% no kopējām investīcijām. Tām ir raksturīga noturība ekonomikas recesijas gados un kopumā ir vērojama augošā dinamika. Pēdējos gados pirms Covid-19 krīzes intelektuālā īpašuma aktīvos investīcijas pieauga ik gadu vidēji par 3,5%. Arī 2020. un 2021. gadā investīcijas intelektuālā īpašuma produktos turpina pieaugt. 2020. gadā tās bija par 2,7% lielākā apjomā nekā 2019. gadā, bet šī gada deviņos mēnešos gandrīz par 17,5% augstākā līmenī nekā gadu iepriekš.

3.2. tabula

Kopējā kapitāla veidošana vidēji gadā							
	1995-2007	2008-2010	2011-2019	2018	2019	2020	2021 Jan-Sep
reālais pieaugums							
IKP	7,4	-7,5	3,3	4,0	2,5	-3,6	5,2
Kopējā kapitāla veidošana	18,1	-25,3	7,0	14,2	10,1	0,3	29,2
- kopējā pamatkapitāla veidošana	18,4	-22,2	5,6	11,8	6,9	2,2	4,9
procentos pret IKP							
Kopējā kapitāla veidošana	27,9	27,0	23,7	23,3	23,3	22,4	27,5
- kopējā pamatkapitāla veidošana	25,2	25,1	22,5	22,1	23,2	24,5	22,8
- krājumu izmaiņas	2,6	1,8	1,3	1,1	0,1	-2,1	4,7

Investīcijas Latvijas tautsaimniecības nozarēs ir nenoturīgas, un to svārstīgumu ietekmē gan ES struktūrfondu apguves cikliskums, gan arī privātā sektora investīciju plānu korekcijas atbilstoši tirgus konjunktūras izmaiņām. Globālās finanšu krīzes ietekmē investīciju līmenis samazinājās visās nozarēs. Īpaši liels investīciju apjomu kritums bija būvniecībā, tirdzniecības, kā arī izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarēs. Savukārt tādās nozarēs kā informācijas un komunikācijas pakalpojumi, veselība un sociālā aprūpe, ieguves rūpniecība un enerģētika investīcijas saruka visai mēreni.

3.10. attēls

Piecos gados (2015.-2019.) pirms Covid-19 krīzes investēšanas intensitāte bija mērena. Investīciju apjomi straujāk pieauga pakalpojumu nozarēs – vidēji gadā par 3,2%, kur lielākais devums bija apjomīgiem ieguldījumiem operācijās ar nekustamo īpašumu, valsts pārvaldes, kā arī informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarēs. Preču ražošanas nozarēs investīcijas pieauga nedaudz lēnāk – par 1,4% vidēji gadā. Kopumā investēšanas intensitāte pakalpojumu nozarēs kopš 2011. gada bija tuvu vēsturiskiem rādītājiem, bet ražošanas nozarēs tā bija zemākā līmenī.

Covid-19 pandēmijas izraisītā krīze vairāk ir skārusi pakalpojumu nozares. 2020. gadā kapitālieguldījumi pakalpojumu nozarēs bija par 19% mazākā apjomā nekā pirms gada. Savukārt preču ražošanas nozarēs bija investēts par 5% vairāk nekā 2019. gadā, galvenokārt to noteica apjomīgie kapitālieguldījumi enerģētikas un komunālās saimniecības nozarēs. 2021. gada deviņos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, pakalpojumu nozarēs bija par 2,6% mazākā apjomā, savukārt preču ražošanas nozarēs samazinājās par 14,3%, tai skaitā apstrādes rūpniecībā – par 24,3 procentiem.

Jāatzīmē, ka, neskatoties uz Covid-19 pandēmijas apkarošanas ierobežojumiem, investīciju aktivitātes dažās nozarēs ir visai augstas. Kapitālieguldījumu kāpums gan 2020. gadā, gan 2021. gada deviņos mēnešos bija tādās nozarēs kā lauksaimniecība, ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana, būvniecība. Palielinājās kapitālieguldījumi veselības aprūpē, kā arī informācijas un komunikācijas pakalpojumos.

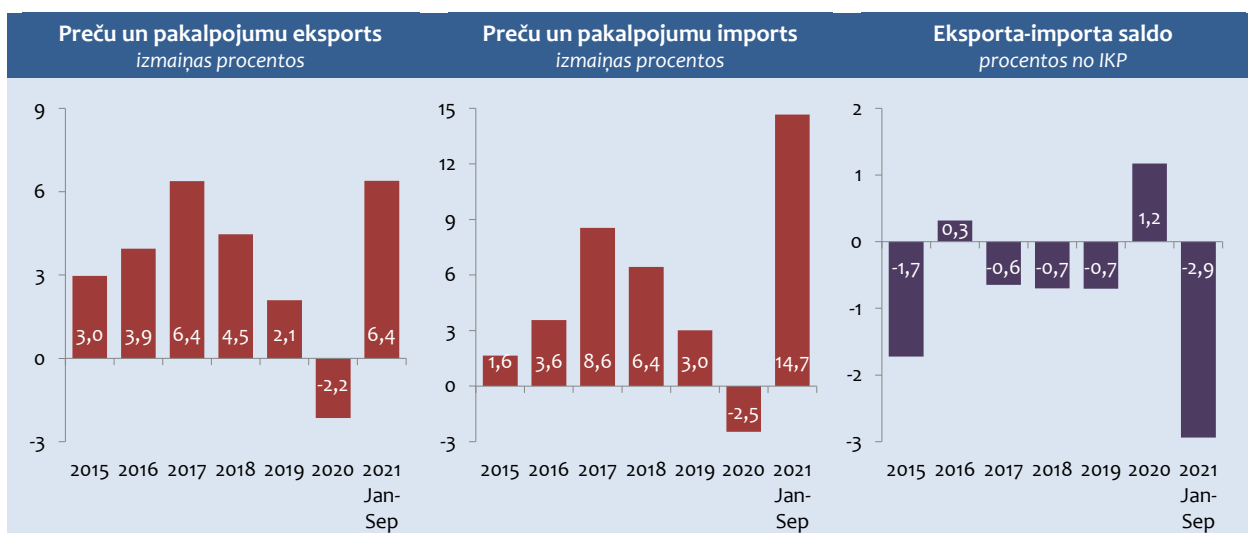
Eiropas Investīciju bankas (EIB) veiktie apsekojumi liecina, ka Latvijas uzņēmēji kā nozīmīgākus ilgtermiņa šķēršļus investīcijām atzīmē kvalificētā personāla pieejamību un nenoteiktību par nākotni. Tie ir arī divi visbiežāk minētie šķēršļi ES dalībvalstīs. Investīcijas ierobežo arī energoresursu augstas izmaksas un nepilnības uzņēmējdarbības regulēšanā.

Investīciju dinamiku turpmāk ietekmēs starptautiskās vides nenoteiktība, tostarp Covid-19 izplatības jaunie viļņi, to ilgums un ierobežojošo pasākumu stingrība, kā arī vakcinācijas pasākumu efektivitāte. Liela nozīme būs arī kredītportfeļa palielināšanai, kas ilgstoši ir zemā līmenī. Pozitīvi investēšanas dinamiku ietekmēs ES finansējums, kas ir nozīmīgs investīciju līmeņa kāpināšanas stimuls. Paredzams, ka investīciju aktivitātes pieaugs straujāk ar Rail Baltica projekta īstenošanas uzsākšanu. Būtisks devums investīciju aktivitāšu palielināšanai būs arī vairākiem projektiem, kuru finansējums ir paredzēts Atjaunošanas un noturības mehānisma ietvaros. Būvniecības nozares ierobežotās jaudas dēļ lielais ES investīciju līdzekļu pieplūdums varētu radīt bažas par pārkaršanu būvniecības nozarē. Palielinoties ekonomiskām aktivitātēm, investīciju apjoma pieaugumu var bremzēt arī būvmateriālu un darbaspēka ierobežota pieejamība.

3.4. EKSPORTS UN IMPORTS

Eksports tradicionāli ir viens no galvenajiem ekonomiskās izaugsmes faktoriem, un tā dinamika ir cieši saistīta gan ar ārējo pieprasījumu, gan partnervalstu ekonomiku attīstības tempiem.

3.11. attēls

Laika posmā no 2014.-2018. gadam eksporta attīstību veicināja ekonomiskā izaugsme ES valstīs, kā arī stabils pieprasījums citās partnervalstīs. Savukārt 2019. gadā, mazinoties partnervalstu ekonomiskās izaugsmes tempiem, eksporta attīstība bija mērenāka.

2020.-2021. gads vēsturē iezīmēsies kā Covid-19 izraisītās krīzes gadi, kas ietekmēja visus ekonomiskos rādītājus visās pasaules valstīs, tostarp arī Latvijā. Tā kā eksports ir tieši atkarīgs no ārējā pieprasījuma, šī krīze būtiski ietekmēja eksporta apjomus. 2020. gada sākumā eksporta apjomi pieauga, savukārt martā, sākoties Covid-19 pandēmijai, jau bija vērojama strauja tempu samazināšanās. 2020. gada 2.-3. ceturksnī eksporta apjomi jau bija ievērojami zemāki nekā pirms gada. Augot ārējam pieprasījumam, mērena eksporta izaugsme atsākās 2020. gada 4. ceturksnī. 2021. gada 1. ceturksnī eksporta apjomi bija līdzīgi kā pirms gada, savukārt gada 2. ceturksnī, ievērojami augot ārējam pieprasījumam, kā arī bāzes efekta dēļ, strauji palielinājās arī eksporta apjomi. Eksporta izaugsme turpinājās arī gada 3. ceturksnī.

Nozīmīgākais Latvijas eksporta tirgus nemainīgi ir ES valstis, tai skaitā Lietuva un Igaunija. Mazāku daļu sastāda eksports uz NVS valstīm, tai skaitā Krieviju. Nedaudz lielāku daļu par NVS valstīm sastāda eksports uz pārējām valstīm, kurām 2020. gada pirmajā pusē pievienojās arī Apvienotā Karaliste.

Latvijas preču un pakalpojumu importa attīstības galvenie faktori ir apstrādes rūpniecības ražošanas apjomu un mājsaimniecību rīcībā esošo ienākumu pieaugumi. Attiecīgi augot iekšējam pieprasījumam, būtiski pieaug arī importa apjomi. Savukārt 2020. gadā, būtiski pazeminoties iekšējam pieprasījumam, importa apjomi bija mazāki nekā pirms gada. Tāpat 2020. gadā importu būtiski ietekmēja investīciju un starppatēriņa preču importa vērtības samazinājums. Pretējas tendences importā iezīmējas 2021. gadā – 1. ceturksnī vēl bija vērojama mērena importa izaugsme, savukārt, palielinoties pieprasījumam, kā arī bāzes efekta rezultātā, gada 2.-3. ceturksnī preču un pakalpojumu importa apjomi bija ievērojami lielāki nekā pirms gada.

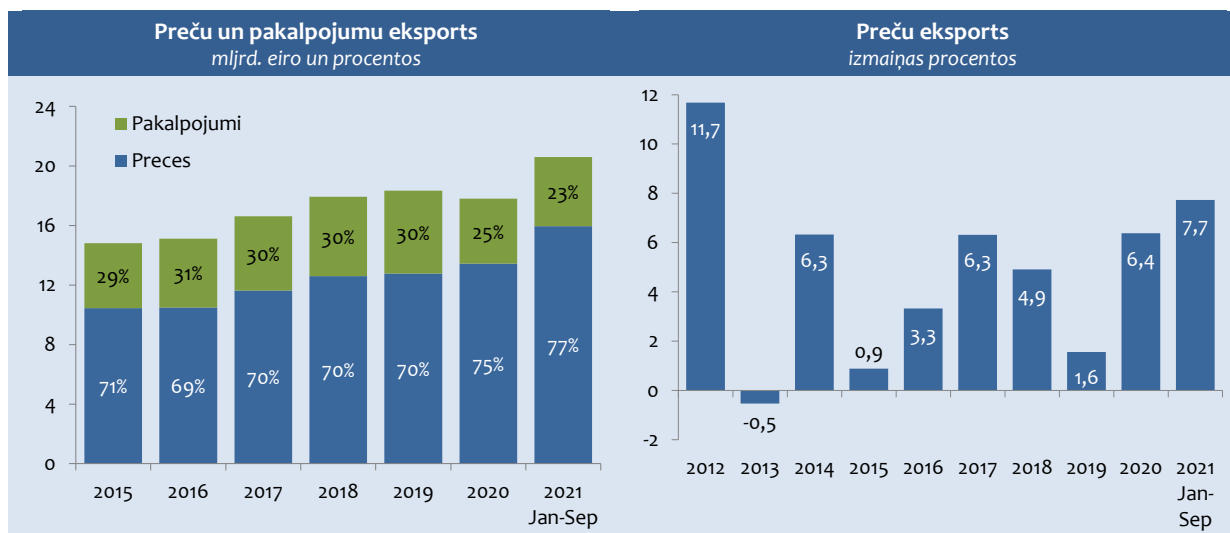
Eksporta-importa saldo no izteikti negatīva 2012.-2015. gadā, sākot no 2016. gada, ir līdzsvarojies. Savukārt 2020. gadā, kad importa apjomi samazinājās straujāk nekā eksports, rādītājs sasniedza vēsturiski augstāko pozitīvo līmeni. Pretēja aina ir vērojama 2021. gadā.

Lai arī pašlaik pieprasījums noieta tirgos ir stabils, joprojām saglabājas eksporta attīstību ierobežojoši riski, kas saistīti ar joprojām augstiem Covid-19 saslimstības rādītājiem valstī, kas var veicināt jaunu ierobežojumu noteikšanu, kā arī Covid-19 pandēmijas trešo vilni, kas saistīts ar jaunu vīrusa paveidu izplatību un tās ierobežošanu.

EKSPORTS

Vairāk nekā divas trešdaļas Latvijas eksporta veido preču eksports, bet pārējo – pakalpojumu eksports. Pēdējo gadu laikā šī proporcija nav būtiski mainījusies. Izņēmums ir 2020.-2021. gads, kad Covid-19 krīzes ietekmē pakalpojumu eksporta iespējas ir būtiski ierobežotas, attiecīgi eksporta struktūra šajā laika posmā ir mainījusies par labu preču eksportam.

3.12. attēls

Latvijas **preču eksports** no 2014.-2018. gadam attīstījās dinamiski, izņemot 2015. gadu, kad tā apjomi būtībā saglabājās iepriekšējā gada līmenī. 2019. gadā, mazinoties ārējam pieprasījumam, preču eksports pieauga mērenāk.

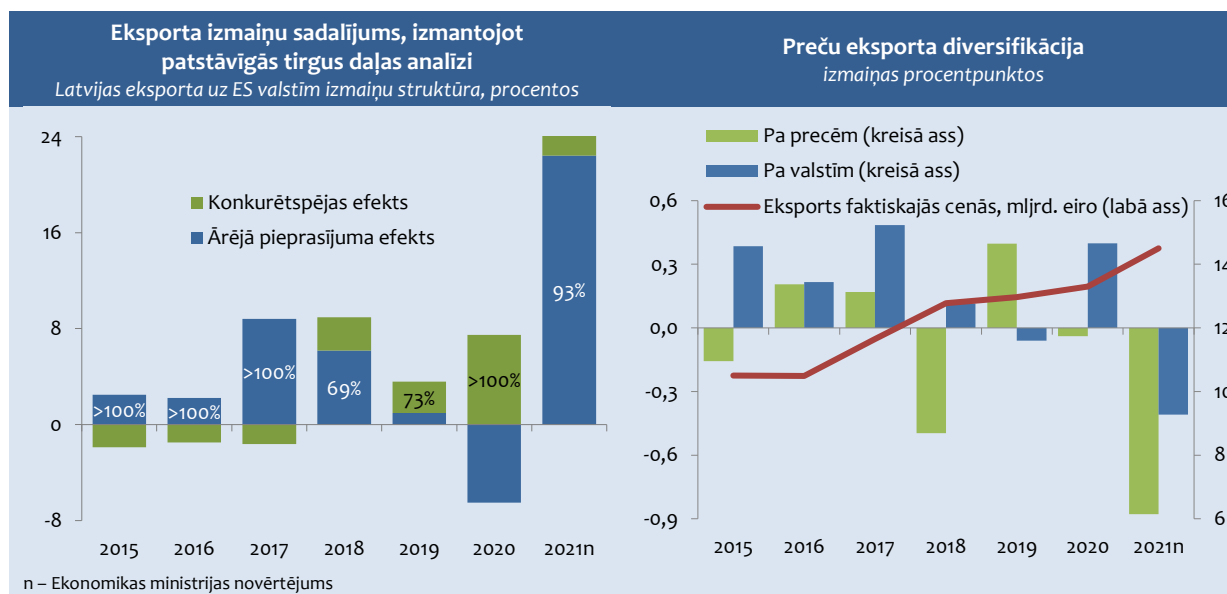
2020. gada pirmā puse preču eksportam tāpat kā kopējai ekonomiskai attīstībai nebija labvēlīga. Covid-19 krīzes ietekmē šajā laika posmā eksporta apjomi bija ievērojami mazāki nekā pirms gada. Taču straujā preču eksporta izaugsme gada otrajā pusē, it īpaši gada pēdējā ceturksnī, ļāva noslēgt gadu ar ļoti labu izaugsmes rādītāju. Arī 2021. gada 3 ceturksņos kopumā preču eksports turpina attīstīties dinamiski.

2017.-2018. gadā preču eksporta attīstību pozitīvi ietekmēja eksporta cenu izmaiņas. Faktiskajās cenās eksports pieauga vidēji par aptuveni 10% ik gadu. Savukārt, mazinoties ārējam pieprasījumam, 2019. gadā eksporta cenas nedaudz saruka. Līdzīgas tendences bija vērojamas arī 2020. gadā. Savukārt 2021. gada trīs ceturksņos eksporta vienības vērtība ir ievērojami augusi – par 11,3%. Strauji eksporta cenas šajā laika posmā pieauga koksnei un tās izstrādājumiem, metāliem, minerālajiem produktiem, lauksaimniecības un medniecības produktiem, kā arī citām precēm.

2014.-2018. gadā preču eksporta pieaugumu pamatā noteica ārējais pieprasījums, attiecīgi konkurētspējas loma eksporta pieaugumā bija neliela vai pat negatīva. Turpretī 2019. gadā Latvijas eksporta uz ES valstīm attīstību noteica straujāks Latvijas uzņēmumu konkurētspējas pieaugums. 2020. gadā, strauji sarūkot ārējam pieprasījumam, negatīvo eksporta attīstību daļēji kompensē uzņēmēju spēja konkurēt ārējos tirgos. 2021. gads iezīmējas ar ievērojamu ārējā pieprasījuma kāpumu, kas lielā mērā arī nosaka eksporta strauju pieaugumu. Jāatzīmē, ka arī konkurētspējas efektam ir pozitīvs ieguldījums eksporta attīstībā.

Straujāk augot lielākajām preču grupām, tādām kā koksne un tās izstrādājumi un lauksaimniecības un pārtikas preces, pasliktinās eksporta preču diversifikācijas rādītājs, turpretī, straujāk attīstoties salīdzinoši mazākām eksporta grupām, šis rādītājs uzlabojas. Diversifikācijas rādītāja uzlabošanās preču griezumā bija vērojama 2015.-2017. gadā. Pretējs process bija vērojams 2018. gadā, kad saistībā ar Apvienotās Karalistes iecerēm izstāties no ES būtiski pieauga koksnes un tās izstrādājumu eksports, kas negatīvi ietekmēja arī diversifikācijas rādītāju preču griezumā. 2019. gadā, zūdot šim efektam, rādītājs uzlabojās. 2020. gadā eksporta diversifikācija pa preču grupām būtiski nemainījās. 2021. gadā līdzīgi kā 2018. gadā strauji aug lielāko eksporta preču grupu vērtība, kas negatīvi ietekmē arī preču diversifikācijas rādītāju.

3.13. attēls

Preču eksporta diversifikācija pa valstīm laika posmā no 2015.-2018. gadam uzlabojās, kas liecināja par jaunu tirgu apgūšanu. 2019. gadā eksports nedaudz straujāk pieauga uz lielākajām partnervalstīm – Igauniju, Lietuvu un Vāciju, kas attiecīgi pasliktināja diversifikācijas rādītāju. Savukārt 2020. gadā eksporta diversifikācija valstu griezumā ir uzlabojusies. To gan nosaka eksporta apjoma samazinājumi uz vairākām lielākajām partnervalstīm, piemēram, tādām kā Krievija, Lietuva, Zviedrija. Attiecīgi mazāko partnervalstu eksporta īpatsvars kopējā eksportā pieaug. Pretējs process ir vērojams 2021. gadā, kad straujāk aug eksporta vērtība uz galvenajām tirdzniecības partnervalstīm, kas negatīvi ietekmē arī valstu diversifikācijas rādītāju.

3.3. tabula

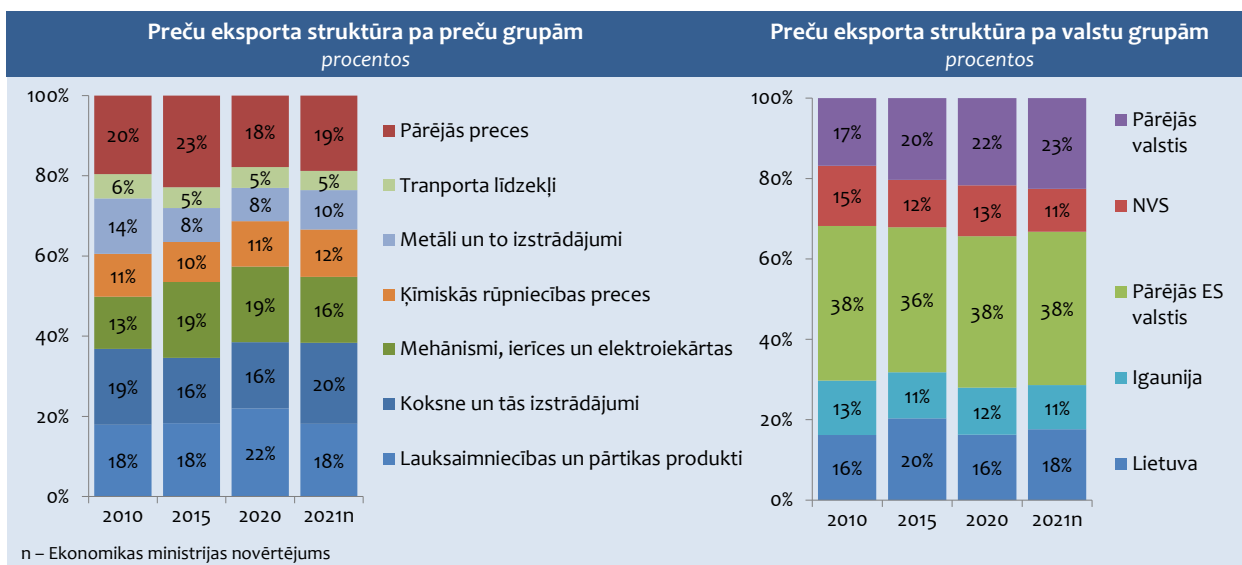
Preču eksports procentos, faktiskajās cenās						
	2020			2021 Jan-Okt		
	struktūra	izmaiņas	ieguldījums izmaiņās	struktūra	izmaiņas	ieguldījums izmaiņās
Pavisam	100	2,6	2,6	100	22,2	22,2
Lauksaimniecības un pārtikas produkti	22,0	6,6	1,4	18,1	2,0	0,4
Minerālie produkti	4,1	-16,3	-0,8	5,5	65,4	2,7
Ķīmiskās rūpniecības preces	11,4	4,7	0,5	11,7	25,7	2,9
Vieglās rūpniecības preces	3,5	-0,9	-0,03	3,3	15,1	0,5
Koksne un tās izstrādājumi	16,5	-2,0	-0,3	20,1	48,4	8,0
Metāli un to izstrādājumi	8,2	-0,3	-0,03	9,9	42,8	3,6
Mehānismi, ierīces un elektroiekārtas	18,9	17,3	2,8	16,5	7,8	1,5
Transporta līdzekļi	5,2	-14,5	-0,9	4,8	14,4	0,7
Pārējās preces	10,2	-0,2	-0,03	10,1	17,1	1,8

2020. gadā eksporta pieaugumu būtiski sekmēja elektroierīču un iekārtu eksporta grupa. Ievērojami pieauga arī graudaugu kultūru, eļļas augu sēkļu un mehānismu un ierīču eksporta vērtība.

2021. gada janvārī-oktobrī eksporta vērtības straujo kāpumu būtiski ietekmēja lielākās preču eksporta grupas – koksnes un tās izstrādājumu eksporta vērtības pieaugums. Tāpat strauji auga minerālo produktu, dzelzs un tērauda, sauszemes transportlīdzekļu un citu preču grupu eksports.

Preču eksports uz ES valstīm 2020. gadā pieauga par 1%. Lielāko daļu no pieauguma veidoja mehānismu un ierīču eksporta izaugsme.

3.14. attēls

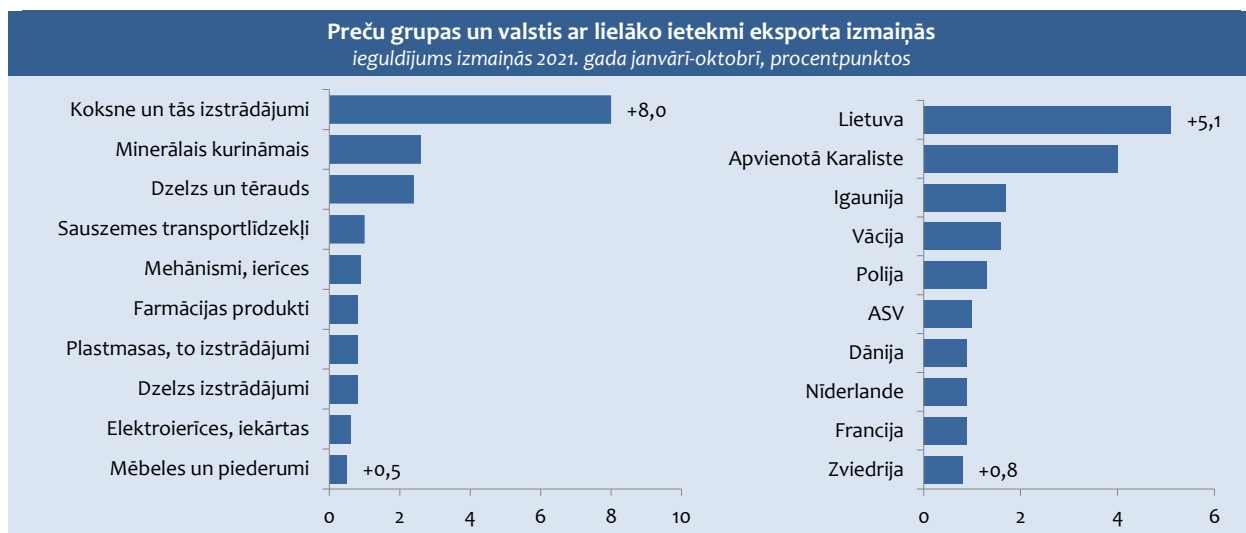
2021. gada janvārī-oktobrī eksports uz ES valstīm pieauga līdzīgi kā kopējais eksports – par 23,2%. Eksporta pieaugums bija vērojams gandrīz visās preču grupās, īpaši strauji palielinājās metālu un to izstrādājumu, koksnes un tās izstrādājumu un minerālo produktu eksporta vērtība. Būtiski pieauga arī ķīmiskās rūpniecības preču un mehānismu un ierīču eksports.

Preču eksports uz NVS valstīm 2020. gadā samazinājās par 1%. Nedaudz straujāk saruka pārtikas rūpniecības produktu un ķīmiskās rūpniecības preču eksporta vērtība. Samazinājumu daļēji kompensēja satiksmes līdzekļu, kā arī mehānismu un ierīču eksporta vērtības palielinājums uz NVS valstīm.

2021. gada desmit mēnešos eksports uz NVS valstīm pieauga par 5,9%. Būtiskākais ieguldījums tā izaugsmē bija ķīmiskās rūpniecības preču eksporta grupai. Būtiski pieauga arī plastmasu un to izstrādājumu, tekstilizstrādājumu un metālu un to izstrādājumu eksporta vērtība. Savukārt šajā laika posmā samazinājās uz NVS valstīm eksportēto pārtikas rūpniecības produktu vērtība.

Preču eksports uz pārējām valstīm, izņemot ES un NVS valstis, 2020. gadā strauji auga – par 10,1%. To būtiski ietekmēja graudaugu kultūru eksporta pieaugums uz Nigēriju, Alžīriju un citām valstīm. Savukārt 2021. gada janvārī-oktobrī eksports uz pārējām valstīm turpināja strauji augt – par 28,3%, ko būtiski ietekmēja uz Apvienoto Karalisti eksportēto koksnes un tās izstrādājumu vērtības kāpums, kā arī metālu un to izstrādājumu eksporta vērtības pieaugums.

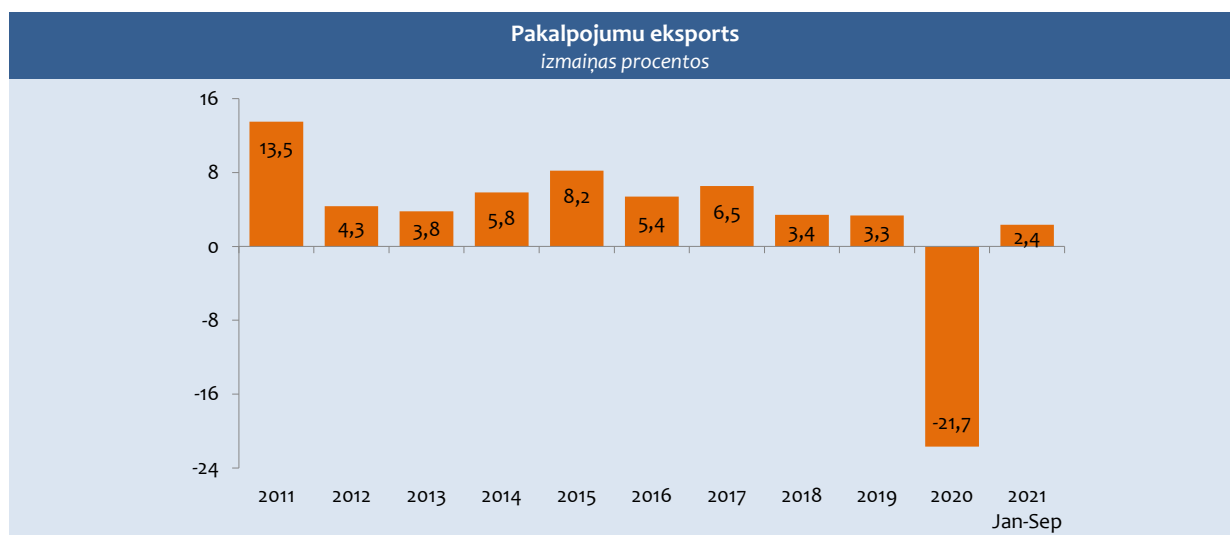
3.15. attēls

Pakalpojumu eksports 2015.-2016. gadā pieauga ievērojami straujāk nekā preču eksports, attiecīgi pakalpojumu daļai veidojot lielāku ieguldījumu kopējā eksporta pieaugumā nekā preču daļai. Pozitīvais pakalpojumu eksporta saldo šajā laika posmā pilnībā kompensēja negatīvo preču eksporta saldo.

2017. gadā, atgūstoties izaugsmei, preču un pakalpojumu eksporta tempi bija līdzīgi, saglabājoties pozitīvai eksporta bilancei.

3.16. attēls

2018.-2019. gadā pakalpojumu eksports turpināja augt, tomēr tā izaugsme bija lēnāka nekā iepriekšējos gados.

2020. gadā pakalpojumu eksporta izaugsmi būtiski ietekmēja Covid-19 pandēmijas dēļ noteiktie ierobežojumi attiecībā uz ceļošanu, ēdināšanu un citiem pakalpojumiem. 2020. gadā kopumā pakalpojumu eksports samazinājās par 21,6%. Īpaši strauji tas saruka, sākot no gada 2. ceturkšņa.

2021. gada sākumā turpinājās pakalpojumu eksporta lejupslīde, bet, sākot no 2. ceturkšņa, daļēji pateicoties bāzes efektam, pakalpojumu eksporta apjomi bija attiecīgi par 14,7% un 14,9% lielāki nekā pirms gada.

3.4. tabula

Pakalpojumu eksports procentos, faktiskajās cenās						
	2020			2021. gada janvāris-septembris		
	struktūra	izmaiņas	ieguldījums izmaiņas	struktūra	izmaiņas	ieguldījums izmaiņas
Kopā	100	-21,6	-21,6	100	5,6	5,6
Pārvadājumi, tai skaitā:	32,0	-34,2	-13,1	32,8	8,3	2,7
– jūras transports	5,1	-32,2	-1,9	4,1	-14,3	-0,7
– gaisa transports	2,9	-76,4	-7,4	3,9	24,1	0,8
– dzelzceļa transports	3,6	-46,1	-2,4	3,1	-7,9	-0,3
– autotransports	18,9	-7,2	-1,1	20,0	13,1	2,5
– citi transporta pakalpojumi	1,5	-14,5	-0,2	1,8	30,4	0,4
Ceļojumi	8,7	-58,3	-9,5	5,0	-48,3	-4,9
Citi pakalpojumi, tai skaitā:	59,3	2,1	1,0	62,2	13,6	7,9
– būvniecības pakalpojumi	8,2	17,0	0,9	7,0	-5,6	-0,4
– finanšu un apdrošināšanas pakalpojumi	3,3	-29,1	-1,1	3,6	7,1	0,2
– IKT pakalpojumi	19,4	0,4	0,1	20,2	11,9	2,3
– citi komercpakalpojumi	27,0	7,0	1,4	30,0	21,2	5,5
– pārējie pakalpojumi	1,3	-24,7	-0,3	1,4	19,5	0,2

Līdz 2019. gadam tradicionāli aptuveni 40% no pakalpojumu eksporta sastādīja ienākumi no pārvadājumiem. Pēdējie gadi pārvadājumu eksportam nav bijuši veiksmīgi. 2019. gadā pārvadājumu eksports bija līdzīgs kā gadu iepriekš, samazinājās jūras un dzelzceļa transporta pārvadājumu eksports, bet kritumu kompensēja auto pārvadājumu un citu transporta veidu eksporta apjomu pieaugumi. 2020. gadā visu transporta veidu pārvadājumu eksports būtiski samazinājās. Nedaudz mērenāk saruka autotransporta eksporta pakalpojumu vērtība. 2021. gadā transporta pakalpojumu eksporta attīstība ir līdzīga kopējā pakalpojumu eksporta tendencēm – pēc samazinājuma gada 1. ceturksnī transporta pakalpojumu eksports 2.-3. ceturksnī pieauga salīdzinoši strauji, veidojot būtisku devumu kopējā pakalpojumu eksporta pieaugumā 2021. gada trīs ceturkšņos.

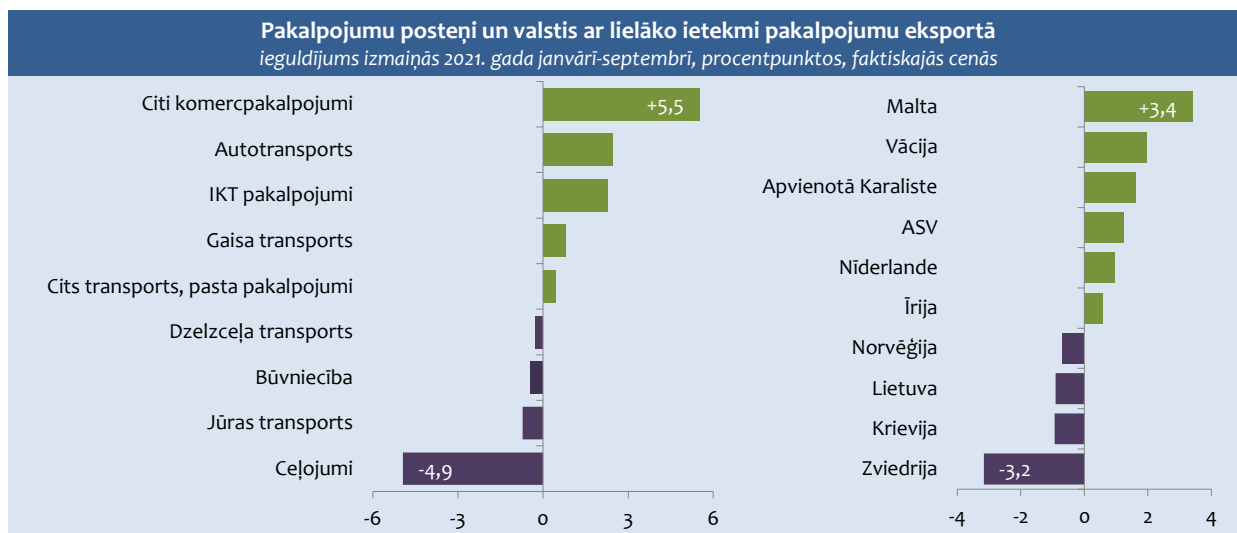
2019. gadā par 1,2% pieauga ienākumi no ārvalstu tūristiem. 2020. gadā Covid-19 krīzes ietekmē šie ienākumi strauji samazinājās, būtiski samazinoši ietekmējot kopējo pakalpojumu eksportu. Līdzīgas tendences saglabājās arī 2021. gada trīs ceturkšņos.

2021. gada trīs ceturkšņos nedaudz samazinājās arī būvniecības pakalpojumu eksports, savukārt strauji pieauga citu saimnieciskās darbības pakalpojumu eksports, kas deva būtisku pozitīvu ieguldījumu kopējā pakalpojumu eksportā. Pozitīvs ieguldījums šajā laika posmā bija arī IKT pakalpojumu eksporta pieaugumam.

Nedaudz mazāk nekā 60% no kopējā Latvijas pakalpojumu eksporta līdz 2019. gadam bija saistīti ar ES valstīm, savukārt 2020.-2021. gadā šis īpatsvars ir pieaudzis par attiecīgi 5,2 procentpunktiem 2020. gadā un vēl par 1,3 procentpunktiem 2021. gada trīs ceturkšņos, īpatsvaram sasniedzot 64 procentus.

Pakalpojumu eksporta apjomi uz ES valstīm 2019. gadā pieauga straujāk nekā kopējais pakalpojumu eksports. Lielākais īpatsvars pakalpojumu eksportā uz ES valstīm 2019. gadā bija transporta pakalpojumiem (autotransports un gaisa transports), kā arī ceļojumiem. 2020. gadā pakalpojumu eksports uz ES valstīm samazinājās mērenāk nekā kopējais pakalpojumu eksports – par 12,1%, bet 2021. gada trīs ceturkšņos pieauga par 6,7%. Šajā laika posmā straujāk saruka ceļojumu pakalpojumi uz ES valstīm, bet pieauga saimnieciskās darbības, transporta un IKT pakalpojumu eksporta vērtība.

3.17. attēls

IMPORTS

Latvijas preču un pakalpojumu importa apjomu tempi pēdējos gados pirms Covid-19 pandēmijas samazinājās – no 8,6% 2017. gadā līdz 3% 2019. gadā. Savukārt 2020. gadā, Covid-19 krīzes ietekmē mazinoties pieprasījumam, importa apjomi samazinājās par 2,5%. 2021. gadā, pieprasījumam atjaunojoties, strauji aug arī imports, – trīs ceturkšņos par 14,7 procentus.

Preču imports faktiskajās cenās 2020. gadā Covid-19 krīzes ietekmē samazinājās par 4,7%. To būtībā noteica transportlīdzekļu un minerālo produktu importa vērtības samazinājumi.

2021. gada desmit mēnešos preču imports faktiskajās cenās ievērojami pieauga. Lielākais pozitīvais ieguldījums preču importa pieaugumā bija minerālo produktu, lidaparātu un to daļu, koksnes un tās izstrādājumu, dzelzs un tērauda, kā arī sauszemes transportlīdzekļu preču grupām.

3.5. tabula

	Preču imports procentos, faktiskajās cenās			2021 Jan-Okt		
	2020 struktūra	2020 izmaiņas	2020 ieguldījums izmaiņās	2021 Jan-Okt struktūra	2021 Jan-Okt izmaiņas	2021 Jan-Okt ieguldījums izmaiņās
Pavisam	100	-4,7	-4,7	100	29,3	29,3
Lauksaimniecības un pārtikas produkti	18,8	5,8	1,0	15,0	3,7	0,7
Minerālie produkti	6,6	-31,2	-2,8	9,6	81,0	5,5
Ķīmiskās rūpniecības preces	16,4	2,9	0,4	16,2	24,3	4,1
Vieglās rūpniecības preces	5,1	-0,6	-0,03	4,4	8,2	0,4
Koksne un tās izstrādājumi	3,9	1,7	0,1	5,0	68,8	2,6
Metāli un to izstrādājumi	7,8	-4,8	-0,4	9,9	57,9	4,7
Mehānismi, ierīces un elektroiekārtas	22,6	6,7	1,4	19,8	14,2	3,2
Transporta līdzekļi	9,1	-33,0	-4,3	11,3	80,6	6,5
Pārējās preces	9,7	-0,5	-0,05	8,8	15,6	1,5

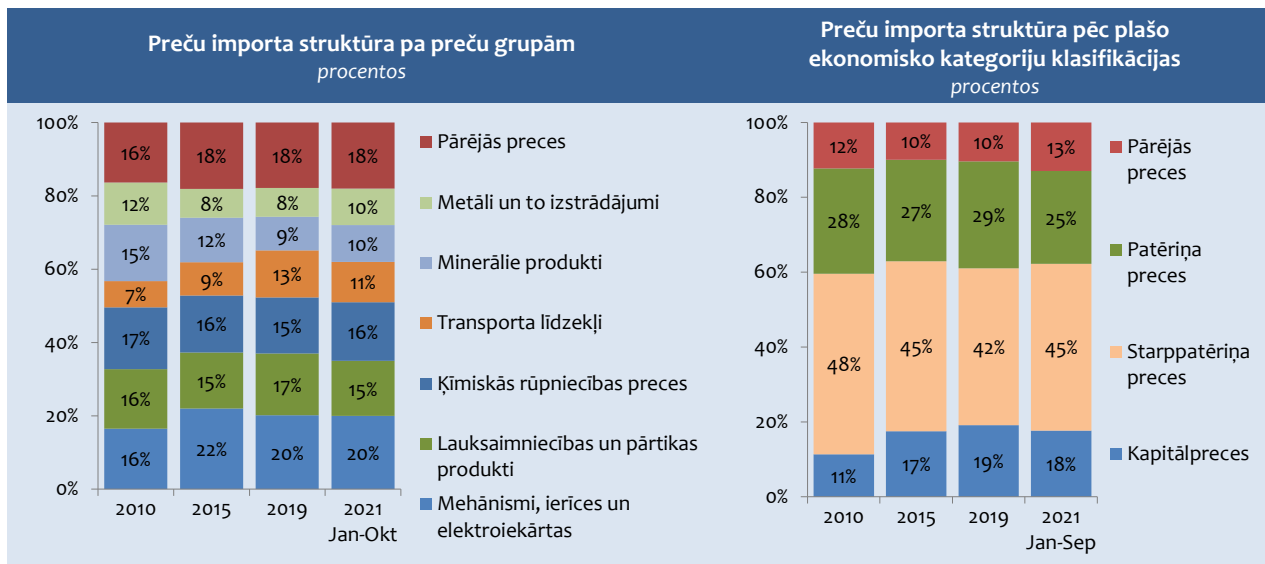
Imports no ES valstīm 2020. gadā faktiskajās cenās samazinājās mērenāk nekā kopējais preču imports – par 3,2%. Savukārt 2021. gada desmit mēnešos preču imports no ES valstīm pieauga par 21%. Pieaugumu būtiski sekmēja transportlīdzekļu, minerālo produktu un metālu un to izstrādājumu importa vērtības pieaugums.

Imports no NVS valstīm faktiskajās cenās 2020. gadā saruka par 11,4%. bet 2021. gada desmit mēnešos strauji auga – par 78,5%. To būtiski sekmēja minerālo produktu un metālu un to izstrādājumu importa vērtības pieaugums no NVS valstīm.

Pārējo valstu grupā, izņemot ES un NVS valstis, imports 2020. gadā saruka par 7,9%, ko ietekmēja transporta līdzekļu importa vērtības kritums. Savukārt 2021. gada desmit mēnešos preču imports no pārējām valstīm strauji auga – par 41,7%, ko sekmēja transportlīdzekļu un mehānismu un ierīču importa vērtības kāpums.

Preču importa struktūrā pēc to gala pielietojuma līdz 2019. gadam nedaudz pieauga kapitālpreču imports. Savukārt 2021. gadā Covid-19 krīzes ietekmē to īpatsvars nedaudz saruka. Starppatēriņa preču īpatsvars kopējā importā līdz 2019. gadam mazinājās, galvenokārt degvielas importa vērtības samazinājuma dēļ, taču 2021. gadā, pieaugot degvielas cenām, arī starppatēriņa preču importa daļa aug straujāk.

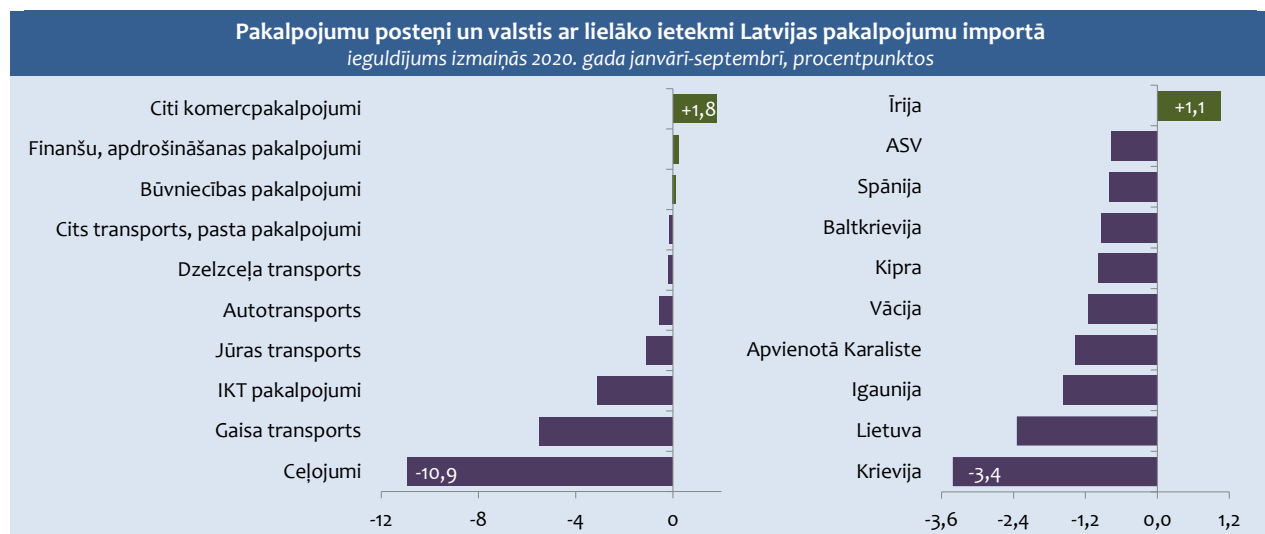
3.18. attēls

Pakalpojumu importa izaugsme 2019. gadā bija līdzīga pakalpojumu eksportam – par 4,8%. Straujāk auga ar tirdzniecības starpniecību saistīto pakalpojumu importa apjomi. Būtiski pieauga arī transporta pakalpojumu imports, bet samazinājās finanšu pakalpojumu imports. 2020. gada janvārī-septembrī pakalpojumu imports samazinājās par 18,2%. To būtībā noteica gandrīz visu pakalpojumu posteņu samazinājums, izņemot ar tirdzniecības starpniecību saistīto, finanšu, kā arī būvniecības pakalpojumu importu. Būtiski samazinājās ceļojumu un dažādu veidu transporta pakalpojumu imports.

Aptuveni divas trešdaļas no visiem pakalpojumiem Latvijai sniedz ES valstis. Arī importa īpatsvars no ES valstīm kopējā pakalpojumu importā pēdējos gados pieaug. Lielākās pakalpojumu importa grupas ir ar tirdzniecības starpniecību, transportu un ceļošanu saistītie pakalpojumi.

3.19. attēls

4. NOZARU IEGULDĪJUMS

4.1. DINAMIKA UN STRUKTŪRA

2009.-2010. gadā, samazinoties darbaspēka izmaksām, uzlabojās Latvijas ražotāju konkurētspēja. Tas bija pamats eksporta pieaugumam un līdz ar to arī tirgojamo nozaru attīstībai. Mainījās tautsaimniecības struktūra. 2008. gadā tirgojamās nozares (lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības, rūpniecības, kā arī transporta pakalpojumu nozares) veidoja vien 26,5% no kopējās pievienotās vērtības, bet 2010. gadā šo nozaru īpatsvars sasniedza 33,1%. 2020. gadā šo nozaru īpatsvars bija sarucis līdz 27,3%. 2020. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, īpatsvars ir samazinājies visās nozarēs, izņemot lauksaimniecību, būvniecību, komercpakalpojumu un sabiedrisko pakalpojumu nozares. Analizējot ekonomikas struktūru citā griezumā, redzams, ka 2020. gadā ražojošās nozares (lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības, rūpniecības, kā arī būvniecības nozares) sastādīja 27%, bet pakalpojumu nozares – 73% no kopējās pievienotās vērtības. Salīdzinot ar 2010. gadu, ražojošo nozaru īpatsvars ir samazinājies visās nozarēs, izņemot lauksaimniecību un būvniecību.

Kopš 2011. gada IKP ir pieaudzis vidēji par 2,6% gadā un pārsniedz 2007. gada, pirms finanšu krīzes, līmeni.

4.1. tabula

Tautsaimniecības struktūra pievienotā vērtība, procentos							
	2000	2005	2008	2010	2016	2020	2021 Jan-Sep
Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	5,0	4,2	3,3	4,6	3,7	4,6	5,1
Apstrādes rūpniecība	15,2	12,9	10,7	13,3	11,6	12,5	13,4
Pārējā rūpniecība	4,2	3,1	3,4	4,8	4,2	2,9	2,9
Būvniecība	7,0	6,8	10,2	4,9	5,3	7,0	6,2
Tirdzniecība, izmitināšana un ēdināšana	15,6	18,4	16,0	17,7	16,6	15,8	16,2
Transports un uzglabāšana	11,9	12,3	9,3	10,4	9,1	7,3	7,1
Citi komercpakalpojumi	23,8	27,3	30,3	28,3	33,2	31,8	30,9
Sabiedriskie pakalpojumi	17,3	15,1	16,9	16,1	16,2	18,1	18,2
Kopā	100	100	100	100	100	100	100

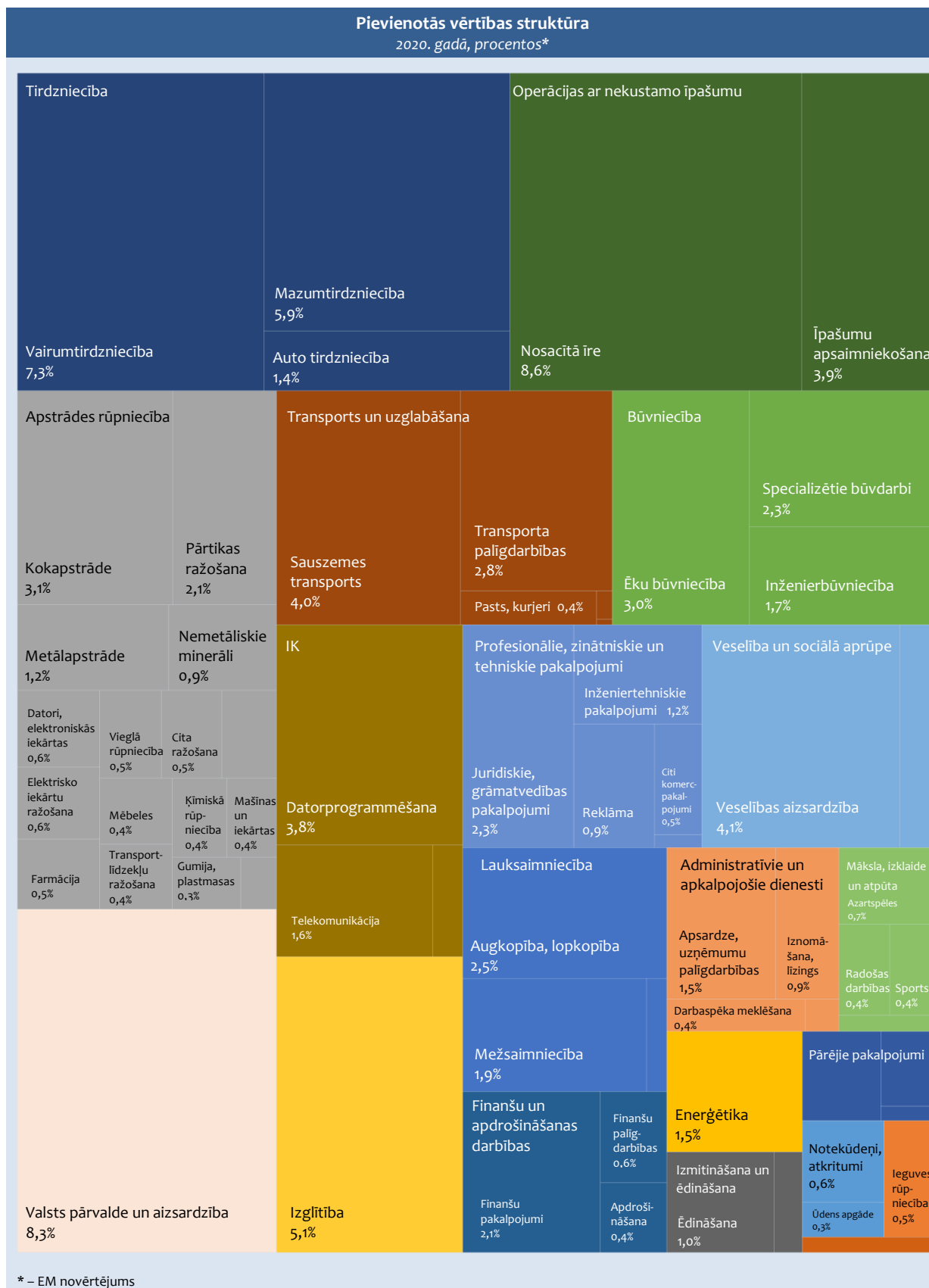
Galvenajā eksporta nozarē – apstrādes rūpniecībā no 2010.-2012. gadam pieauguma tempi bija krietni straujāki nekā kopējā tautsaimniecības izaugsme, un nozare kļuva par galveno tautsaimniecības izaugsmes virzītāju. Arī pārējās tirgojamās nozarēs, piemēram, uz eksportu orientētās komercpakalpojumu nozarēs, kā arī transporta un uzglabāšanas nozarē izaugsme pēc krīzes atjaunojās straujāk nekā pārējās tautsaimniecības nozarēs. No 2011.-2012. gadam salīdzinoši strauji pieauga būvniecības nozare, kas krīzes laikā piedzīvoja visdziļāko kritumu.

2013.-2016. gadā, mazinoties krīzes laikā iegūtajām izmaksu konkurētspējas priekšrocībām, kā arī ģeopolitiskās situācijas ietekmē, eksporta pieauguma tempi palēninājās, un rezultātā arī tirgojamo nozaru izaugsme bija lēnāka. Izaugsme turpinājās visās nozarēs, izņemot būvniecību. Lielāks devums izaugsme bija uz iekšējo tirgu orientētajām nozarēm – tirdzniecībai un komercpakalpojumiem. Augot valsts budžeta izdevumiem, pieauga sabiedrisko pakalpojumu apjomi.

Situācijas uzlabošanās ārējā vidē, intensīvāka ES struktūrfondu apgūšana, nodarbinātības un darba samaksas pieaugums sekmēja izaugsmes paātrināšanos 2017.-2018. gadā. Lielākais devums izaugsme šajā periodā bija galvenajā eksporta nozarē – apstrādes rūpniecībā, kā arī būvniecībā, kas atguvās no krituma iepriekšējā periodā. Arī 2019. gadā Latvijai turpinājās izaugsme, tomēr ekonomikas kāpums bija kļuvis mērenāks. Lielākā ietekme izaugsme bija tirdzniecības un sabiedrisko pakalpojumu apjomu kāpumam.

Covid-19 pandēmija, kas Latvijā sākās 2020. gada martā, būtiski ietekmēja ekonomikas attīstību. Nozaru griezumā attīstības tendences bija ļoti atšķirīgas. Būtiskākais apjomu samazinājums bija transporta un uzglabāšanas nozarēs, kā arī liela ietekme bija apjomu kritumam izmitināšanas un ēdināšanas, mākslas, izklaides un atpūtas un citās komercpakalpojumu nozarēs, ko ietekmēja ieviestie ierobežojumi Covid-19 krīzes dēļ. Neliels kritums 2020. gadā bija vērojams arī apstrādes rūpniecībā, ko lielā mērā ietekmēja vērā ņemama nozares sabremzēšanās krīzes pirmajā vilnī 2020. gada pavasarī. Savukārt apjomi pieauga lauksaimniecības un mežsaimniecības, būvniecības un sabiedrisko pakalpojumu nozarēs.

4.1. attēls

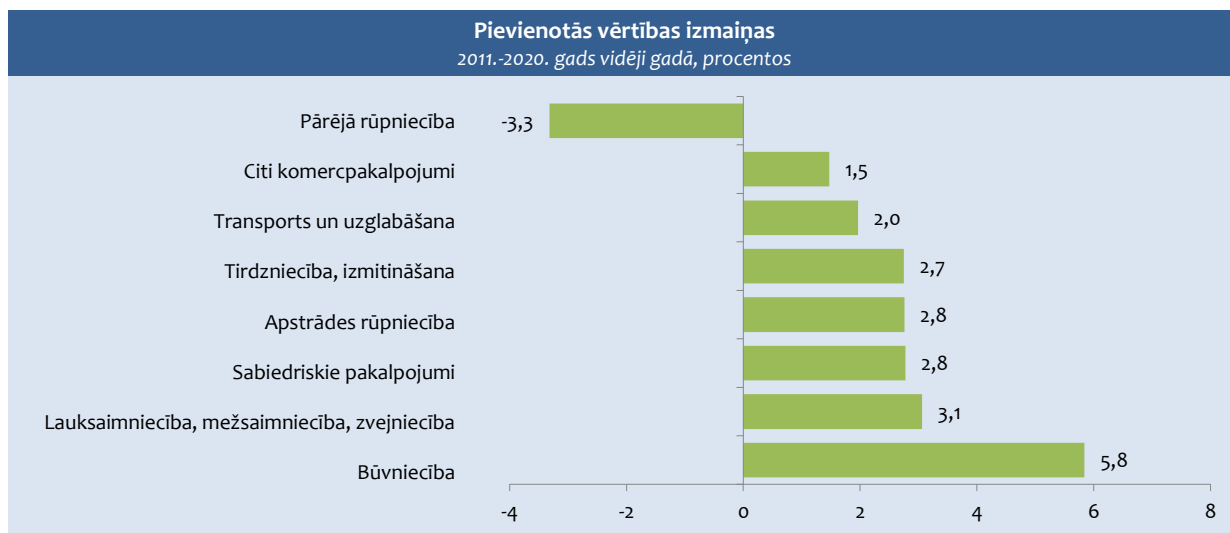

2021. gadā ekonomikā bija vērojama strauja izaugsme. Gada sākumā Covid-19 pandēmija turpināja ietekmēt nozares, kurās ir liels sociālā kontakta īpatsvars, savukārt nozares, kas vairāk orientētas uz preču eksportu, Covid-19 krīzes otro vilni pārcieta ievērojami veiksmīgāk. Pakāpeniski uzlabojoties epidemioloģiskajai situācijai, pakāpeniski sāka atkopties ekonomiskās aktivitātes visvairāk cietušajās nozarēs. Vienlaikus ir virkne nozaru, kuru apjomi jau ievērojami pārsniedza līmeni pirms pandēmijas, – tādas kā daļa apstrādes rūpniecības apakšnozaru, veselības aprūpe, informācijas un komunikācijas pakalpojumi u.c.

4.2. tabula

Nozaru attīstības tendences izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu, procentos					
	2017	2018	2019	2020	2021 Jan-Sep
Iekšzemes kopprodukts	3,3	4,0	2,5	-3,6	5,2
Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	1,9	-3,6	19,8	0,6	-4,1
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde	9,1	9,1	-5,2	8,8	6,7
Apstrādes rūpniecība	6,8	7,5	3,7	-0,9	8,4
Pārtikas rūpniecība	5,2	-2,9	-0,7	-1,7	0,5
Viegļā rūpniecība	7,6	-0,8	-2,6	-9,5	12,4
Kokapstrāde	2,1	4,5	0,0	4,5	7,9
Papīra ražošana un poligrāfija	4,5	-3,7	5,7	4,7	13,6
Ķīmiskā rūpniecība	11,4	7,0	3,9	-1,8	14,9
Nemetālisko minerālu ražošana	11,1	1,3	-2,1	-1,4	2,7
Metālapstrāde	12,0	3,6	13,5	-5,6	4,6
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	15,8	12,1	11,3	12,1	10,9
Mašīnu un iekārtu ražošana	21,5	7,0	-1,9	-2,7	22,6
Transportlīdzekļu ražošana	22,8	7,3	-7,7	-15,3	16,6
Pārējās rūpniecības nozares	4,3	-1,8	2,8	-14,2	13,1
Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana	-1,9	-38,8	2,6	-6,0	3,5
Būvniecība	14,7	12,4	1,3	1,9	-4,0
Ēku būvniecība	11,7	16,1	9,3	0,9	-11,3
Inženierbūves	26,6	6,5	-10,6	-1,5	0,6
Tirdzniecība	2,6	3,9	6,2	-3,0	8,5
Mazumtirdzniecība	4,3	3,8	2,3	1,5	2,9
Transports un uzglabāšana	6,6	3,8	3,5	-13,8	4,8
Kravu pārvadājumi dzelzceļā	-8,4	12,5	-15,8	-42,3	-13,2
Ostās pārkrautās kravas	-2,0	6,9	-5,7	28,0	-9,1
Kravu pārvadājumi ar autotransportu	7,0	12,8	-3,8	2,6	16,0
Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	9,3	7,6	-3,9	-38,0	-12,2
Informācijas un komunikācijas pakalpojumi	8,7	9,6	4,4	-6,9	8,9
Finanšu un apdrošināšanas darbības	-17,7	-2,4	-9,6	-3,0	18,8
Operācijas ar nekustamo īpašumu	-1,6	2,3	-3,6	-0,6	-1,3
Citi komercpakalpojumi	4,6	2,7	0,6	-3,6	0,8
Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana	3,8	2,8	3,6	1,5	2,4
Izglītība	4,3	3,0	2,7	0,8	4,5
Veselība un sociālā aprūpe	4,4	9,3	9,6	2,4	26,3
Māksla, izklaide un atpūta	5,1	6,1	2,8	-27,7	-10,4

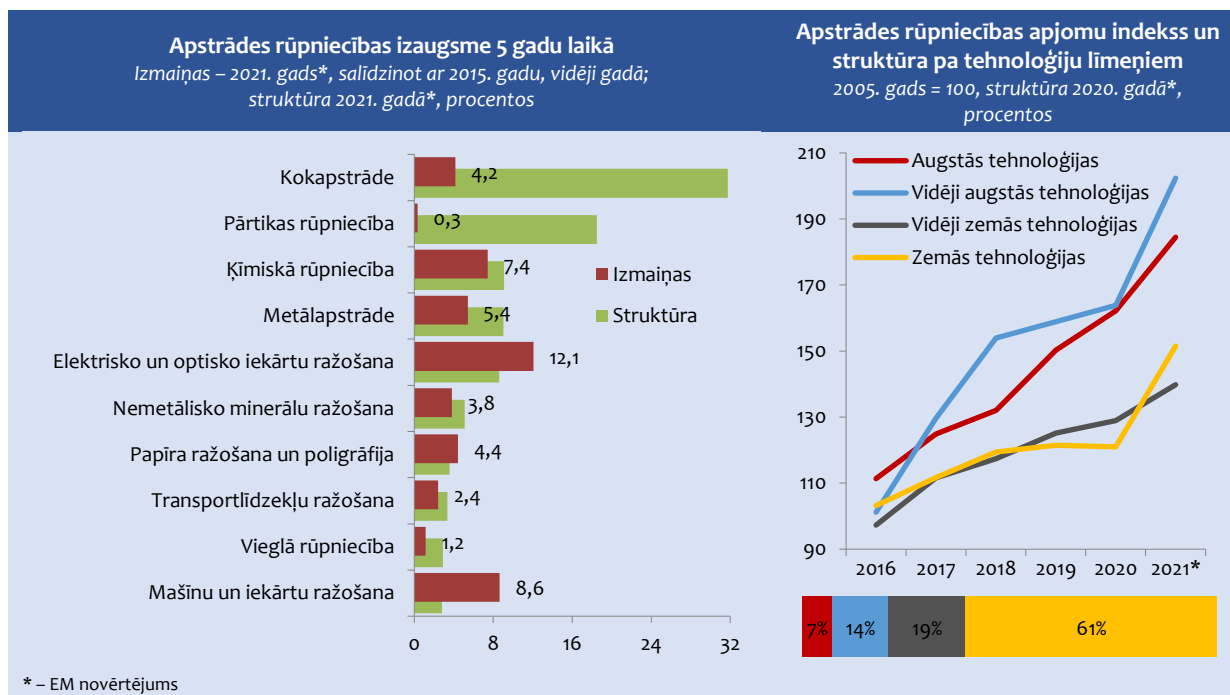
4.2. attēls

4.2. APSTRĀDES RŪPNIECĪBA

Pēdējo gadu laikā nozarei ir nozīmīgs devums kopējā tautsaimniecības izaugsmē. Kopš 2015. gada apstrādes rūpniecība ik gadu stabili aug.

4.3. attēls

2015.-2016. gadā lielākais pozitīvais devums apstrādes rūpniecības izaugsmē bija kokapstrādes, metālu ražošanas, kā arī datoru, elektrisko un optisko iekārtu ražošanas nozarēm. Savukārt 2015. gadā saruka pārtikas rūpniecības ražošanas apjomi, ko būtiski ietekmēja Krievijas noteiktās sankcijas atsevišķu pārtikas produktu importam.

Viens no veiksmīgākajiem gadiem apstrādes rūpniecības attīstībā bija 2017. gads, kad ražošanas apjomi pieauga par 8%. Būtisku ieguldījumu nozares attīstībā deva pārtikas rūpniecības un elektrisko un optisko iekārtu ražošanas attīstība. Arī 2018. un 2019. gadā apstrādes rūpniecība turpināja augt, lai gan lēnākos tempos nekā pirms gada – attiecīgi par 2,7% un

2,1%. Būtisks devums kopējā nozares izaugsmē bija lielākajai rūpniecības apakšnozarei – kokapstrādei, kā arī metālapstrādei un elektrisko un optisko iekārtu ražošanai.

4.3. tabula

Apstrādes rūpniecības struktūra un nozaru attīstības tendences 2021. gada janvārī-oktobrī				
	procentos			
	Izlaides struktūra	Aizņemto darbvietu struktūra*	Eksporta īpatsvars nozares realizācijā	Ražošanas apjomu izmaiņas
Apstrādes rūpniecība – pavisam	100	100	67,4	7,7
Pārtikas un dzērienu ražošana	18,5	19,3	39,9	0,6
Vieglā rūpniecība	2,9	8,3	82,9	11,6
Kokapstrāde	31,8	20,4	71,7	6,0
Papīra ražošana un poligrāfija	3,6	4,5	67,3	12,5
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	9,1	7,3	74,1	14,2
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	5,1	5,2	49,9	3,1
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	9,0	10,8	65,4	4,8
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	8,6	5,2	88,9	8,6
Mašīnu un iekārtu ražošana	2,8	3,2	92,1	22,1
Transportlīdzekļu ražošana	3,4	3,4	92,7	15,4
Pārējās apstrādes rūpniecības nozares	5,3	12,5	73,5	12,0
* – dati par 2021. gada 1. pusgadu				

2020. gads apstrādes rūpniecībai tāpat kā ekonomikai kopumā bija izaicinājumu pilns. Pirms Covid-19 krīzes janvārī-martā apstrādes rūpniecības apjomi samazinājās par 3,6%, galvenokārt kokapstrādes un ķīmiskās rūpniecības apjomu krituma/bāzes efekta dēļ. Iestājoties Covid-19 krīzei, aprīlī-maijā apstrādes rūpniecības apjomi samazinājās par 10,4%, kas galvenokārt arī noteica nozares apjomu samazinājumu gadā kopumā. Šajā periodā saruka visu rūpniecības apakšnozaru ražošanas apjomi, – straujāk pārtikas rūpniecībā. Savukārt gada otrajā pusē arvien vairāk apakšnozaru uzrādīja pozitīvus pieaugumus, un kopumā šajā periodā nozares apjomi jau apsteidza iepriekšējā gada līmeni. Šajā laika posmā straujāk auga kokapstrādes un elektrisko un optisko iekārtu ražošanas apjomi.

2021. gadā apstrādes rūpniecība attīstās dinamiski. Daļēji tas ir skaidrojams arī ar bāzes efektu. Mērenāk apstrādes rūpniecības apjomi pieauga gada 1. ceturksnī, savukārt īpaši strauji 2. ceturksnī. Ražošanas apjomu pieaugumi šajā laika posmā bija vērojami visās apstrādes rūpniecības pamata apakšnozarēs. Lielākais ieguldījums nozares attīstībā tāpat kā pirms gada bija kokapstrādei. Būtiski pieauga arī ķīmiskās rūpniecības, elektrisko un optisko iekārtu un citu apakšnozaru ražošanas apjomi.

Pēdējos gados, augot ražotāju cenām, stabils pieaugums bija vērojams arī apstrādes rūpniecības apgrozījuma pieaugumā. Aug apgrozījums gan vietējā tirgū realizētajai, gan arī eksportētajai produkcijai. Pateicoties realizācijai eksportā, apstrādes rūpniecības apgrozījums pieauga arī 2020. gadā. Nedaudz samazinājās produkcijas realizācija vietējā tirgū.

2021. gadā apstrādes rūpniecības apgrozījums strauji aug. Gada desmit mēnešos par 23,3% palielinājās realizācija eksportā, bet par 16,2% – vietējā tirgū. Strauji auga kokapstrādes, ķīmiskās rūpniecības, mašīnu un iekārtu un transportlīdzekļu apakšnozaru apgrozījums.

Ik gadu tiek eksportētas aptuveni divas trešdaļas no visas saražotās produkcijas. Piecu gadu laikā eksportētās produkcijas īpatsvars ir pieaudzis par vairāk nekā 2 procentpunktiem. Nozares ar eksporta īpatsvaru realizācijā virs 85% ir transportlīdzekļu, mašīnu un iekārtu un elektrisko un optisko iekārtu ražošana. Nedaudz zem 85% realizācijas apjomiem eksportā ir vieglajai rūpniecībai. Tradicionāli lielākā daļa pārtikas rūpniecības produkcijas tiek realizēta vietējā tirgū.

Aptuveni 2/3 no apstrādes rūpniecībā saražotās produkcijas tiek realizētas ES valstu tirgos. 2020. gadā, Apvienotajai Karalistei izstājoties no ES, attiecīgi ir pieaugusi realizācija pārējo valstu tirgos. Realizācijas īpatsvars NVS tirgos sastāda nedaudz virs 10 procentiem.

2016.-2017. gadā aizņemto darbvietu skaits apstrādes rūpniecībā mēreni pieauga, bet 2019.-2020. gadā pat samazinājās, kas, ņemot vērā ražošanas apjomu izmaiņas, liecina par salīdzinošu produktivitātes pieaugumu.

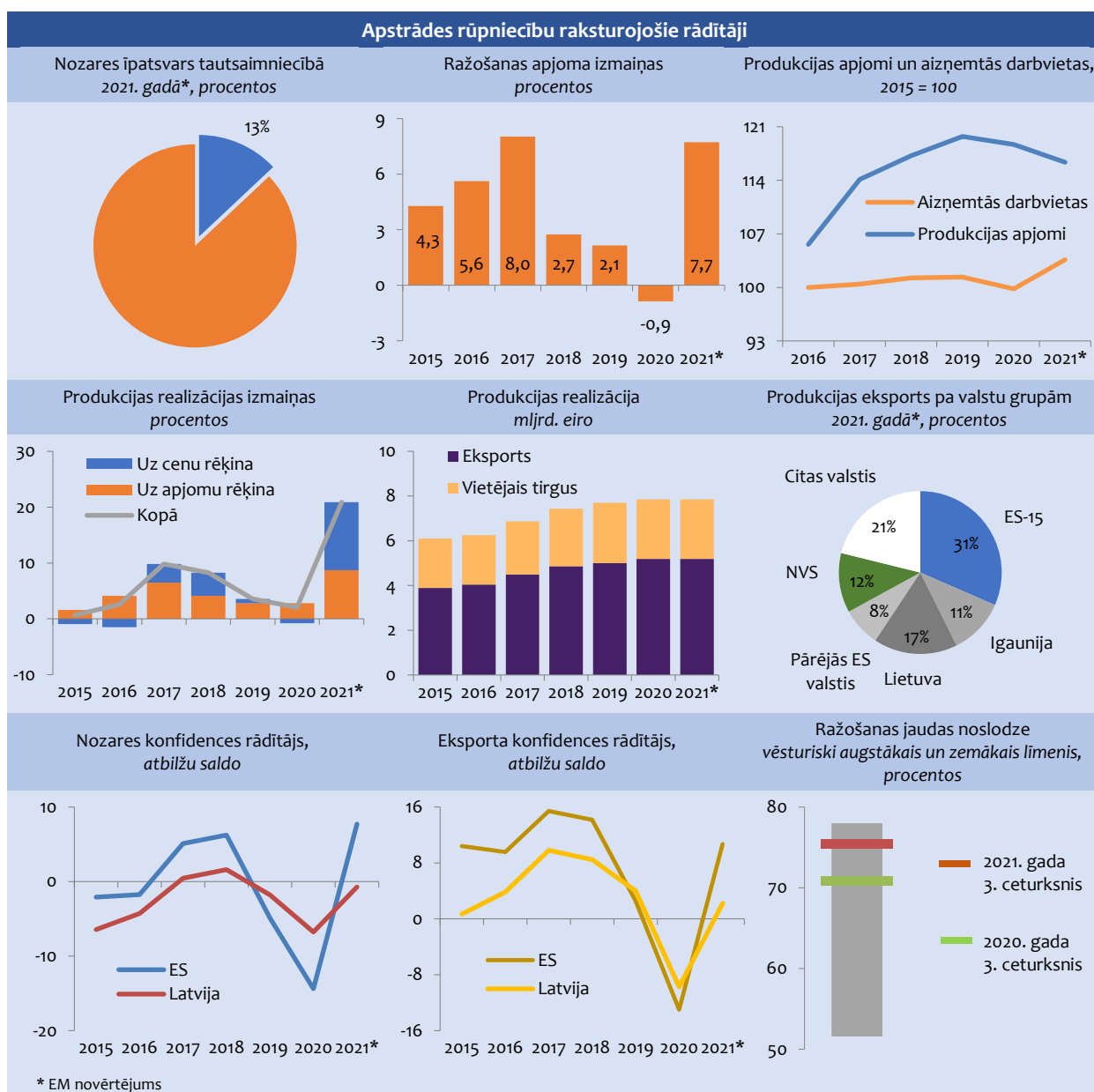
2021. gada pirmajā pusē aizņemto darbvietu skaits apstrādes rūpniecībā pieauga par 5,6%, kas ir lielākais kāpums kopš 2005. gada. Lielākoties to ietekmēja darbvietu skaita pieaugums kokapstrādē, ķīmiskajā rūpniecībā un papīra ražošanā un poligrāfijā. Pieauga arī pārējo apstrādes rūpniecības pamata apakšnozaru darbvietu skaits.

Apstrādes rūpniecības konfidences rādītājs pēdējos gados ir svārstīgs. 2018. gadā tas nedaudz uzlabojās, bet 2019. gadā samazinājās. Savukārt 2020. gadā konfidencei bija izteikti negatīvas tendences. Īpaši strauji ražotāju noskaņojums samazinājās Covid-19 pandēmijas ietekmē aprīlī-jūnijā. Konfidences samazinājums bija vērojams visās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs. 2021. gada desmit mēnešos rādītājs uzlabojās, tomēr joprojām bija nedaudz zem nulles. Negatīvāks rādītājs bija vērojams nemetālisko minerālu izstrādājumu, elektrisko un optisko iekārtu un vieglās rūpniecības apakšnozarēs, savukārt izteikti pozitīvs – kokapstrādē.

Eksporta konfidences rādītājs līdz 2018. gadam bija izteikti pozitīvs. 2019. gadā ražotāji eksporta iespējas vērtēja piesardzīgāk, taču joprojām ar plus zīmi. Pretēja tendence bija vērojama, iestājoties Covid-19 krīzei, īpaši 2020. gada 2. un 3. ceturksnī, kad eksporta nākotnes iespējas tika vērtētas izteikti negatīvi. Savukārt 2021. gada 2. un 3. ceturksnī eksporta konfidence ir izteikti pozitīva.

Līdz 2019. gadam ražošanas jaudu noslodzes līmenim apstrādes rūpniecībā bija augoša tendence, 2019. gadā pārsniedzot 76% līmeni. Korekcijas ieviesa Covid-19 krīze, kad apstrādes rūpniecības ražošanas jaudu noslodzes līmenis 2020. gada 2. ceturksnī samazinājās līdz 2012. gada līmenim un gada 2. ceturksnī sastādīja 69,1%. 2021. gadā šis rādītājs atsāka augt, 3. ceturksnī pārsniedzot 75% atzīmi.

4.4. attēls

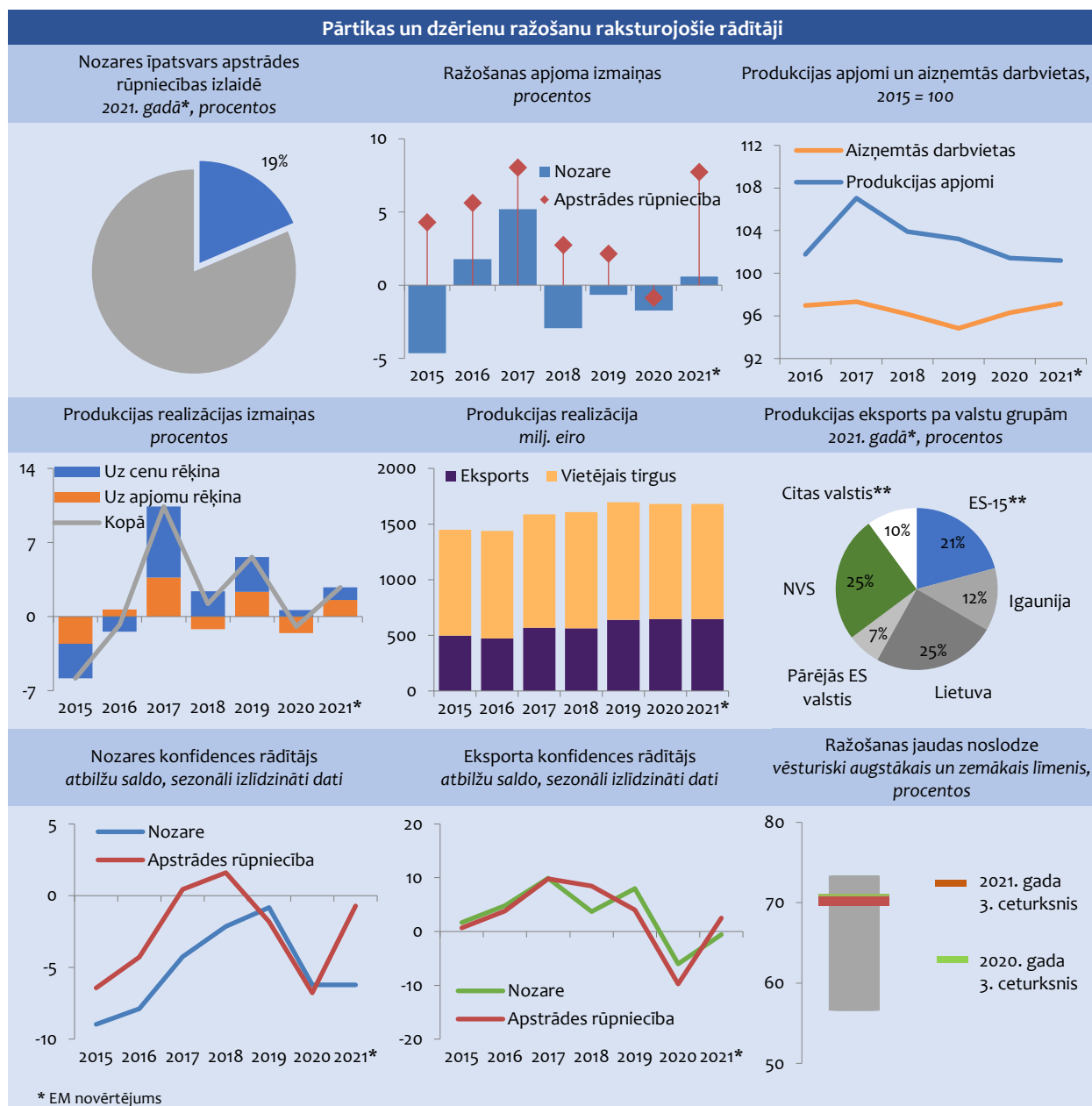
Pārtikas un dzērienu ražošanas nozare ir otra lielākā apstrādes rūpniecības nozare gan pēc izlaides, gan pēc aizņemto darbvietu skaita. Lai arī nozare lielāko daļu produkcijas realizē vietējā tirgū (nedaudz virs 60%), tomēr pēdējos gados tās realizācija eksportā pakāpeniski aug. Nozīmīgs nozares produkcijas noieta tirgus ir NVS valstis.

2020. gadā samazinājās gan pārtikas produktu, gan dzērienu ražošanas apjomi. Savukārt 2021. gada desmit mēnešos abu apakšnozaru ražošanas apjomi stabili aug.

Palielinoties pārtikas preču un dzērienu ražotāju cenām, 2020. gadā pieauga nozares apgrozījums. Nedaudz saruka apgrozījums vietējā tirgū realizētajai produkcijai, savukārt kritumu kompensēja eksportētās produkcijas apjoma pieaugums. 2021. gada desmit mēnešos apakšnozares realizācija strauji aug.

Aizņemto darbvietu skaits pārtikas rūpniecībā pieauga gan 2020. gadā, gan arī 2021. gada 1. pusgadā. Nozares konfidences rādītājs ir izteikti negatīvs kopš 2015. gada. Vienīgi 2019. gadā tas bija virs kopējā apstrādes rūpniecības konfidences līmeņa. Līdzīgas tendences nozares konfidencei saglabājas arī 2020. un 2021. gadā. Ražošanas jaudu noslodzes līmenis pārtikas rūpniecībā joprojām saglabājas nedaudz zemākā līmenī nekā apstrādes rūpniecībā vidēji.

4.5. attēls

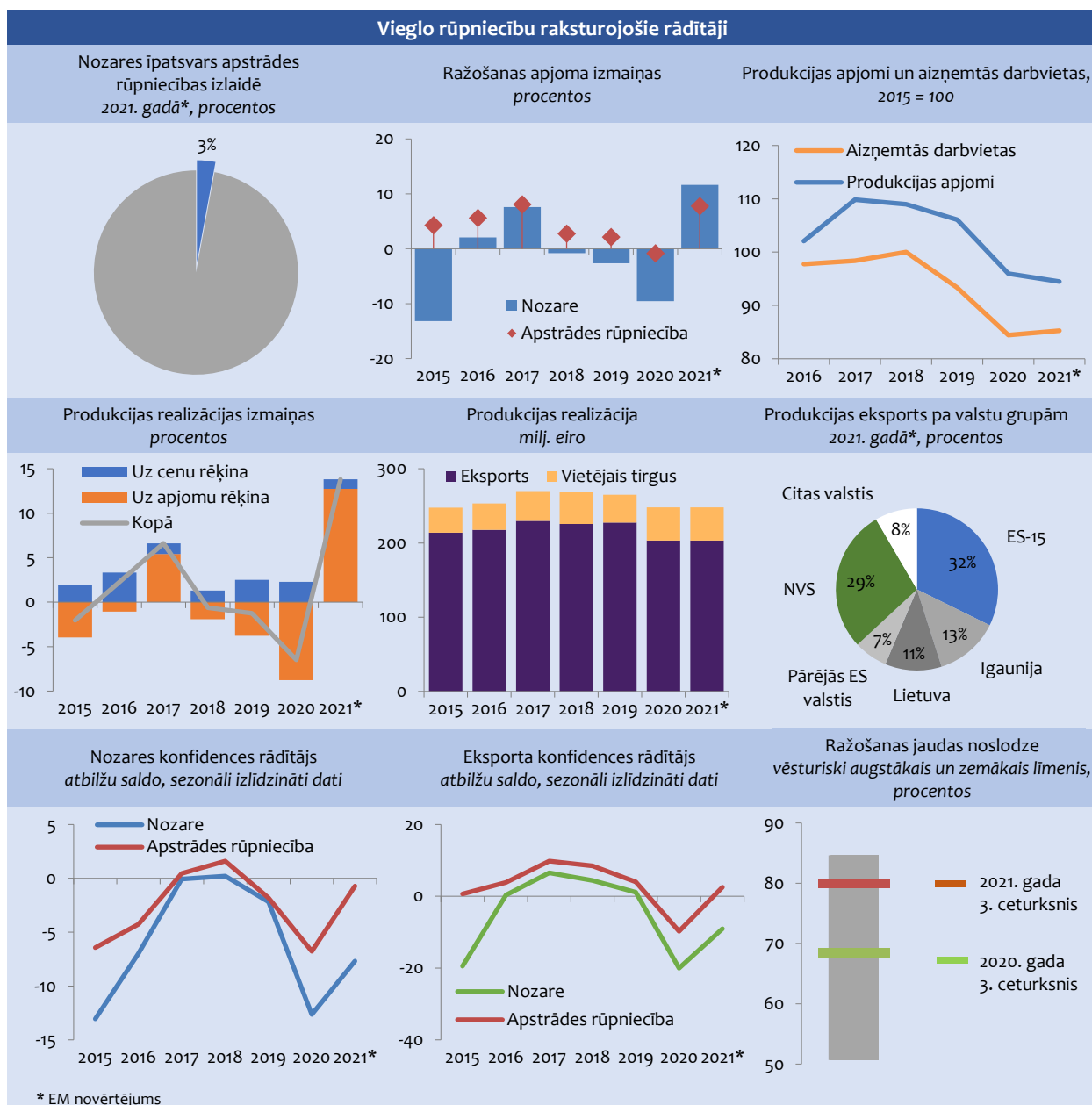

Vieglo rūpniecību būtiski ietekmē globālās tendences, un atvērtā ES darba tirgus apstākļos nozare nevar balstīties uz lēta darbaspēka priekšrocībām, kā tas, piemēram, ir Austrumāzijā. Nozarē 2015. gadā bija vērojams būtisks ražošanas apjomu samazinājums. 2016.-2017. gadā nozare atguvās, savukārt 2018.-2019. gadā nozares apjomi nedaudz saruka, ko ietekmēja apgērbu ražošanas apjomu samazinājums. Tāpat kā citas apakšnozarēs arī vieglajā rūpniecībā ražošanas apjomi 2020. gadā būtiski samazinājās, bet 2021. gadā aug, jau pārsniedzot pirmskrīzes – 2019. gada līmeni.

Apakšnozares realizācijas apjomi, samazinoties eksportētās produkcijas realizācijai, 2020. gadā samazinājās par 6,5%, bet 2021. gada desmit mēnešos pieauga par 13,8 procentiem.

2019.-2020. gadā aizņemto darbvietu skaits nozarē ir samazinājies par 5 tūkstošiem. Arī 2021. gada pirmajā pusē darbvietu skaits nav būtiski pieaudzis. Konfidences rādītājs pēdējos trīs gados ir izteikti negatīvs. Nozares jaudu izmantošanas līmenis līdz 2019. gadam bija viens no augstākajiem apstrādes rūpniecībā un pārsniedza 80% atzīmi. Savukārt 2021. gadā tas ir noslīdējis nedaudz zem 80% atzīmes. Ņemot vērā lielo eksporta īpatsvaru nozares realizācijā, tās attīstība ir cieši saistīta ar pieprasījuma izmaiņām un konkurētspēju ārējos tirgos.

4.6. attēls

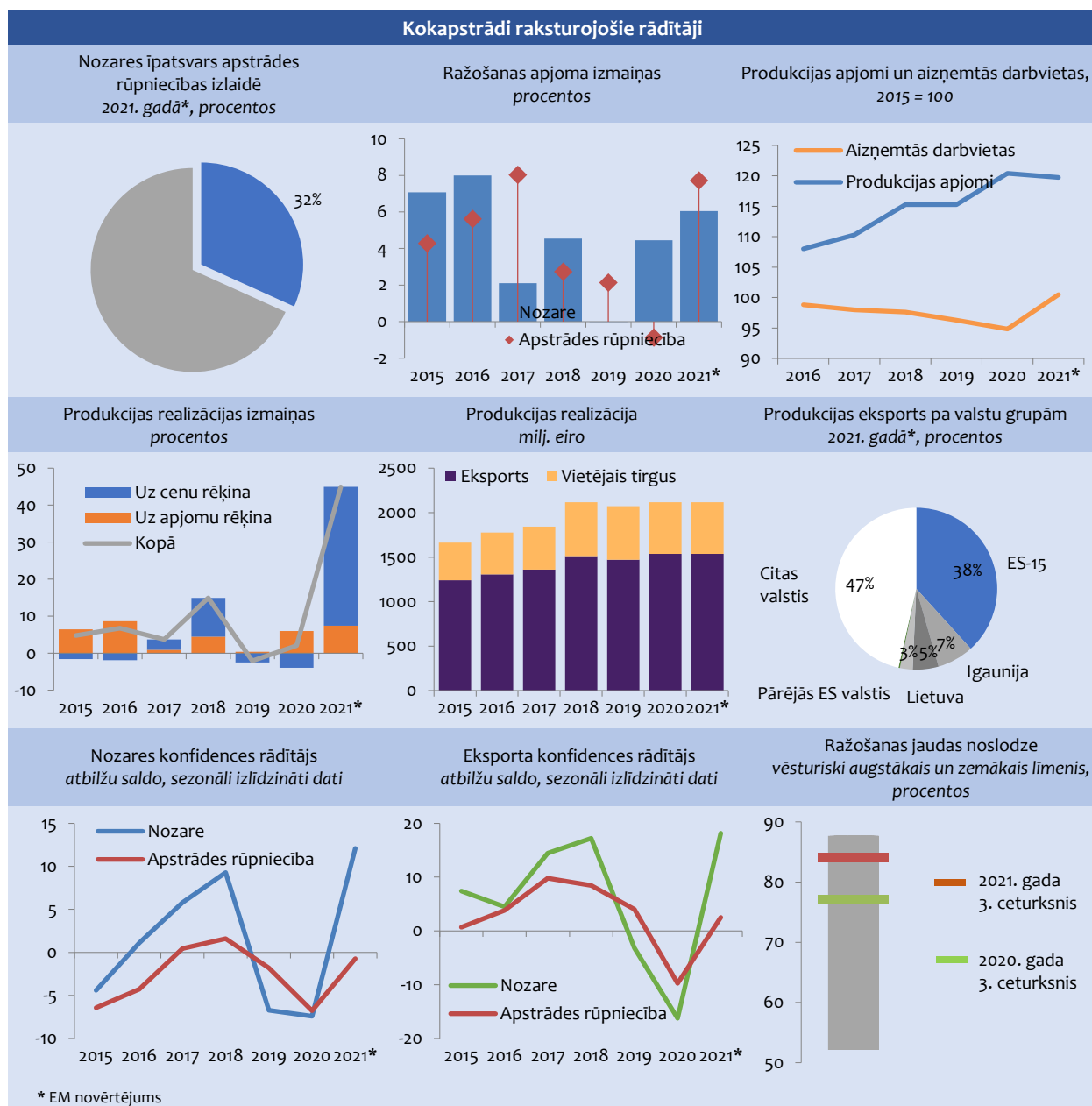

Kokapstrāde ir lielākā Latvijas apstrādes rūpniecības nozare. Tradicionāli tā veidoja vairāk nekā ceturto daļu no kopējās rūpniecības izlaides. Pēdējie gadi kokapstrādei ir bijuši veiksmīgi, īpaši 2020.-2021. gads, kad nozares izlaides apjomi vidēji pārsniedza apstrādes rūpniecības vidējos tempus. Attiecīgi arī apakšnozares īpatsvars apstrādes rūpniecībā turpina augt.

Arī kokapstrāde ir izteikti uz eksportu orientēta nozare. Tās eksports 2021. gada desmit mēnešos sastādīja vairāk nekā trešo daļu no visas nozares eksportētās produkcijas. Tradicionāli šīs nozares eksporta tirgus ir ES valstis. 2019. gadā ievērojami lēnāki kļuva apgrozījuma kāpuma tempi, kas bija saistīts ar Apvienotās Karalistes izstāšanos no ES. Savukārt 2020. gada beigās, atsākoties augt ražotāju cenām, strauji pieauga arī nozares apgrozījums. 2021. gada desmit mēnešos nozares produkcijas realizācija pieauga par 44,9 procentiem.

Neskatoties uz stabilu nozares izaugsmi, aizņemto darbvietu skaits nozarē līdz 2020. gadam samazinājās, bet 2021. gadā atsāka augt, 2. ceturksnī pārsniedzot 2009. gada attiecīgā ceturkšņa līmeni. Nozares konfidences rādītāji līdz 2018. gadam tradicionāli bija ievērojami virs apstrādes rūpniecības vidējā līmeņa. 2019.-2020. gadā ražotāju konfidence ievērojami samazinājās, bet 2021. gadā ir izteikti pozitīva. Pozitīvi tiek vērtētas arī eksporta nākotnes iespējas. Nozares jaudu izmantošanas līmenis ir nedaudz zemāks nekā 2018. gadā, tomēr augstāks nekā 2019.-2020. gadā.

4.7. attēls

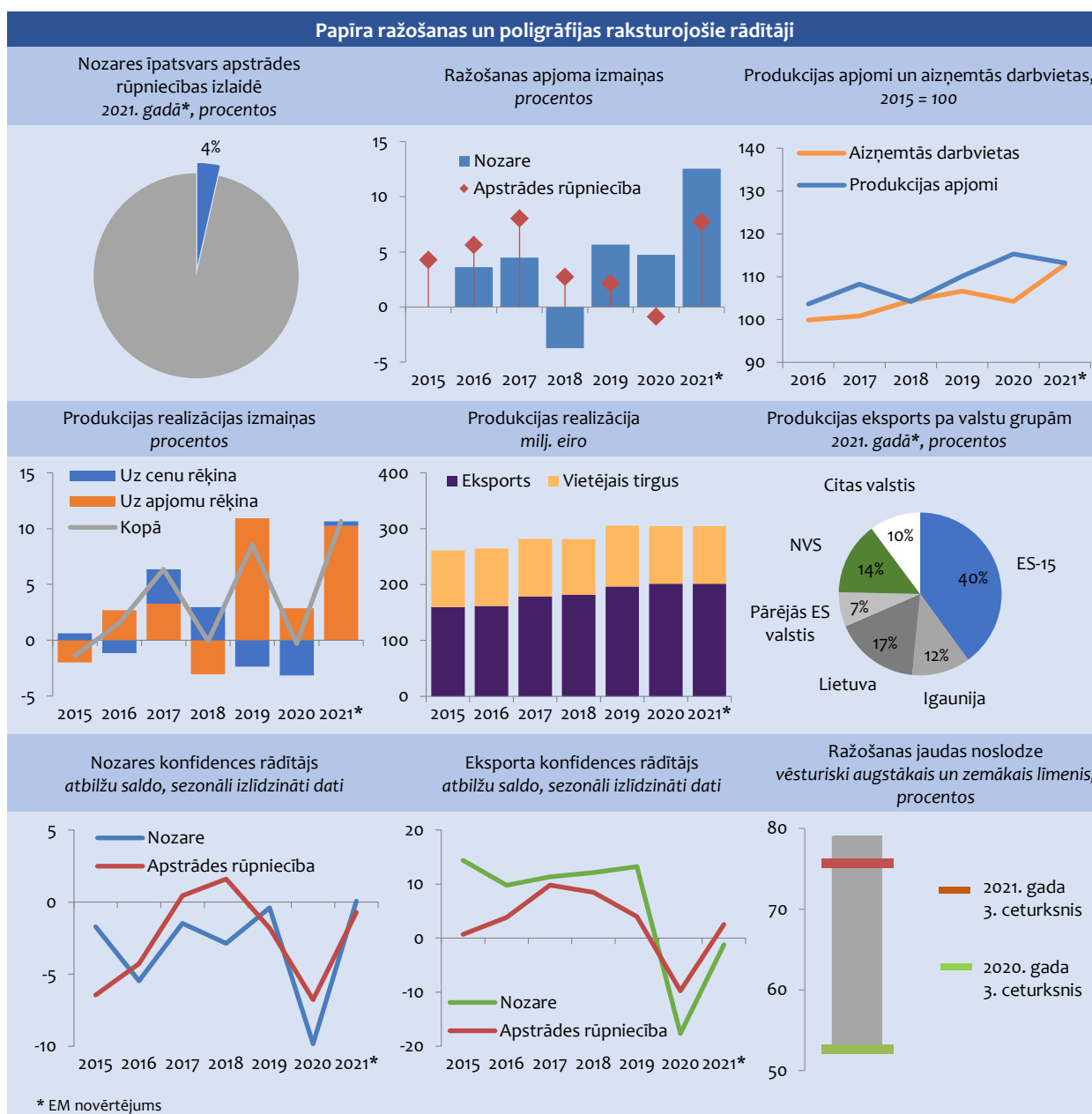
Papīra ražošanas un poligrāfijas nozare pakāpeniski pārorientējas no iekšējā tirgus uz eksportu. 2020. gadā, gan arī 2021. gada desmit mēnešos eksportētas tika aptuveni divas trešdaļas no saražotās produkcijas.

Nozares ražošanas apjomi pēdējos gados ir svārstīgi. Pēc samazinājuma 2018. gadā nozares izaugsme 2019.-2021. gadā ir pozitīva. Straujāk nozares ražošanas apjomi pieauga 2021. gada desmit mēnešos, ko ietekmēja būtiska poligrāfijas apakšnozares izaugsme.

Arī nozares apgrozījums pēdējos gados turpina augt. Straujākā realizācijas apjomu izaugsme nozarē bija vērojama 2019. un 2021. gadā, ko līdzīgi veicināja gan eksportētās, gan arī vietējā tirgū realizētās produkcijas pieaugums. Galvenais nozares produkcijas noieta tirgus ir ES valstis.

Līdz 2019. gadam, straujāk nekā apstrādes rūpniecībā vidēji, pieauga papīra ražošanas un poligrāfijas nozarē aizņemto darbvietu skaits. Pēc samazinājuma 2020. gadā 2021. gada pirmajā pusē aizņemto darbvietu skaits ir nedaudz pieaudzis. Nozares konfidences rādītājs pēdējo gadu laikā ir negatīvs, it īpaši 2020. gadā. Savukārt 2021. gadā, pieaugot nozares izaugsmes tempiem, konfidence, kaut nedaudz, bet ir pozitīva pirmo reizi kopš 2007. gada. Arī eksporta iespējas nozarē šajā laika posmā tiek vērtētas pozitīvi. Jaudu izmantošanas līmenis papīra ražošanas un poligrāfijas apakšnozarē ir līdzīgs apstrādes rūpniecības vidējam līmenim.

4.8. attēls

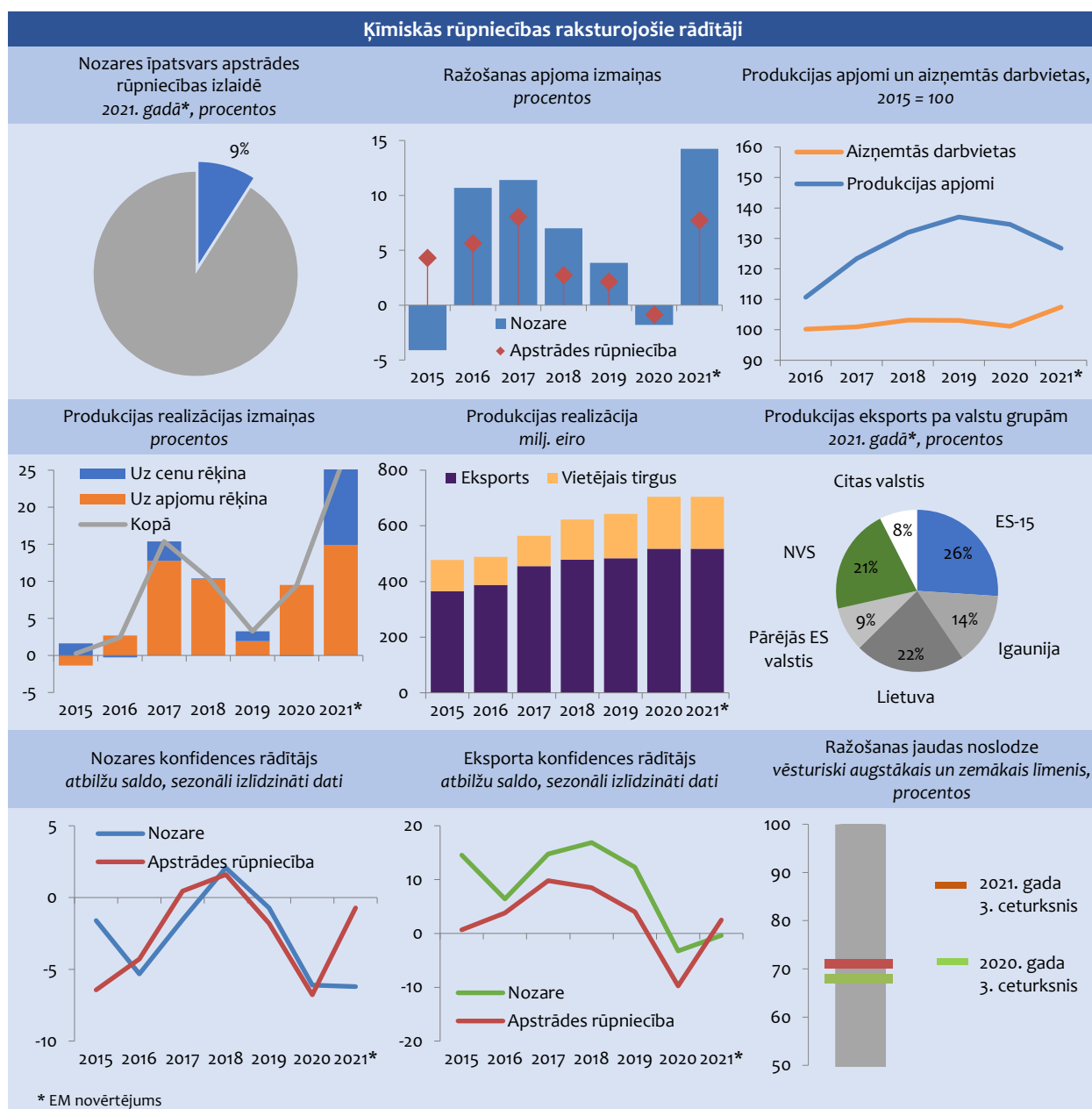

Ķīmiskās rūpniecības nozarei 2016.-2018. gadi bija veiksmīgi, kas skaidrojams ar ekonomiskās situācijas uzlabošanos tirdzniecības partnervalstīs, jo ievērojama daļa ķīmiskās rūpniecības produkcijas tiek eksportēta. 2019. gadā ķīmiskās rūpniecības izaugsmes tempi nedaudz piebremzējās. Pēc apjomu samazinājuma 2020. gadā strauja izaugsme bija vērojama 2021. gada desmit mēnešos, – apakšnozares izlaide pieauga par 14,2 procentiem.

Strauji aug arī nozares realizācijas apjomi. Arī 2020. gadā, kad nozares apjomi nedaudz saruka, tās realizācija pieauga par 9,5%. Strauja realizācijas izaugsme turpinās arī 2021. gadā gan vietējā tirgū, gan eksportā.

Aizņemto darbvietu skaits ķīmiskajā rūpniecībā līdz 2018. gadam pieauga, savukārt gan 2019. gadā, gan arī 2020. gadā tas nedaudz saruka. 2021. gada pirmajā pusē aizņemto darbvietu skaits ir atsācis augt nedaudz straujāk nekā apstrādes rūpniecībā vidēji. Savukārt apakšnozares konfidence gan 2020. gadā, gan arī 2021. gadā saglabājas negatīva. Arī eksporta iespējas šogad tiek vērtētas piesardzīgi. Nozares jaudu izmantošanas līmenis pēdējos gados samazinās un ir aptuveni 2015. gada līmenī.

4.9. attēls

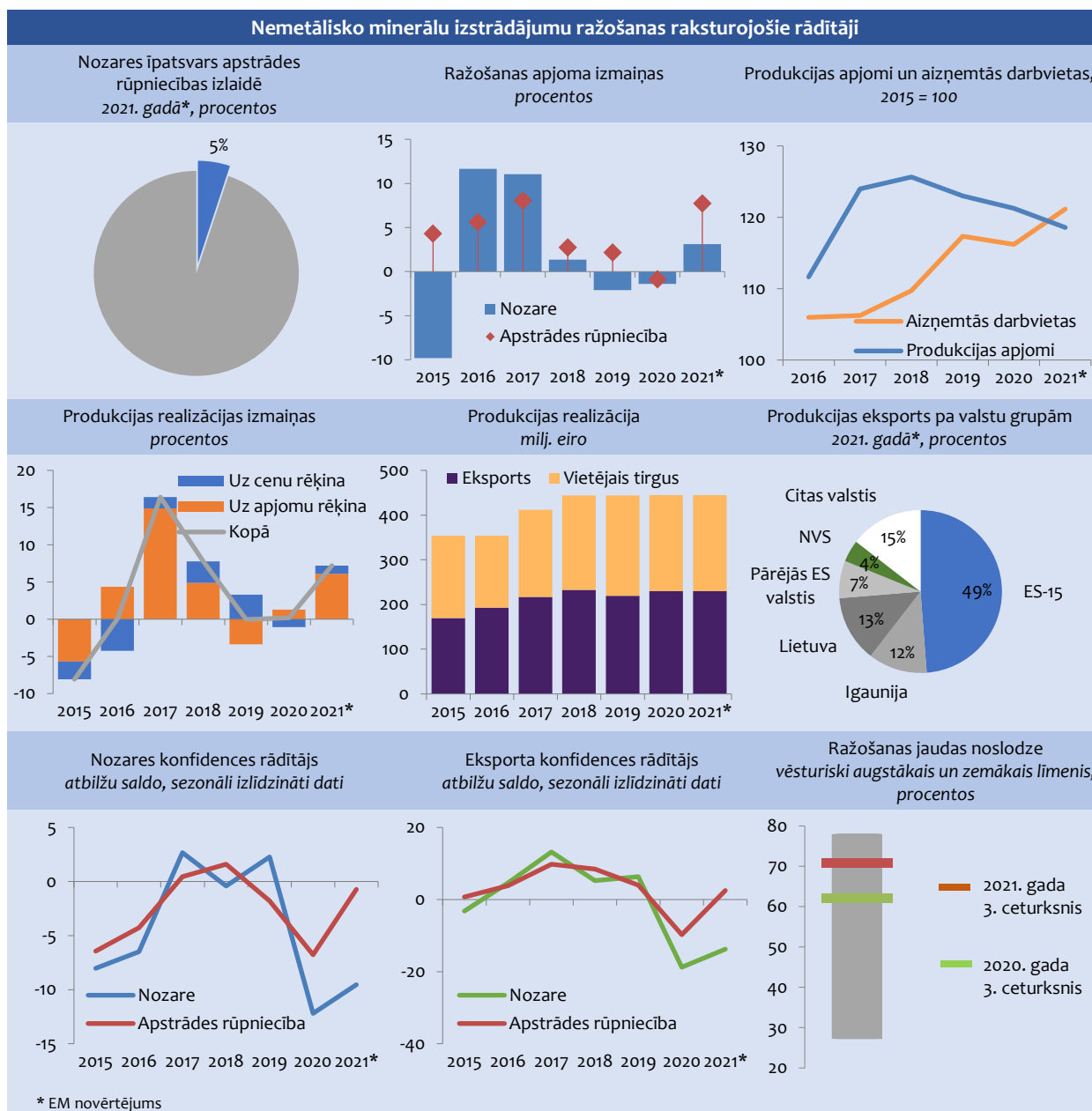
Nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanas nozare ir cieši saistīta ar būvniecības nozares pieprasījumu. 2016.-2017. gadā nozarē bija vērojama strauja izaugsme. Samazinoties produkcijas pieprasījumam, apakšnozares izaugsme 2018. gadā bija mērenāka. Savukārt 2019.-2020. gadā nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanas apjomi nedaudz saruka. Neliela izaugsme nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā ir vērojama 2021. gada desmit mēnešos.

2020.-2021. gadā pieauga produkcijas realizācijas apjomi. 2020. gadā straujāk auga realizācija eksportā, bet 2021. gadā – vietējā tirgū.

Aizņemto darbvieta skaits nozarē pēdējos gados pieauga salīdzinoši strauji, 2019. gadā pat par 7%. Izņēmums bija 2020. gads, kad aizņemto darbvieta skaits nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā nedaudz samazinājās.

Nozares konfidences rādītājs pēdējos gados ir svārstīgs. Gan 2020., gan arī 2021. gadā nozares konfidence tiek vērtēta negatīvi. Arī eksporta iespēju vērtējums 2021. gadā ir zem nozares vidējā rādītāja. Savukārt jaudu noslodzes līmenis nozarē 2021. gadā ir augstākais pēdējo gadu laikā.

4.10. attēls

Metālapstrādes nozarei pēdējos gados ir būtisks devums kopējā apstrādes rūpniecības izaugsmē. Nedaudz mērenāki izaugsmes tempi nozarei bija 2018. gadā, tomēr tie bija virs nozares vidējā līmeņa. Lai arī 2020. gads nozarei tāpat kā citām apstrādes rūpniecības apakšnozarēm nebija labvēlīgs, 2021. gadā nozare turpina augt.

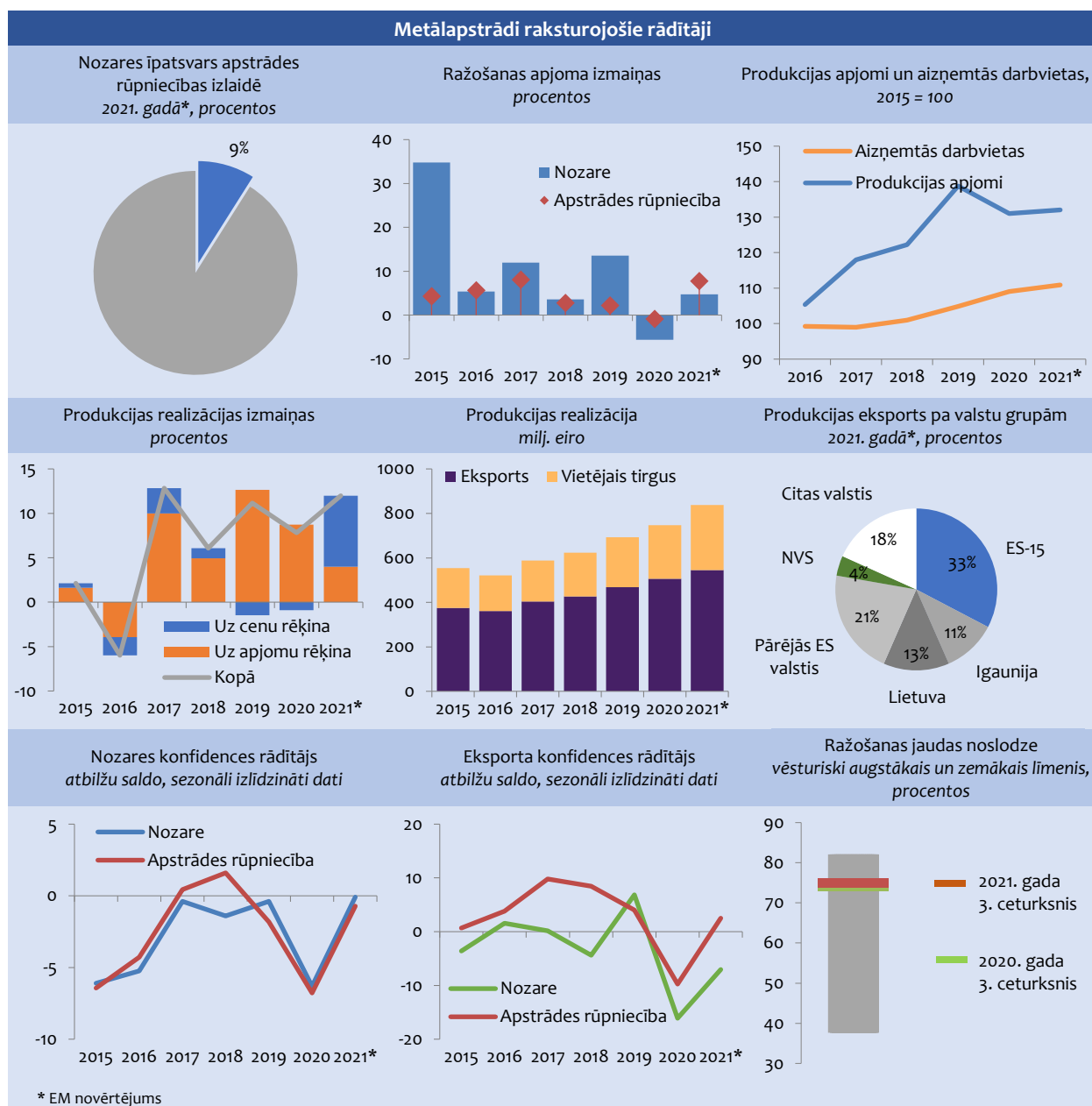
Liela daļa no apakšnozarē saražotās produkcijas tiek eksportēta, kas nozīmē, ka metālu un to izstrādājumu ražošanu būtiski ietekmē arī ES tērauda ražošanas sektora konkurētspēja globālajā tirgū, kura pēdējos gados nav labvēlīga. Galvenais produkcijas noieta tirgus tradicionāli ir ES.

Pēdējo gadu laikā ievērojami aug nozares realizācijas apjomi. 2021. gadā straujāk palielinās vietējā tirgū realizētās produkcijas apjomi.

Metālapstrādes nozarē ik gadu aug aizņemto darbvietu skaits, it īpaši 2020. gadā, kad aizņemto darbvietu skaits pieauga par gandrīz 2 tūkstošiem. Pieaugums turpinās arī 2021. gadā.

Metālapstrādes nozares konfidences rādītājs pēdējo gadu laikā ir negatīvs. 2020.-2021. gadā negatīvi tiek vērtētas arī nākotnes eksporta iespējas. Jaudu noslodze metālapstrādes nozarē ir nedaudz virs apstrādes rūpniecības vidējā rādītāja.

4.11. attēls

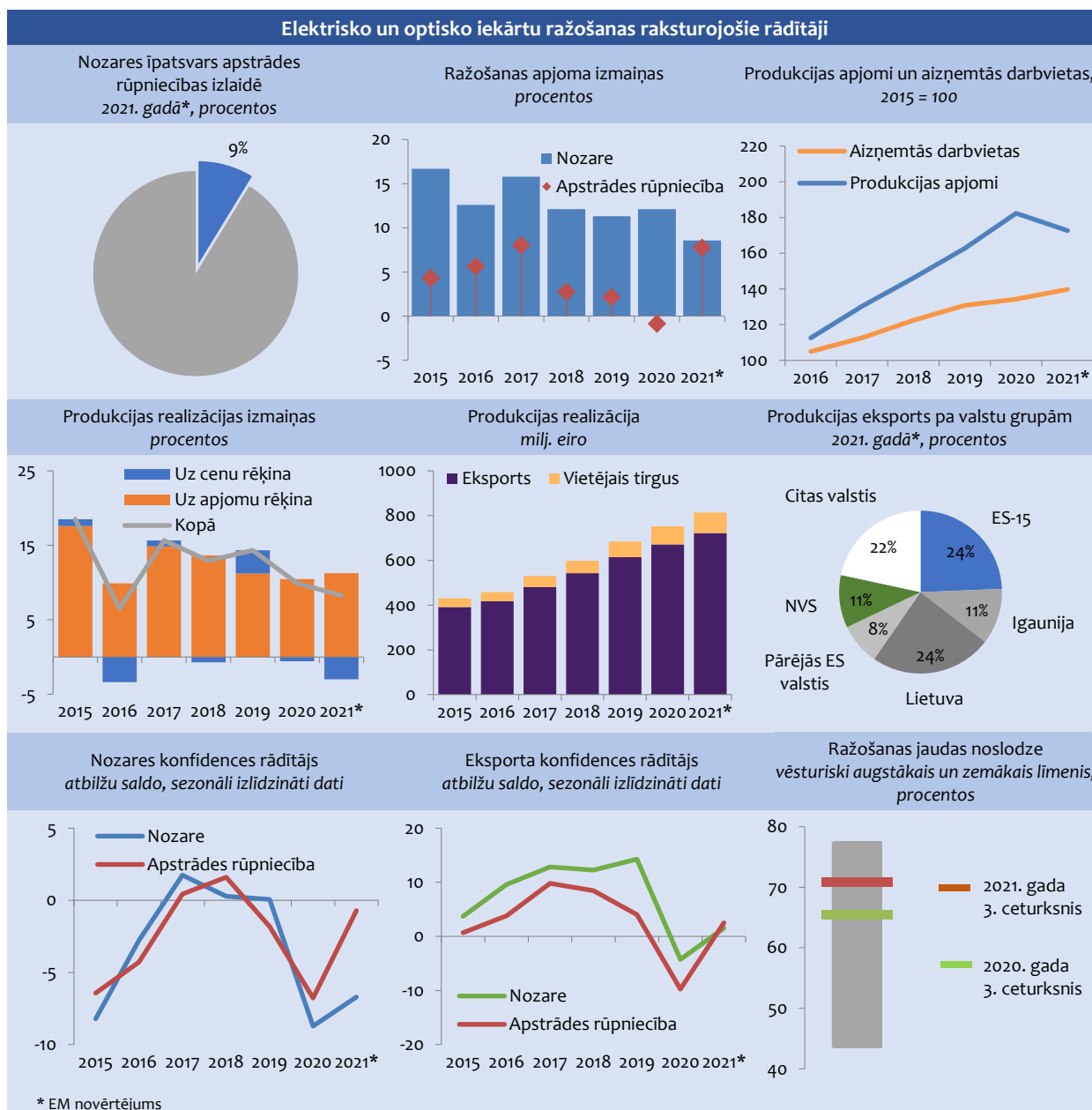
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana pēdējos gados ir straujāk augošā apstrādes rūpniecības nozare. Nozares izaugsmes tempi ik gadu ir ievērojami augstāki nekā apstrādes rūpniecībā vidēji. Pateicoties apakšnozares izaugsmei, palielinās arī tās īpatsvars apstrādes rūpniecībā. Arī 2021. gadā nozares ražošanas apjomi turpina strauji augt.

Neskatoties uz ražotāju cenu svārstībām, stabili pieaug arī nozares realizācijas apjomi. Nozares attīstība ir cieši saistīta ar ārējo pieprasījumu, aptuveni 90% no visas nozarē saražotās produkcijas tiek eksportēta. Produkcijas realizācija aug gan vietējā tirgū, gan eksportā.

Lai gan lielāko daļu nozares izaugsmes nodrošina produktivitātes kāpums, arī darbvietu skaita pieaugums pēdējos gados attīstās dinamiski. 2017.-2018. gadā apakšnozare nodrošināja pusi no visa darbvietu skaita pieauguma apstrādes rūpniecībā. Stabili darbvietu skaits auga arī 2020. gadā un 2021. gada pirmajā pusē.

Pēdējos gados konfidences rādītājs elektrisko un optisko iekārtu ražošanā ik gadu uzlabojās, taču 2020.-2021. gadā tas ir negatīvs. 2021. gadā eksporta iespējas tiek vērtētas pozitīvi. Strauji augot nozares izlaidei, jaudu izmantošanas līmenis saglabājas salīdzinoši augsts.

4.12. attēls

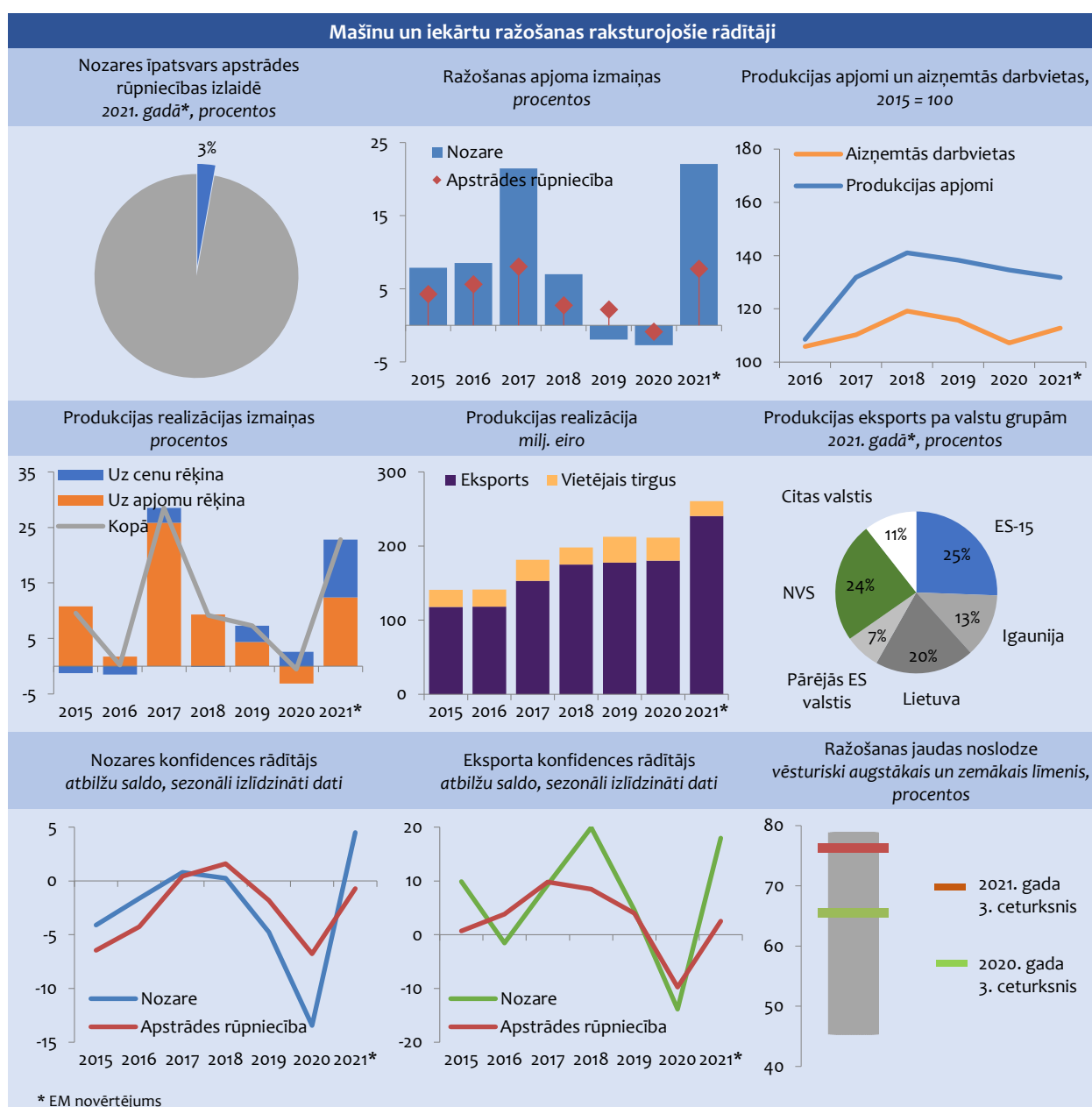
Mašīnu un iekārtu ražošanas nozarē 2015.-2018. gadā pieauguma tempi bija ievērojami virs apstrādes rūpniecības vidējā līmeņa. Izteikti strauja tās izaugsme bija vērojama 2017. gadā. Savukārt 2019. gadā, mazinoties ārējam pieprasījumam, kā arī 2020. gadā Covid-19 krīzes ietekmē apakšnozares izaugsmes tempi bija negatīvi. 2021. gadā nozares izlaides pieauguma tempi ir augstākie apstrādes rūpniecībā.

Realizācijas apjomu izaugsme apakšnozarē pēdējos gados bija straujāka par izlaidi. 2019. gadā realizācijas apjomi īpaši strauji aug vietējā tirgū, mērenāk eksportā. Pretēja aina ir vērojama 2020. gadā un jo īpaši 2021. gadā, kad visu apakšnozares apgrozījuma pieaugumu nodrošināja produkcijas realizācija eksportā. Jāatzīmē, ka tuvu 90% no visas nozarē saražotās produkcijas tiek eksportēti. Galvenais produkcijas noieta tirgus ir ES valstis, lai gan ievērojama daļa produkcijas tiek realizēta arī NVS valstīs.

Aizņemto darbvietu skaits nozarē 2017.-2018. gadā pieauga, kad tā nodrošināja lielu daļu no darbvietu skaita pieauguma apstrādes rūpniecībā kopumā. 2019.-2020. gadā aizņemto darbvietu skaits apakšnozarē saruka, savukārt 2021. gadā tas ir atsācis augt.

2019. gadā un jo īpaši 2020. gadā nozares attīstība tika vērtēta negatīvi, savukārt 2021. gadā uzņēmēji ir noskaņoti optimistiski. Arī eksporta iespēju potenciāls 2021. gadā netiek vērtēts optimistiski. Jaudu izmantošanas līmenis pēdējo gadu laikā ir svārstīgs, 2021. gadā saglabājoties apstrādes rūpniecības vidējā līmenī.

4.13. attēls

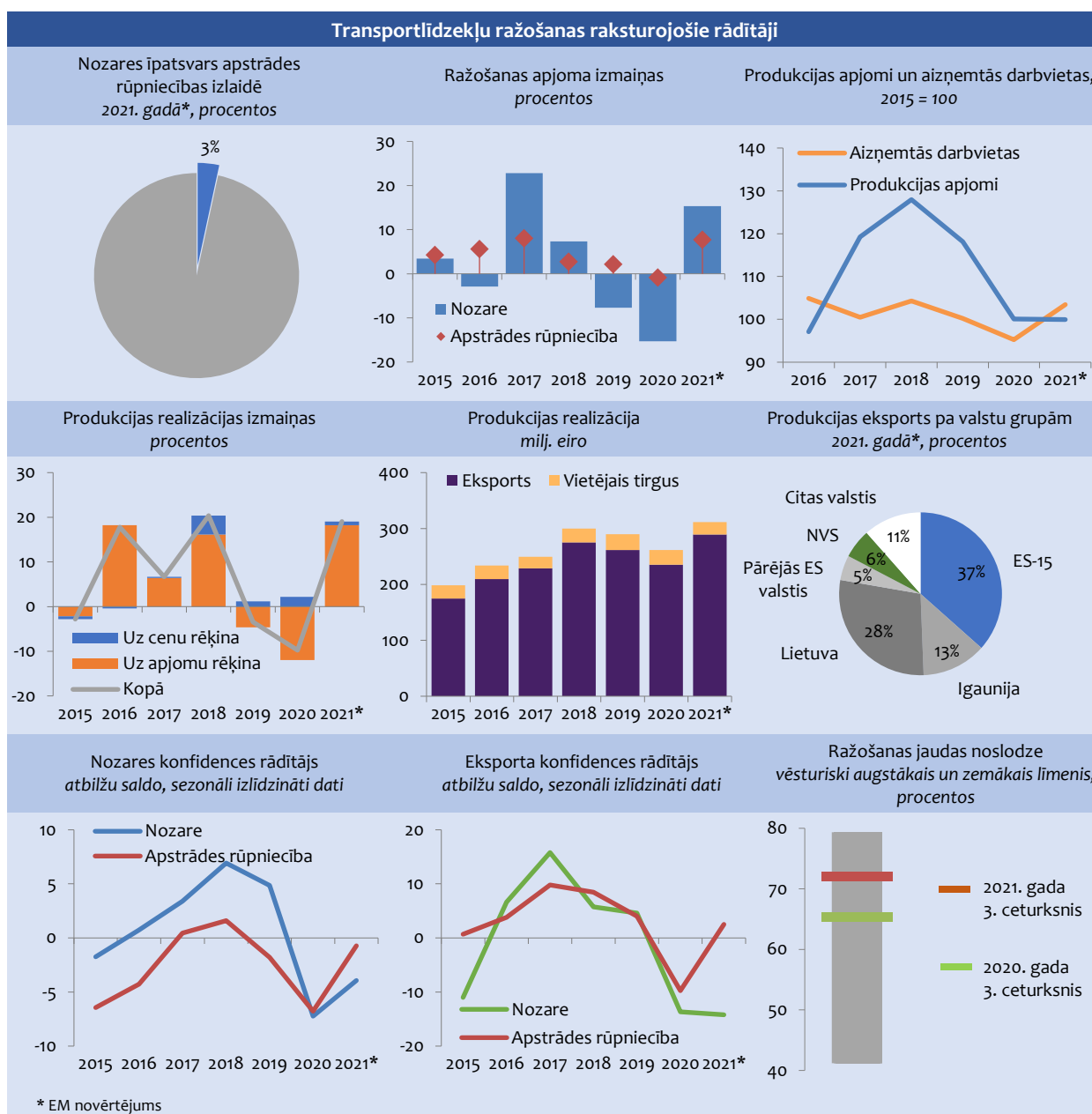
Transportlīdzekļu ražošanas nozare izteikti orientējas uz ārējiem tirgiem – vairāk nekā 90% no nozarē saražotās produkcijas tiek eksportēta. Tā kā nozare lielā mērā ir atkarīga no jauniem pasūtījumiem, tai ir raksturīgas īpaši izteiktas ražošanas apjomu svārstības.

Salīdzinoši strauja apakšnozares izaugsme bija vērojama 2017.-2018. gadā, kad palielinājās ārējais pieprasījums. To būtiski ietekmēja automobiļu un piekabju ražošanas apjomu pieaugums. Savukārt 2019. gadā apakšnozares ražošanas apjomi samazinājās. Arī 2020. gads nozarei nebija veiksmīgs, ko ietekmēja kopējā situācija Eiropas autobūvē, tai skaitā Latvijas uzņēmumus, kas pamatā ir detaļu ražotāji. Tāpat kā citas apakšnozares arī transportlīdzekļu ražošanas apakšnozare 2021. gadā aug salīdzinoši strauji.

2017.-2018. gadā salīdzinoši strauji auga arī apakšnozares realizācijas apjomi, bet 2019.-2020. gadā tie samazinājās. Savukārt 2021. gada desmit mēnešos realizācijas apjomi pieauga tāpat kā nozarē kopumā.

Aizņemto darbvietu skaits transportlīdzekļu ražošanas nozarē 2019.-2020. gadā nedaudz samazinājās, bet 2021. gada pirmajā pusē pieauga. Konfidences rādītājs nozarē 2020.-2021. gadā saglabājas negatīvs, līdzīgi tiek vērtētas arī nozares eksporta iespējas. Jaudu izmantošanas līmenis ir līdzīgs kā apstrādes rūpniecībā vidēji.

4.14. attēls

4.3. PĀRĒJĀ RŪPNIECĪBA

Pārējās rūpniecības (ieguves rūpniecība, elektroenerģijas, gāzes apgāde, siltumapgāde un kondicionēšana, ūdens apgāde, notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija) nozaru struktūrā dominē elektroenerģijas un gāzes apgāde. Pārējās rūpniecības nozaru īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā pēc kāpuma 2015.-2016. gadā kopš 2017. gada samazinās. Elektroenerģijas un gāzes apgādes ražošanas apjomu dinamika ir saistīta ar laika apstākļiem, no kā atkarīgi saražotās elektroenerģijas un siltumenerģijas apjomi.

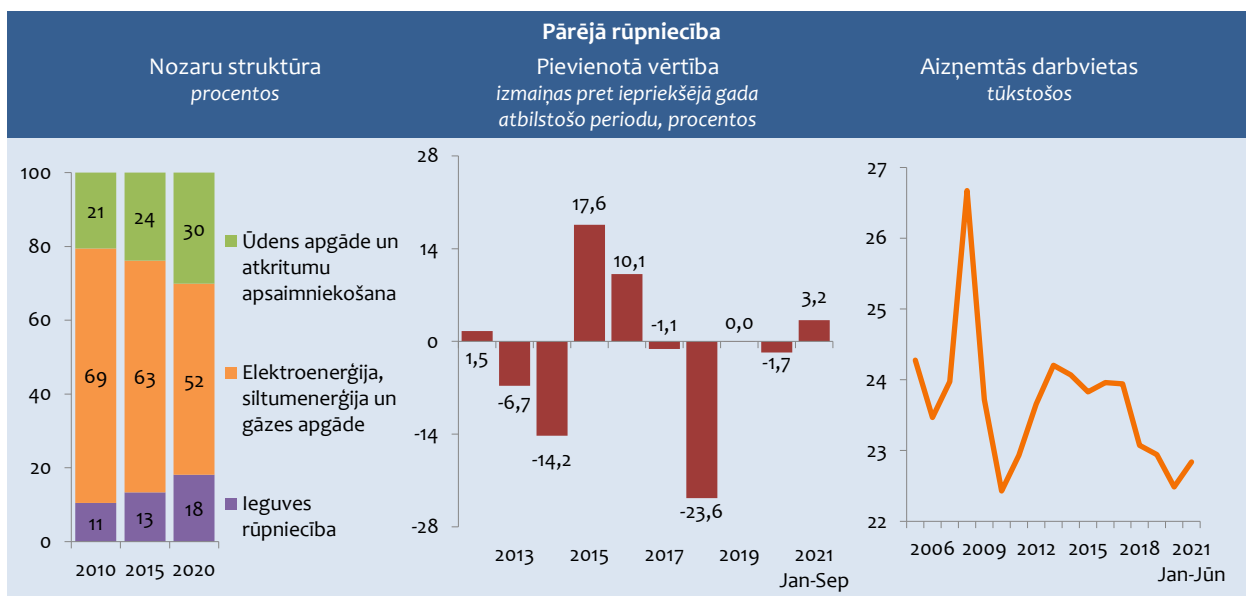
2015.-2016. gadā pēc ilgstoša ražošanas apjomu krituma iepriekšējos gados pārējās rūpniecības nozarēs bija vērojams straujš pieaugums. Ņemot vērā, ka ziemas mēnešos laika apstākļi bija ievērojami aukstāki, būtiski palielinājās patērētās elektroenerģijas un siltumenerģijas apjomi.

2017.-2020. gadā pārējās rūpniecības nozaru apjomiem bija vērojams kritums, īpaši straujš tas bija 2018. gadā, ko ietekmēja samazinājums elektroenerģijas un gāzes apgādē. Siltā un sausā laika ietekmē būtiski samazinājās hidroelektrostacijās un koģenerācijas stacijās saražotās elektroenerģijas daudzums un gāzes piegādes patērētājiem. Vienlaikus pieauga ieguves rūpniecības īpatsvars, ko veicināja straujš kūdras ieguves apjomu kāpums. 2020. gadā pārējās rūpniecības nozarēs bija vērojams neliels ražošanas apjomu kritums, ko noteica kritums elektroenerģijas ražošanā un padevē un samazinājums dabasgāzes padevē.

2021. gada trīs ceturkšņos pārējās rūpniecības nozarēs ražošanas apjomi strauji pieauga, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu. Aukstie laika apstākļi gada sākumā palielināja dabasgāzes un elektroenerģijas padevi, savukārt labvēlīgie laika apstākļi veicināja ieguves rūpniecības un karjeru izstrādes nozares attīstību.

Aizņemto darbvietu skaits pieauga ieguves rūpniecības un ūdens apgādes un atkritumu apsaimniekošanas nozarē, bet elektroenerģijas, gāzes apgādes, siltumapgādes un kondicionēšanas nozarē saglabājās nemainīgs.

4.15. attēls

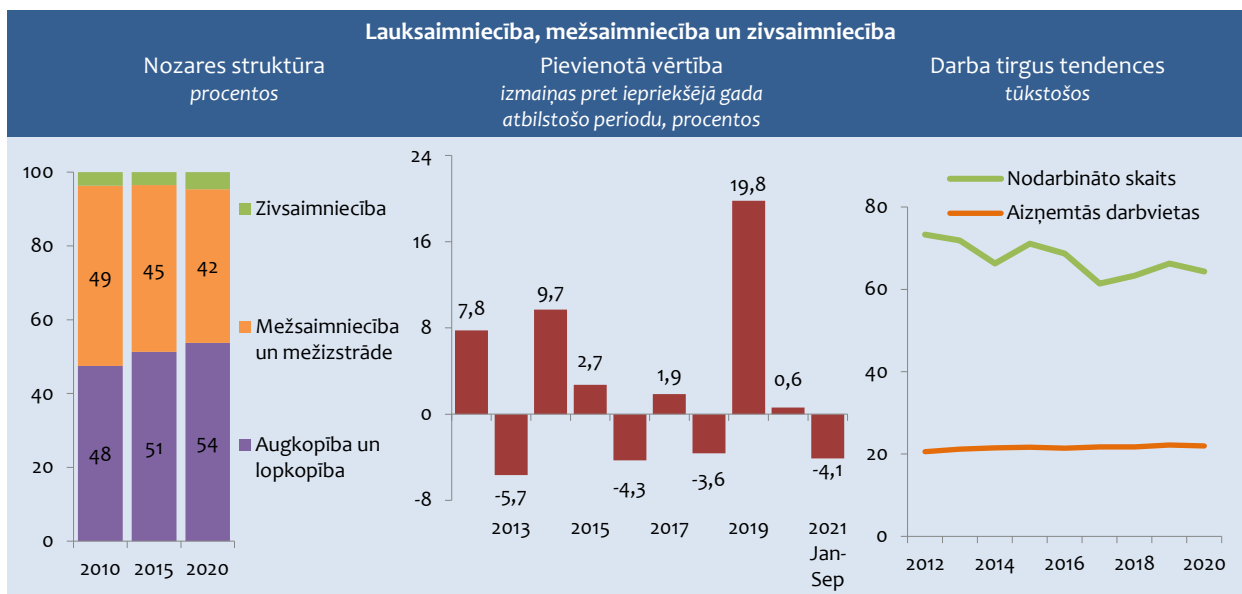
4.4. LAUKSAIMNIECĪBA, MEŽSAIMNIECĪBA UN ZIVSAIMNIECĪBA

Lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības nozares struktūrā dominē lauksaimniecība un mežsaimniecība. Nozares darbība ir cieši saistīta ar laika apstākļiem, tāpēc nozarē kopumā izaugsme ir svārstīga. Nozares īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā pēc kāpuma 2014.-2015. gadā 2016. gadā samazinājās augkopības apjomu krituma dēļ. Pēdējos gados nozares īpatsvars pieaug.

2014.-2015. gadā, neraugoties uz Krievijas noteikto embargo pārtikas produktiem, lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē bija strauja izaugsme, ko sekmēja augsta graudaugu raža. 2016. un 2018. gadā nozares apjomi samazinājās

augkopības produkcijas apjomu krituma dēļ, ko noteica nelabvēlīgie laikapstākļi, savukārt 2017. gadā nozarē bija vērojama neliela izaugsme mežsaimniecības apjomu kāpuma dēļ.

4.16. attēls

2019. gadā kopumā bija vērojama ļoti strauja izaugsme. Pieaugumu galvenokārt noteica izaugsme lauksaimniecības nozarē, kur produkcijas apjoms pieauga par 38,3%. Šo palielinājumu noteica augkopības produkcijas apjoma pieaugums – 2019. gadā bija iegūta līdz šim Latvijas vēsturē lielākā graudu kopražā. Graudu kopražas rekorda sasniegšanu būtiski ietekmēja labie ražības rādītāji, kā arī graudaugu platības pieaugums.

2020. gadā nozaru apjomi nedaudz pieauga, ko noteica straujš produkcijas apjomu kāpums augkopībā, kad otro gadu pēc kārtas iegūta Latvijas vēsturē lielākā graudu kopražā, kas bija par 0,6% vairāk nekā iepriekšējā gadā. 2020. gada ziema bija labvēlīga ziemāju kultūraugu pārziemošanai un vasara – ražas novākšanai, kā arī bija apsēta lielākā graudaugu platība Latvijas lauksaimniecībā. Tomēr laika apstākļi nebija labvēlīgi dārzenu audzēšanai atklātā laukā, un to ražība samazinājās.

Lopkopības produkcijas apjomi 2020. gadā nedaudz samazinājās. Samazinājās lauku saimniecībās audzēto dzīvnieku skaits, savukārt bija vērojams mājputnu skaita pieaugums. Arī eksportēto dzīvo liellopu skaits saruka, tajā pašā laikā palielinājās eksportēto dzīvo cūku skaits. Gaļas ražošanas apjomiem bija vērojams neliels kritums, bet piena un olu ražošanas apjomi pieauga, ko ietekmēja slaucamo govju un vistu skaita kāpums. Vienlaikus 2020. gadā būtiski pieauga lauksaimniecības produktu cenas, ko noteica augkopības produkcijas cenu kāpums ražas krituma dēļ. Turpretim gaļai un pienam vidējā iepirkuma cena samazinājās, bet olām palika nemainīga.

2020. gadā samazinājās lauksaimniecības produktu cenas. Vidējā iepirkuma cena samazinājās gan pienam, gan gaļai – par 4,3%. Lielākais iepirkuma cenas samazinājums bija cūkgaļai, bet olām iepirkuma cena pieauga. Arī augkopības produkcijas cenas 2020. gadā samazinājās, ko noteica straujš cenu kritums kartupeļiem par 18,5% un dārzeniem par 12,4%, savukārt graudu vidējā iepirkuma cena pieauga līdz 164,94 eiro par tonnu jeb par 4,2%, arī pasaules tirgos bija vērojama graudaugu cenu palielināšanās 2020. gada otrajā pusgadā.

Mežsaimniecības nozarē produkcijas apjomi 2020. gadā strauji samazinājās. Izcirstās koksnes apjomi samazinājās par 1%, bet mežu atjaunošanas apjomi samazinājās daudz straujāk – par 12%. Pēc krituma iepriekšējā gadā 2020. gadā nedaudz pieauga apaļo kokmateriālu vidējā iepirkuma cena Latvijā. Tā pieauga gan skujkoku apaļkokiem, gan lapu kokiem. 2020. gada pirmajā pusgadā kokmateriālu tirgu Eiropā ietekmēja kukaiņu invāzijas izraisītās sekas, *Brexit* un Covid-19 pandēmija, bet 2020. gada otrajā pusgadā apaļo kokmateriālu piedāvājums pārsniedza pieprasījumu, un apaļkoku cenas pieauga.

2021. gada trīs ceturkšņos kopumā nozaru apjomi samazinājās. Lauksaimniecībā produkcijas apjomi samazinājās gan augkopībā, gan lopkopībā. Mežsaimniecībā bija vērojams neliels apjomu samazinājums, savukārt zivsaimniecībā produkcijas apjomi strauji palielinājās.

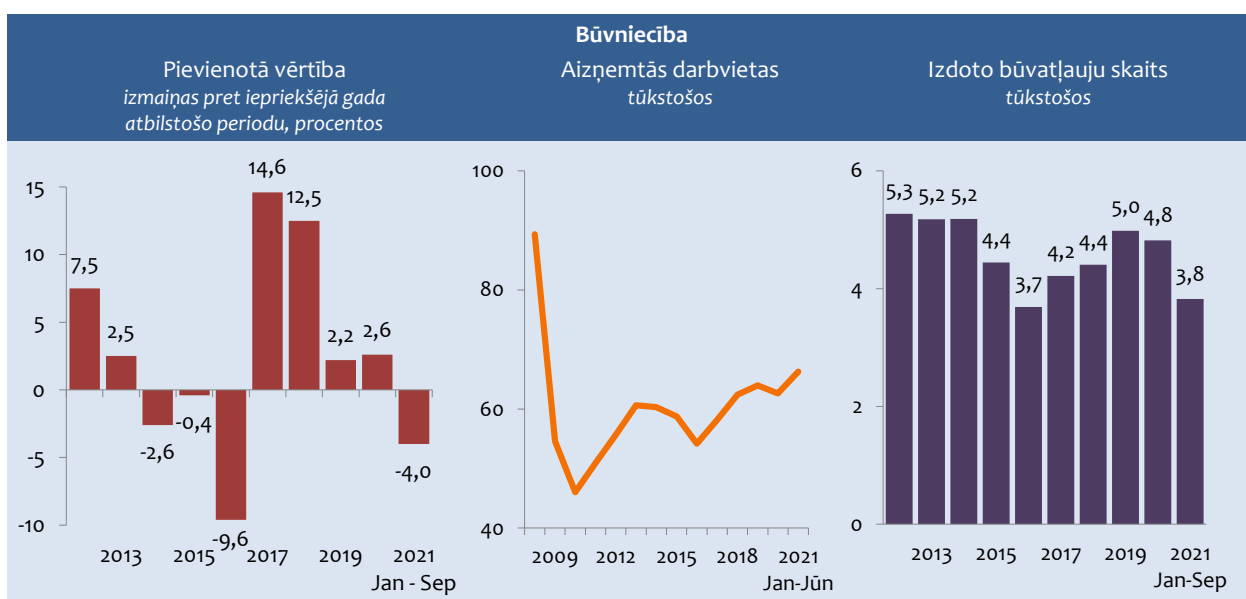
Nozarēs kopumā pēdējos gados lēnām pieauga gan nodarbināto, gan arī aizņemto darbvietu skaits, ko ietekmēja nodarbināto skaita kāpums mežsaimniecības nozarē. 2020. gadā Covid-19 krīzes ietekmē darbvietu skaits saruka gan lauksaimniecības, gan mežsaimniecības nozarēs, savukārt zivsaimniecībā bija vērojams straujš darbvietu kāpums. 2021. gada pirmajā pusgadā aizņemtās darbvietas strauji pieauga lauksaimniecībā un mežsaimniecībā un pārsniedza līmeni pirms Covid-19 krīzes.

4.5. BŪVNICĪBA

Būvniecības nozares izaugsme ir lielā mērā pakļauta cikliskām svārstībām. Laika posmā no 2000.-2007. gadam nozare attīstījās diezgan strauji. Perioda pēdējos gados bija vērojamas pārkaršanas pazīmes. Vidēji gadā izlaide palielinājās par 14,4%, un 2006. un 2007. gadā vidējais pieaugums veidoja pat 25,3%. Periodā pirms krīzes būvniecības nozare aktīvi piesaistīja darbiniekus. 2005.-2007. gadā aizņemto darbvietu skaits pieauga par gandrīz 30 tūkst., sasniedzot 91,7 tūkstošus. Būvniecības izmaksas pieauga pakāpeniski līdz 2005. gadam. Periodā no 2006.-2008. gadam būvniecības izmaksas burtiski eksplodēja, darbaspēka izmaksām pieaugot 2,6 reizes un izmaksām mašīnu un mehānismu uzturēšanai un ekspluatācijai gandrīz dubultojoties.

Produkcijas apjomi dramatiski samazinājās krīzes laikā, nozares izlaide laika periodā no 2008.-2010. gadam saruka vairāk nekā 2 reizes. Nozarē nodarbināto skaits ekonomiskās lejupslīdes laikā tika pakļauts nozīmīgai korekcijai, samazinoties gandrīz 2 reizes. Samazinājums skāra arī būvniecības izmaksas, lielākā mērā skarot darbaspēka izmaksas. Jāatzīmē, ka tās saglabājās augstākā līmenī kā pirms pārkaršanas.

4.17. attēls

Pieprasījums pēc nozares pakalpojumiem atsāka pieaugt 2011. gadā. Laika posmā līdz 2019. gadam būvniecības attīstības temps bija straujāks nekā ekonomikai kopumā. Vidējais pieaugums ik gadu veidoja 7,1%. Būvniecības nozares atveseļošanās lielā mērā noteica publiskie pasūtījumi un ES struktūrfondu aktīvāka apguve. Līdztekus iekšējā pieprasījuma pieaugumam nozares attīstību pozitīvi ietekmēja spēja krīzes laikā pārorientēties uz ārējiem tirgiem. Piemēram, būvniecības produkcijas apjoms ārpus Latvijas 2011. gadā vairāk nekā piecas reizes pārsniedza 2008. gada rādītāju. Būvniecības aktivitātes pieaugums atspoguļojās arī izsniegto būvatļauju skaita pieaugumā.

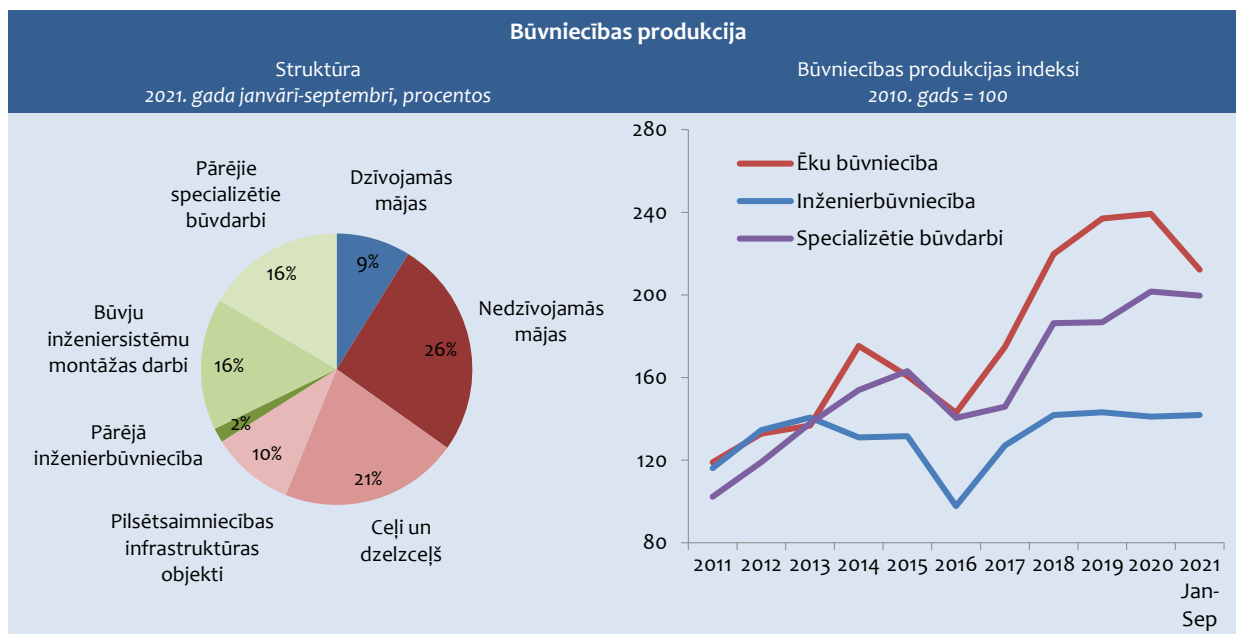
Jāatzīmē, ka ES struktūrfondu pārejas periodā, mazinoties investīcijām būvniecībā, 2014.-2016. gadā būvniecības izlaide vidēji saruka par 4,2% ik gadu. Būvniecības aktivitāte saruka visās grupās, visstraujāk inženierbūvju grupā. Negatīvās tendences noteica arī izsniegto būvatļauju skaita samazinājumu šajos gados. Nākamajos gados kopš 2017. gada nozares attīstības dzinulis bija ES struktūrfondu projektu īstenošanas intensitātes pieaugums pēc pārejas perioda, kā arī privāto investīciju pieplūdums lielo būvniecības objektu celtniecībai.

Ekonomiskajai aktivitātei pieaugot, nodarbināto skaits sāka vienmērīgi palielināties 2011. gadā. Samazinājums bija vērojams 2015. un 2016. gadā, kad notika būvniecības produkcijas izlaides samazināšanās. 2019. gadā nodarbināto skaits pārsniedza 60 tūkst. un ir lielāks nekā 2010. gadā, taču pieauguma temps bija būtiski lēnāks par produkcijas pieaugumu. Tas nozīmē, ka nozare lielā mērā attīstās uz produktivitātes pieauguma rēķina. Būvniecības izmaksas šajā periodā pieaugušas vienmērīgi, straujāks palielinājums vērojams laika periodā no 2017.-2019. gadam. Lielāko spiedienu radīja darbaspēka izmaksas un izmaksas mašīnu un mehānismu uzturēšanai un ekspluatācijai, būvmateriālu izmaksām paliekot gandrīz nemainīgām.

Covid-19 krīzes pirmais gads nemazināja nozares aktivitātes, nozare nebija pakļauta stingriem ierobežojumiem. Kopumā 2020. gadā būvniecības izlaide pieauga par 2,6%. Būvniecības attīstības temps aizvadītajā gadā saglabājās 2019. gada līmenī. Lai arī 2. un 3. ceturksnī ekonomiskās lejupslīdes izraisītais privāto investīciju samazinājums atstāja negatīvu ietekmi

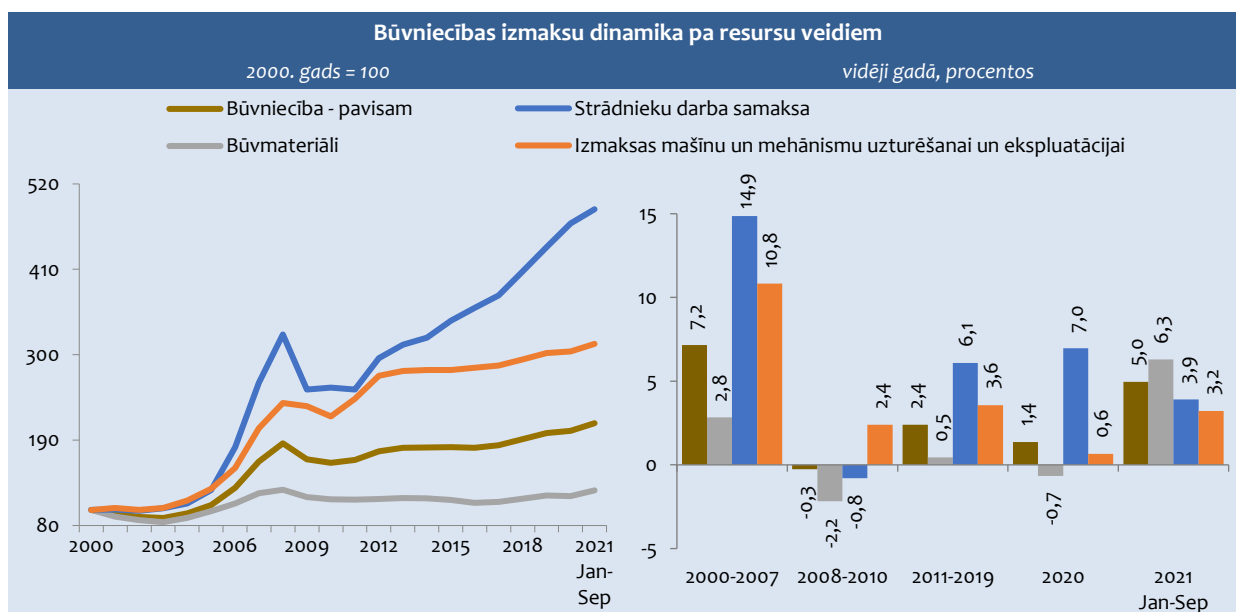
uz nozares izlaidi, pateicoties 1. un 4. ceturkšņa pozitīvajiem rādītājiem, nozares dinamika gada griezumā bija pozitīva. 2020. gadā Covid-19 krīzes ietekmē būvniecībā vērojams neliels darbvietu skaita kritums. Šajā gadā vērā ņemamā apjomā pieauga tikai darbaspēka izmaksas, kopējām būvniecības izmaksām turpinot palielināties vienmērīgi un mēreni.

4.18. attēls

Nozarei 2021. gads nav tik veiksmīgs kā iepriekšējais gads. Būvniecības produkcijas apjomi 2021. gada 3 ceturkšņos ir par 4,1% mazāki nekā 2020. gada 3 ceturkšņos. 1. ceturkšņa sarukumu vairāk var skaidrot ar bāzes efektu (būvniecībai labvēlīgo netipiski silto 2020. gada ziemu), 3. ceturkšņa – kā pieprasījuma samazinājumu būvniecības izmaksu globālā pieauguma dēļ, īpaši būtiski pieaugot kokmateriālu un metālu cenām. Tas atstājis negatīvu ietekmi gan uz esošiem būvniecības projektiem, gan bremsējis jaunu iesākšanu. Jāatzīmē, ka 2021. gadā lielākais būvniecības izmaksu pieauguma iemesls ir būvmateriālu cenu palielināšanās. 2021. gada 3 ceturkšņos inženierbūvniecības apjomi mazliet pieauga, savukārt ēku būvniecības un specializēto būvdarbu apjomi saruka. Ēku būvniecību samazinājums skāra lielākā apmērā.

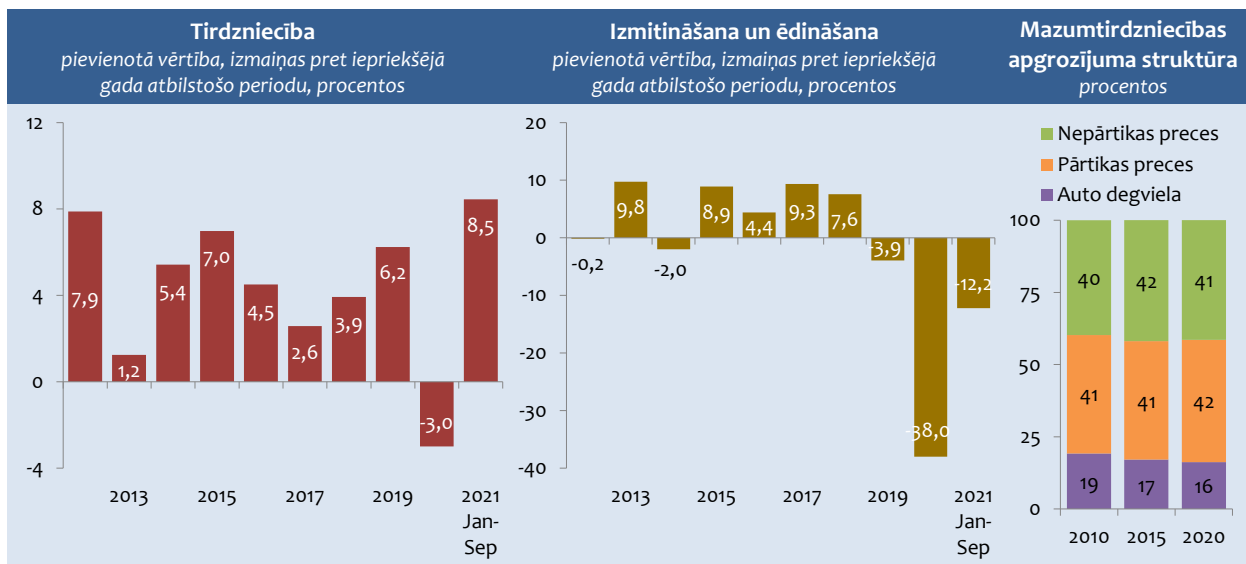
4.19. attēls

4.6. TIRDZniecība, izMITINāšana un ĒDINāšana

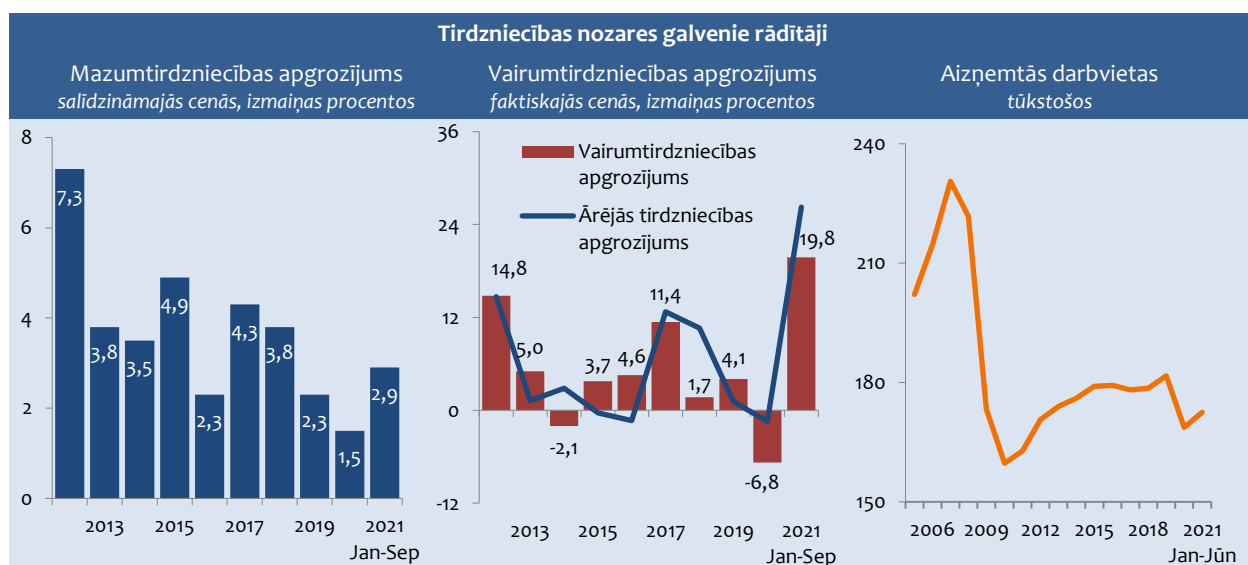
Tirdzniecības, izmitināšanas un ēdināšanas nozaru struktūrā dominē tirdzniecība – aptuveni 90%. Kopumā nozarēs sniegto pakalpojumu apjomi kopš 2012. gada pieauga. Tirdzniecības nozari pozitīvi ietekmēja privātā patēriņa kāpums un mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugums. Savukārt izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozari pozitīvi ietekmēja tūrisma nozares attīstība.

4.20. attēls

Periodā no 2012.-2019. gadam tirdzniecības nozares pakalpojumu apjomi pieauga katru gadu, un kopumā izaugsme bija strauja – vidēji gadā par 4,8%. Arī izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumiem šajā periodā kopumā bija straujš apjomu kāpums – vidēji gadā par 4,1%, tomēr dažos gados bija vērojams pakalpojumu apjomu kritums. Darba samaksas pieaugums un uzlabojumi darba tirgū nodrošināja mazumtirdzniecības apgrozījuma kāpumu, kas šajā periodā palielinājās vidēji par 4% ik gadu. Kopējo mazumtirdzniecības apgrozījuma dinamiku visbūtiskāk ietekmēja nepārtikas mazumtirdzniecības apjomu kāpums, strauji pieauga arī apgrozījuma kāpums auto degvielai, bet pārtikas preču grupā mazumtirdzniecības apjomi pieauga lēnāk. Savukārt vairumtirdzniecības nozares dinamiku ietekmēja ārējās tirdzniecības aktivitātes.

4.21. attēls

2020. gadā tirdzniecības, izmitināšanas un ēdināšanas nozarēs sniegto pakalpojumu apjomi strauji samazinājās. Tirdzniecības nozari negatīvi ietekmēja Covid-19 krīzes izraisīts privātā patēriņa kritums, bezdarba pieaugums un ienākumu samazinājums. 2020. gadā tās apjomi samazinājās par 3%. Mazumtirdzniecības apgrozījums 2020. gadā pieauga tikai par 1,5%. Pārtikas precēm un degvielai mazumtirdzniecības apjomi pieauga, bet nepārtikas precēm bija vērojams kritums. Savukārt vairumtirdzniecības nozares apgrozījums faktiskajās cenās samazinājās par 6,8%. Izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozari īpaši negatīvi ietekmēja ieviestie stingrie pasākumi vīrusa izplatības ierobežošanai. 2020. gadā nozares apjomi saruka par 38 procentiem.

2021. gadā tirdzniecības, izmitināšanas un ēdināšanas nozarēs sniegto pakalpojumu apjomi strauji pieauga. Tirdzniecības nozari pozitīvi ietekmēja Covid-19 pandēmijas izraisīto ierobežojumu mīkstināšana. 2021. gada trīs ceturkšņos tā pieauga par 8,5%. Mazumtirdzniecības apgrozījuma kāpums 2021. gada trīs ceturkšņos bija daudz straujāks nekā 2020. gadā kopumā un pieauga par 2,9%. Nepārtikas preču mazumtirdzniecība pieauga par 3,6%, degvielas mazumtirdzniecība – par 7,9%, savukārt pārtikas preču tirdzniecība palika faktiski nemainīga. Vairumtirdzniecības nozares apgrozījums faktiskajās cenās pieauga par 19,8%. Izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozares apjomi 2021. gada 1. ceturksnī turpināja sarukt, bet nozares izaugsme 2. ceturksnī bija ļoti strauja, tomēr jāņem vērā, ka šī nozare atkopjas no ļoti dziļas lejupslīdes un joprojām būtiski atpaliek no līmeņa pirms pandēmijas. 2021. gada trīs ceturkšņos kopumā nozares apjomi saruka par 12,2%, ko noteica straujāks kritums 1. ceturksnī.

Lielākais aizņemto darbviētu īpatsvars ir tirdzniecībā, bet pēdējos gados tas saruka, un darbvietas straujāk pieauga izmitināšanas un ēdināšanas nozarē. 2020. gadā Covid-19 krīzes ietekmē būtisks darbviētu skaita kritums bija vērojams abās nozarēs, bet īpaši straujš tas bija izmitināšanas un ēdināšanas nozarē. 2021. gada pirmajā pusgadā Covid-19 krīzes ietekmē darbviētu skaita kritums turpinājās izmitināšanas un ēdināšanas nozarē, bet tirdzniecībā bija vērojams straujš darbviētu pieaugums.

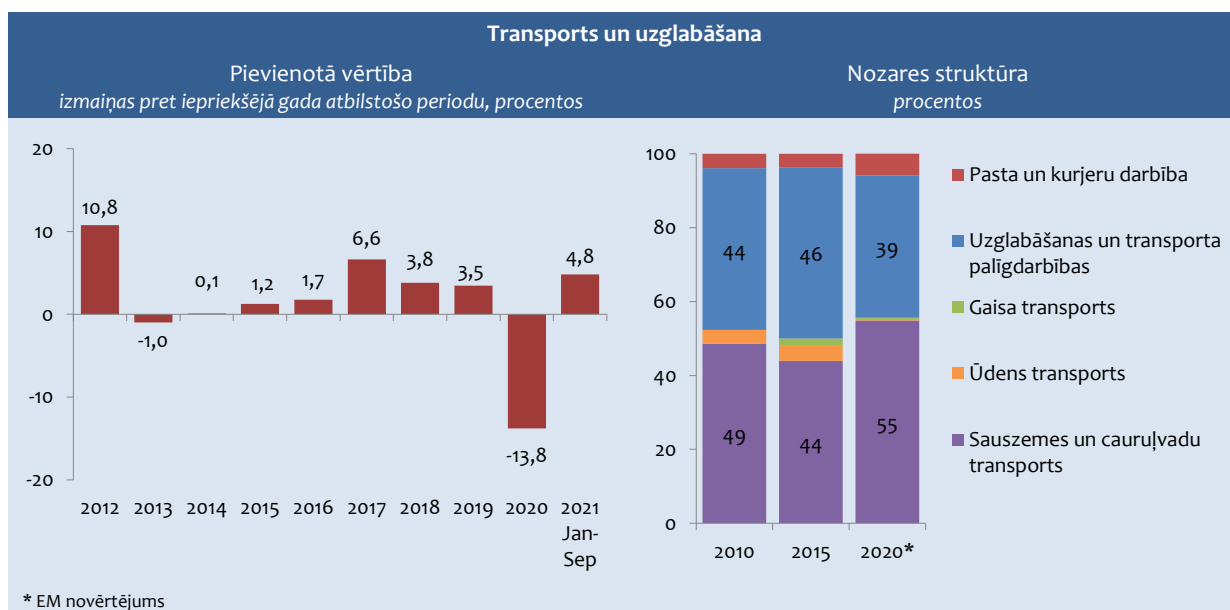
4.7. TRANSPORTS UN UZGLABĀŠANA

Transporta un uzglabāšanas nozare ir cieši saistīta ar starptautiskajiem pārvadājumiem, tajā skaitā pa dzelzceļu pārvadāto kravu, kā arī ostās saņemto un nosūtīto kravu apjomiem.

Pēc straujā kāpuma pēckrīzes periodā nozares apjomiem laika periodā no 2013.-2016. gadam bija vērojams neliels kāpums – vidēji gadā par 0,5%, ko cita starpā ietekmēja tranzīta kravu pārvadājumu samazināšanās, galvenokārt Krievijas transporta politikas un pieaugošas konkurences dēļ. Krievija jau kopš deviņdesmito gadu beigām izvirzīja mērķus attīstīt savu transporta infrastruktūru tā, lai nodrošinātu neatkarību no tranzīta valstīm.

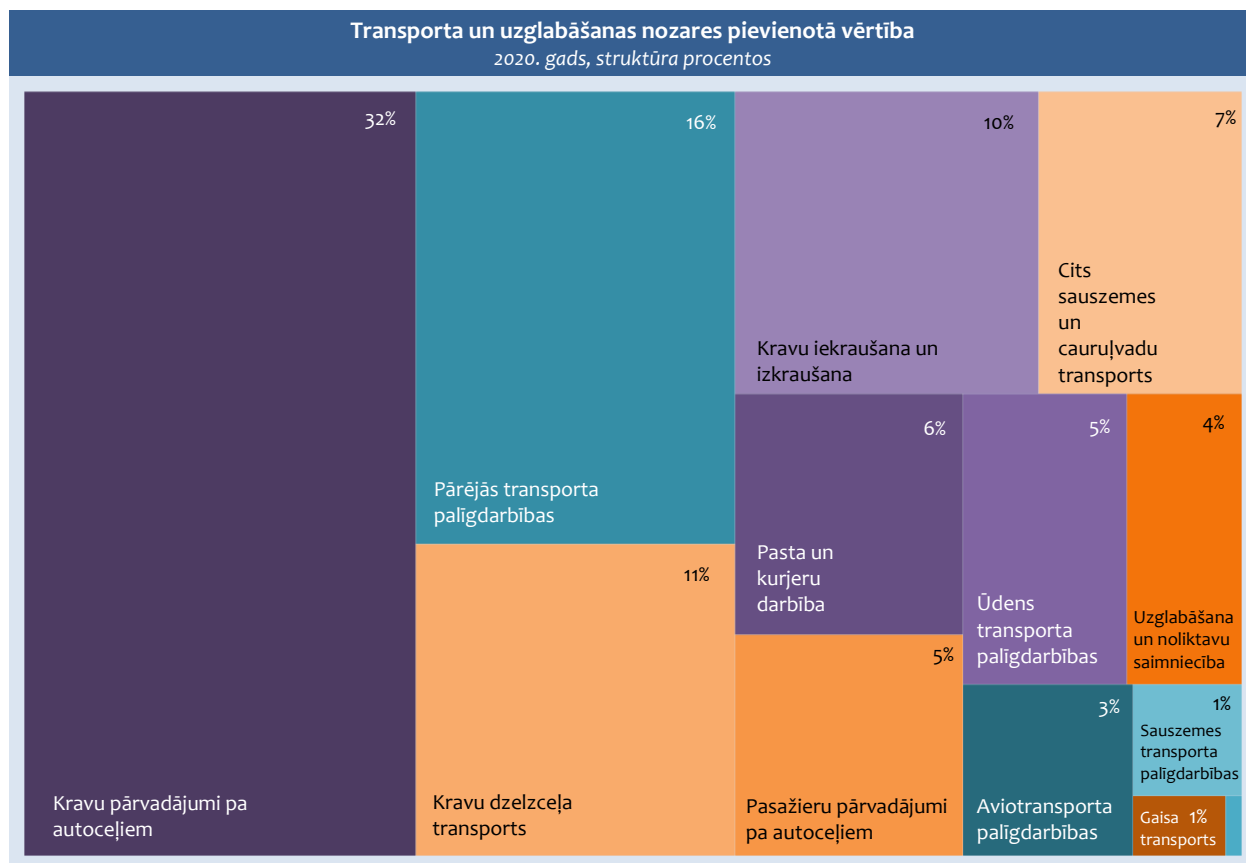
2017.-2019. gadā nozares apjomi bija straujākie kopš 2012. gada – vidēji gadā par 4,6%. Neskatoties uz tranzīta kravu kritumu dzelzceļā un ostās, nozares pieaugumu noteica autopārvadājumu kravu kāpums, kā arī pasažieru skaita pieaugums lidostā un jūras ostās.

4.22. attēls

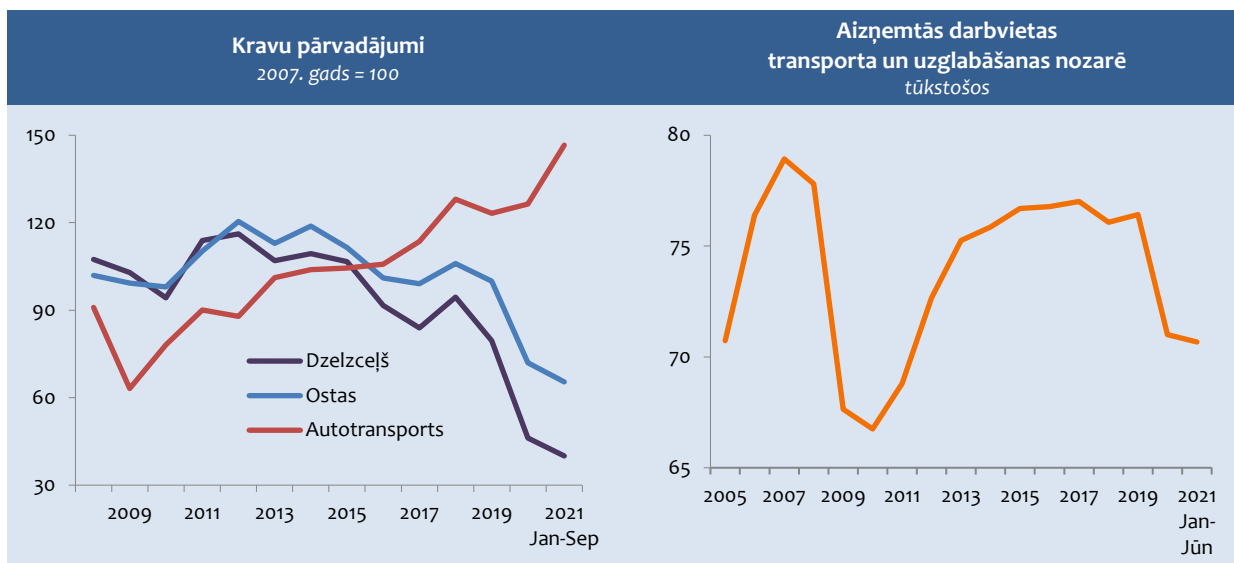
2020. gadā nozares apjomi strauji saruka. Covid-19 krīzes izraisītie ierobežojumi būtiski ietekmēja aviācijas, sauszemes transporta un dzelzceļa uzņēmumus. Straujš tranzīta kravu kritums bija vērojams dzelzceļā un ostās, savukārt autotransporta pārvadājumu kravu apjomi nedaudz pieauga, ko noteica iekšzemē pārvadāto kravu apjomu kāpums. Pasažieru pārvadājumi samazinājās visos transporta veidos. Straujākais pasažieru skaita samazinājums bija aviopārvadājumos – par 73,1%, ostās pasažieru skaits samazinājās par 59,2%, bet sauszemes pārvadājumos – par 36,4 procentiem.

4.23. attēls

Arī 2021. gada 1. ceturksnī nozares apjomi turpināja sarukt, bet, uzlabojoties epidemioloģiskajai situācijai un atceļot ieviestos ierobežojumus, 2. ceturksnī nozares apjomi strauji pieauga. 2021. gada trīs ceturksņos kopumā nozares apjomi pieauga par 4,8%, pārvadāto kravu apjomu kritums bija vērojams dzelzceļā un ostās, savukārt autotransporta pārvadājumu kravu apjomi strauji pieauga, ko noteica gan iekšzemē, gan starptautiskajos pārvadājumos pārvadāto kravu apjomu kāpums. Pasažieru pārvadājumi, neskatoties uz straujo kāpumu 2. ceturksnī, saistībā ar pārvietošanās ierobežojumiem 1. ceturksnī kopumā trīs ceturksņos turpināja samazināties visos transporta veidos. Straujākais pasažieru skaita samazinājums bija jūras pārvadājumos – ostās pasažieru skaits samazinājās par 55,9%, aviopārvadājumos – par 21,2%, bet sauszemes pārvadājumos – par 18,6 procentiem.

4.24. attēls

Lielākais aizņemto darbvietu īpatsvars transporta un uzglabāšanas nozarēs ir sauszemes un cauruļvadu transporta nozarē un uzglabāšanas un transporta palīgdarbībā. Pēc straujā kāpuma iepriekšējos gados 2019. gadā sāka sarukt darbvietu skaits gaisa un ūdens transporta nozarēs, kur 2020. gadā Covid-19 krīzes ietekmē kritums bija visstraujākais. 2020. gadā aizņemtās darbvietas samazinājās visās transporta un uzglabāšanas apakšnozarēs. Arī 2021. gada pirmajā pusgadā visās transporta nozarēs, izņemot pasta un kurjeru darbību, darbvietu skaits turpināja kristies. Straujākais kritums bija ūdens transporta nozarē.

4.8. KOMERCPAKALPOJUMI

Komerccpakalpojumu (informācijas un komunikācijas pakalpojumi, finanšu un apdrošināšanas darbības, operācijas ar nekustamo īpašumu, profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi un administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība, māksla, izklaide un atpūta) nozaru struktūrā dominē operācijas ar nekustamo īpašumu.

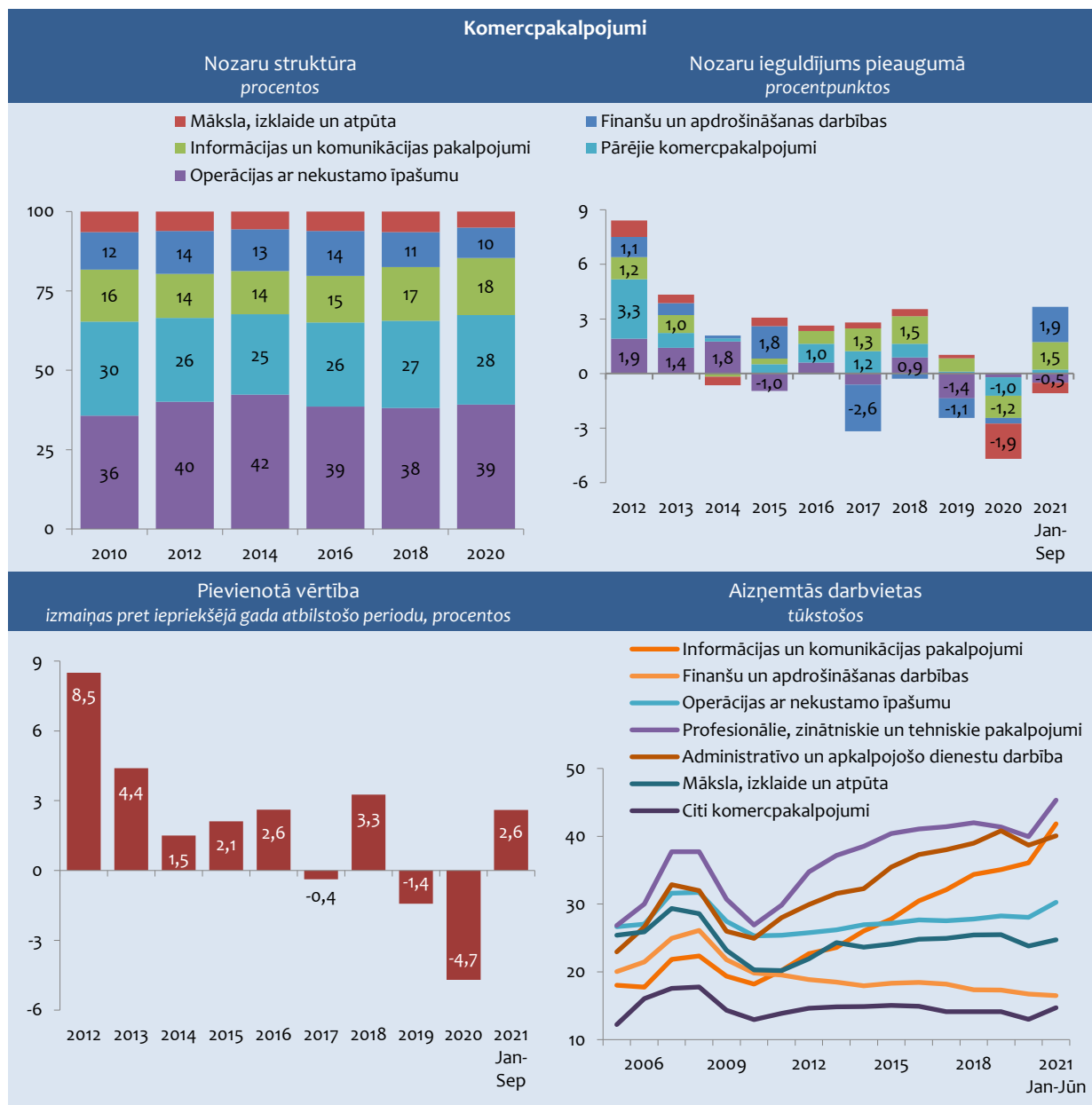
Pēc straujās izaugsmes 2011.-2013. gadā no 2014.-2018. gadam komerccpakalpojumu nozaru apjomi pieauga mērenāk – vidēji par 1,8% gadā. Tie pieauga visās galvenajās komerccpakalpojumu nozarēs, izņemot finanšu un apdrošināšanas darbības, ko lielā mērā noteica gan nerezidentu biznesa apjoma samazināšanās Latvijā, gan banku apvienošana un nodarbināto skaita samazināšanās. Savukārt 2019. gadā pakalpojumu nozaru apjomi samazinājās, ko noteica apjomu kritums operācijās ar nekustamo īpašumu un finanšu un apdrošināšanas darbībās.

2020. gadā Covid-19 krīzes ietekmē komerccpakalpojumu apjomi strauji samazinājās visās nozarēs. Lielākā ietekme bija pakalpojumu apjomu kritumam mākslas, izklaides un atpūtas nozarēs, ko noteica ieviestie stingrie pasākumi Covid-19 pandēmijas ierobežošanai. Būtiska ietekme bija apjomu kritumam informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarē. Pārējās nozarēs apjomu samazinājumu ietekme bija līdzīga.

Savukārt 2021. gada trīs ceturkšņos komerccpakalpojumu apjomi pieauga, salīdzinot ar 2020. gada attiecīgo periodu. Lielākā ietekme bija pakalpojumu apjomu kāpumam finanšu un apdrošināšanas darbībās, palielinoties ieņēmumiem no komisijas naudām, finanšu instrumentu darījumiem un apdrošināšanas darbībām. Liela ietekme bija arī apjomu kāpumam informācijas un komunikācijas pakalpojumos un kritumam mākslas, izklaides un atpūtas nozarēs un operācijās ar nekustamo īpašumu.

Lielākais aizņemto darbvieta īpatsvars komercpakalpojumu nozarēs ir profesionālajos, zinātniskajos un tehniskajos pakalpojumos, administratīvo un apkalpojošo dienestu darbībās un informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarēs, kur pēdējos gados bija arī visstraujākais aizņemto darbvieta skaita kāpums. 2020. gadā darbvieta skaits samazinājās visās komercpakalpojumu nozarēs, izņemot informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozari. Visstraujāk tās samazinājās mākslas, izklaides un atpūtas nozarē. Savukārt 2021. gada pirmajā pusgadā bija vērojams darbvieta skaita pieaugums visās pakalpojumu nozarēs, izņemot finanšu un apdrošināšanas darbībās. Ļoti strauji darbvieta skaits pieauga informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarē un profesionālajos, zinātniskajos un tehniskajos pakalpojumos.

4.25. attēls

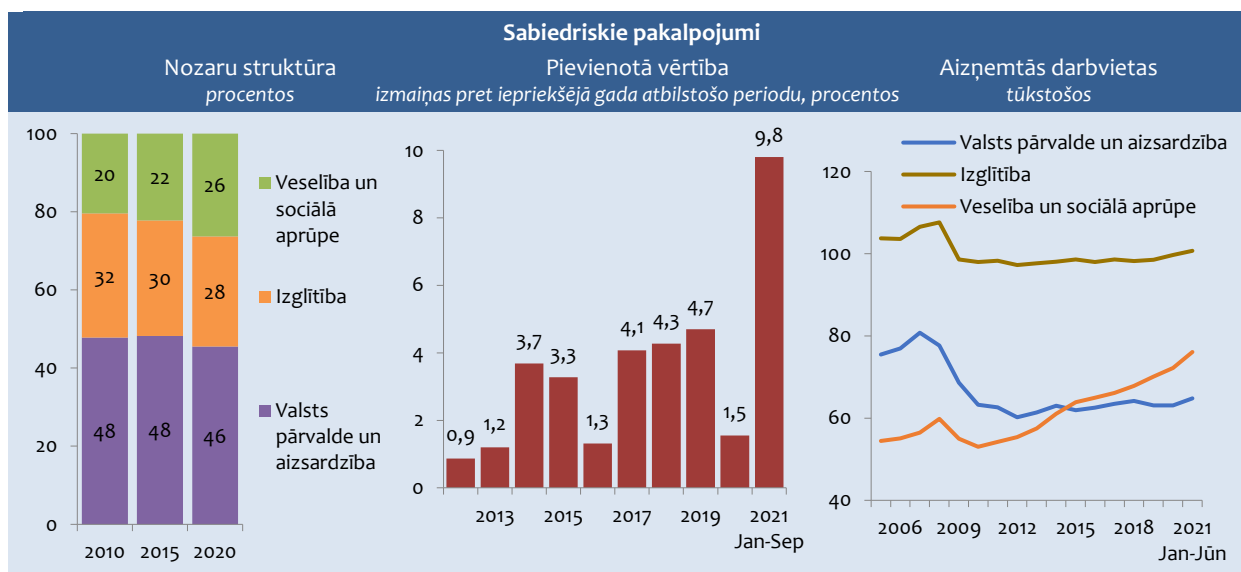

4.9. SABIEDRISKIE PAKALPOJUMI

Sabiedrisko pakalpojumu (valsts pārvalde un aizsardzība, izglītība, veselība un sociālā aprūpe) nozaru struktūrā dominē valsts pārvalde un aizsardzība. Valdības apņemšanās turpināt mazināt valsts budžeta deficītu pēckrīzes periodā ierobežoja strauju izdevumu pieaugumu. Savukārt, palielinoties valdības izdevumiem, kopš 2014. gada sabiedrisko pakalpojumu nozarēs vērojams stabils pieaugums. Lēnāks pieaugums bija vērojams 2016. gadā, kad stabils apjomu kāpums bija tikai valsts pārvaldē un aizsardzībā.

Kopumā 2014.-2019. gadā sabiedrisko pakalpojumu apjomi pieauga vidēji par 3,6% gadā. Straujākais kāpums bija veselības aprūpē, bet lēnākais – valsts pārvaldē un aizsardzībā. Pēdējos gados būtiski pieaudzis patēriņš valsts aizsardzības spēju palielināšanai, veselībai un izglītībai.

4.26. attēls

2020. gadā arī sabiedrisko pakalpojumu nozares negatīvi ietekmēja Covid-19 krīze. Kopējie pakalpojumu apjomi pieauga tikai par 1,5%. Valsts pārvaldes un aizsardzības apjomi pieauga par 1,5%, veselības un sociālās aprūpes pakalpojumu apjomi – par 2,4%, savukārt izglītības pakalpojumi – par 0,8 procentiem.

2021. gada trīs ceturkšņos kopējiem pakalpojumu apjomiem bija vērojams straujš kāpums, ko noteica apjomu pieaugums veselībai un sociālās aprūpei – par 26,3%. Valsts pārvaldes un aizsardzības apjomi pieauga par 2,4%, bet izglītības pakalpojumu apjomi – par 4,5 procentiem.

Lielākais aizņemto darbvietu īpatsvars ir izglītībā, savukārt valsts pārvaldē un veselības aprūpē tas ir līdzīgs. Straujākais darbvietu kāpums pēdējos gados vērojams veselības aprūpē. Arī 2020. gadā darbvietu skaits turpināja kāpt veselības aprūpē un izglītībā, savukārt valsts pārvaldē tas saglabājās nemainīgs. 2021. gada pirmajā pusgadā veselības aprūpē bija vērojams straujš darbvietu skaita pieaugums, bet būtiski tas pieauga arī valsts pārvaldē un izglītībā.

5. EKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS PROGNOZES

TAUTSAIMNIECĪBAS ATTĪSTĪBA 2022. GADĀ¹

Arī 2021. gadā Covid-19 vīrusa izplatība un ar tā ierobežošanu saistītie epidemioloģiskās drošības pasākumi turpināja ietekmēt iedzīvotājus, uzņēmumus, nozares un ekonomiku kopumā. Smagāk cieš nozares, kas saistītas ar cilvēku pulcēšanos un apkalpošanu – galvenokārt tās ir mazumtirdzniecība, izmitināšana un ēdināšana, transporta pakalpojumi, mākslas, izklaides un atpūtas nozares. Saskaņā ar CSP datiem 2021. gada trīs ceturkšņos IKP bija par 5,2% lielāks salīdzinājumā ar 2020. gada trīs ceturkšņiem. Ņemot vērā, ka rudenī atkal strauji ir augusi Covid-19 infekcijas izplatība un valdība ir noteikusi virkni ierobežojošo pasākumu, paredzams, ka 4. ceturksnī kopējie ekonomikas attīstības tempi būs nedaudz lēnāki nekā iepriekšējos divos ceturkšņos. Kopumā 2021. gadā ekonomikas izaugsme varētu būt tuvu 5 procentiem.

2022. gadā ekonomika turpinās augt. Savukārt galvenie izaugsmes riski ir augstās energoresursu cenas, kas, visticamāk, saglabāsies arī 2022. gada sākumā, jauni Covid-19 vīrusa mutācijas paveidi un revakcinācijas gaita, problēmas globālajās piegāžu ķēdēs, kas var netikt atrisinātas arī 2022. gadā un ietekmēs gan uzņēmumus, gan patērētājus.

Pēdējos ceturkšņos strauji atgūstas privātais patēriņš, un sagaidāms, ka pozitīvas tendences turpināsies arī 2022. gadā. To veicinās turpmākais darba samaksas kāpums un labvēlīgā situācija darba tirgū. Privātais patēriņš 2022. gadā varētu pieaugt par 5,7%, veidojot būtisku devumu ekonomikas izaugsmei.

2022. gadā investīciju apjomu kāpums tiek prognozēts 7% robežās. Pieaugumu lielā mērā ietekmēs publiskais finansējums. REACT-EU jeb atveseļošanās palīdzībā kohēzijai un Eiropas teritorijām pieejamais papildu finansējums 2014.-2020. gada plānošanas periodam, *Next Generation EU* finansējums (1,82 mljrd. eiro) Latvijas Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna realizācijai tuvākajos gados, kā arī jaunā – 2021.-2027. gada ES fondu plānošanas perioda uzsākšana veicinās ieguldījumus būvniecībā, mašīnās un iekārtās, intelektuālā īpašuma produktos.

Ierobežojumu ietekme uz preču eksportētājiem ir bijusi īslaicīgāka, un atgūšanās no Covid-19 izraisītā šoka ir bijusi ātrāka. Par spīti problēmām globālajās piegāžu ķēdēs un resursu cenu pieaugumam Latvijas ražotāji saglabā savu konkurētspēju, un ekonomikas izaugsme galvenajos Latvijas eksporta tirgos sekmē preču eksporta apjomu kāpumu. Covid-19 krīzē smagāk ir cietušas pakalpojumu nozares (tūrisms, gaisa transports) un, ņemot vērā joprojām zemo bāzes efektu, 2022. gadā pakalpojumu eksporta pieauguma tempi būs straujāki nekā preču eksporta kāpums. Kopumā preču un pakalpojumu eksporta pieaugums 2022. gadā var sasniegt 5,6 procentus.

Ņemot vērā to, ka eksporta loma ekonomikas attīstībā joprojām būs nozīmīga, sagaidāms, ka 2022. gadā izaugsme saglabāsies apstrādes rūpniecībā. Tiesa, 2022. gadā nozares pieauguma tempi varētu būt mērenāki nekā 2021. gadā un sasniegt 5,5%. Pamatā kopējos apstrādes rūpniecības rādītājus ietekmēs tendences lielākajās apakšnozārēs – kokapstrādē, pārtikas rūpniecībā un metālapstrādē.

Lielā mērā nelabvēlīgi laikapstākļi ietekmēja lauksaimniecības un mežsaimniecības nozares apjomu kritumu 2021. gadā. Ņemot vērā bāzes efektu, paredzams, ka nozares apjomi 2022. gadā varētu augt par 4,7%. Pozitīvas tendences sagaidāmas arī pārējās rūpniecības nozarēs, kur izaugsmes tempi 2022. gadā var būt straujāki par 2021. gadā vērotajiem. Enerģētikas nozares izlaides kāpums tāpat kā lauksaimniecības nozarei daļēji būs atkarīgs no labvēlīgiem laikapstākļiem. Tāpat sagaidāms, ka turpināsies izaugsme ieguves rūpniecībā, kur pēdējos gados tā ir bijusi stabila.

Nozaru griezumā straujš kāpums 2022. gadā sagaidāms būvniecības nozarē. Pēc apjomu samazinājuma 2021. gadā 2022. gadā tiek prognozēta nozares izaugsme par 7,7%. Pamatā to noteiks jau iepriekš minētie publiskie pasūtījumi. Vienlaikus aktuāls jautājums ir nozares kapacitāte veikt plānotos pasūtījumus un izvairīties no iespējamās pārkaršanas ierobežotu resursu dēļ.

2022. gadā salīdzinoši labi izaugsmes rādītāji sagaidāmi IT nozarē. Stabila izaugsme paredzama arī ar privāto patēriņu saistītām un uz iekšējo tirgu orientētām nozarēm – mazumtirdzniecībai u.c. komercpakalpojumu nozarēm. Savukārt prognozētais ārējās tirdzniecības apgrozījuma kāpums pozitīvi ietekmēs vairumtirdzniecības nozares attīstību.

Transporta un uzglabāšanas nozarēs 2022. gadā paredzama izaugsme 3–4% robežās. No vienas puses, nav pamats sagaidīt būtiskus uzlabojumus tranzīta kravu plūsmās, no otras puses, nozares attīstību pozitīvi ietekmēs aviācijas nozares atkopšanās no Covid-19 krīzes izraisītā krituma un sauszemes transporta nozares izaugsme.

¹ Ekonomikas ministrijas tautsaimniecības attīstības prognožu izstrādē ārējo tirgu analīzei un globālās ekonomikas attīstības tendenču novērtēšanai izmantotas jaunākās SVF un EK prognozes (skat. 2. nodaļu).

Nemot vērā būtisko apjomu kritumu Covid-19 krīzes laikā, salīdzinoši strauji izaugsmes tempi sagaidāmi līdz šim vissmagāk cietušajās nozarēs – izmitināšanā un ēdināšanā, mākslas, izklaides un atpūtas nozarēs. Vienlaikus 2022. gada laikā šajās nozarēs netiks sasniegts 2019. gada līmenis, un atsevišķās jomās pirmskrīzes apjomu sasniegšana var prasīt vairākus gadus.

Salīdzinoši augstā vakcinācijas aptvere ļauj cerēt, ka turpmāk dažādi Covid-19 infekcijas izplatības ierobežojumi varētu būt ievērojami mērenāki. Ekonomikas ministrija prognozē, ka ekonomikas izaugsme kopumā 2022. gadā var sasniegt 5,4%. Vienlaikus joprojām saglabājas ļoti augsta nenoteiktība par Covid-19 izplatību, t.sk. jaunajiem vīrusa paveidiem un to ietekmi uz epidemioloģisko situāciju. Tas var samazināt ekonomikas pieauguma tempu, bet ne izaugsmi.

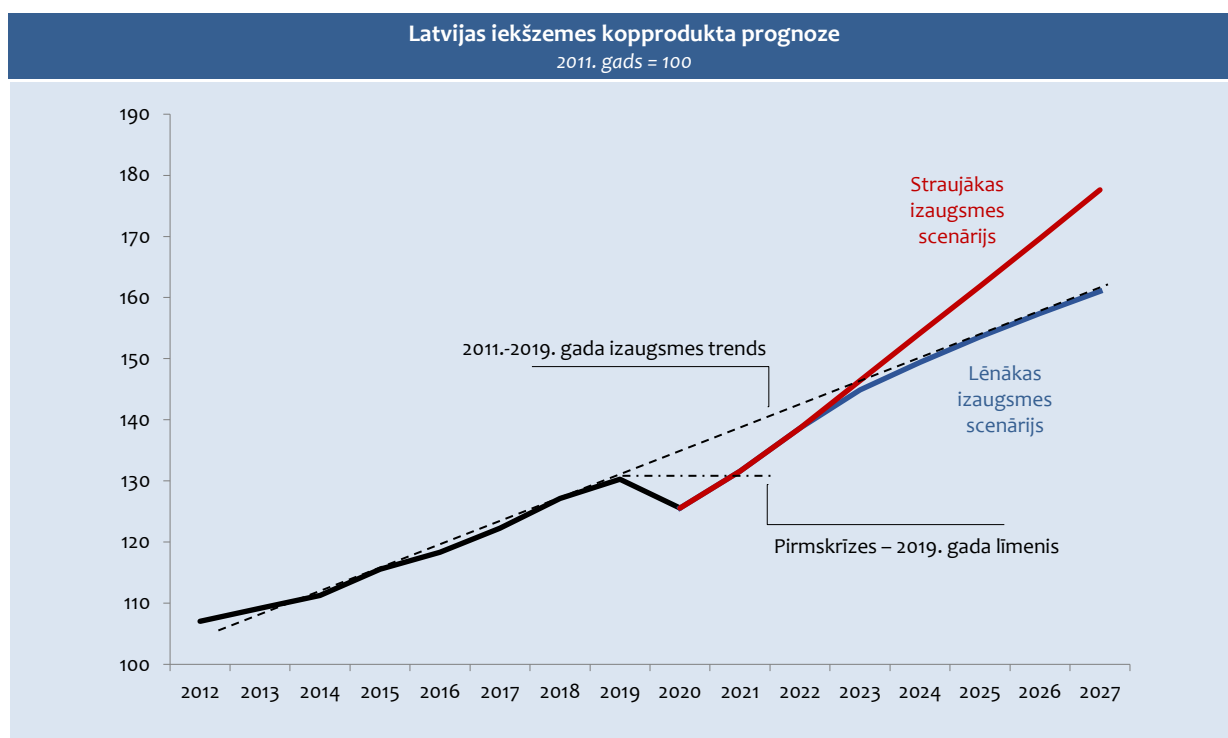
2023.-2027. GADA ATTĪSTĪBAS PERSPEKTĪVAS

Covid-19 krīze ir veicinājusi pārmaiņas, kas visdrīzāk saglabāsies arī pēc pandēmijas, piemēram, e-komercijas un citu digitālo risinājumu aizvien plašāka pielietošana, attālinātā darba formas u.c., aizvien vairāk lokalizētas globālās vērtību ķēdes u.c. Covid-19 krīzes un jaunās industriālās revolūcijas ietekmē mainās starptautiskās ražošanas konfigurācija. Notiek virzība uz īsākām vērtību ķēdēm un ražošanas lokalizāciju. Tas paver plašākas iespējas Latvijai integrēties starptautiskajos ražošanas tīklos, tai skaitā arī augstākas pievienotās vērtības aktivitātēs.

Covid-19 pandēmijas radītie ierobežojumi negatīvi ietekmē ekonomiku, tomēr tautsaimniecības attīstības izaicinājumi vidējā termiņā, kas jau ir noteikti politikas plānošanas dokumentos, tādi kā nepieciešamība palielināt Latvijas preču un pakalpojumu eksportu un produktivitāti, nemainās.

Vidējam termiņam līdz 2027. gadam ir izstrādāti lēnākas un straujākas jeb mērķa izaugsmes scenāriji. Scenāriju pamata pieņēmumi balstīti uz atšķirīgām globālās ekonomikas attīstības tendencēm vidējā termiņā, Latvijas īstenotās strukturpolitikas efektivitāti un spēju izmantot Covid-19 krīzes un tehnoloģiju attīstības radītās iespējas un priekšrocības.

5.1. attēls

Latvijas tautsaimniecības galvenais izaugsmes dzinējs nākotnē ir ienākumi no eksporta un eksporta iespēju paplašināšanās, spēja iekļauties produktu ķēdēs ar augstākas pievienotās vērtības produkciju un vairāk radīt kvalitatīvu gala produkciju. Vidējā termiņā straujāka attīstība ir sagaidāma nozarēs, kas spēs palielināt produktivitāti, ko ietekmē tehnoloģiskās atpalcības pārvarēšana, jaunu digitālo risinājumu ieviešana, ražošanas modernizēšana un investīcijas, ieguldījumi cilvēkkapitālā, pētniecībā un inovācijā jaunu produktu un pakalpojumu izstrādē u.c. piedāvājuma puses faktori.

Lēnākas izaugsmes scenārijs balstās uz pieņēmumu, ka ekonomikas transformācijas process ir lēns, pāreja uz augstākas pievienotās vērtības ekonomiku noritēs pakāpeniski. Eksporta ikgadējie pieauguma tempi 2023.-2027. gadam lēnākas izaugsmes scenārijā varētu būt aptuveni 3,7% vidēji gadā. Salīdzinoši lēni augs privātais patēriņš. Ikgadējie IKP pieauguma tempi vidēji no 2023.-2027. gadam varētu sasniegt vien 3 procentus.

Straujākas izaugsmes scenārijs vidēja termiņa periodam paredz apjomīgāku investīciju apjoma kāpumu, kas veicina jaunāko tehnoloģiju ieviešanu, jaunu produktu un pakalpojumu attīstīšanu, kā arī digitālo risinājumu plašāku izmantošanu un procesu efektivitātes uzlabošanu. Liela loma vidējā termiņā būs ieguldījumiem cilvēkkapitālā jaunu prasmju attīstībā, nodrošinot produktīvās nozares ar izaugsmei nepieciešamo darbaspēku. Šajā scenārijā IKP pieauguma tempi vidējā termiņā var sasniegt 5% vidēji gadā.

Straujākas izaugsmes scenārijā bez publiskām investīcijām nozīmīga loma ir arī privāto investīciju apjomam. Kopumā šajos gados Latvija nokļūst komfortablā investīciju klimatā, ko pastiprinās arī Latvijas augstais kredītreitings. Lai panāktu straujāku produktivitātes pieaugumu un nodrošinātu stabilu ekonomikas izaugsmi, ir svarīgi ne vien ilgtspējīgi ieguldīt pieejamos publiskos finanšu līdzekļus, bet arī veicināt privāto investīciju apjoma pieaugumu, stimulējot kredītesānas pieaugumu, kapitāla tirgus attīstību un finanšu instrumentu izmantošanu.

5.1. tabula

Latvijas IKP izlietojuma prognoze izmaiņas procentos						
	Fakts			Prognozes		
	2018	2019	2020	2021	2022	2023-2027 vidēji gadā
Iekšzemes kopprodukts	4,0	2,5	-3,6	4,8	5,4	3,0 .. 5,0
Privātais patēriņš	3,0	0,2	-7,6	5,2	5,7	3,6 .. 5,2
Valsts patēriņš	1,7	3,4	2,6	4,8	3,0	2,4 .. 3,4
Kopējā pamatkapitāla veidošana	11,8	6,9	0,2	4,6	7,0	4,4 .. 7,5
Eksports	4,5	2,1	-2,2	5,6	5,6	3,7 .. 5,7
Imports	6,4	3,0	-2,5	12,3	5,4	3,9 .. 5,6

Straujākas izaugsmes scenārijā vidējā termiņā eksportam un apstrādes rūpniecībai saglabājas salīdzinoši strauji pieauguma tempi, kam pamatā ir gan Latvijas ražotāju konkurētspēja, gan augošs ārējais pieprasījums. Vienlaikus izaugsme ne tik daudz būs saistīta ar ekstensīvu materiālietilpīgu ražošanas apjomu kāpināšanu, cik jaunāko tehnoloģisko procesu izmantošanu, utt. Straujāka attīstība iepriekšminēto faktoru dēļ ir sagaidāma augsto un vidēji augsto tehnoloģiju nozarēs. Vidējā termiņā eksportam būtu jāaug straujāk nekā pārējai ekonomikai, straujāk būtu jāpalielinās arī investīcijām, t.sk. privātajām.

5.2. tabula

Latvijas IKP prognoze nozaru griezumā izmaiņas procentos						
	Fakts			Prognozes		
	2018	2019	2020	2021	2022	2023-2027 vidēji gadā
Iekšzemes kopprodukts	4,0	2,5	-3,6	4,8	5,4	3,0 .. 5,0
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	-3,6	19,8	0,6	-3,3	4,7	2,3 .. 3,2
Apstrādes rūpniecība	7,5	3,7	-0,9	7,0	5,5	3,2 .. 5,3
Pārējā rūpniecība	-23,8	0,0	-1,9	3,2	3,8	1,9 .. 3,3
Būvniecība	12,4	1,3	1,9	-2,2	7,7	4,7 .. 9,5
Tirdzniecība, izmitināšana	4,3	5,0	-6,8	6,3	7,4	3,5 .. 5,5
Transports un uzglabāšana	3,8	3,5	-13,8	4,4	3,4	3,0 .. 5,3
Citi komercpakalpojumi	3,3	-1,4	-4,7	2,9	5,5	3,4 .. 5,0
Sabiedriskie pakalpojumi	4,3	4,7	1,5	8,0	3,0	2,4 .. 3,4

Vidējā termiņā strauji pieauguma tempi sagaidāmi būvniecības nozarē. No vienas puses, to noteiks publiskās investīcijas un lielo investīciju projektu realizēšana (Rail Baltica), no otras puses, papildu pieprasījumu veidos augošās nozares un nepieciešamība pēc jaunām industriālajām telpām.

No tautsaimniecības pamatnozarēm vidējā termiņā ir sagaidāma strauja informācijas un komunikācijas pakalpojumu attīstība. Tas ir saistīts ar aizvien pieaugošu pieprasījumu pēc ražošanas un pakalpojumu procesu digitalizācijas, kā arī globālajām IT nozares attīstības tendencēm. Uz iekšējo pieprasījumu orientēto nozaru – tirdzniecība un citi komercpakalpojumi – attīstība būs cieši saistīta ar privātā patēriņa dinamiku un pārējo tautsaimniecības nozaru radīto pieprasījumu.

Lēnāks kāpums vidējā termiņā sagaidāms enerģētikas un ieguves rūpniecības nozarēs. Arī transporta un uzglabāšanas nozarē vidējā termiņā izaugsme būs mērena, ko noteiks gan Covid-19 krīzes radītā ietekme, gan nepieciešamība meklēt jaunus kravu veidus un piegādes ceļus, lai aizstātu jau ilgstoši rūkošos Krievijas naftas produktu un akmeņogļu kravu apjomus.

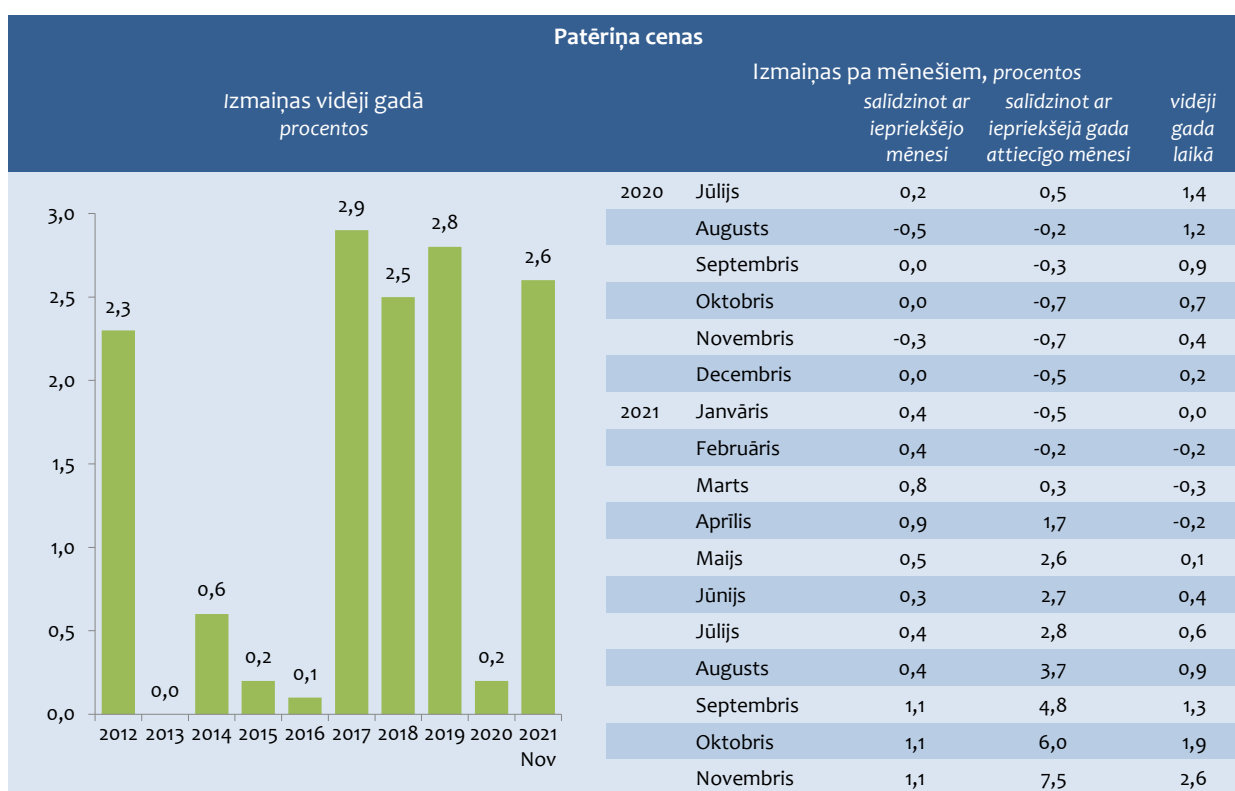
6. EKONOMISKĀ STABILITĀTE UN KONKURĒTSPĒJA

6.1. CENAS

PATĒRIŅA CENAS

Pēc krīzes izraisītās deflācijas patēriņa cenas atkal sāka pieaugt 2011. gadā. Aizvien būtiskāk kopējo cenu līmeni sāka ietekmēt ārējie faktori un pasaules cenu svārstības naftai un pārtikai. Cenu pieaugumu noteica arī iekšējie faktori, tādi kā straujāka akcīzes nodokļa palielināšana degvielai, alkoholiskajiem dzērieniem un tabakas izstrādājumiem, administratīvo cenu svārstības, kā arī patēriņa kāpums. No 2013.-2016. gadam patēriņa cenu pieaugums bija ļoti mērens, bet 2017.-2019. gadā tās strauji palielinājās.

6.1. attēls

2020. gadā bija vērojams cenu kritums, kad būtiska ietekme uz patēriņa cenu līmeni bija pieprasījuma kritumam saistībā ar Covid-19 krīzi. Patēriņa cenas 2020. gada decembrī, salīdzinot ar iepriekšējā gada decembri, samazinājās par 0,5%, bet gada vidējā inflācija bija 0,2%. Lielākā pazeminošā ietekme bija cenu kritumam energoresursiem, ko izraisīja straujš pasaules cenu kritums naftas produktiem, un cenu samazināšanās apģērbiem un apaviem, kas bija straujākais cenu kritums šajā patēriņa grupā kopš 2009. gada. Lielākā palielinošā ietekme 2020. gadā bija cenu kāpumam pakalpojumiem, kur lielākā ietekme bija cenu kāpumam ambulatorajiem, ēdināšanas, atpūtas un kultūras pakalpojumiem, savukārt cenas samazinājās mājokļa īrei, pārvadājumu un izmitināšanas pakalpojumiem saistībā ar Covid-19 ierobežojumu ietekmi, autotransportlīdzekļu apdrošināšanai. Cenas pieauga arī pārtikai, bet to kāpums bija daudz mērenāks nekā pasaules cenu kāpums pārtikas produktiem, kam bija vērojams straujš pieaugums no 2020. gada jūnija.

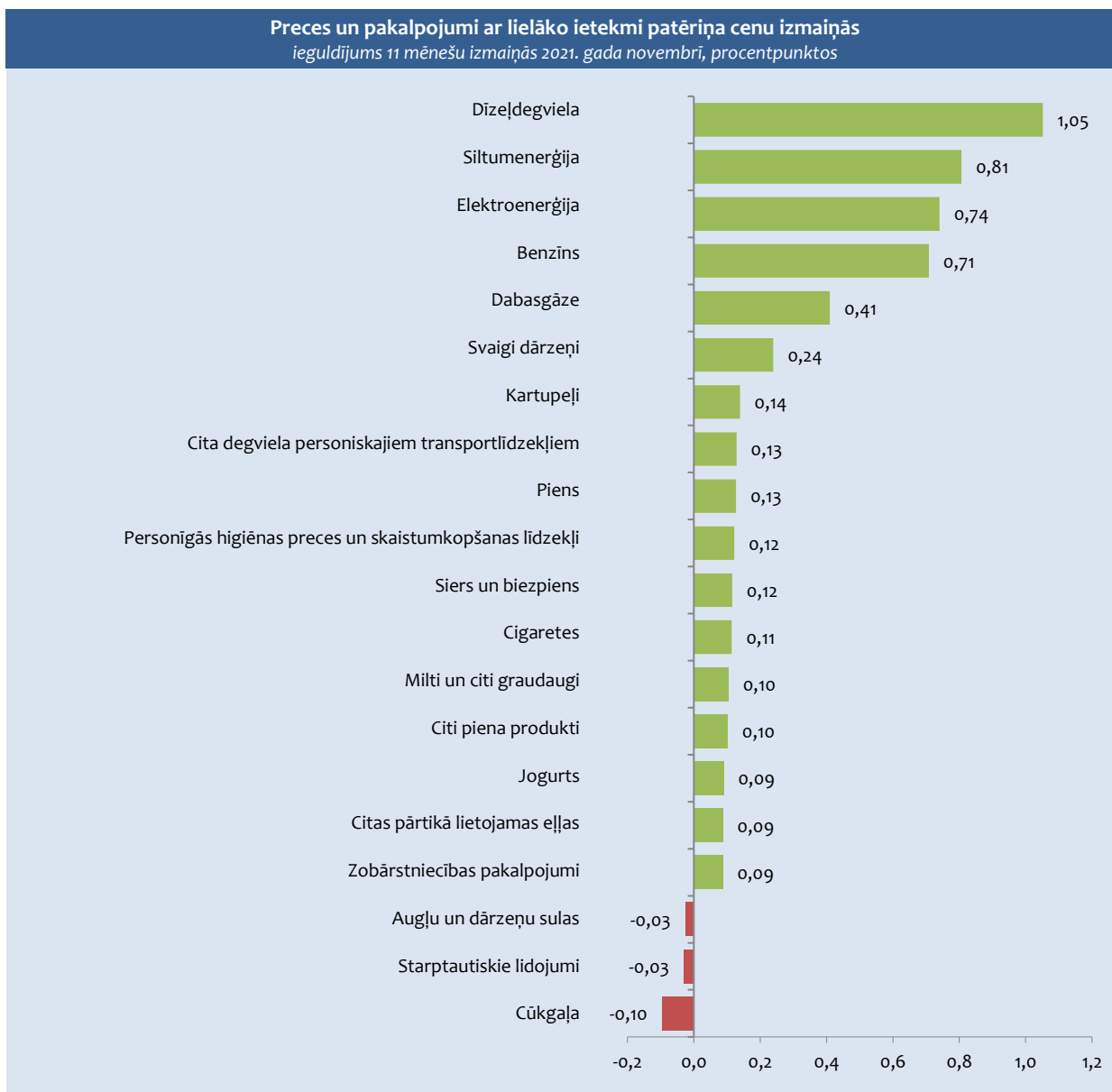
2021. gada vienpadsmit mēnešos cenas pieauga ļoti strauji. Patēriņa cenas 2021. gada novembrī, salīdzinot ar 2020. gada decembri, pieauga par 7,5%, kas bija straujākais kāpums janvāri-novembrī kopš 2008. gada un ko noteica ekonomikas atveseļošanās pēc Covid-19 izraisītās krīzes un pasaules cenu kāpums. Salīdzinot ar iepriekšējā gada novembri, patēriņa cenas pieauga par 7,5%. Gada vidējā inflācija novembrī bija 2,6 procenti.

Galvenie cenu ietekmējošie faktori Latvijā 2021. gadā:

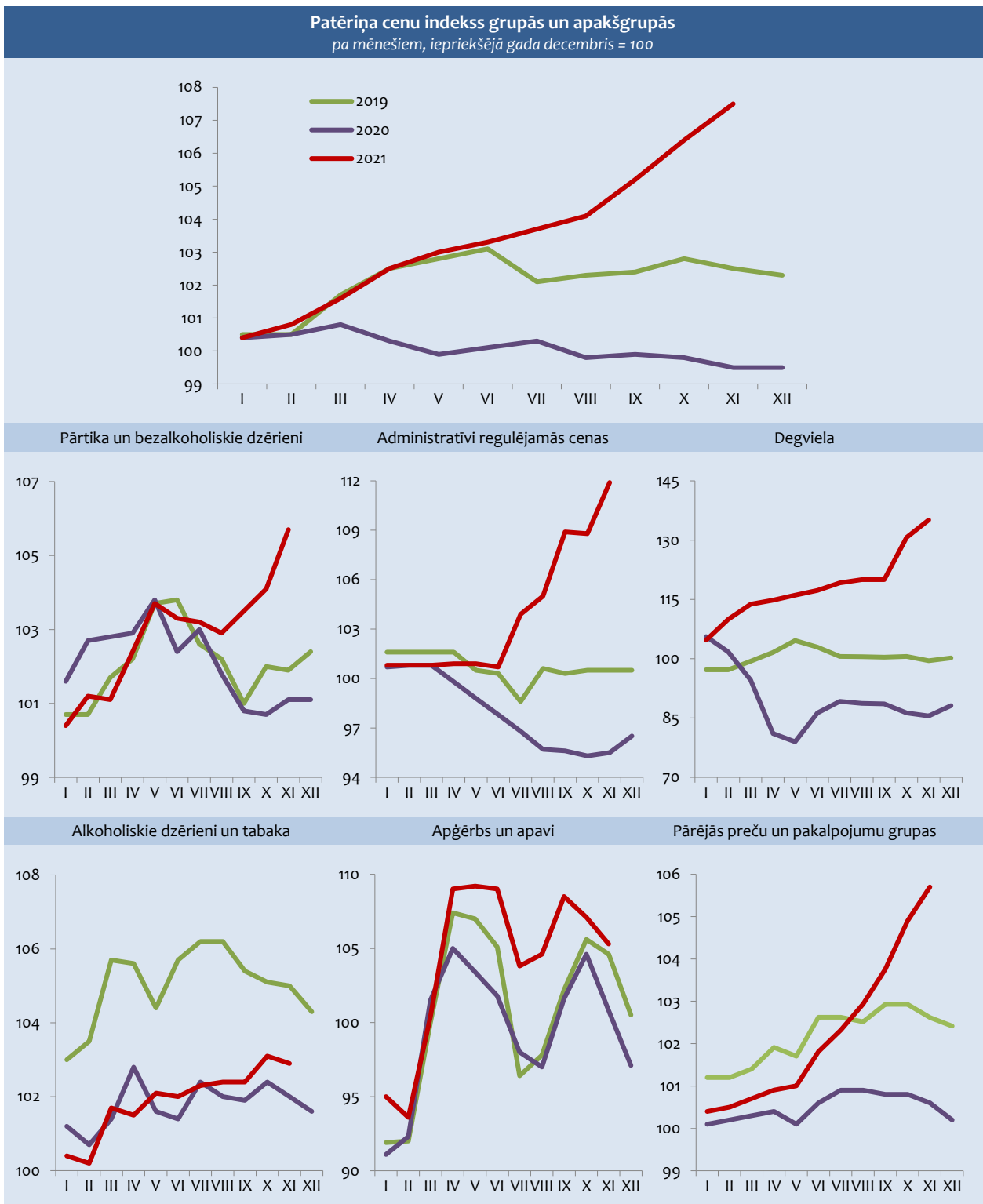
- lielākā ietekme uz cenu pieaugumu 2021. gada vienpadsmit mēnešos bija cenu kāpumam dabasgāzei, siltumenerģijai un elektroenerģijai, kas kopā kopējo patēriņa cenu līmeni palielināja par 2 procentpunktiem. Cenu pieaugumu dabasgāzei noteica pasaules naftas cenu kāpums. Dabasgāzei tarifi tika paaugstināti no 1. janvāra un 1. jūlija, un kopumā dabasgāzes cena vienpadsmit mēnešos pieauga par 51,3%. Cenu pieaugums dabasgāzei ietekmēja siltumenerģijas sadārdzināšanos, īpaši pēdējos gada mēnešos, kopumā vienpadsmit mēnešos pieaugot par 21,8%. Straujākais cenu kāpums siltumenerģijai bija septembrī un novembrī saistībā ar tarifa paaugstināšanu Rīgā. Savukārt cena elektroenerģijai pieauga par 23,9%, ko izraisīja cenu kāpums dabasgāzei, zemāka hidroelektrostaciju izstrāde laika apstākļu dēļ, kā arī pieprasījuma kāpums;
- liela palielinoša ietekme bija cenu kāpumam degvielai pasaules naftas cenu kāpuma dēļ. Latvijā degvielas cenas janvārī–novembrī pieauga par 34,9%, kas kopējo patēriņa cenu līmeni palielināja par 1,9 procentpunktiem. Pasaules naftas cenas 2021. gada novembrī, salīdzinot ar 2020. gada decembri, pieauga par 61%, naftas produktu cenām gandrīz nepārtraukti kāpjot visa 2021. gada garumā, nelielu kritumu novērojot tikai aprīlī, augustā un novembrī. Oktobrī Brent markas naftas cena sasniedza augstāko līmeni kopš 2014. gada oktobra – 86 USD par barelu, kas vairāk nekā četras reizes pārsniedza 2020. gada aprīlī vēroto rekordzemo cenu – 19 USD par barelu, ko bija izraisījis straujš energoresursu pieprasījuma kritums Covid-19 pandēmijas dēļ. Naftas cenu straujo kāpumu 2021. gada vienpadsmit mēnešos ietekmēja OPEC+ lēmums nemainīt plānoto mēreno ieguves apjoma palielināšanu, turpinot ierobežotas naftas piegādes, neskatoties uz augsto naftas cenu un pieprasījuma kāpumu, ekonomikai atlabstot pēc Covid-19 izraisītās krīzes;
- cenu kāpums pārtikai, ko ietekmēja pārtikas produktu cenu pieaugums pasaulē. Pārtikas un bezalkoholisko dzērienu cenas vienpadsmit mēnešu laikā pieauga par 5,7%, kas kopējo patēriņa cenu līmeni palielināja par 1,5 procentpunktu. Lielākā palielinošā ietekme bija cenu kāpumam piena produktiem, svaigiem dārzeņiem un kartupeļiem, maizei un graudaugiem, savukārt samazinošā – cūkgaļai un augļu un dārzeņu sulām. Pārtikas precēm cenu izmaiņas lielā mērā nosaka pasaules cenu svārstības. Pasaules pārtikas cenas strauji pieauga visos gada mēnešos, izņemot jūniju un jūliju, novembrī sasniedzot augstāko līmeni kopš 2011. gada jūnija. Janvārī–novembrī pasaules pārtikas cenas pieauga par 24%. Tās pieauga visās galvenajās pārtikas produktu grupās, visstraujāk pieaugot augu eļļām un cukuram, bet vislētāk – piena produktiem un gaļai. Pasaules pārtikas cenas strauji pieauga jau kopš 2020. gada vidus, ko noteica vājākas piegādes no galvenajām ražotājvalstīs un straujš importa pieprasījuma kāpums, augu eļļām un cukuram – arī jēlnaftas cenu kāpums, novirzot vairāk produkcijas biodegvielas ražošanai. Savukārt lēnāku cenu kāpumu piena produktiem ietekmēja vājāks pasaules importa pieprasījums un augošais eksports no Okeānijas vasaras mēnešos, bet gaļai cenas samazinājās kopš šī gada augusta, ko galvenokārt ietekmēja cenu kritums cūkgaļai Ķīnas iepirkumu samazināšanās dēļ, īpaši no Eiropas Savienības;
- cenu kāpums pakalpojumiem – par 3,1%, kas kopējo patēriņa cenu līmeni palielināja par 0,9 procentpunktiem. Lielākā ietekme bija cenu kāpumam ambulatorajiem pakalpojumiem, ko noteica zobārstniecības pakalpojumu sadārdzināšanās un ārstu speciālistu pakalpojumu cenu kāpums, atpūtas un kultūras pakalpojumiem (piedalīšanās atpūtas un sporta pasākumos un televīzijas abonēšanas maksai), kā arī ēdināšanas pakalpojumiem. Savukārt cenas samazinājās pasažieru aviopārvadājumiem un pārvadājumiem pa jūru;
- apģērbu un apavu cenu pieaugums, kas bija straujākais cenu kāpums janvārī–novembrī kopš 2003. gada. To ietekmēja straujš cenu kāpums aprīlī un lēnāks cenu kritums vasaras mēnešos, ko noteica pieprasījuma pieaugums saistībā ar Covid-19 izplatību ierobežojošo pasākumu mīkstināšanu. 2021. gada vienpadsmit mēnešos apģērbu un apavu cenas palielinājās par 5,3%, kas par 0,3 procentpunktiem paaugstināja kopējo cenu līmeni.

Kopumā 2021. gadā vidējā gada inflācija sasniedgs 3,3%. Sagaidāms, ka arī tuvākajos mēnešos cenu izmaiņas pārsniegs sezonālo svārstību līmeni. Galvenā ietekme uz cenu pārmaiņām joprojām būs saistīta ar pasaules cenu kāpumu energoresursiem un pārtikai, kā arī ir sagaidāma to pakārtotā ietekme uz rūpniecības preču un pakalpojumu cenām. Pandēmijai atkāpjoties, patēriņa cenas stabilizēsies, bet, ņemot vērā bāzes efektu, 2022. gadā kopumā vidējā gada inflācija būs augstāka par 2021. gadā vēroto un var sasniegt 5–6% pie 12 mēnešu cenu palielinājuma par 1–2% (decembris pret decembri). Vienlaikus to joprojām noteiks pasaules cenu svārstības.

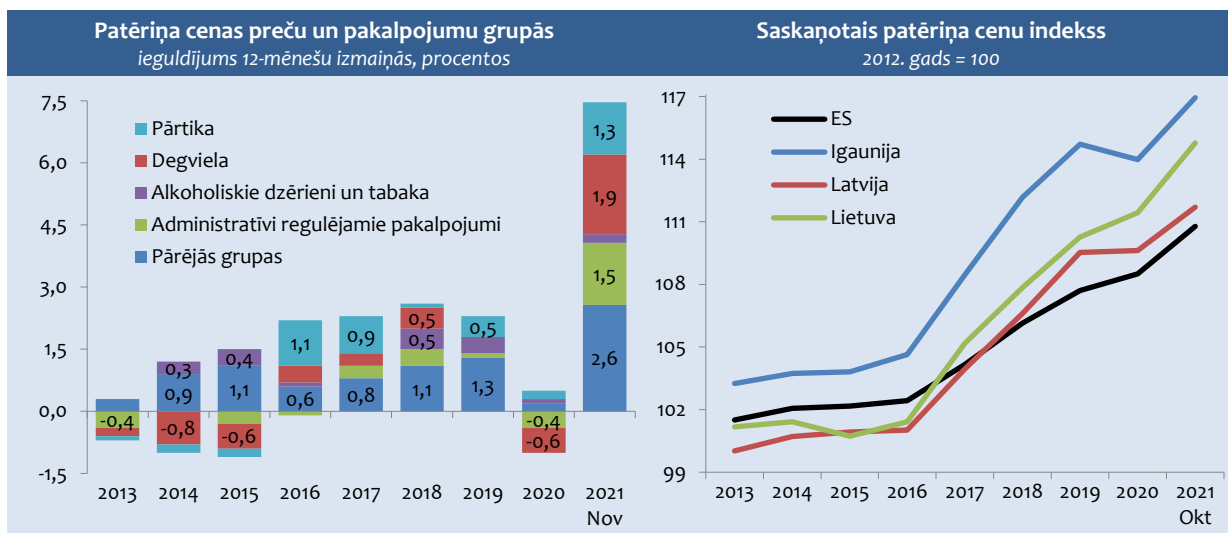
6.2. attēls

6.3. attēls

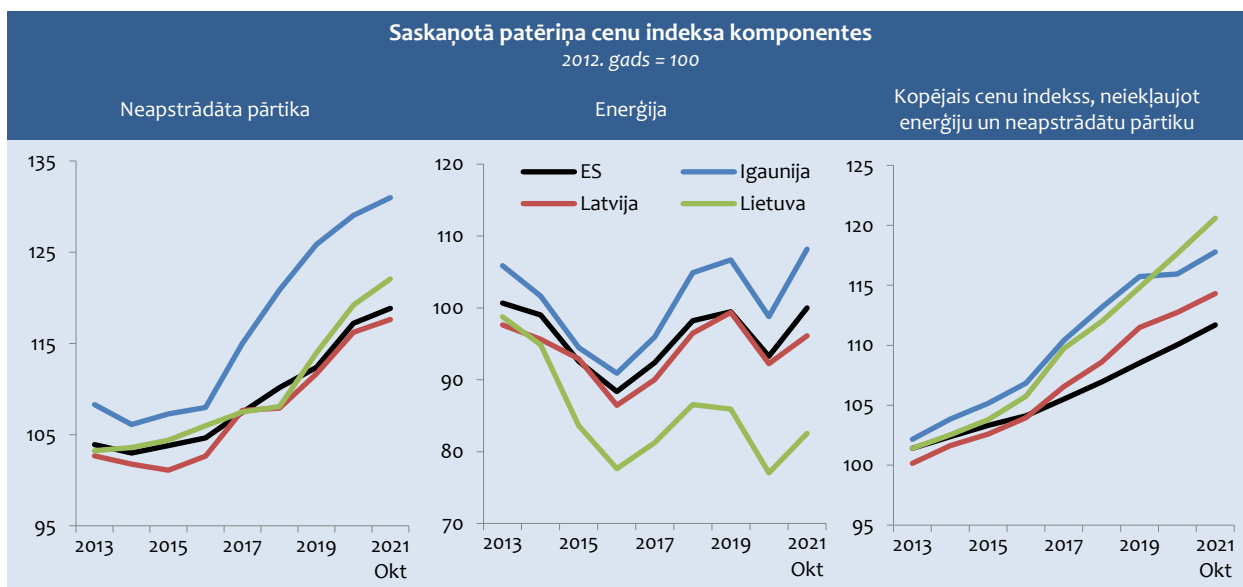
6.4. attēls

Eiropas Savienībā pēc ļoti mērena cenu pieauguma 2014.-2016. gadā, ko noteica samērā vājā ekonomikas attīstība, kā arī pasaules cenu kritums pārtikai un naftai, 2017.-2019. gadā bija vērojams ļoti straujš cenu kāpums. Palielinoties ekonomikas aktivitātēm un attiecīgi arī privātajam patēriņam, kā arī pieaugot pasaules cenām, Eiropas Savienībā cenas pieauga visās galvenajās patēriņa grupās, izņemot sakarus. Lielākā ietekme bija cenu kāpumam pakalpojumiem. Baltijas valstīs bija vērojams straujāks cenu kāpums nekā kopumā ES, straujākā inflācija bija vērojama Igaunijā, bet zemākā – Latvijā.

Savukārt 2020. gadā Covid-19 ietekmē patēriņa cenas samazinājās. 2020. gadā vidējā gada inflācija ES bija tikai 0,7%. Lielākā palielinošā ietekme bija cenu pieaugumam pakalpojumiem, no tiem ietekmīgākais – ambulatorajiem, ēdināšanas un kompleksiem atpūtas pakalpojumiem. Lielā ietekme bija arī cenu kāpumam pārtikai, ko ietekmēja straujš pasaules pārtikas cenu kāpums gada otrajā pusē. Savukārt lielākā samazinošā ietekme bija cenu kritumam energoresursiem un nepārtikas precēm, ko ietekmēja pieprasījuma samazināšanās Covid-19 pandēmijas dēļ. Palielinoties ekonomikas aktivitātēm un valstīm strauji uzsākot vakcināciju pret Covid-19, 2021. gadā patēriņa cenas strauji pieauga. 2021. gada oktobrī vidējā gada inflācija ES bija 2,1%. Cenas pieauga visās galvenajās patēriņa grupās. Lielākā ietekme bija cenu kāpumam energoresursiem, ko noteica straujš pasaules cenu kāpums naftai un dabasgāzei.

6.5. attēls

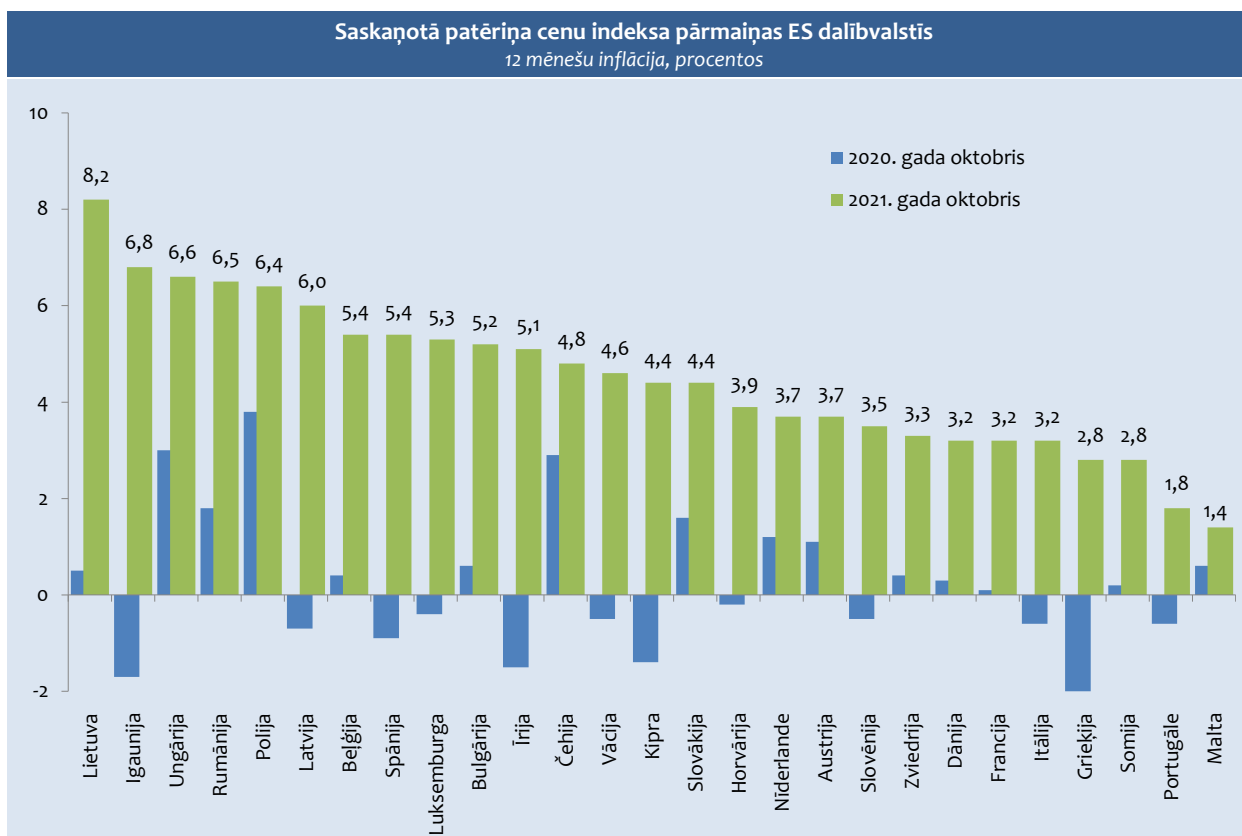
Salīdzinot Baltijas valstis, 2020. gadā visaugstākā vidējā gada inflācija bija Lietuvā, ko ietekmēja būtisks cenu kāpums pakalpojumiem un pārtikai. Arī Latvijā liela ietekme bija cenu kāpumam pakalpojumiem, bet lielāka tā bija cenu kritumam enerģijai un cenu kāpumam pārtikai. Igaunijā cenas samazinājās visstraujāk, palielinoša ietekme bija tikai cenu kāpumam pārtikai, lielākā ietekme bija cenu kritumam enerģijai, bet pakalpojumiem cenas saglabājās nemainīgas.

Jāatzīmē, ka Latvijā kopš 2013. gada ir zemākā pamatinflācija starp Baltijas valstīm, ko ietekmē lēnāks nekā pārējās valstīs privātā patēriņa pieaugums, attiecīgi lēnāks pakalpojumu cenu kāpums. Arī alkoholiskajiem dzērieniem un tabakai Latvijā bija lēnāks cenu kāpums, jo Igaunijā un Lietuvā akcīzes nodokļa izlīdzināšana ar ES līmeni notiek straujāk. Jāatzīmē, ka 2021. gadā Igaunijā un Latvijā enerģijas cenas ir atgriezušās 2013. gada līmenī, bet Lietuvā vēl ir zemākā līmenī.

2021. gada oktobrī visaugstākā vidējā gada inflācija bija Lietuvā – 3%. Igaunijā vidējā gada inflācija bija 2,6%, bet Latvijā viszemākā – 1,9%. Lielākā ietekme bija cenu kāpumam enerģijai un pakalpojumiem. Enerģijai cenas visstraujāk pieauga Igaunijā, bet pakalpojumiem – Lietuvā, savukārt Latvijā bija zemākais kāpums gan enerģijai, gan pakalpojumiem starp Baltijas valstīm. Latvijā lielāka ietekme nekā Lietuvā un Igaunijā bija cenu pieaugumam pārtikai.

2021. gada oktobrī, salīdzinot ar 2020. gada oktobri, cenu līmenis ES valstīs kopumā pieauga par 4,4%, bet eirozonā – par 4,1%. Inflācija visstraujāk pieauga Igaunijā, Lietuvā, Latvijā un Īrijā, bet vislēnāk cenas pieauga Maltā un Čehijā. Augstākā inflācija 2021. gada oktobrī bija Lietuvā, Igaunijā, Ungārijā un Rumānijā, bet zemākā bija Maltā un Portugālē.

6.6. attēls

RAŽOTĀJU CENAS

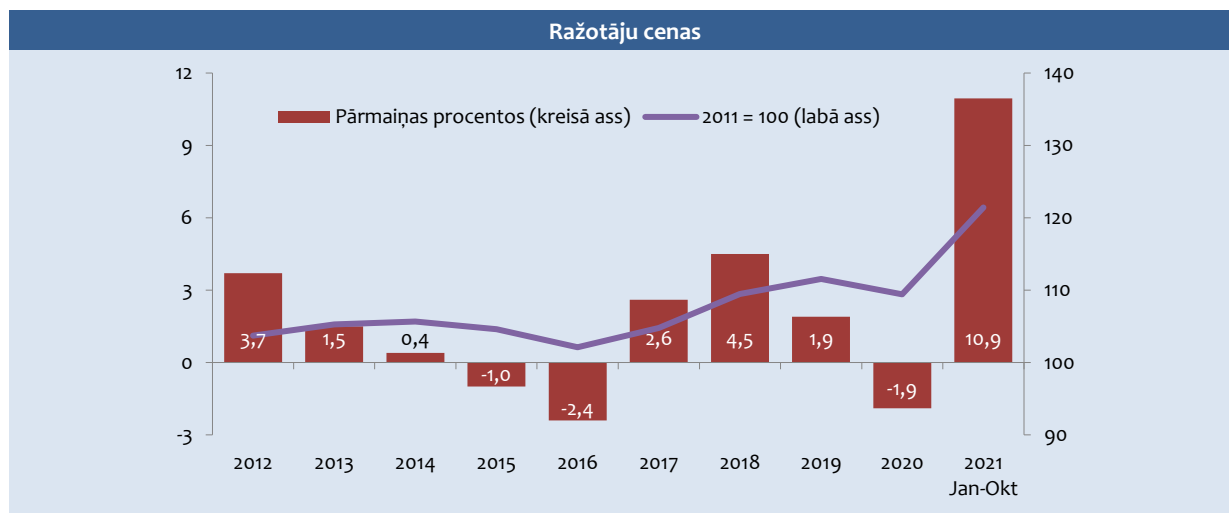
Ražotāju cenām 2017.-2018. gadā pēc krituma 2015.-2016. gadā bija vērojams būtisks ražotāju cenu kāpums, savukārt 2019. gadā tas palēninājās. 2019. gadā ražotāju cenas pieauga vietējā tirgū realizētajai produkcijai, ko ietekmēja ražotāju cenu kāpums elektroenerģijai, gāzes apgādei, siltumapgādei un gaisa kondicionēšanai.

2020. gadā ražotāju cenas Covid-19 ietekmē samazinājās. 2020. gadā vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas samazinājās par 2,9%, bet eksportētai produkcijai – par 0,9%. Ražotāju cenas samazinājās visās rūpniecības nozarēs. Lielākā ietekme bija ražotāju cenu kritumam elektroenerģijai, gāzes apgādei, siltumapgādei un gaisa kondicionēšanai.

2021. gadā ražotāju cenām bija vērojams straujš kāpums, kas bija straujākais kopš 2008. gada. 2021. gada janvārī-oktobrī, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, ražotāju cenas rūpniecībā pieauga par 10,9%. Vietējā tirgū realizētajai

produkcijai cenas pieauga par 9,3%, bet eksportētai produkcijai – par 12,4%. Ražotāju cenas pieauga visās rūpniecības nozarēs. Lielākā ietekme bija ražotāju cenu kāpumam apstrādes rūpniecībā.

6.7. attēls

Līdzīga tendence kopš 2012. gada vērojama arī ražotāju cenām apstrādes rūpniecībā. Pēc straujā cenu kāpuma 2017.-2018. gadā, 2019. gadā apstrādes rūpniecībā bija vērojams ļoti mērens pieaugums, ko ietekmēja lēnāka izaugsme ES un neliels cenu kritums energoresursiem un izejvielām. Neskatoties uz Covid-19 pandēmijas ietekmi un straujo energoresursu cenu kritumu, 2020. gadā ražotāju cenu kritums apstrādes rūpniecībā bija ļoti neliels. 2020. gadā ražotāju cenu kritums apstrādes rūpniecībā bija līdzīgs gan vietējā tirgū realizētajai produkcijai, gan eksportētajai produkcijai – attiecīgi par 0,9% un 0,7%. Savukārt 2021. gada janvārī-oktobrī, salīdzinot ar iepriekšējo gada attiecīgo periodu, ražotāju cenas apstrādes rūpniecībā eksportētai produkcijai pieauga straujāk nekā vietējā tirgū realizētai produkcijai – attiecīgi par 12,4% un 8,9 procentiem.

Nedaudz vairāk nekā 60% no apstrādes rūpniecībā saražotās produkcijas tiek eksportēti, tāpēc nozares kopējo ražotāju cenu dinamiku lielākā mērā ietekmē eksportētās produkcijas ražotāju cenu svārstības. Savukārt eksportētās produkcijas cenas pamatā nosaka Latvijas galveno eksportpreču, t.sk. kokmateriālu, metāla izstrādājumu un pārtikas preču cenu dinamika pasaules tirgos. Jāatzīmē, ka 2020. gadā Covid-19 krīzes ietekmē pasaules energoresursu un izejvielu cenām bija vērojams straujš kritums, savukārt 2021. gadā tās atkal strauji palielinājās. Savukārt vietējā tirgū realizētās produkcijas cenu ietekmē iekšzemes pieprasījums un izaugsmes tempu kāpums.

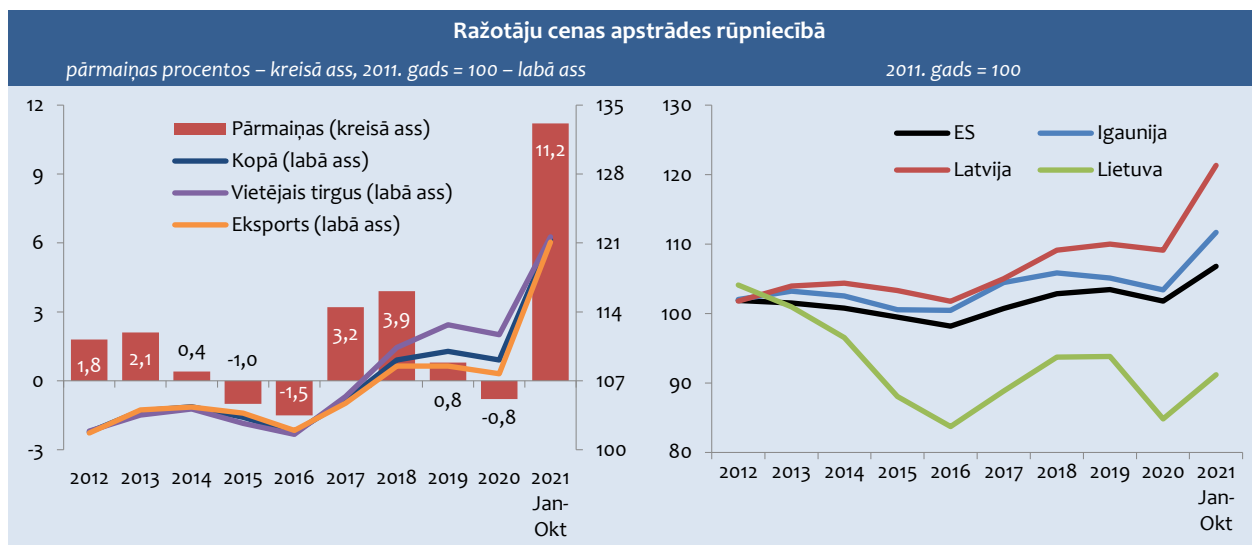
Nozaru griezumā apstrādes rūpniecībā ietekmīgākais ražotāju cenu kritums 2020. gadā bija kokapstrādē, bet cenu pieaugums – iekārtu un ierīču remontā un pārtikas produktu ražošanā. Jāatzīmē, ka pasaules pārtikas cenas, neskatoties uz Covid-19 pandēmijas ietekmi, saglabājoties spēcīgam pieprasījumam, strauji sāka pieaugt jau no 2020. gada vidus. Pārtikas produktu ražošanā cenu ietekme 2020. gadā bija cenu kāpumam tieši eksportētajai produkcijai, bet vietējā tirgū realizētai produkcijai tās samazinājās.

Savukārt 2021. gada desmit mēnešos kokapstrādē bija ietekmīgākais ražotāju cenu kāpums, kas bija straujākais cenu kāpums šajā nozarē pēdējo 20 gadu laikā. Kokapstrādē lielāka ietekme bija eksportētās produkcijas cenu kāpumam. Jāatzīmē, ka pēc krituma iepriekšējos gados 2021. gada pirmajā pusgadā strauji pieauga apaļo kokmateriālu vidējās iepirkuma cenas. Liela ietekme apstrādes rūpniecībā bija arī ražotāju cenu kāpumam ķīmisko vielu ražošanā, metālapstrādē, pārtikas ražošanā un iekārtu un mehānismu ražošanā, bet cenas būtiski samazinājās datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanā un poligrāfijā.

Ražotāju cenām ES 2017.-2018. gadā pēc krituma 2013.-2016. gadā bija straujš kāpums, ražotāju cenām apstrādes rūpniecībā tas bija straujākais kāpums kopš 2011. gada gan ES kopumā, gan visās trīs Baltijas valstīs. 2019. gadā ražotāju cenu kāpums palēninājās, galvenokārt pasaules enerģijas cenu krituma un globālās ekonomikas izaugsmes palēnināšanās dēļ. Energoresursu un izejvielu piedāvājuma un pieprasījuma svārstības saistībā ar Covid-19 pandēmiju ietekmēja ražotāju cenu kritumu 2020. gadā. Savukārt, ekonomikai atlabstot un būtiski pieaugot pieprasījumam pēc izejvielām un energoresursiem, ražotāju cenas ES 2021. gadā pieauga ļoti strauji. Salīdzinot ES valstis, ražotāju cenas apstrādes rūpniecībā 2021. gada janvārī-oktobrī, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, pieauga visās valstīs, izņemot Īriju. Visstraujāk tās pieauga Grieķijā, Latvijā, Bulgārijā un Nīderlandē.

Salīdzinot Baltijas valstis, ražotāju cenas apstrādes rūpniecībā 2021. gadā strauji pieauga visās trīs valstīs. Visstraujāk tās pieauga Latvijā – par 11,2%. Igaunijā un Lietuvā tās pieauga nedaudz lēnāk – attiecīgi par 8% un 7,5 procentiem.

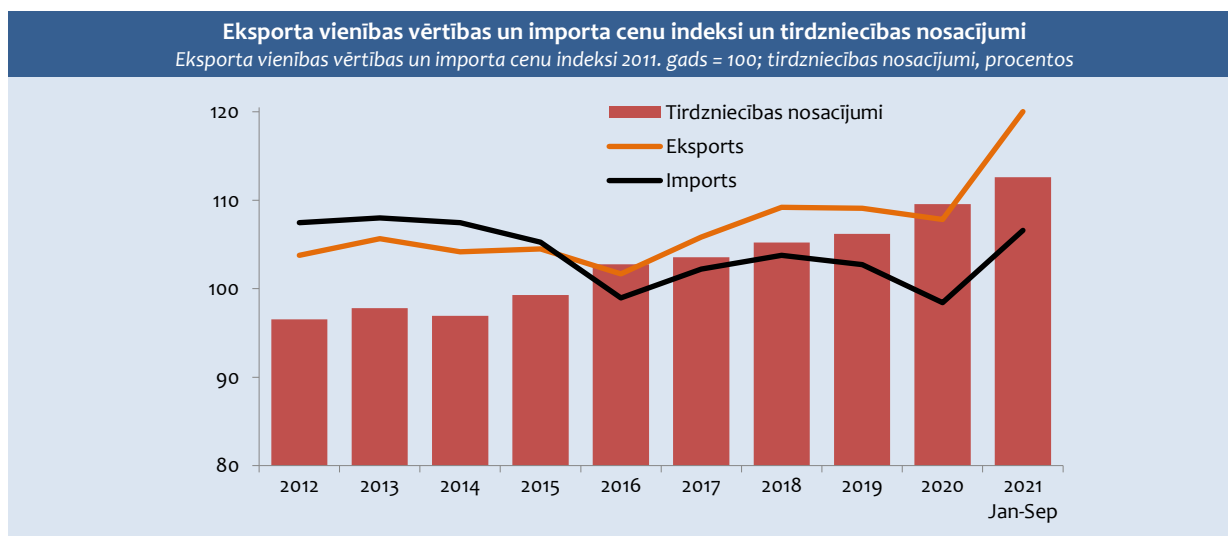
6.8. attēls

ĀRĒJĀS TIRDZNICĪBAS VIENĪBAS VĒRTĪBAS INDEKSI

2015. gadā tirdzniecības nosacījumi uzlabojās un atgriezās 2011. gada līmenī. Kopš 2016. gada tirdzniecības nosacījumi strauji uzlabojās. 2016.-2019. gadā lielākā ietekme uz eksporta vienības vērtību un importa cenu bija koksnes un tās izstrādājumu un koksna un naftas pārstrādes produktu cenu svārstībām. 2019. gadā eksporta vienības vērtību visvairāk ietekmēja vienības vērtības kritums koksnei un tās izstrādājumiem, savukārt importa cenu – parastiem metāliem un koksna un naftas pārstrādes produktiem.

6.9. attēls

2020. gadā tirdzniecības nosacījumi turpināja uzlaboties, un vienības vērtības indekss eksportētajām precēm pārsniedza cenu indeksu importētajām precēm jau par vairāk nekā 9 procentpunktiem. Eksporta vienības vērtība 2020. gadā samazinājās par 1,1%, bet importa cenu indekss samazinājās straujāk – par 4,2%. Eksporta vienības vērtības indeksu visvairāk ietekmēja vienības vērtības kritums koksnei un tās izstrādājumiem, koksna un naftas pārstrādes produktiem un parastiem metāliem un kāpums lauksaimniecības produktiem, savukārt importa cenu indeksu – vērtības kritums koksna un naftas pārstrādes produktiem un derīgo izrakteņu ieguvei.

2021. gada janvārī-septembrī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, vienības vērtība eksportētajām precēm pieauga par 11,3%, bet importētajām precēm – par 8,2%. Vienības vērtības indekss eksportētajām precēm pārsniedza cenu indeksu importētajām precēm par vairāk nekā 13 procentpunktiem. Kopējo eksporta vienības vērtības indeksu visvairāk ietekmēja vienības vērtības kāpums koksnei un tās izstrādājumiem, parastiem metāliem, lauksaimniecības produktiem,

derīgo izrakteņu ieguvei un ķīmiskām vielām un ķīmiskiem produktiem, kā arī vienības vērtības kritums datoriem, elektroniskām un optiskām ierīcēm. Kopējo importa cenu indeksu visvairāk ietekmēja cenu kāpums parastiem metāliem, ķīmiskām vielām un ķīmiskiem produktiem, koksnei un tās izstrādājumiem un koka un naftas pārstrādes produktiem, samazinoša ietekme bija cenu kritumam derīgo izrakteņu ieguvei un datoriem, elektroniskām un optiskām iekārtām.

6.2. MAKSĀJUMU BILANCE

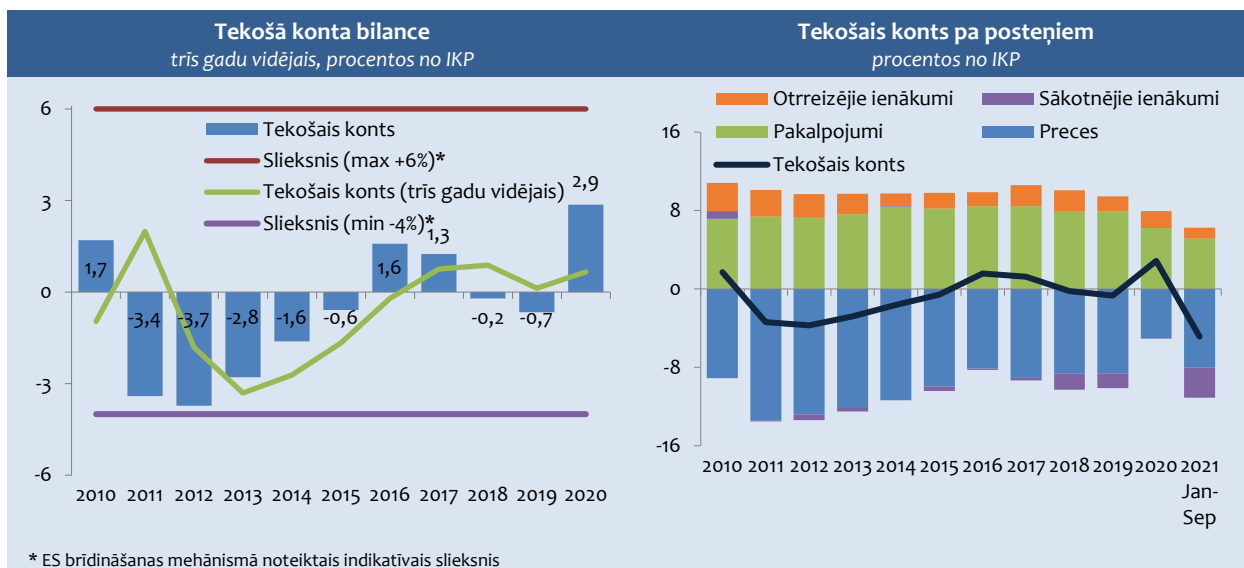
TEKOŠAIS KONTS

Latvija ir jūtīga pret ārējās vides satricinājumiem, kas atspoguļojas maksājumu bilances tekošā konta stāvoklī. Maksājumu bilances tekošais konts pēdējos gados bija tuvu līdzsvaram. Kopš 2010. gada tekošais konts nepārsniedz ES brīdināšanas mehānismā noteiktos indikatīvos sliekšņus un ir vērtējams kā ilgtspējīgs.

Periodā no 2015.-2019. gadam tekošā konta bilance bija pozitīva – vidēji 0,1% līmenī no IKP. Tā svārstības bija mērenas, tomēr kopējā tendence bija lejupvērsta – no pārpalikuma 1,6% no IKP 2016. gadā līdz deficītam 0,7% no IKP 2019. gadā.

Tekošā konta stāvokli kopš 2020. gada noteica Covid-19 pandēmijas radītais šoks. Pandēmijas apkarošanai ieviestie ierobežojumi nevienmērīgi ietekmēja pārrobežu preču, pakalpojumu un ienākumu plūsmas, kas atspoguļojās tekošā konta būtiskās korekcijās. 2020. gadā konta bilance, salīdzinot ar 2019. gadu, uzlabojās, sasniedzot pārpalikumu 2,9% no IKP līmeni. Savukārt 2021. gada deviņos mēnešos tekošais konts atkal ir deficītā – 4,9% no IKP.

6.10. attēls

Tekošā konta stāvokli galvenokārt nosaka izmaiņas preču un pakalpojumu bilancē, savukārt mazākā apjomā ir primāro ienākumu un sekundāro ienākumu neto plūsmas.

Latvijai ir raksturīgs augsts preču tirdzniecības deficīts. Pēdējos piecos gados (2015.-2019.) pirms COVID-19 pandēmijas ārējās tirdzniecības deficīts bija vidēji 8,2% no IKP līmenī. Tomēr jau pirms pandēmijas uzliesmojuma bija vērojams ārējā tirdzniecības plūsmu samazinājums. Preču eksporta dinamika 2019. gadā bija daudz mērenāka nekā gadu iepriekš (pieaugums par 1,4%), atspoguļojot ārējā pieprasījuma pakāpenisko vājināšanos. Arī importa pieauguma tempi, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, bija lēnāki (pieaugums par 2%).

Covid-19 pandēmijas izplatības ierobežošanas pasākumi spēcīgi ietekmēja tirdzniecības intensitāti. Iekšzemes pieprasījuma samazinājuma dēļ Covid-19 krīzes laikā preču imports saruka par 3,2%. Preču eksports bija noturīgs. Tā vērtība, salīdzinot ar 2019. gadu, palielinājās par 5,2%, kas noteica preču ārējās tirdzniecības bilances deficīta samazinājumu no -8,6% 2019. gadā līdz 5% no IKP 2020. gadā.

2021. gada deviņos mēnešos preču eksporta vērtība bija par 20,2% augstākā līmenī nekā pirms gada, ko būtiski ietekmēja koksnes un tās izstrādājumu, minerālo produktu un dzelzs un tērauda eksporta vērtības pieaugums. Importa vērtība

palielinājās nedaudz straujāk nekā eksporta – par gandrīz 24% un tirdzniecības deficīts sasniedza 8% no IKP (2020. gada deviņos mēnešos – 5,8% no IKP).

6.1. tabula

Latvijas maksājumu bilance procentos no IKP						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021 Jan-Sep
Tekošais kants	1,6	1,3	-0,2	-0,7	2,9	-4,9
Tirdzniecības bilance	-8,1	-9,1	-8,6	-8,6	-5,0	-8,0
Eksports	41,4	43,1	43,2	41,6	45,5	48,8
Imports	49,5	52,2	51,8	50,3	50,5	56,9
Pakalpojumu bilance	8,4	8,4	7,9	7,9	6,2	5,1
Sākotnējie ienākumi	-0,1	-0,3	-1,6	-1,5	0,0	-3,1
Otrreizējie ienākumi	1,4	2,1	2,1	1,5	1,7	1,1
Kapitāla kants	1,2	1,0	1,8	1,5	1,8	1,4
Finanšu kants	3,6	2,2	2,4	1,2	6,2	-3,4
Tiešās investīcijas	-0,3	-1,9	-2,2	-2,9	-2,2	-5,7
Aktīvi	0,9	1,9	-0,9	0,3	0,6	-0,1
Pasīvi	1,2	3,7	1,3	3,2	2,8	5,7
Portfeļieguldījumi**	5,3	6,6	-4,3	-1,7	13,4	6,6
Aktīvi	7,1	5,9	-3,7	1,0	10,6	5,8
Pasīvi	1,8	-0,7	0,5	2,7	-2,8	-0,9
Citi ieguldījumi	-1,8	-5,8	9,3	6,2	-6,5	-5,4
Aktīvi	2,0	1,0	-1,4	0,1	-0,2	-0,4
Pasīvi	3,8	6,8	-10,7	-6,1	6,3	4,9
Rezerves aktīvi	0,5	3,3	-0,4	-0,3	1,5	1,0
Novirze	0,9	0,0	0,8	0,4	1,6	0,1

* portfeļieguldījumi un atvasinātie finanšu instrumenti

Pakalpojumu bilance Latvijā ir pozitīva. Vidēji 2015.-2019. gadā pakalpojumu bilances pārpalikums bija 8,2% no IKP līmenī. Lai arī pakalpojumu imports šajā periodā vidēji gadā pieaug nedaudz straujāk nekā eksports, imports absolūtajā izteiksmē ir tikai puse no pakalpojumu eksporta, un tas nodrošina noturīgu pakalpojumu bilances pārpalikumu.

Ar Covid-19 pandēmiju saistītais šoks spēcīgāk ietekmēja pakalpojumu pārrobežu tirdzniecību nekā preču tirdzniecību. 2020. gadā pakalpojumu pārrobežu plūsmas būtiski samazinājās, ko noteica pārvietošanās ierobežojumi un iedzīvotāju piesardzība pret atpūtas un darījumu braucieniem, ietekmējot braucienus, kā arī gaisa un autotransporta pakalpojumu vērtības kritumu. Pakalpojumu eksports kopumā samazinājās par 21,6%, bet imports nedaudz mērenāk – par 19,4%, tādējādi pakalpojumu bilances pārpalikums saruka no 7,9% no IKP 2019. gadā līdz 6,2% no IKP 2020. gadā.

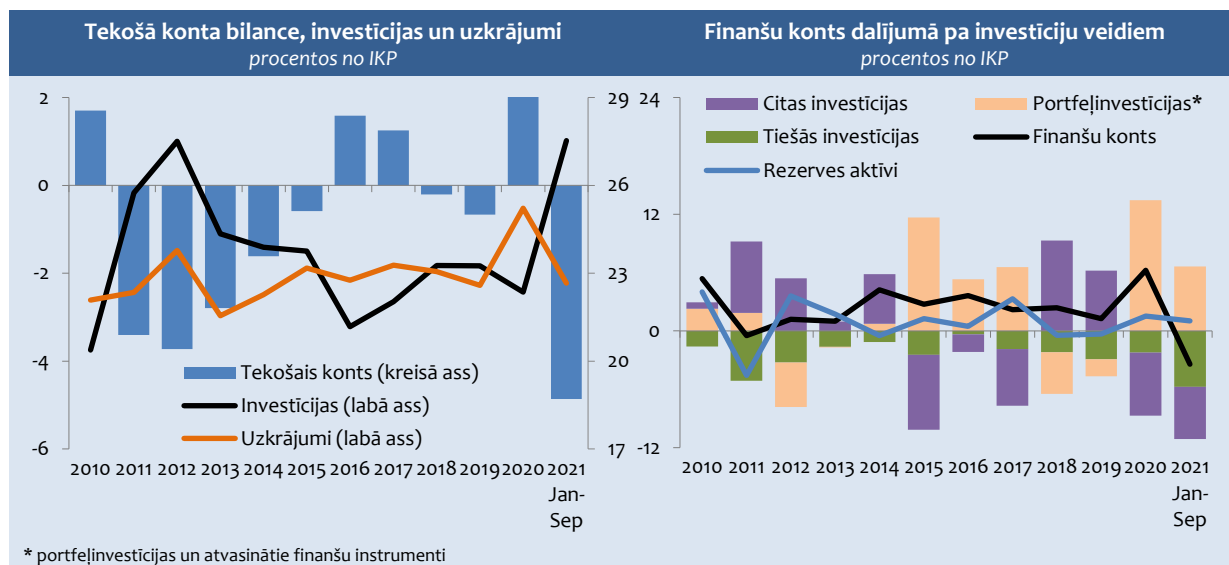
COVID-19 pandēmijas ierobežojumu daļēji atcelšana veicināja pakalpojumu eksporta un importa pieaugumu 2021. gadā, tomēr pakalpojumu bilances pārpalikums turpināja sarukt. Šī gada deviņos mēnešos pakalpojumu imports faktiskajās cenās bija par 18% lielākā vērtībā nekā pirms gada, bet eksports pieauga par 5,6%, un pakalpojumu bilances pārpalikums samazinājās līdz 5,1% no IKP līmenim (2020. gada deviņos mēnešos – 6,4% no IKP).

Sākotnējo ienākumu bilance pēdējos piecos gados (2015.-2019.) bija negatīva – vidēji gadā 0,7% līmenī no IKP ar relatīvi nelielām svārstībām, ko galvenokārt nosaka nerezidentu ieguldījumu ienākumu izmaiņas, kā arī ES fondu līdzekļu ieplūde. Krīzes ietekmē mazinoties ārvalstu investoru gūtajiem ienākumiem Latvijā, 2020. gadā sākotnējo ienākumu bilances deficīts samazinājās un bija līdzsvarā. Savukārt 2021. gada deviņos mēnešos tā deficīts palielinājās līdz 3,1% no IKP līmenim, ko noteica tiešo ārvalstu investīciju ienākumu pieaugums.

Otrreizējo ienākumu un kapitāla konta stāvokli būtiski ietekmē ES fondu līdzekļu plūsmas, kā arī Latvijas iemaksas ES budžetā. Otrreizējo ienākumu bilance Latvijā ir pozitīva un laikā no 2015.-2019. gadam vidēji bija 1,8% no IKP līmenī. 2020. gadā un 2021. gada deviņos mēnešos otrreizējo ienākumu kants ir ar pārpalikumu – attiecīgi 1,7% un 1,1% no IKP. Kapitāla kontā dominē ES struktūrfondu ieplūde. Kapitāla konta pārpalikums kopš 2015. gada vidēji bija 1,4%, tai skaitā 2020. gadā 1,8% no IKP līmenī. 2021. gada deviņos mēnešos kapitāla konta pozitīvā bilance ir nedaudz mazāka nekā pirms

gada, sasniedzot 1,4% no IKP līmeni. Kapitāla konta pārpalikuma izmaiņas galvenokārt ir saistītas ar ES fondu līdzekļu apgušanas aktivitāšu izmaiņām.

6.11. attēls

Tekošā konta bilances stāvoklis līdz 2019. gadam liecināja par uzkrājumu un iekšzemes investīciju sabalansētību. Pēdējos piecos gados (2015.-2019.) uzkrājumi ir vidēji 22,7%, bet investīcijas – 22,9% no IKP līmenī. 2020. gadā tekošā konta pārpalikumu noteica uzkrājumu pieaugums no 22,6% 2019. gadā līdz 25,2% no IKP līmenim 2020. gadā, kamēr investīciju – samazinājās, 2020. gadā sasniedzot 22,4% no IKP līmeni. 2021. gada deviņos mēnešos Covid-19 apkarošanas ierobežojumu daļējā atcelšana stimulēja pieprasījumu, mazinot „piespiedu” uzkrājumu līmeni. Vienlaikus pieauga arī investēšanas aktivitātes, kas noteica tekošā konta deficīta kāpumu.

PĀRROBEŽU FINANŠU PLŪSMAS

Finanšu konta bilances stāvokli galvenokārt ietekmēja sabiedriskais sektors, t.i., finanšu sektora stabilizācijas pasākumi, valsts sektora parādu restrukturizācijas Latvijas Bankas pasākumi paplašinātās aktīvu iegādes programmas (PAIP) ietvaros, kā arī 2020. gada martā ECB izziņota pandēmijas ārkārtas aktīvu iegādes programma (PĀAIP), lai mazinātu Covid-19 pandēmijas izraisīto nenoteiktību finanšu tirgos un nodrošinātu inflācijas atgriešanos 2% līmenī vidējā termiņā.

Laika periodā no 2015.-2019. gadam kopumā ārējie aktīvi pieauga lielākā apjomā nekā pasīvi, un finanšu konta bilance (aktīvi mīnus pasīvi) bija pozitīva – vidēji 2,4% no IKP līmenī. 2020. gadā finanšu konta pozitīvā bilance, salīdzinot ar 2019. gadu, palielinājās līdz 6,2% no IKP līmenim, ko būtiski ietekmēja Latvijas Bankas un kredītiestāžu aktīvu pieaugums portfeļieguldījumu veidā. 2021. gada deviņos mēnešos finanšu konta aktīvi pieauga mērenāk nekā saistības, kas arī noteica finanšu konta bilances negatīvo bilanci -3,4% no IKP līmenī. Maksājumu bilances finanšu konta tiešo investīciju bilance liecina par ārvalstu tiešo investīciju ieplūdi, kas arī pandēmijas gados ir atbilstošs pēdējo gadu vidējam līmenim.

Latvijas bruto ārējais parāds nedaudz palielinājās. To noteica valdības aizņemšanās, kā arī Latvijas Bankas dalība Eirosistēmas monetārās politikas operācijās. Savukārt privātā sektora (finanšu iestāžu un nefinanšu sabiedrību) ārējās saistības turpināja samazināties. Pēc Latvijas starptautisko investīciju bilances datiem 2021. gada septembra beigās bruto ārējais parāds bija gandrīz 123% no IKP līmenī, tai skaitā valdības bruto ārējais parāds sasniedza 10 728 milj. eiro (35% no IKP).

Maksājumu bilances kontu stāvokli tuvākajā nākotnē noteiks Covid-19 pandēmijas izplatīšanās mērogs un ilgums, kā arī tā apkarošanai noteikto ierobežojumu un ekonomisko aktivitāšu atbalsta pasākumu apjoms.

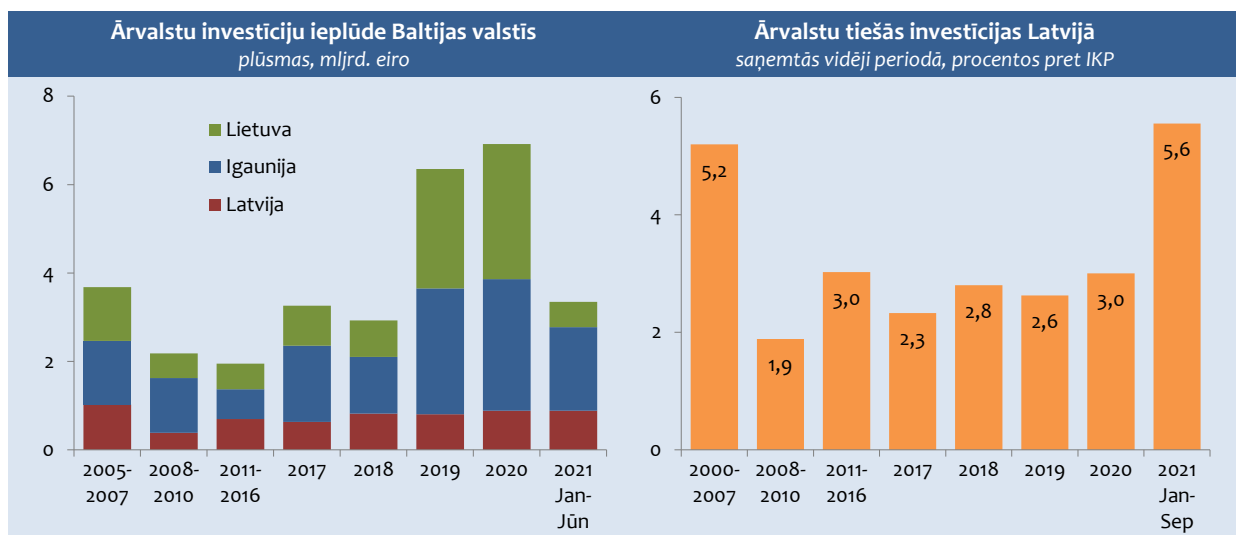
6.3. ĀRVALSTU TIEŠĀS INVESTĪCIJAS

Ārvalstu tiešo investīciju (ĀTI) intensitāte gandrīz visās pasaules valstīs ir mērena. Kā liecina Apvienoto Nāciju konferences tirdzniecības un attīstības jautājumos (UNCTAD) publicētie dati, jau kopš 2016. gada globālām pārrobežu investīciju plūsmām ir vērojama lejupvērsta tendence. To nosaka gan pieaugušie ģeopolitiskie riski un politikas nenoteiktība, gan strukturālās pārmaiņas ĀTI modeļos ekonomikas industriālās revolūcijas (t.sk. digitalizācijas) ietekmē.

Arī Covid-19 pandēmijas izplatīšanās ierobežojumi ir nozīmīgs šķērslis investīciju pārrobežu plūsmām. 2021. gadā publicētajā ANO ziņojumā par pasaules investīcijām (*World Investment Report*) atzīmēts, ka globālās ĀTI plūsmas 2020. gadā samazinājās līdz 1 triljonam USD, kas ir par 35% mazāk nekā 2019. gadā. Globālā mērogā ierobežojošie pasākumi, reaģējot uz Covid-19 pandēmiju, ir palēninājuši uzsākto investīciju projektu īstenošanu un likuši starptautiskiem uzņēmumiem pārvērtēt jauno projektu plānus.

ĀTI piesaistes intensitāte ir vājinājusies arī ES valstīs. 2020. gadā piesaistīto ĀTI apjoms bija gandrīz 3,5 reizes mazāks nekā 2019. gadā. Tomēr ārvalstu investoru aktivitātes Baltijas valstīs saglabājās salīdzinoši augstā līmenī, un ĀTI ieplūde palielinājās par gandrīz 9%. Tiešo investīciju pārrobežu plūsmas 2021. gadā bija mērenākas, ko noteica Lietuvas ekonomikā ienākošo ĀTI mazāks apjoms nekā pirms gada, ĀTI Latvijas un Igaunijas ekonomikā pieaugot. 2021. gada pirmajā pusgadā Baltijas valstīs kopumā piesaistītās ĀTI neto plūsmas sasniedza 3,4 mljrd. eiro, kas ir nedaudz mazāk nekā pirms gada. Gandrīz trešdaļa (27%) no kopējā ĀTI darījumu apjoma bija Latvijas ekonomikā. Igaunijas un Lietuvas daļa ĀTI darījumu kopapjomā veidoja attiecīgi 26% un 17 procentus.

6.12. attēls

Covid-19 izraisītā šoka un globālās finanšu krīzes ietekme uz ĀTI piesaisti Latvijā krasi atšķirās. Finanšu krīzes gados (2008.-2010.) ĀTI plūsmas samazinājās gandrīz uz pusi un ilgstoši saglabājās zemākā līmenī nekā straujās izaugsmes gados (2004.-2007.). Pēdējos trīs gados (2017.-2019.) pirms Covid-19 pandēmijas ĀTI plūsmas Latvijas ekonomikā svārstījās 2,3-2,8% no IKP robežās.

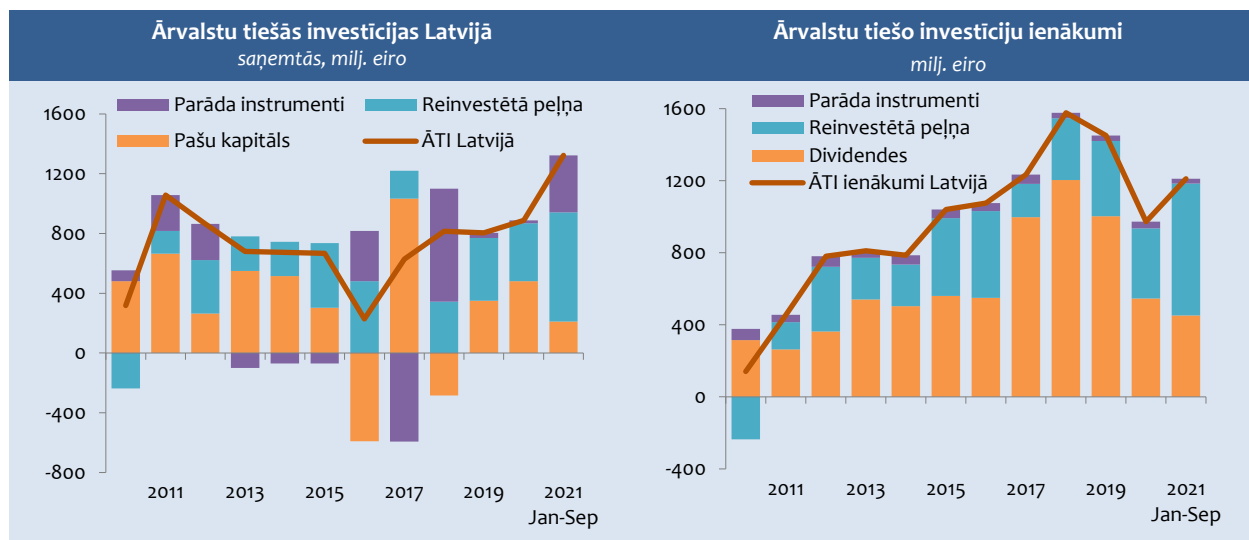
Latvijā piesaistīto ĀTI plūsmu intensitāte Covid-19 krīzes gados nav mazinājusies. 2020. gadā Latvijā piesaistītās ĀTI bija 887 milj. eiro apjomā. Salīdzinot ar 2019. gadu, ĀTI plūsmas palielinājās par 10,2% un sasniedza 3% no IKP.

Savukārt 2021. gada deviņos mēnešos Latvijā piesaistītās ĀTI neto plūsmas bija 1322 milj. eiro apjomā, t.i., par 724 milj. eiro vairāk nekā pirms gada un veidoja 5,6% no IKP. ĀTI apjoma pieaugumu lielā mērā noteica reinvestētā peļņa, kas, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, palielinājās gandrīz 2,5 reizes. Tomēr nerezidentu ieguldījumi Latvijā reģistrēto uzņēmumu pašu kapitālā bija nedaudz mazākā apjomā nekā pirms gada. Apjomīgas investīcijas tika veiktas tirdzniecības un apstrādes rūpniecības nozarēs, kā arī darījumos ar nekustamo īpašumu. Valstu dalījumā lielākās investīcijas Latvijā ieplūda no Krievijas, Lietuvas, Zviedrijas un Igaunijas.

Ārvalstu tiešo investoru ienākumiem ilgtermiņa skatījumā ir pozitīva dinamika, kas atspoguļo augsto ĀTI ienesīgumu Latvijā. Pēc maksimuma sasniegšanas 2018. gadā (5,4% no IKP) ĀTI ienākumi Latvijā 2019. gadā nedaudz samazinājās, ko ietekmēja ekonomikas izaugsmes palēnināšanās. Reaģējot uz Covid-19 pandēmijas uzliesmojumiem un tās izplatīšanās ierobežojumiem, ĀTI ienākumi 2020. gadā turpināja samazināties un bija gandrīz par trešdaļu zemākā līmenī nekā gadu

iepriekš. Lai arī 2021. gadā ienākumi pieauga un deviņos mēnešos bija gandrīz divreiz lielāki nekā pirms gada, līmenis pirms pandēmijas vēl nav sasniegts. Lielākā ĀTI ienākumu daļa 2021. gadā ir reinvestēta.

6.13. attēls

Latvijas ekonomikā uzkrāto ĀTI apjoms ik gadu palielinās. 2021. gada septembra beigās uzkrātās ĀTI sasniedza 17,8 mljrd. eiro (58% no IKP). Salīdzinot ar 2020. gada beigām, tās pieauga par 6,7%, ko galvenokārt noteica ieguldījumu pieaugums apstrādes rūpniecības un tirdzniecības nozarēs.

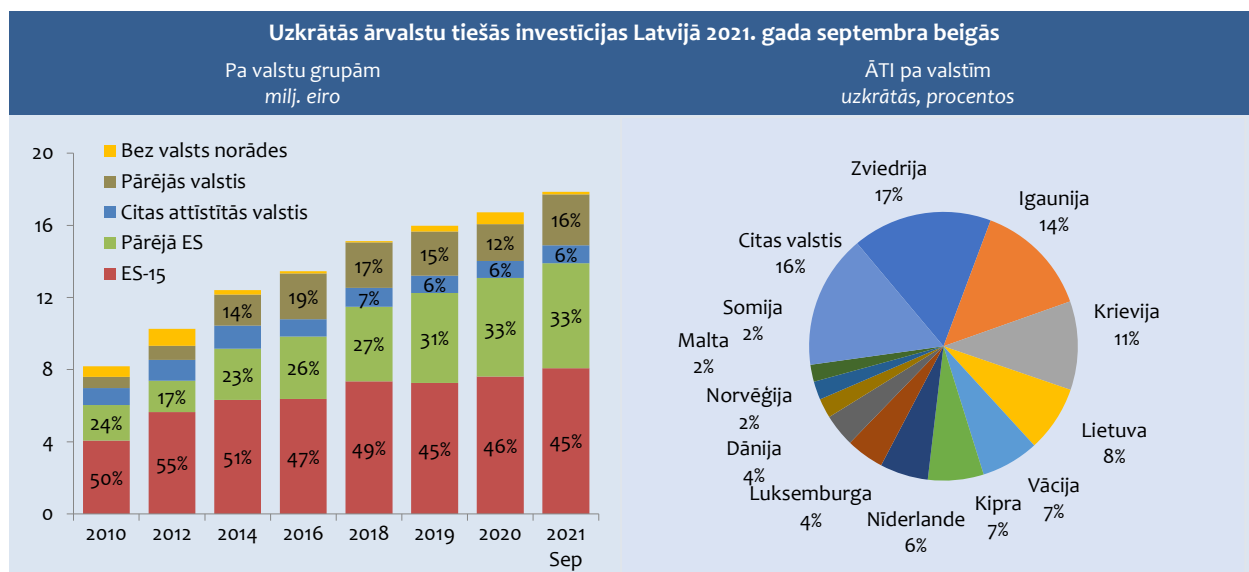
Uzkrāto ĀTI ģeopolitiskā struktūra ir salīdzinoši stabila. Tajā dominē ES valstu uzņēmēju investīcijas, kas 2021. gada septembra beigās veidoja 76,2% no kopējām uzkrātajām ĀTI Latvijas tautsaimniecībā.

Lielākā ieguldītājvalsts Latvijā ir Zviedrija. Tās uzņēmēju investīcijas sasniedza gandrīz 16% no kopējām uzkrātajām ĀTI (2019. gada beigās – 15,2%). Pārsvārā tās ir investīcijas finanšu starpniecībā. Apjomīgi ir arī Igaunijas, Krievijas, Nīderlandes, Kipras, Lietuvas un Vācijas uzņēmēju ieguldījumi.

Kopš 2013. gada būtiski palielinājās Krievijas investoru ieguldījumi Latvijā. 2021. gada septembra beigās Krievijas uzkrātās tiešās investīcijas bija 3,4 reizes lielākā apjomā nekā 2013. gadā, un pēc uzkrātām ĀTI Krievija bija trešā lielākā ieguldītājvalsts Latvijā ekonomikā.

Gandrīz piektā daļa no Latvijā uzkrātām ĀTI ir Lietuvas un Igaunijas uzņēmēju investīcijas. Jāatzīmē, ka Latvijas uzņēmēju aktivitātes Baltijas kaimiņvalstīs ir daudz mērenākas.

6.14. attēls

ĀTI vairāk piesaistītas pakalpojumu nozarēs. Uzkrātās ĀTI pakalpojumu aktivitātēs 2021. gada septembra beigās veidoja 77% no uzkrātām ĀTI Latvijas tautsaimniecībā. Salīdzinot ar 2015. gada beigām, tās palielinājās par 33%, tai skaitā kopš 2020. gada beigām – par 5,4 procentiem.

Gandrīz 74% no uzkrātajām ĀTI pakalpojumu nozarēs ir ieguldījumi finanšu starpniecības, nekustamo īpašumu un tirdzniecības aktivitātēs. Kopš 2019. gada beigām būtiski pieauga nerezidentu ieguldījumi tādās nozarēs kā tirdzniecība, informācijas un komunikācijas pakalpojumi, kā arī profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi. Turklāt uzkrāto ĀTI apjoms izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē samazinājās gandrīz par 25 procentiem.

Preču ražošanas nozarēs uzkrātās ĀTI 2021. gada septembra beigās veidoja 23,5%. Apstrādes rūpniecībā ir ieguldīts gandrīz 12% no kopējām uzkrātām ĀTI, kas lielākoties koncentrētas tradicionālajās nozarēs. Tikai piektā daļa no uzkrātām ĀTI apstrādes rūpniecībā ir ieguldīts augsto un vidēji augsto tehnoloģiju nozarēs, kas liecina par šo aktivitāšu zemu pievilcību ārvalstu kapitālam. Kopš 2019. gada beigām uzkrāto ĀTI apjoms apstrādes rūpniecības nozarē palielinājās par 22,4%. Neskatoties uz pozitīvo dinamiku ĀTI piesaistē, pēc uzkrātām ĀTI apstrādes rūpniecības nozarē Latvija joprojām atpaliek no Lietuvas un Igaunijas.

6.2. tabula

ĀTI sadalījumā pa nozarēm atlikumi perioda beigās						
	milj. eiro			struktūra, procentos		
	2011	2020	2021 Sep	2011	2020	2021 Sep
Lauksaimniecība	263	694	735	2,8	4,1	4,1
Apstrādes rūpniecība	1 113	1 946	2 301	11,9	11,6	12,9
Pārējā rūpniecība	386	698	773	4,1	4,2	4,3
Būvniecība	482	440	394	5,2	2,6	2,2
Tirdzniecība un izmitināšana	1 329	2731	3 293	14,3	16,3	18,4
Transports un uzglabāšana	400	727	754	4,3	4,3	4,2
Finanšu starpniecība	2 534	4 058	4 191	27,2	24,3	23,5
Operācijas ar nekustamo īpašumu	1 109	2 759	2 792	11,9	16,5	15,6
Citi pakalpojumi	688	1 409	1 651	7,4	8,4	9,2
Neklasificēta darbība	1 019	1 264	965	10,9	7,6	5,4
Pavisam	9 323	16 726	17 849	100	100	100

Kopumā jāatzīmē, ka Covid-19 pandēmijas šoks nav būtiski mainījis ĀTI plūsmu intensitāti, saglabājot iepriekšējo periodu tendences. 2022. gadā piesaistīto ĀTI plūsmu apjoms var būt iepriekšējā gada līmenī vai arī nedaudz to pārsniegs. To ietekmēs ne tikai iekšējie faktori, piemēram, spēja apkarot pandēmijas izplatību un aktīva ĀTI piesaistes politika, bet arī pasaules tendences investīciju pārrobežu plūsmās. Pēc UNCTAD aplēsēm 2022. gadā atsāksies globālo ĀTI plūsmu straujāks pieaugums, ko lielā mērā veicinās valdību spēcīgs investīciju atbalsts.

Ārvalstu investīciju piesaistē Latvijā nozīmīga loma ir Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrai (LIAA). LIAA investīciju piesaistes stratēģija ir orientēta uz kvalitatīvu ienākošo investīciju projektu apkalpošanu un aktīvu darbību investīciju projektu piesaistē, uzrunājot potenciālos investorus.

ĀTI piesaistes politikas pilnveidošanas process notiek ciešā sadarbībā ar Ārvalstu investoru padomi Latvijā (ĀIPL). Tās veiktās ārvalstu investoru aptaujas sniedz nozīmīgu ieguldījumu investīciju vides uzlabošanai.

Investīciju piesaistes veicināšanai LIAA un Ekonomikas ministrija ierosināja iniciatīvu papildināt Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likumu, ieviešot „zaļo koridoru” liela apjoma investīcijām prioritārajos virzienos. „Zaļā koridora” ieviešanas mērķis ir panākt lielo investīciju projektu īstenošanas ilguma samazinājumu par 50%, tādējādi būtiski uzlabojot ārvalstu tiešo investīciju piesaistes konkurētspēju un veicinot strauju ekonomiskās situācijas uzlabošanu (par ĀTI piesaistes politiku skatīt 11.3. nodaļā).

6.4. MONETĀRIE RĀDĪTĀJI

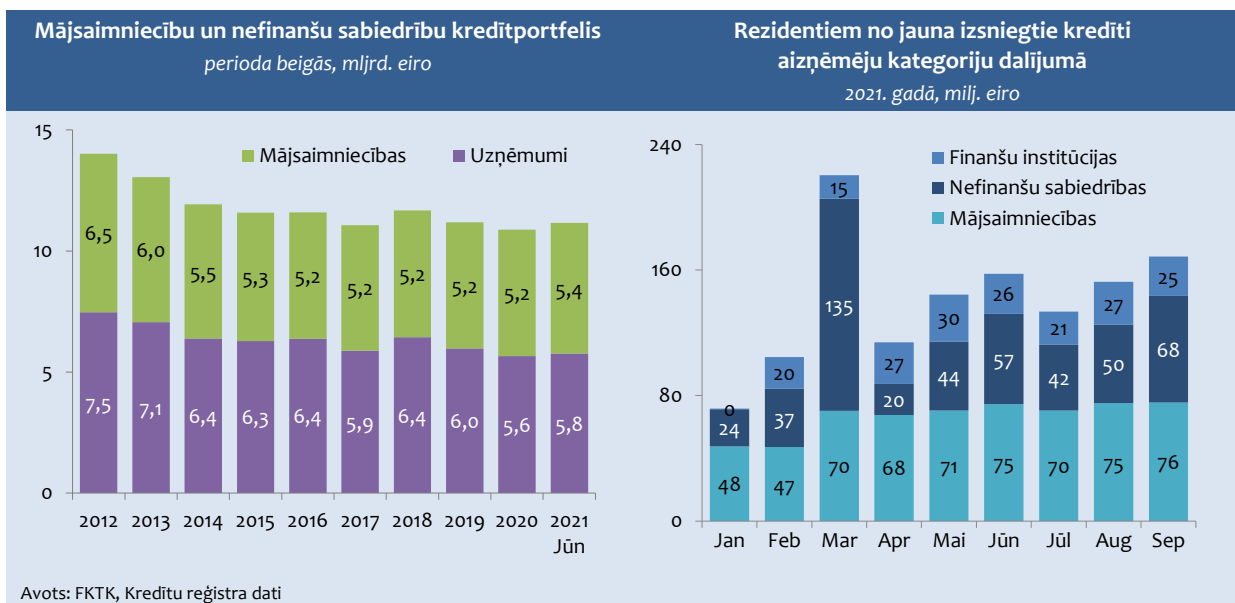
Covid-19 pandēmijas radītā ekonomiskā satricinājuma iespaidā banku sektors ir spējis saglabāt stabilitāti. Tas darbojas ar peļņu. Kreditēšanas attīstība joprojām vērtējama kā vāja – uzņēmējdarbības kreditēšana attīstās nevienmērīgi, savukārt mājsaimniecību kreditēšanā saskatāmas pozitīvas iezīmes. Noguldījumu apjomi turpina pieaugt. Covid-19 pandēmijas negatīvo ietekmi banku sektorā mīkstināja valsts atbalsta pasākumi, tomēr arī banku sektorā saglabājas samērā augsta nenoteiktība.

Saskaņā ar FKTK informāciju **banku peļņitēspēja samazinās**, bet tā joprojām ir pozitīva. 2020. gadā banku sektora peļņa saruka par 36%, salīdzinot ar 2019. gadu, savukārt 2021. gada pirmajā pusgadā vērojams peļņas pieaugums un bankas darbojas ar peļņu 146 milj. eiro apmērā (2020. gada pirmajā pusgadā – 40 milj. eiro). Banku peļņu lielā mērā ietekmēja bažas par nākotni saistībā ar Covid-19 pandēmijas turpmāko attīstību, kā rezultātā bankas preventīvi veidoja uzkrājumus. Neskatoties uz to, ka pirmajā pusgadā banku peļņa pieauga, tomēr peļņitēspējas risks saglabājas samērā augsts. Kopumā Latvijā darbojas 13 bankas un 3 ES banku filiāles. Banku sektora kapitalizācijas līmenis saglabājas augstā līmenī. 2021. gada 2. ceturksnī banku sektora vidējais kapitāla pietiekamības rādītājs sasniedza 25,08%. Banku sektora aktīvu atdeve (ROA)¹ ievērojami saruka un bija 1,18%. Kapitāla atdeve (ROE)² pieauga līdz 10,7% (ES – 7,6%).

Latvijas **banku aktīvu** pieaugums ir vērojams kopš 2018. gada 3. ceturkšņa. Neskatoties uz to, ka vairākas kredītiestādes pārtrauca darbību, arī 2021. gada sākumā banku aktīvi pieauga un 2. ceturksnī bija 25,3 mljrd. eiro, kas bija par 8,6% jeb 2 miljardiem vairāk nekā pirms gada. Nebankām izsniegto kredītu īpatsvars kopējos aktīvos saglabājās nemainīgs un bija 56%, savukārt parāda vērtspapīru īpatsvars bija 15 procenti.

Kreditēšanas attīstība joprojām vērtējama kā vāja, un tāda tā bija jau pirms Covid-19 pandēmijas. Saskaņā ar FKTK datiem **nebankām izsniegto kredītu atlikumi** 2021. gada 2. ceturkšņa beigās pieauga par 6,1% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu.

6.15. attēls

Kopējā mājsaimniecību kredītportfeļa dinamika ir pozitīva. No mājsaimniecībām izsniegtajiem kredītiem lielāko daļu veido kredīti mājokļa iegādei, rekonstrukcijai un remontam. Arī Covid-19 pandēmijas izraisīto seku ietekme uz mājsaimniecības kreditēšanu ir bijusi mazāka nekā uz uzņēmējdarbības kreditēšanu.

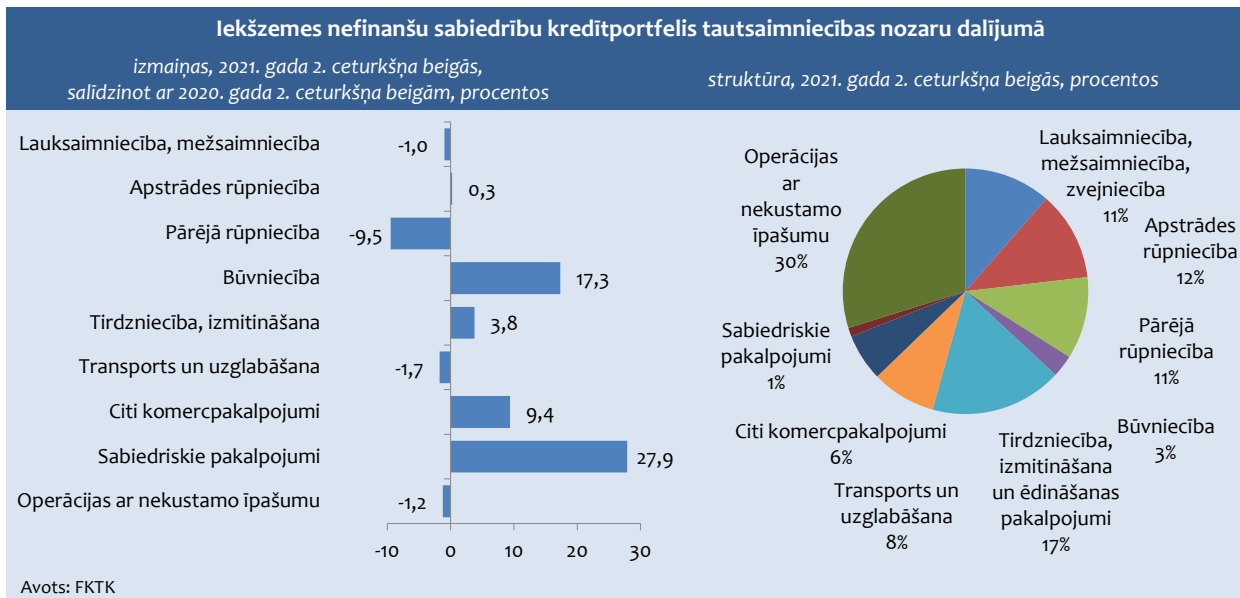
Uzņēmējdarbības kreditēšana joprojām attīstās gausi un nevienmērīgi. Pandēmijas visvairāk skartajās nozarēs (izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi, kā arī transports un uzglabāšana) sarukusi uzņēmēju spēja aizņemties. Tas savukārt negatīvi ietekmē investīciju apjomu un attiecīgi uzņēmumu straujāku attīstību. 2021. gada 2. ceturksnī saskaņā ar FKTK datiem nefinanšu sabiedrībām izsniegto kredītu atlikumu apjoms pieauga vien par 0,1%, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu. Joprojām daļa uzņēmumu nekvalificējas kredītu ņemšanai, jo darbojas ēnu ekonomikā. Sadalījumā pa

¹ ROA – peļņas/zaudējumu attiecība pret aktīviem

² ROE – peļņas/zaudējumu attiecība pret kapitālu un rezervēm

tautsaimniecības nozarēm visapjomīgāk tiek kreditētas tādas nozares kā operācijas ar nekustamo īpašumu (1/3 no izsniegtajiem kredītiem) un tirdzniecība (14% no izsniegtajiem kredītiem). Jāpiemin arī valsts sniegtais atbalsts uzņēmējiem pandēmijas seku pārvarēšanai, tomēr līdz ar atbalsta pārtraukšanu daļa uzņēmumu varētu saskarties ar maksātnespējas risku, tāpēc ir svarīgi neatlikt uzņēmumu finanšu problēmu risināšanu uz vēlāku laiku.

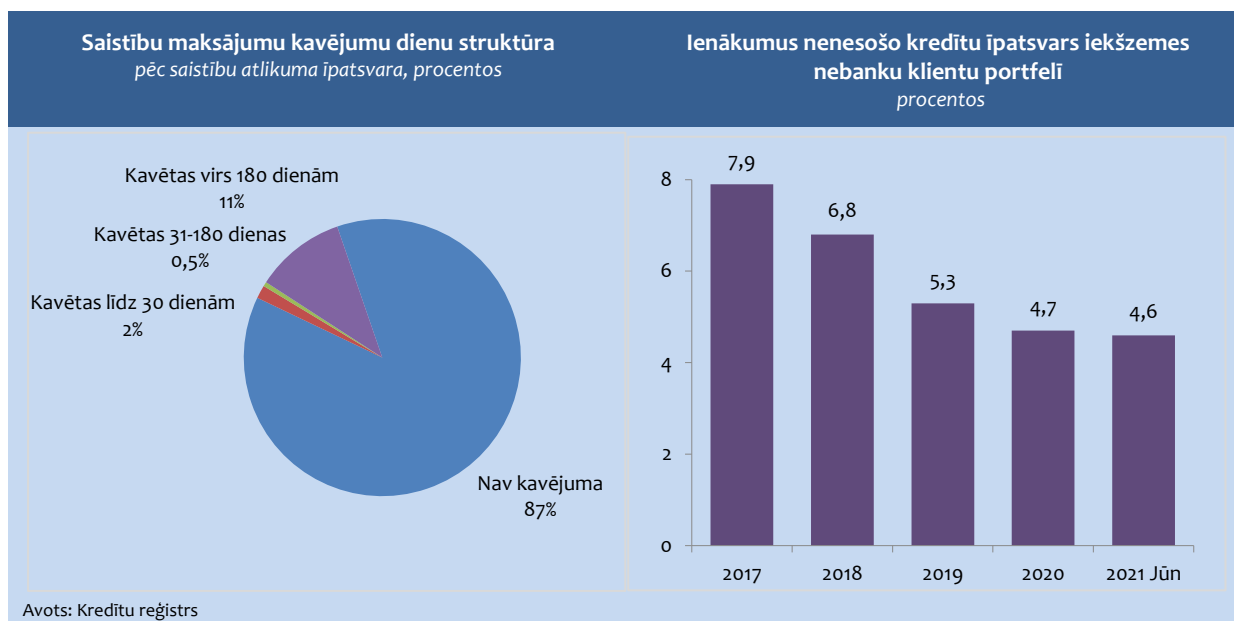
6.16. attēls

Jaunā kreditēšana joprojām attīstās mēreni. 2021. gada septembrī no jauna izsniegti kredīti 168,9 milj. eiro apmērā. Šogad pieaudzis no jauna izsniegto kredītu apjoms patēriņa preču iegādei. Tomēr patēriņa kreditēšana attīstās nevienmērīgi un pandēmijas sākumā pat saruka. Pieauga no jauna izsniegto kredītu apjoms mājokļu iegādei. Ņemot vērā esošās ekonomiskās situācijas nenoteiktību, kopumā iedzīvotāji ir piesardzīgi jaunu kredītsaistību veidošanā un drīzāk cenšas veidot uzkrājumus, nevis uzņemties jaunas finansiālās saistības.

Uzņēmējdarbības kreditēšanas attīstība ir nevienmērīga. Saskaņā ar Kredītu reģistra datiem 2021. gada septembrī rezidentu nefinanšu sabiedrībām no jauna izsniegti kredīti 67,8 milj. eiro apmērā. Vairāk nekā puse no šiem kredītiem ir izsniegti mikrouzņēmumiem un 1/3 – lielajiem uzņēmumiem. Visvairāk jauno kredītu izsniegti finanšu un apdrošināšanas darbībām un elektroenerģijas, gāzes un siltumapgādes nozarei.

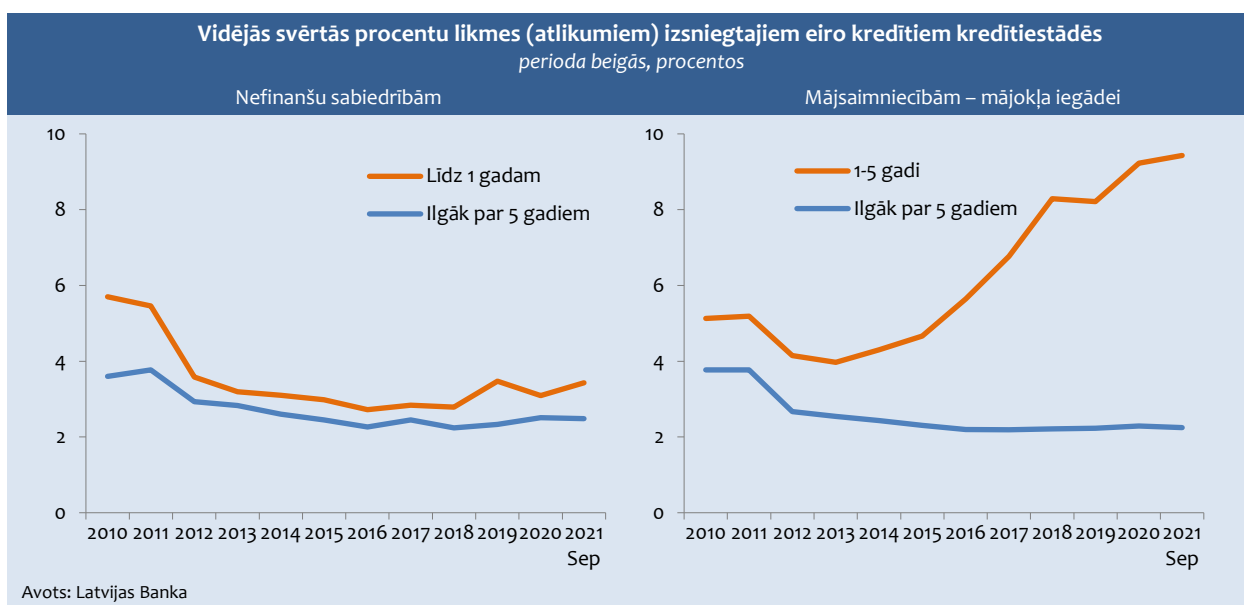
6.17. attēls

Kopš 2011. gada līdz pandēmijai **kreditportfeļa kvalitāte** pakāpeniski uzlabojās, kas lielā mērā bija saistīts ar ekonomiskās situācijas uzlabošanu, kā arī ar sliktu kredītu norakstīšanu. Arī pandēmijas laikā kreditportfeļa kvalitāte saglabājās augsta. Situāciju uzlaboja banku piedāvātie kredītu moratoriji un citi risinājumi, kas bija vērsti uz kredītņēmēju atbalstu un attiecīgi palīdzēja uzņēmējiem un mājsaimniecībām pārvarēt īstermiņa likviditātes problēmas. Saskaņā ar Kredītu reģistra statistiku (dati uz 09.2021.) saistību ar maksājuma kavējumiem apmērs kopējā banku kreditportfelī bija 12,6%. Lielāko daļu (10,6%) veidoja saistības ar kavējumu, kas ilgāks par 180 dienām. Ņemot vērā turpmāko nenoteiktību saistībā ar Covid-19 pandēmiju, paredzams, ka kreditportfeļa kvalitāte varētu pasliktināties. Kopumā 2021. gada 2. ceturksnī no nebanku klientu kredītiem, kam piemēroti pārskatīšanas pasākumi, 41% ir ienākumus nenesošie kredīti, un to īpatsvars sarūk (2019. gada 2. ceturksnī tādi bija 77%).

Ilgtermiņa **procentu likmes** (atlikumiem) nefinanšu sabiedrībām izsniegtajiem kredītiem pēdējos gados ir gandrīz nemainīgas un 2021. gada septembrī bija 2,48%. Īstermiņa procentu likmes (līdz 1 gadam) nefinanšu sabiedrībām nedaudz pieauga un septembrī bija 3,43%. Ilgtermiņa procentu likmes (atlikumiem) mājsaimniecībām izsniegtajiem kredītiem mājokļa iegādei arī ir gandrīz nemainīgas, un septembrī procentu likme bija 2,32%. Īstermiņa procentu likmes (1-5 gadi) mājsaimniecībām izsniegtajiem kredītiem mājokļa iegādei turpina pieaugt un septembrī sasniedza 9,43%, kas ir viens no augstākajiem rādītājiem pēdējo 10 gadu laikā.

6.18. attēls

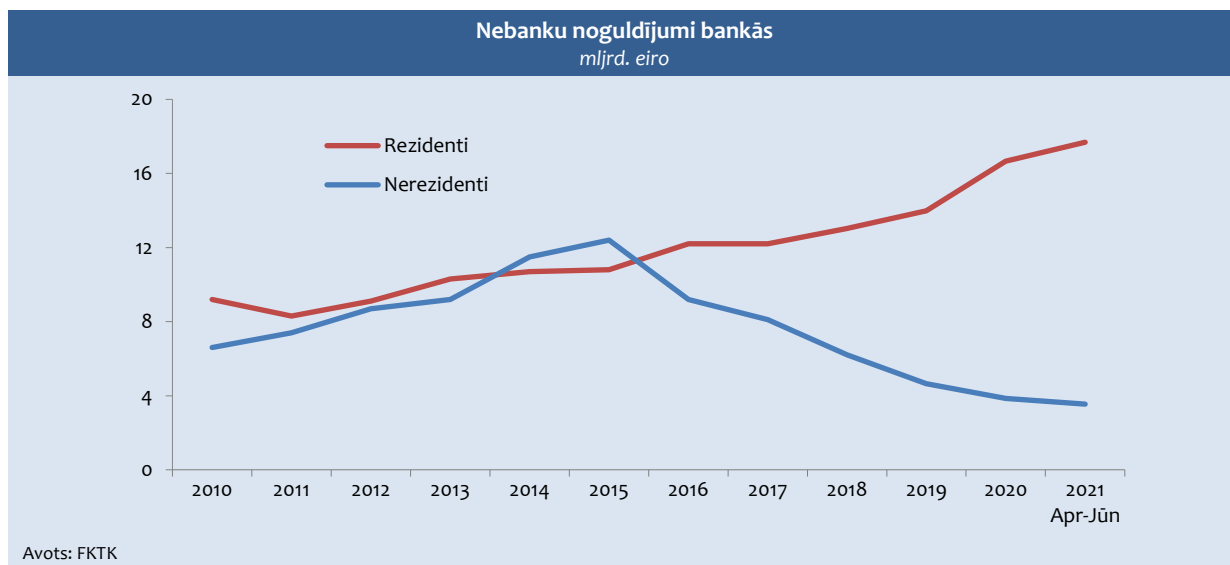

Noguldījumu apjomu straujāks pieaugums sākās ar 2020. gada 2. ceturksni, kas sakrīt ar Covid-19 krīzes sākumposmu, kad iedzīvotāji bija piesardzīgāki savos tēriņos un vairāk centās veidot uzkrājumus neziņā par turpmāko ekonomiskās situācijas attīstību. Uzkrājumu veidošanu veicināja arī iedzīvotāju ierobežotās iespējas tērēt saistībā ar valstī noteiktajiem ierobežojumiem tirdzniecībā. 2021. gada 2. ceturksnī noguldījumi bija 21,3 mljrd. eiro, kas bija par 8,9% vairāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā. Izmaiņas noguldījumu struktūrā un dinamikā noteica nerezidentu noguldījumu apjomu straujais kritums. Nerezidentu noguldījumu īpatsvars ir sarucis no 53% 2015. gada 2. ceturksnī līdz 17% 2021. gada 2. ceturksnī. Kopējais nerezidentu noguldījumu atlikums 2021. gada 2. ceturksnī bija 3,5 mljrd. eiro, kas ir par 17% mazāk nekā pirms gada. Bankām, kas strādā ar nerezidentu noguldījumiem, tiek izvirzītas augstākas prasības pret likviditāti un kapitāla pietiekamību. Pārsvārā ar nerezidentu naudas apkalpošanu Latvijā nodarbojas nelielas komerciestādes.

Rezidentu noguldījumu atlikums saglabā pozitīvu pieaugumu, un 2021. gada 2. ceturksnī tie bija 17,7 mljrd. eiro, kas ir par 16% vairāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā.

Kopumā finanšu sektorā tāpat kā citos sektoros turpmākā situācijas attīstības gaita būs lielā mērā atkarīga no Covid-19 pandēmijas izplatības un spējas to pēc iespējas īsākā laikā ierobežot. Neskatoties uz dažādiem atbalsta pasākumiem, arī banku sektorā saglabājas augsta nenoteiktība un palielināti riski attiecībā uz finanšu stabilitātes noturību.

6.19. attēls

6.5. FISKĀLĀ POLITIKA UN VALSTS PARĀDS

Latvijas fiskālās politikas kurss ir vērsts uz ilgtspējīgas ekonomiskās izaugsmes nodrošināšanu un atbildīgas fiskālās politikas īstenošanu, ievērojot fiskālās disciplīnas nosacījumus. Pēdējos gados līdz Covid-19 pandēmijai vispārējās valdības budžeta deficīts bija 0,6%-0,8% robežās no IKP (skatīt 6.3. tabulu).

Covid-19 pandēmija ir izraisījusi būtiskas izmaiņas līdz šim īstenotajā fiskālajā politikā, kas ir balstīta uz strukturālā deficīta mērķa -0,5% no IKP ievērošanu. 2020. gadā ES tika aktivizēta *Stabilitātes un izaugsmes pakta vispārējā izņēmuma klauzula*, ļaujot ES valstīm palielināt vispārējās valdības budžeta deficītu 2020., 2021. un 2022. gadā tādā apmērā, cik ir nepieciešams, lai mazinātu kaitējumu ekonomikai, kuru nodarījusi pandēmija.

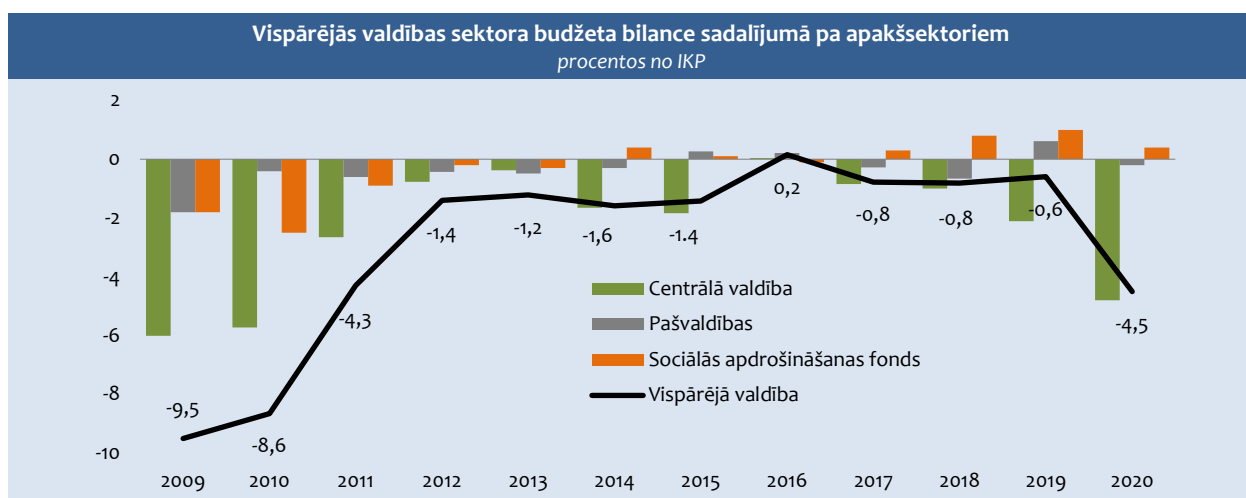
6.3. tabula

	Vispārējās valdības budžets					procentos pret IKP				
	mljrd. eiro									
	2016	2017	2018	2019	2020	2016	2017	2018	2019	2020
Ieņēmumi	9,5	10,2	11,2	11,5	11,4	37,5	37,9	38,5	37,6	38,6
Izdevumi	9,5	10,4	11,5	11,7	12,7	37,4	38,7	39,3	38,2	43,1
Bilance	0,04	-0,21	-0,23	-0,17	-1,33	0,2	-0,8	-0,8	-0,6	-4,5

Covid-19 pandēmijas ietekmē Latvijā vispārējās valdības budžeta deficīts būtiski palielinājās un ievērojami pārsniedza līmeni pirms pandēmijas. 2020. gadā, samazinoties nodokļu ieņēmumiem un būtiski palielinoties izdevumiem ekonomikas atbalstam, deficīts bija 1,3 mljrd. eiro jeb 4,5% no IKP.

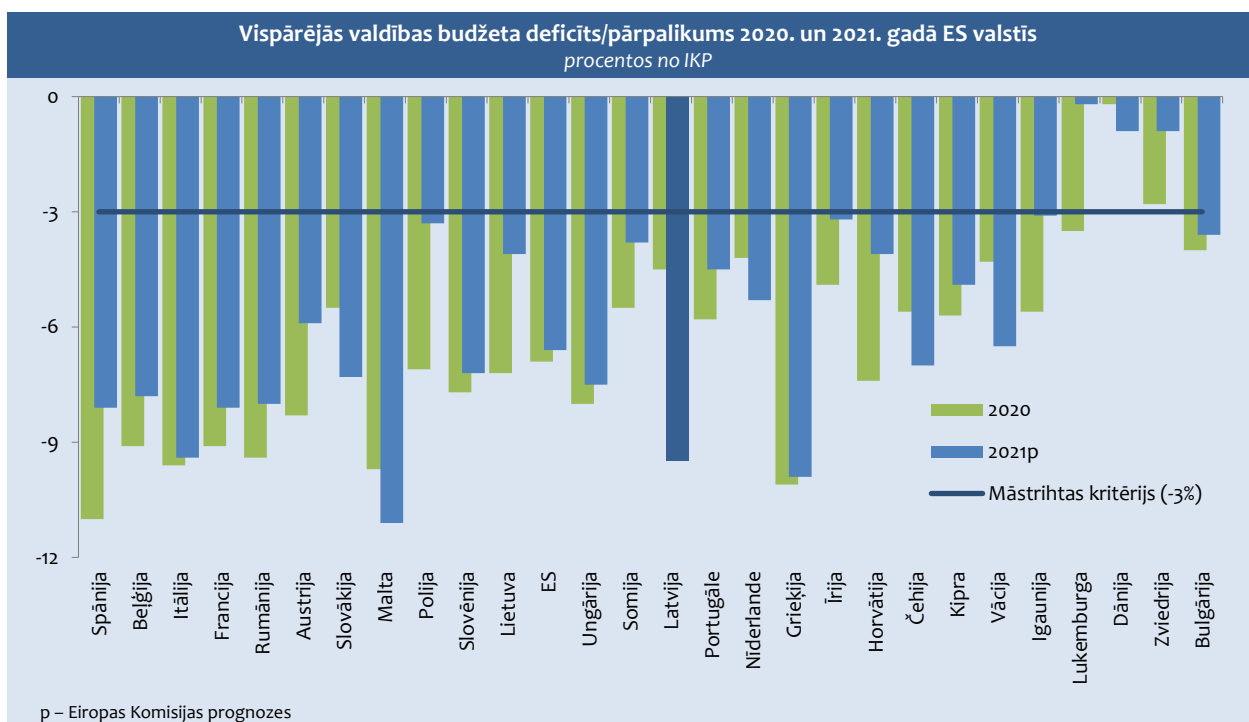
2020. gadā budžeta deficīts bija centrālās valdības un pašvaldības budžetos. Ar pārpalikumu tas bija Sociālās apdrošināšanas fondā (skatīt 6.20. attēlu).

6.20. attēls

Kā redzams 6.21. attēlā, Latvijas budžeta balance attiecībā pret IKP 2020. gadā uzrādīja krietni labāku sniegumu nekā vairums ES valstu. Kopumā pēdējos gados līdz Covid-19 pandēmijai ES valstu budžetiem bija tendence uzlaboties. 2019. gadā ES valstu vidējais budžeta deficīta līmenis bija 0,5% no IKP, bet 2020. gadā pandēmijas ietekmē tas pieauga līdz 6,9%. Visās ES dalībvalstīs 2020. gadā valsts budžetā bija vērojams deficīts. Visaugstākais tas bija Spānijā, Grieķijā, Maltā un Itālijā (visās virs 9,5%). Tikai divās ES dalībvalstīs – Dānijā un Zviedrijā – budžeta deficīts nepārsniedza Māstrihtas kritēriju (3% no IKP).

6.21. attēls

Atbilstoši EK 2021. gada rudens prognozēm ES valstu vidējais budžeta deficīta līmenis tiek prognozēts 6,6% apmērā no IKP, bet 2022. gadā – 3,6%. 2021. gadā vislielākie budžeta deficīti, kas var pārsniegt 9% no IKP, ir sagaidāmi Maltā, Grieķijā, Latvijā un Itālijā.

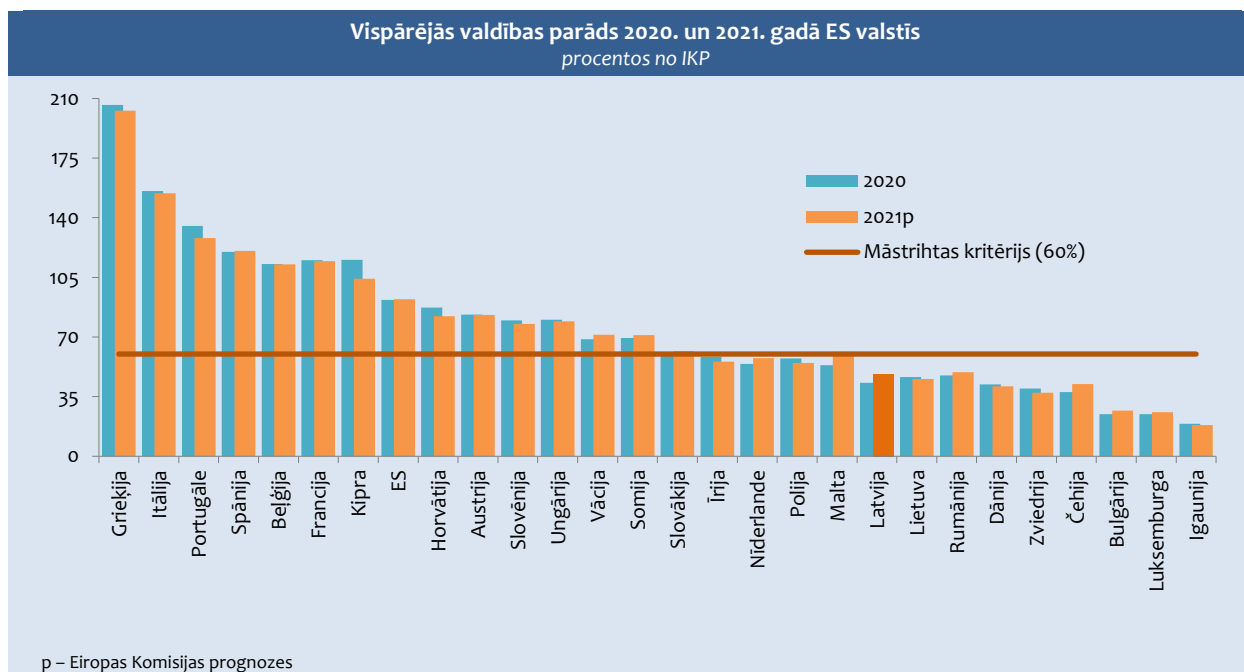
Saeima 2021. gada budžetu apstiprināja ar deficītu – 2,9 miljardu eiro jeb 9,3% apmērā no IKP. Augstu deficītu nosaka apjomīga atbalsta pasākumu pakete, lai mazinātu Covid-19 izraisītās krīzes negatīvās sekas, kuras ietekmi Finanšu ministrija 2021. gadam ir novērtējusi 2,2 miljardu eiro jeb 6,9% no IKP apmērā.

Saeima 2022. gada budžetu apstiprināja ar deficītu 4,8% apmērā no IKP. Tajā ir paredzēts, ka tiks izbeigta lielākā daļa ar Covid-19 krīzi saistīto atbalsta pasākumu. Latvija ir izmantojusi deficītu ierobežojošo noteikumu atcelšanu, savu zemo valsts parāda līmeni un zemās procentu likmes, lai 2022. gada budžetā finansētu daudzas valstij aktuālas vajadzības un samazinātu nodokļu slogu. Tas ir darīts ar tādu aprēķinu, lai papildu kārtējie izdevumi nepalielinātu valsts parādu vairāk par vienu procentpunktu un to pieaugums nepārsniegtu ekonomikas pieaugumu.

Nākamajos gados ir paredzēts, ka budžeta deficīts turpinās samazināties līdz 2,1% no IKP 2023. gadā un 1,3% no IKP 2024. gadā.

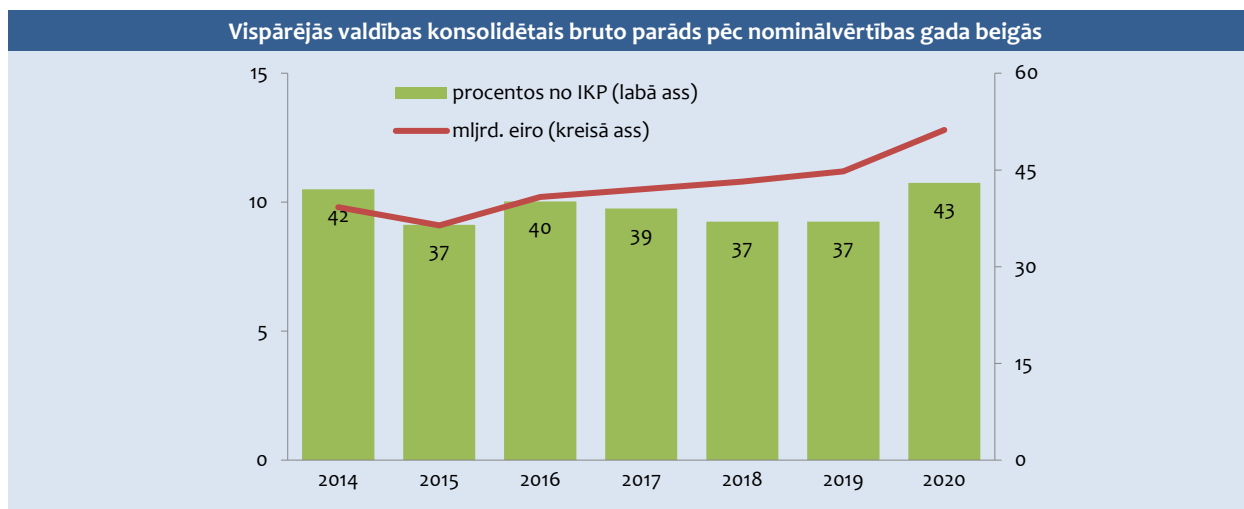
Vispārējās valdības parāda līmenis Latvijā joprojām ir viens no zemākajiem ES (skatīt 6.22. attēlu).

6.22. attēls

2020. gadā ES vidējais valsts parāda līmenis bija 90,1% no IKP (2019. gadā – 77,2% no IKP). 13 ES dalībvalstīs 2020. gadā valsts parāds bija lielāks par Māstrihtas kritēriju, kas ir 60% no IKP. Lielākais valsts parāds pret IKP 2020. gadā bija fiksēts Grieķijā, Itālijā, Portugālē un Spānijā, kurās tas pārsniedza 120% no IKP. Bet mazākais vispārējās valdības parāds pret IKP tika reģistrēts Igaunijā, Bulgārijā un Luksemburgā. Kā rāda EK 2021. gada rudens prognozes, Covid-19 pandēmijas ietekmē 2021. gadā ES vidējais valsts parāda līmenis pieaugs līdz 92,1% no IKP, bet 2022. gadā tas nedaudz samazināsies – līdz 90 procentiem.

6.23. attēls

Līdz Covid-19 pandēmijai vispārējās valdības parādam bija tendence samazināties. 2019. gadā tas bija 11,2 mljrd. eiro jeb 36,7% no IKP. Covid-19 uzliesmojums izraisīja nepieciešamību 2020. gadā ievērojamā apjomā nodrošināt finansējumu Covid-19 izraisītās krīzes ietekmes mazināšanai. Valsts parāda apjoms 2020. gadā pieauga līdz 43,2% no IKP jeb 12,8 mljrd. eiro (skatīt 6.23. attēlu).

Atbilstoši Finanšu ministrijas novērtējumam nepieciešamība nodrošināt finanšu resursus sakarā ar Covid-19 izplatību izraisīja vispārējās valdības parāda pieaugumu 2021. gadā līdz 48,8% no IKP un 2022. gadā līdz 51,7% no IKP. Pēc 2022.-2023. gadā plānotās valsts parāda atmaksas, kā arī stabilizējoties situācijai sakarā ar Covid-19 uzliesmojuma ietekmi uz valsts budžeta fiskālajiem rādītājiem, sagaidāms, ka vispārējās valdības parāda apjoms, sākot ar 2023. gadu nedaudz samazināsies un stabilizēsies attiecībā pret IKP vidējā termiņā.

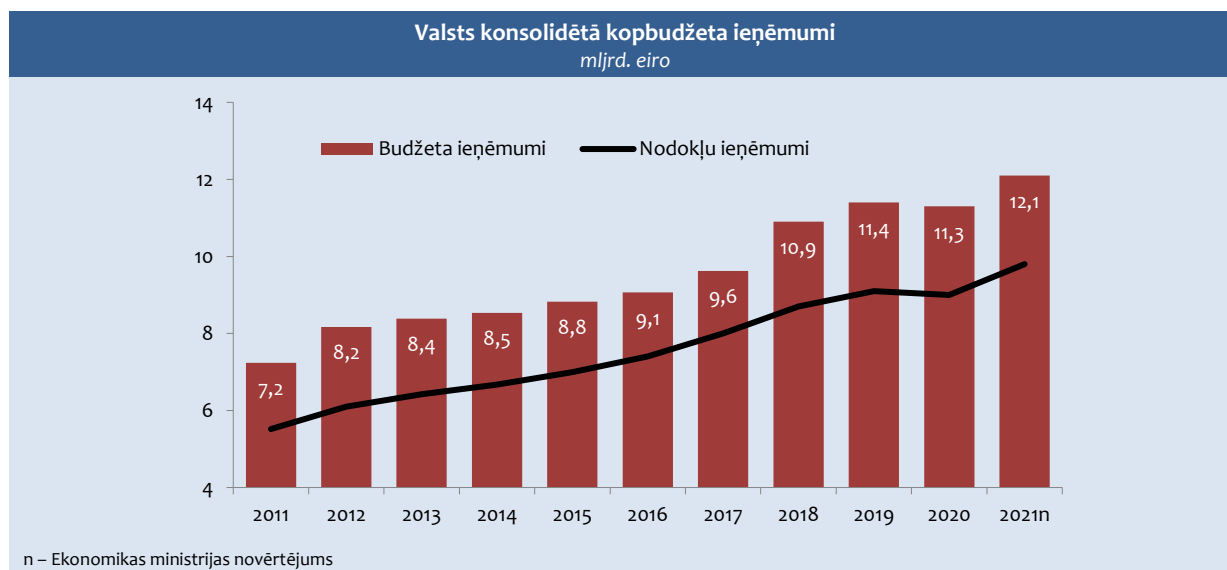
Veicot savlaicīgus aizņemšanās pasākumus atbilstoši vidējā termiņa stratēģijai, kā arī turpinot īstenot ilgtspējīgu fiskālo politiku, ar procentu likmju un termiņu ziņā labvēlīgiem nosacījumiem ir iespējams pārfinansēt pašreiz uzņemtās centrālās valdības parāda saistības, kā arī ilgtermiņā panākt vispārējās valdības parāda līmeņa samazināšanos un stabilizēšanos ilgtspējīgā līmenī, pārliecinot ievērojot Māstrihtas līgumā noteikto vispārējās valdības parāda apjoma kritēriju.

6.6. BUDŽETA IEŅĒMUMI UN IZDEVUMI

BUDŽETA IEŅĒMUMI¹

Uzlabojoties ekonomiskajai situācijai pēc ekonomiskās krīzes, kopš 2011. gada budžeta ieņēmumi palielinājās. No 2010.-2020. gadam **konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi** pieauguši 1,7 reizes. 2020. gadā budžeta ieņēmumi bija 11,4 mljrd. eiro un tie mazliet samazinājās, salīdzinot ar 2019. gadu. Budžeta ieņēmumi 2021. gadā atsāka palielināties, 3 ceturkšņos veidojot 9,4 mljrd. eiro, kas ir par 11,5% vairāk nekā 2020. gada attiecīgajā periodā. Ekonomikai atkopjoties pēc Covid-19 pandēmijas šoka, atjaunojās arī budžeta ieņēmumu pozitīvā dinamika.

6.24. attēls

Nodokļu ieņēmumi ir apmēram 3/4 no visiem budžeta ieņēmumiem. Stabils nodokļu ieņēmumu pieaugums bija vērojams laika periodā no 2011.-2019. gadam. Covid-19 pandēmijas dēļ 2020. gadā bija neliels nodokļu ieņēmumu samazinājums, taču 2021. gadā tie ir atsākuši pieaugt.

Nodarbinātības nodokļi pēdējos gados veido aptuveni pusi no visiem nodokļu ieņēmumiem. 2021. gadā nodarbinātības nodokļi kopumā palielinājās pēc Covid-19 pandēmijas izraisītā samazinājuma iepriekšējā gadā.

Laika periodā no 2012.-2019. gadam pieauga iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi, ko lielā mērā noteica situācijas uzlabošanās darba tirgū. 2021. gada 3 ceturkšņos turpinājās iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu samazināšanās, šajā laikā tie bija par 2,9% mazāki nekā 2020. gada 3 ceturkšņos. Jāatzīmē, ka no 2021. gada tika paplašināti nodokļa

¹ Nodaļā izmantoti Valsts kases oficiālie mēnešu pārskatu dati

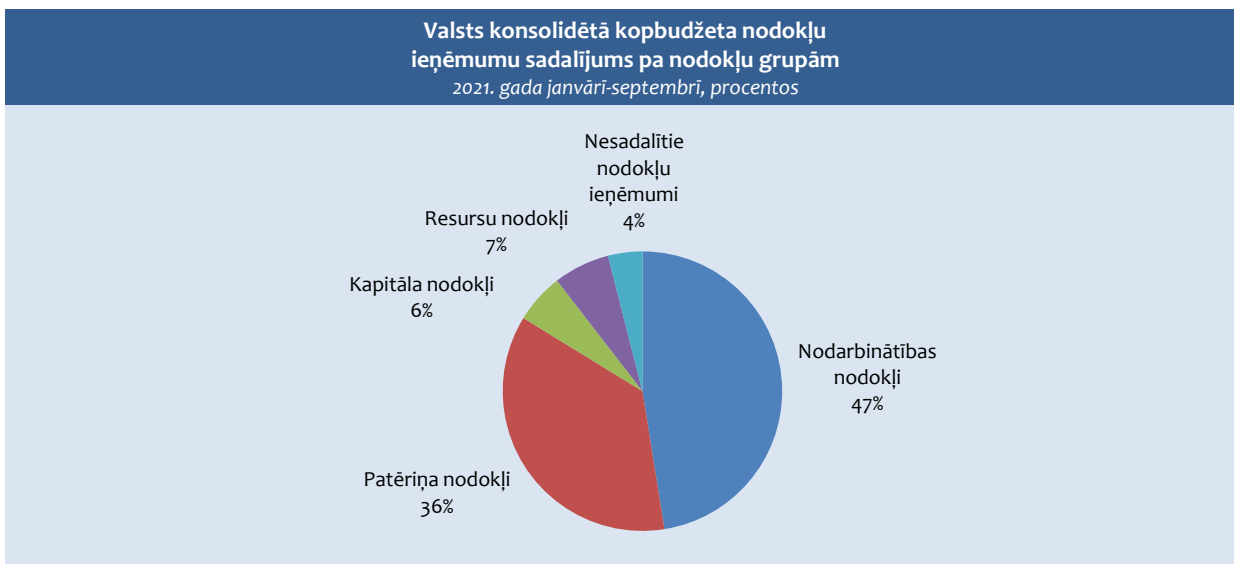
atvieglojumi, piemēram, palielināts neapliekamais minimums pensionāriem. Turpretim valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu ieņēmumu dinamika 2021. gada 3 ceturkšņos ir pozitīva, pieaugums veidoja 4,8% salīdzinājumā ar 2020. gada attiecīgo periodu.

6.4. tabula

Budžeta ieņēmumi procentos no IKP							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 Jan-Sep
Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi	35,9	35,7	35,7	37,3	37,2	38,4	39,4
I Nodokļu ieņēmumi	28,5	29,2	29,7	29,7	29,6	30,5	30,7
1. Netiešie nodokļi	11,2	11,5	11,6	12,1	12,3	12,4	12,5
– pievienotās vērtības nodoklis	7,7	8,0	8,1	8,4	8,6	8,6	8,9
– akcīzes nodoklis	3,2	3,4	3,4	3,5	3,5	3,6	3,5
– muitas nodoklis	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
2. Ienākuma nodokļi un īpašuma nodokis	8,2	8,5	8,7	7,7	7,2	7,6	7,1
– uzņēmumu ienākuma nodoklis	1,6	1,7	1,6	1,0	0,1	0,7	1,0
– iedzīvotāju ienākuma nodoklis	5,8	6,0	6,3	5,9	6,3	6,2	5,3
– nekustamā īpašuma nodoklis	0,8	0,9	0,8	0,8	0,7	0,8	0,8
3. Sociālās apdrošināšanas iemaksas	8,3	8,3	8,4	8,7	9,1	9,5	9,0
4. Pārējie nodokļi	0,8	0,9	1,0	1,1	1,0	1,0	2,1
II Citi ieņēmumi	7,4	6,5	6,0	7,6	7,7	7,8	8,7

Patēriņa nodokļu ieņēmumi veido apmēram 1/3 no visiem nodokļu ieņēmumiem. Patēriņa nodokļu ieņēmumi pēdējos gados pieaug privātā patēriņa kāpuma un līdz ar to arī mazumtirdzniecības apgrozījuma pieauguma dēļ. Patēriņa nodokļa ieņēmumi 2021. gada 3 ceturkšņos bija par 12,8% lielāki nekā iepriekšējā gada 3 ceturkšņos, kas liecina par privātā patēriņa atgūšanos pēc Covid-19 pandēmijas izraisītā šoka.

6.25. attēls

2021. gadā tiek turpināts paaugstināt akcīzes nodokli alkoholiskajiem dzērieniem un tabakas izstrādājumiem. Mainīta kārtība, kā tiek aprēķināts akcīzes nodoklis par elektroniskajās cigaretēs izmantojamo šķidrumu un tabakas aizstājējproduktiem. Tiek saglabāta pievienotās vērtības nodokļa samazinātā likme 5% apmērā svaigiem augļiem, ogām un dārzeņiem.

Laika periodā no 2010.-2019. gadam pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi pieauga. Pēc samazinājuma 2020. gadā 2021. gada 3 ceturkšņos to pieaugums ir sasniedzis 15,9%, salīdzinot ar 2020. gada 3 ceturkšņiem. Šajā laikā pieauga arī akcīzes nodokļa patēriņa daļas ieņēmumi, taču pieaugums nav tik izteikts.

Kapitāla nodokļu ieņēmumi pieauga līdz 2017. gadam. To samazinājumu 2018. un 2019. gadā noteica izmaiņas nodokļu reformas ietvaros uzņēmumu ienākuma nodokļa jomā. 2020. gadā atsākās kapitāla nodokļu ieņēmumu pieaugums, kas turpinās arī 2021. gadā. Ieņēmumi no uzņēmumu ienākuma nodokļa un nekustamā īpašuma nodokļa 2021. gada 3 ceturkšņos ir pieauguši attiecīgi par 47,5% un 3,5% salīdzinājumā ar 2020. gada attiecīgo periodu.

Resursu nodokļu ieņēmumi 2021. gada 3 ceturkšņos bija 6,5% no visiem nodokļu ieņēmumiem. Kopš 2010. gada dabas resursu nodokļu ieņēmumi kopumā pieaug. Laika periodā no 2011.-2019. gadam ieņēmumi no akcīzes nodokļa par naftas produktiem un dabasgāzi kopumā pieauga. 2021. gada 3 ceturkšņos resursu nodokļu ieņēmumi bija par 5,1% lielāki nekā iepriekšējā gada 3 ceturkšņos.

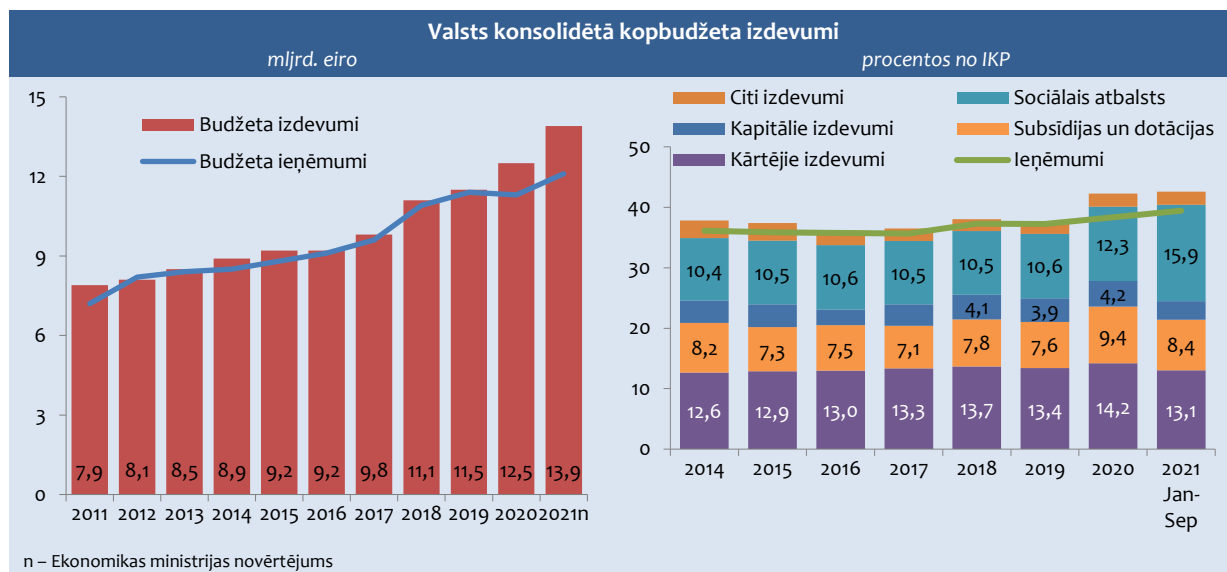
BUDŽETA IZDEVUMI

Pēc apjomīgas izdevumu samazināšanas ekonomiskās krīzes laikā kopš 2011. gada **valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi** pakāpeniski pieauga, izņemot 2016. gadu, kad kopbudžeta izdevumi nedaudz samazinājās. 2020. gadā valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pieauga par 8,2% un bija 12,5 mljrd. eiro. Arī 2021. gada 3 ceturkšņos turpinājās pieaugums, valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi šajā periodā bija 10,1 mljrd. eiro, palielinoties par 17,9 procentiem.

Kopš 2016. gada **izdevumi subsīdijām un dotācijām** kopumā pieaug. 2021. gada 3 ceturkšņos šī tendence turpinās, un to pieaugums ir 10,3 procenti.

Pēdējos gados **kapitālie izdevumi** pieauga. 2021. gada 3 ceturkšņos kapitālie izdevumi turpina pieaugt, tie ir par 2,2% lielāki nekā 2020. gada attiecīgajā periodā.

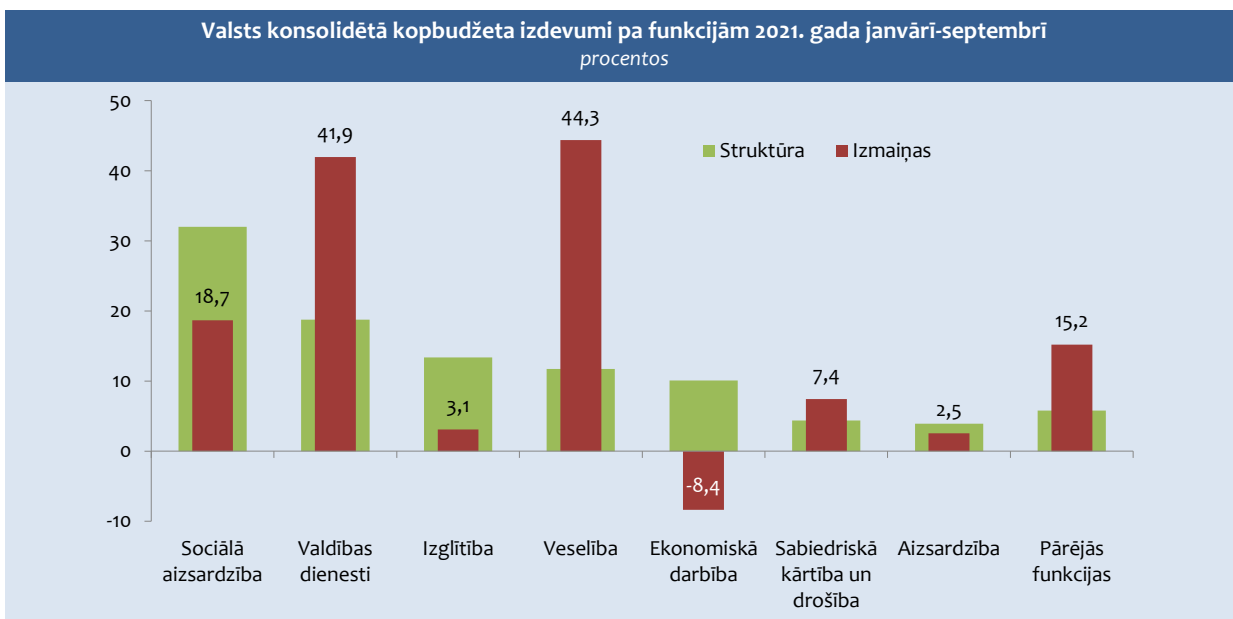
6.26. attēls

Kopš 2011. gada pieaug **kārtējie izdevumi**. 2021. gada 3 ceturkšņos kārtējie izdevumi bija par 1,8% lielāki nekā 2020. gada 3 ceturkšņos.

Budžeta izdevumu struktūrā pēc funkcionālajām kategorijām Covid-19 pandēmijas laikā ir ieviesušas izmaiņas. Lielākais izdevumu pieaugums 2021. gada 3 ceturkšņos ir sfērās, kas saistītas ar cīņu pret pandēmiju un atbalsta sniegšanu tās pārvarēšanai, tādās kā sociālā aizsardzība, veselība un vispārējie valdības dienesti.

6.27. attēls

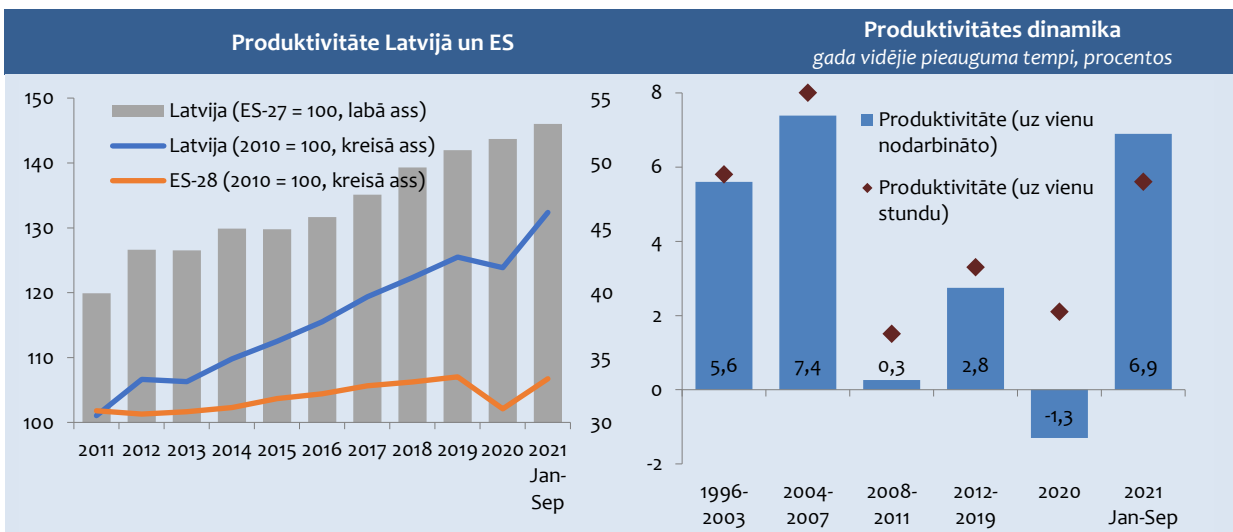
6.7. PRODUKTIVITĀTE UN KONKURĒTSPĒJA

PRODUKTIVITĀTE

Latvijas ekonomikas ilgtermiņa izaugsmi balsta produktivitātes kāpums. Produktivitāte pēdējos piecos gados (2015.-2019.) pirms Covid-19 pandēmijas pieauga par 14,3%, t.i., gandrīz 3 reizes straujāk nekā vidēji ES. Covid-19 pandēmija negatīvi ietekmē produktivitāti. Pandēmijas ierobežošanas pasākumu ietekmē 2020. gadā produktivitāte bija par 1,3% zemākā līmenī nekā pirms gada (vidēji ES – kritums par 4,6%). IKP uz vienu nodarbināto Latvijas tautsaimniecībā kopumā 2020. gadā sasniedza 52% (gandrīz 72% pēc PPS) no vidējā ES līmeņa, un produktivitātes plaisa kopš 2015. gada ir samazinājusies par 7 procentpunktiem.

Ilgtermiņa skatījumā produktivitātes pieauguma tempiem Latvijā ir tendence sarukt. Straujāks pieaugums bija vērojams līdz 2008. gadam, it īpaši pēc Latvijas pievienošanās ES, kas kļuva par nozīmīgu stimulu ārvalstu investīciju ieplūdei. Šajā periodā paātrinājās produktivitātes konverģences process.

6.28. attēls

Globālā finanšu krīze ietekmēja ne tikai ekonomisko aktivitāšu samazinājumu, bet arī produktivitātes dinamiku. Ekonomikas recesijas pirmajos gados (2008.-2009.) produktivitāte samazinājās par gandrīz 3%, kas salīdzinājumā ar IKP apjoma kritumu (par 17,4%) bija visai nenozīmīgi, galvenokārt spēcīgas korekcijas darba tirgū dēļ.

Lai gan krīzes ietekme nav bijusi ilgstoša un kopš 2010. gada ir atsākusies produktivitātes pozitīva dinamika, tomēr tā ir gandrīz uz pusi lēnāka nekā vidēji 1996.-2007. gadā. Lielākais devums tautsaimniecības kopējās produktivitātes palielināšanā pēdējos piecos gados pirms Covid-19 pandēmijas izraisītās krīzes bija transporta un uzglabāšanas nozarei, apstrādes rūpniecībai un tirdzniecībai. Arī citās nozarēs dinamika bija pozitīva, izņemot finanšu starpniecību, kurā darba ražīgums 2019. gadā bija par gandrīz 18% zemākā līmenī nekā 2014. gadā.

2020. gadā Covid-19 pandēmija ir globālā mērogā spēcīgi un paliekoši ietekmējusi sociālekonomisko situāciju. Tāpat kā gandrīz visās pasaules valstīs arī Latvijā Covid-19 pandēmijas dēļ ekonomika 2020. gadā ir nonākusi recesijā, un ir būtiski ietekmēts darba tirgus. Tomēr tā ietekme uz produktivitāti ir neskaidra. Rēķinot pēc nodarbināto skaita, tā ir samazinājusies par 1,3%. Savukārt, rēķinot pēc nostrādāto stundu skaita, produktivitāte ir augusi par 2,1%, kas ir nedaudz zemāks rādītājs par pēdējās desmitgades tendenci. Produktivitātes rādītāju atšķirīgās svārstības lielā mērā ietekmēja valsts atbalsts darba vietu saglabāšanai, galvenokārt saīsināta darba laika shēmu veidā, kas sekmēja nostrādāto stundu samazināšanu, nevis ietekmēja nodarbinātības līmeni.

2020. gadā produktivitāte pakalpojumu nozarēs samazinājās par 2,8%, ko galvenokārt noteica izlaides kritums tirdzniecības, izmitināšanas un transporta pakalpojumu nozarēs. Šo nozaru negatīvo ietekmi uz produktivitātes dinamiku daļēji kompensēja produktivitātes kāpums apstrādes rūpniecībā un lauksaimniecībā.

2021. gada deviņos mēnešos Latvijas tautsaimniecībā kopumā produktivitāte (uz vienu nodarbināto) bija par 6,9% augstākā līmenī nekā pirms gada. Lielākais devums produktivitātes kāpumā bija tirdzniecības un sabiedrisko pakalpojumu nozarēm.

Augstas nenoteiktības apstākļos ir grūti pilnībā novērtēt Covid-19 pandēmijas ietekmi uz produktivitātes turpmāko dinamiku. Īstermiņā produktivitātes svārstības nosaka korekcijas produktu, darba un kapitāla tirgos, uzņēmējiem reaģējot uz pandēmijas apkarotā un ekonomikas stabilizācijas pasākumiem. Savukārt Covid-19 pandēmijas ietekme uz produktivitātes ilgtermiņa tendencēm lielā mērā noteiks biznesa modeļu un patērētāju uzvedības maiņu. Ir skaidrs, ka izmaiņas notiek, piemēram, būtiski palielinās digitalizācijas pakāpe (e-pakalpojumi, attālinātais darbs u.c.), bet vēl joprojām ir liela nenoteiktība par šo izmaiņu noturību un ietekmi uz produktivitātes ilgtermiņa tendencēm. Produktivitātes noturīgi pozitīvo dinamiku lielā mērā noteiks arī strukturālās izmaiņas Latvijas tautsaimniecībā virzībā uz augstākas pievienotās vērtības aktivitātēm un zināšanu ietilpīgām nozarēm.

IZMAKSU UN CENU KONKURĒTSPĒJA

Darbaspēka izmaksas aug straujāk nekā produktivitāte. Pēdējos piecos gados (2016.-2020.) darbaspēka izmaksas pieauga par 41,8% jeb gandrīz trīs reizes straujāk nekā produktivitāte. Tā rezultātā ievērojami palielinājās nominālas darbaspēka vienības izmaksas (ULC)¹ – par 28,8% Tas liecina par Latvijas uzņēmēju augošiem konkurētspējas mazināšanās riskiem.

Statistikas dati liecina, ka ekonomikas izaugsmes gados produktivitātes un darbaspēka izmaksu plaisa palielinās, kamēr recesijā tā kļūst mazāka. Strādājošo darba samaksas pieauguma tempi 2004.-2007. gadā gandrīz piecas reizes pārsniedza produktivitātes dinamikas rādītājus, kas atspoguļojās arī produkcijas vienības darbaspēka izmaksu (ULC) straujā kāpumā. Savukārt globālās finanšu krīzes radītās spēcīgās korekcijas preču un darba tirgos 2009.-2011. gadā mazināja plaisu starp produktivitātes un darbaspēka izmaksu pieaugumu.

Pēc ekonomikas atveseļošanās atjaunojās arī ULC pieaugums. Pēdējos gados pirms Covid-19 pandēmijas bija vērojama nominālā ULC īpaši spēcīga dinamika. 2019. gadā, salīdzinot ar 2015. gadu, ULC palielinājās par 20,5%, ko noteica gandrīz 4 reizes straujāks darbaspēka izmaksu kāpums nekā produktivitātes pieaugums. Darbaspēka izmaksu kāpumu līdz 2019. gadam ietekmēja gan algu konverģences procesi integrētajā ES darba tirgū, gan arī saspīlētāka situācija iekšzemes darba tirgū. Krītošs bezdarba līmenis un augošs brīvo darbavietu skaits liecināja par to, ka palielinās neatbilstība starp darbaspēka pieprasījumu un piedāvājumu Latvijas darba tirgū.

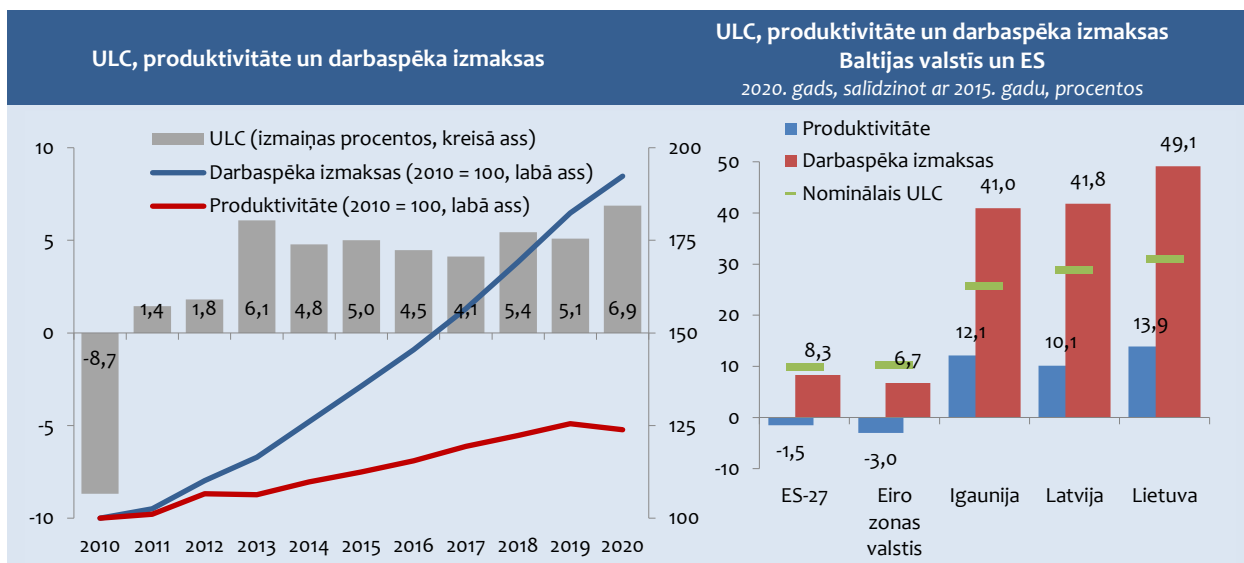
Produkcijas vienības darbaspēka izmaksas turpina pieaugt arī Covid-19 pandēmijas gados. Ekonomisko aktivitāšu samazināšanās ietekmē darbaspēka izmaksas 2020. gadā pieauga lēnāk nekā pirms gada – par 5,3% (2019. gadā – par 7,8%). Neskatoties uz mērenāku darbaspēka izmaksu kāpumu, tas nekompensēja produktivitātes kritumu (par 1,3%), kā rezultātā darbaspēka vienības izmaksas (ULC) palielinājās par 6,9 procentiem.

2021. gada deviņos mēnešos darbaspēka izmaksas turpināja pieaugt un bija par 11% augstākā līmenī nekā pirms gada. Tomēr spiediens uz darbaspēka vienības izmaksām bija mērenāks nekā pirms gada, pateicoties produktivitātes pieaugumam

¹ ULC ir attiecība starp darbaspēka izmaksām un produktivitāti. Ja produktivitāte aug straujāk par algām, tad ULC samazinās, kas liecina par to, ka valsts izmaksu konkurētspēja palielinās, un otrādi.

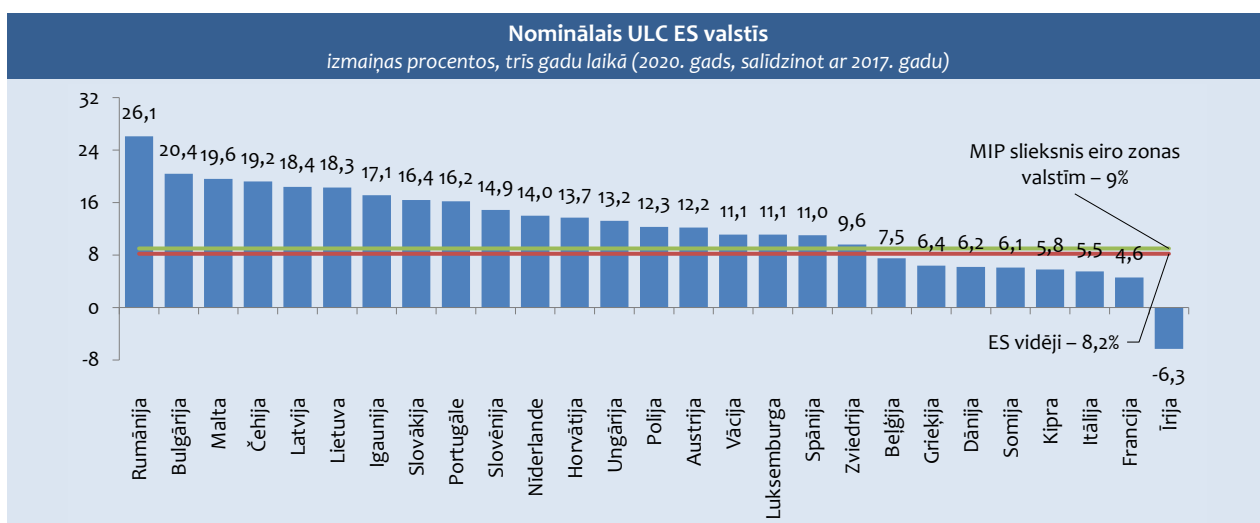
par gandrīz 7%. 2021. gada deviņos mēnešos produkcijas vienības darbaspēka izmaksas bija par 3,8% augstākā līmenī nekā pirms gada.

6.29. attēls

Nominālā ULC straujš pieaugums vērojams visās Baltijas valstīs. Pēdējos trīs gados (2018.-2020.) tas pieauga Latvijā par 18,4%, Igaunijā – par 17,1% un Lietuvā – par 18,3%, kas ir daudz straujāk nekā vidēji ES (4%), un šis rādītājs ir būtiski pārsniedzis ES brīdināšanas mehānisma (MIP) noteikto sliekšni (9%) (detalizētāk skatīt 6.8. nodaļu).

6.30. attēls

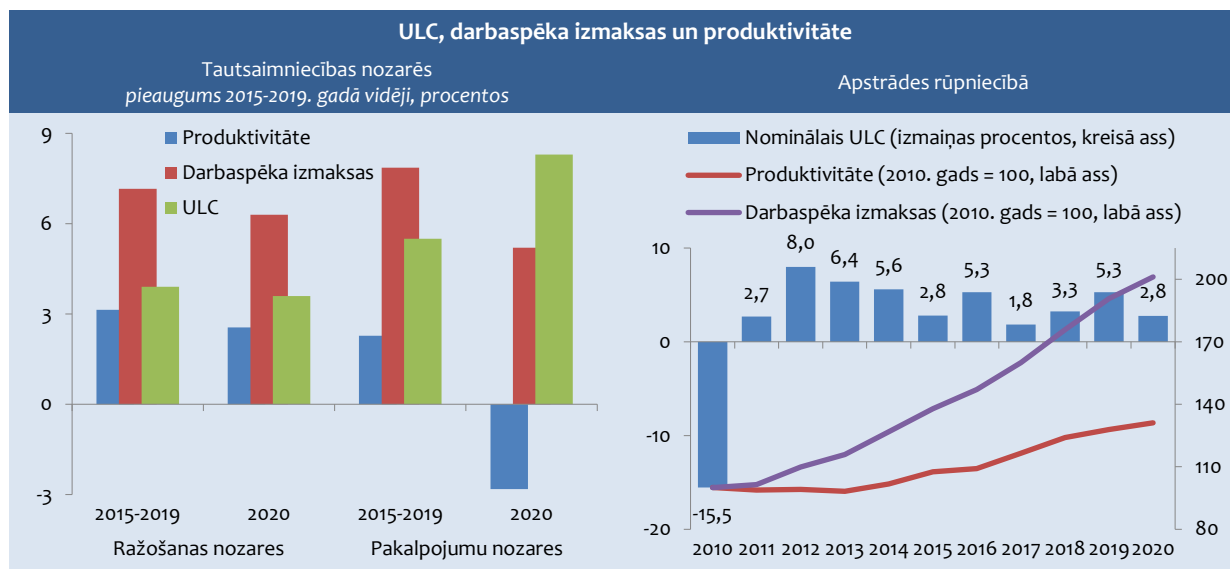

Izmaksu konkurētspējas mazināšanas riski vērojami gan ražošanas, gan pakalpojumu nozarēs. Darbaspēka izmaksu dinamika pēdējos piecos gados (2015.-2019.) pirms Covid-19 pandēmijas abās minētajās nozaru grupās bija ļoti līdzīga – ik gadu vidēji par gandrīz 7,2% un 7,9%, tomēr produktivitāte ražošanas nozarēs pieauga gandrīz pusotras reizes straujāk nekā pakalpojumu nozarēs – attiecīgi par 3,1% un 2,3%. Tāpēc arī nominālais ULC pieaugums ražošanas nozarēs bija mērenāks.

Ar Covid-19 pandēmiju saistītais šoks spēcīgāk ietekmē korekcijas produktu tirgū nekā darba tirgū. 2020. gadā darbaspēka izmaksas gan ražošanas, gan pakalpojumu nozarēs turpināja pieaugt, – attiecīgi par 6,3% un 5,2%. Neskatoties uz to, ka produktivitāte preču ražošanas nozarēs pieauga par 2,6%, tas nespēja nosēgt darbaspēka izmaksu kāpumu, un ULC palielinājās par 3,6%. Pakalpojumu nozarēs produktivitāte bija par 2,8% zemākā līmenī nekā pirms gada, palielinot nominālo ULC par 8,3 procentiem.

Lielākais nominālā ULC kāpums 2020. gadā bija finanšu pakalpojumos, kā arī enerģētikā un ūdens apgādes un komunālajā saimniecībā, ko noteica ne tikai darbaspēka izmaksu pieaugums, bet arī produktivitātes samazinājums. Liels nominālā ULC pieaugums bija arī izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumos, kā arī informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarē.

6.31. attēls

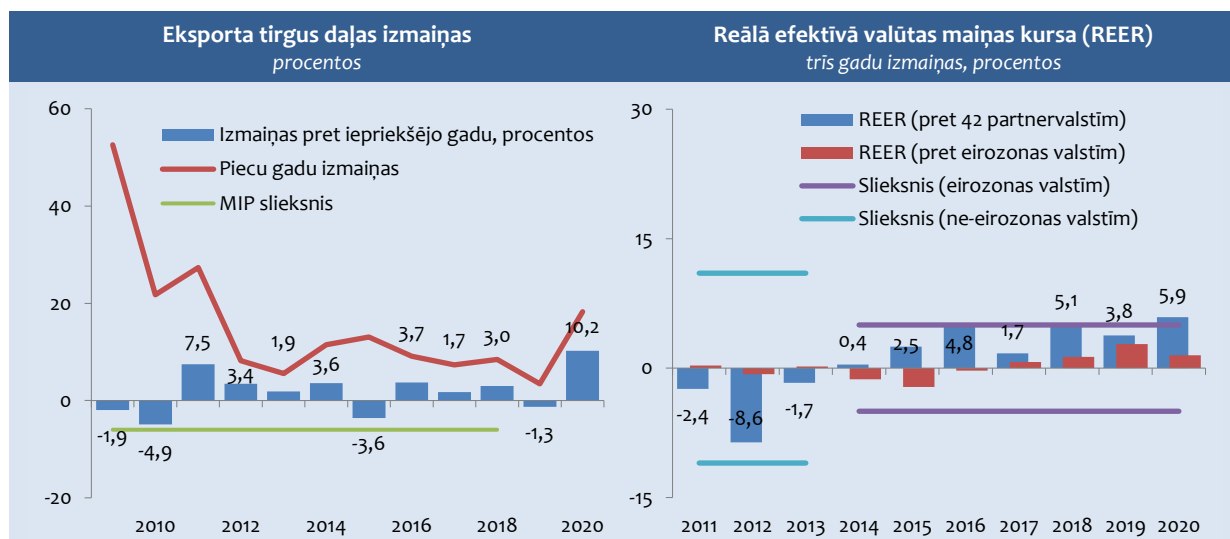

ULC dinamika gandrīz visās tautsaimniecības nozarēs turpināja palielināties arī 2021. gadā. Tuvākajā nākotnē produktivitātes un darbaspēka izmaksu izmaiņas lielā mērā noteiks Covid-19 pandēmijas apkarošanas un ekonomisko aktivitāšu veicināšanas pasākumi.

Apstrādes rūpniecībā produktivitātes un darbaspēka izmaksu pieauguma tempu plaša ir nedaudz mērenāka nekā vidēji tautsaimniecībā. Tomēr nominālā ULC ikgadējās izmaiņas ir visai svārstīgas, ko lielā mērā ietekmē preču tirgus konjunktūras faktori, kamēr darbaspēka izmaksām ir noturīga augšup vērsta dinamika. Pēdējo gadu laikā (2015.-2019.) pirms Covid-19 pandēmijas darbaspēka izmaksas apstrādes rūpniecībā aug divreiz straujāk nekā produktivitāte.

2020. gadā gan produktivitāte, gan darbaspēka izmaksas pieauga, – attiecīgi par 2,6% un 5,4%, palielinot produkcijas vienības nominālās darbaspēka izmaksas par 2,8%. Tas liecina, ka Covid-19 pandēmijas ierobežojošo pasākumu ietekmē nodarbināto skaita izmaiņas bija spēcīgākas nekā ražošanas apjomu samazinājums, bet darbaspēka izmaksas apstrādes rūpniecības nozares uzņēmumos turpināja pieaugt.

6.32. attēls

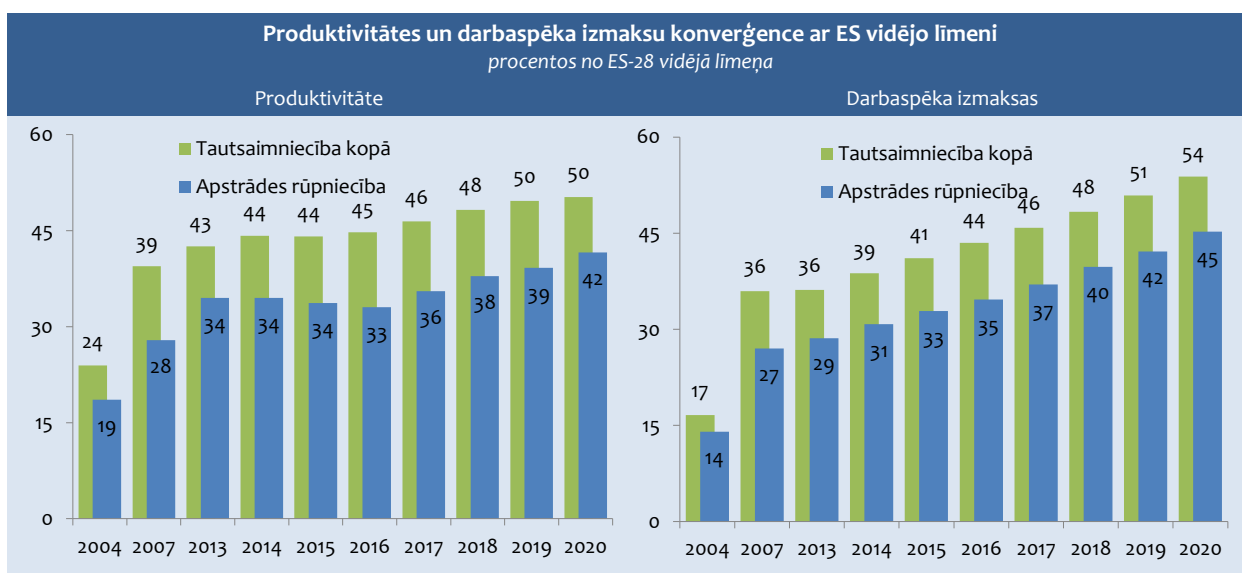
2021. gadā produktivitātes un darbaspēka izmaksām apstrādes rūpniecībā saglabājās pozitīva dinamika. Šī gada deviņos mēnešos salīdzinājumā ar iepriekšējā gada deviņiem mēnešiem produktivitāte nozarē pieauga par 4%, bet darbaspēka izmaksas – par 7,5%. Palielinoties produktivitātes un darbaspēka izmaksu pieauguma tempu plaisai, straujāk pieaug arī nominālais ULC – par 3,3%, tuvinoties tendencēm pirms pandēmijas izraisītās krīzes.

Darbaspēka izmaksu dinamika Latvijas apstrādes rūpniecībā būtiski pārsniedz ES vidējos darbaspēka izmaksu un nominālā ULC pieauguma tempus. Ņemot vērā to, ka ES valstis ir mūsu galvenie tirdzniecības partneri, šādas tendences mazina Latvijas ražotāju konkurētspēju izmaksu jomā.

Neskatoties uz izmaksu konkurētspējas rādītāju negatīvo tendenci, Latvijas eksporta tirgus daļas ilgtermiņa dinamika uzlabojas. Vidēji piecos pēdējos gados (2016.-2020.) Latvijas eksporta daļa pasaules tirgos pieauga par 17,8%, ko lielā mērā ietekmēja 2020. gada pozitīvās izmaiņas. Lai arī 2019. gadā Latvijas pakalpojumu eksporta tirgus daļa pasaules tirgos samazinājās par 1,3%, 2020. gadā tā pieauga par 10,2%, ko noteica preču eksporta tirgus daļas būtisks kāpums par 15,7%. Arī Igaunijā un Lietuvā preču un pakalpojumu eksporta tirgus daļa 2020. gadā palielinājās attiecīgi par 5,6% un 9,4 procentiem.

Reālais efektīvais valūtas maiņas kurss (REER) pieaug. Uz patēriņa cenu indeksa (PCI) balstīts REER pret 42 tirdzniecības partnervalstīm pēdējos trīs gados (2017.-2020.) pieaug par 6,9%, kas ir lielāks par MIP noteikto sliekšni. Tomēr jāatzīmē, ka eksporta daļas kāpums vienlaikus ar darbaspēka izmaksu straujo pieaugumu nozīmē, ka algu kāpums tikai daļēji tiek kompensēts cenās.

6.33. attēls

Ilgtermiņā darbaspēka izmaksu pieaugums, kas netiks kompensēts ar atbilstošu produktivitātes kāpumu, var negatīvi ietekmēt uzņēmumu peļņas daļu, ko uzņēmēji būs spiesti koriģēt, lai saglabātu cenu konkurētspēju ārējos tirgos.

Darbaspēka izmaksas Latvijā ir vienas no zemākajām ES dalībvalstīs. 2020. gadā darbaspēka izmaksas uz vienu nodarbināto tautsaimniecībā kopumā Latvijā bija gandrīz 54% no ES vidējā līmeņa, tai skaitā apstrādes rūpniecībā – 45%. Salīdzinot ar 2015. gadu, 2020. gadā darbaspēka izmaksu plaisa ir samazinājusies par 12 procentpunktiem, savukārt pēc produktivitātes rādītāja tautsaimniecībā kopumā tā samazinājās par 6,2 procentpunktiem, bet apstrādes rūpniecībā – par 8 procentpunktiem. Tas nozīmē, ka algu konverģences process ir straujāks nekā produktivitātes konverģence.

Produktivitātes palielināšana ir galvenais konkurētspēju noteicošais faktors. Lai arī Latvijas eksporta daļa pasaules tirgos pieaug, tomēr konkurētspējas mazināšanas riski joprojām ir ļoti augsti. Covid-19 pandēmijas izraisītās krīzes rezultātā ir palielinājusies plaisa starp produktivitātes un darbaspēka izmaksām. 2021. gada dati liecina, ka, atjaunojoties ekonomiskām aktivitātēm, darbaspēka izmaksu dinamika kļūst straujāka nekā produktivitātes dinamika, arvien vairāk paaugstinot izmaksu konkurētspējas mazināšanas riskus. Tāpēc Latvijas konkurētspējas stiprināšanu lielā mērā noteiks spēja mazināt produktivitātes plaisu.

6.8. BRĪDINĀŠANAS MEHĀNISMS

Atbilstoši 2011. gadā pieņemtajiem ekonomiskās un fiskālās politikas uzraudzības noteikumiem ES līdzās pārmērīgā budžeta deficīta procedūrai tika izveidota arī **makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanas procedūra** (MNNP). Procedūras mērķis ir identificēt nelīdzsvarotību, kas kavē dalībvalstu ekonomikas vienmērīgu attīstību, un ierosināt atbilstošu politisko reakciju. MNNP ieviešana ir iekļauta ekonomikas politikas koordinēšanas Eiropas semestrī (skatīt 8.1. nodaļu), lai nodrošinātu saskaņotību ar analizēm un ieteikumiem, kas sniegti saskaņā ar citiem ekonomikas uzraudzības instrumentiem.

2021. gada 24. novembrī Eiropas Komisija publicēja 2022. gada **Brīdināšanas mehānisma ziņojumu**¹ (BMZ), kurā norādīts, ka Latvijā nav konstatēta makroekonomikas nelīdzsvarotība, lai gan divi rādītāji – reālā efektīvā valūtas kursa (REVK) izmaiņas un nominālo darbaspēka vienības izmaksu (NDVI) indekss pārsniedz noteiktās robežvērtības jeb sliekšņus (skatīt 6.5. tabulu).

6.5. tabula

Makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanas procedūras rādītāju saraksts Latvijai									
	Robežvērtības	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ārējā nelīdzsvarotība un konkurētspēja									
Tekošā konta bilance (% no IKP, 3 gadu vidējais)	-4%/6%	-3,3	-2,7	-1,7	-0,2	0,7	0,9	0,1	0,7
Neto starptautisko ieguldījumu pozīcija (% no IKP)	-35%	-67,9	-64,1	-60,1	-54,2	-51,4	-45,2	-40,1	-34,7
Reālais efektīvais valūtas kurss – 42 tirdzniecības partneri, SPCI deflators (% izmaiņas 3 gadu laikā)	±5%* & ±11%	-1,7	0,4	2,5	4,8	1,7	5,1	3,8	5,9
Eksporta tirgus daļa – % no pasaules eksporta (% izmaiņas 5 gadu laikā)	-6%	5,6	11,5	13,0	9,1	7,3	8,5	3,4	18,2
Nominālās darbaspēka vienības izmaksu indekss (% izmaiņas 3 gadu laikā)	9%* & 12%	9,6	13,2	16,7	14,9	14,2	14,7	15,4	18,4
Iekšējās nesabalansētības									
Mājokļu cenu deflācija (% izmaiņas gadā)	6%	6,4	4,7	-2,8	7,2	5,3	6,3	5,8	2,7
Privātā sektora kredītplūsma (izteikta % no IKP, konsolidēta)	14%	-0,6	-4,6	-0,8	2,5	2,7	-0,2	1,1	-1,8
Privātā sektora parāds (izteikts % no IKP, konsolidēts)	133%	90,7	82,2	78,3	78,3	75,6	69,7	66,2	66,5
Vispārējās valdības parāds (izteikts % no IKP)	60%	40,4	41,6	37,1	40,4	39,0	37,1	36,7	43,2
Bezdarba līmenis (3 gadu vidējais rādītājs)	10%	14,4	12,6	10,9	10,1	9,4	8,6	7,5	7,3
Finanšu sektora saistības kopā (% izmaiņas gadā)	16,5%	5,7	10,9	13,3	4,7	6,2	-3,5	4,6	10,8
Jauni nodarbinātības rādītāji									
Ekonomiski aktīva darbaspēka līmenis – % no visiem iedzīvotājiem, kuru vecums ir no 15 līdz 64 gadiem (% izmaiņas 3 gadu laikā)	-0,2 procentpunkti	1,0	1,8	1,3	2,3	2,4	2,0	1,0	1,2
Ilgtermiņa bezdarba līmenis – % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem (% izmaiņas 3 gadu laikā)	0,5 procentpunkti	-3,1	-4,2	-3,3	-1,7	-1,3	-1,4	-1,6	-1,1
Jauniešu bezdarba līmenis – % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem (% izmaiņas 3 gadu laikā)	2 procentpunkti	-13,0	-11,4	-12,2	-5,9	-2,6	-4,1	-4,9	-2,1
* – euro zonas valstīm. Piezīme: izceltie skaitļi pārsniedz brīdināšanas mehānismā noteiktās robežvērtības jeb sliekšņus. Avots: MNNP procedūras rādītāji, Eurostat									

BMZ ir atzīmēts, ka pēc Latvijas IKP samazinājuma 2020. gadā par 3,6% 2021. gadā tiek prognozēts IKP pieaugums par 4,7%, bet 2022. gadā – par 5% un nominālais IKP līmenis 2022. gadā būs par 12,9% lielāks nekā 2019. gadā.

Tekošais konts 2020. gadā bija ar pārpalikumu 2,9% apmērā no IKP, kas uzlaboja neto starptautisko ieguldījumu pozīciju (NSIP) līdz -34,7% no IKP. Latvijas negatīvo NSIP galvenokārt veido valsts parāds un ĀTI, kas rada zemu risku pēkšņai kapitāla aizplūdei vai apkalpošanas izmaksu pieaugumam. Tiek prognozēts, ka 2022. gadā tekošā konta bilance atkal kļūs nedaudz negatīva, taču NSIP turpinās uzlaboties.

¹ https://ec.europa.eu/info/publications/2021-european-semester-alert-mechanism-report_en

2020. gadā pasliktinājās izmaksu konkurētspējas rādītāji. Vienības darbaspēka izmaksu indekss, kas kopš 2014. gada pārsniedz sliekšni, 2020. gadā turpināja palielināties, jo samazinājās darba ražīgums un pieauga darba algas. Algu pieaugumu ietekmēja gan kvalificētu speciālistu trūkums, gan arī ar Covid-19 krīzes ierobežojumiem saistītais darbavietu zudums pārsvarā zemo algu nozarēs. Tiek prognozēts, ka ar Covid-19 krīzi saistītā ietekme uz produktivitāti būs pārejoša, taču demogrāfiskās situācijas ietekmē turpināsies darbaspēka piedāvājuma samazināšanās, kas saglabās spiedienu uz algām. 2020. gadā ievērojami pieauga Latvijas eksporta tirgus daļa. Vienlaikus paaugstinājās un pirmo reizi pārsniedza sliekšni uz saskaņoto patēriņa cenu indeksu (SPCI) balstītā reālā efektīvā valūtas kursa izmaiņas, ko būtiski ietekmēja Krievijas rubļa kursa kritums par aptuveni 20% 2020. gadā.

Reālais mājokļu cenu pieaugums 2020. gadā ievērojami palēninājās pēc vairāku gadu dinamiska cenu pieauguma. Privātā sektora parāda līmenis saglabājās stabils, bet korporatīvajā sektorā kredītēšana bija ierobežota. Finanšu sektors ir stabils un ļoti kapitalizēts, taču rentabilitāte 2020. gadā ievērojami pasliktinājās.

2020. gadā Covid-19 krīzes ietekmē bezdarba līmenis pieauga līdz 8,1%. Arī jauniešu bezdarbs sāka palielināties 2020. gadā un turpināja augt 2021. gadā. Tomēr tiek prognozēts, ka darba tirgus apstākļu pasliktināšanās Covid-19 krīzes ietekmē būs īslaicīga un līdz 2023. gadam bezdarba līmenis atgriezīsies pirmskrīzes līmenī.

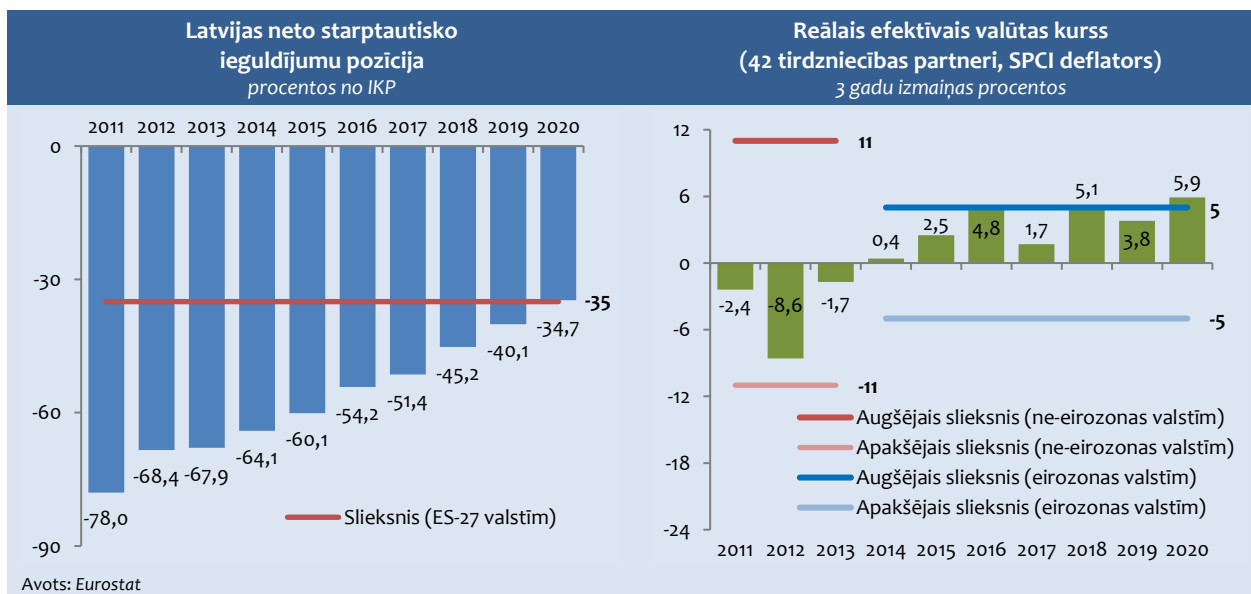
Makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanas procedūras rādītāji (gan pamatsaraksta, gan papildu saraksta) ir izvēlēti tā, lai vislabāk un visātrāk brīdinātu par iespējamām makroekonomikas nelīdzsvarotībām, kā arī palīdzētu raksturot ekonomikā notiekošos procesus.

Ārējo nelīdzsvarotību un konkurētspēju raksturo tekošā konta bilance, neto starptautisko ieguldījumu pozīcija, reālais efektīvais valūtas kurss, eksporta tirgus daļa un nominālās darbaspēka vienības izmaksu indekss.

Latvijas tekošā konta bilances 3 gadu vidējais rādītājs nepārsniedz sliekšņus un kopš 2017. gadā ir pozitīvs. Starp valstīm, kurām tekošā konta bilances 3 gadu vidējais rādītājs 2020. gadā pārsniedza augšējo sliekšni, bija Nīderlande, Dānija, Vācija un Slovēnija, bet apakšējo sliekšni – Rumānija, Īrija un Kipra.

Latvijai neto starptautisko ieguldījumu pozīcija 2020. gadā ir uzlabojusies līdz -34,7% no IKP un vairs nepārsniedz sliekšni (skatīt 6.34. attēlu). Tikmēr 10 no ES-27 valstīm NSIP pārsniedza sliekšni, no kurām četrām tā bija zemāka par -100% no IKP (Griekija, Īrija, Kipra un Portugāle). ĀTI tiek uzskatīts par drošāko no ārvalstu kapitāla piesaistes veidiem, kas ir iekļauti NSIP. 2020. gadā ĀTI sastādīja 34,9% no kopējā piesaistītā ārvalstu kapitāla Latvijā.

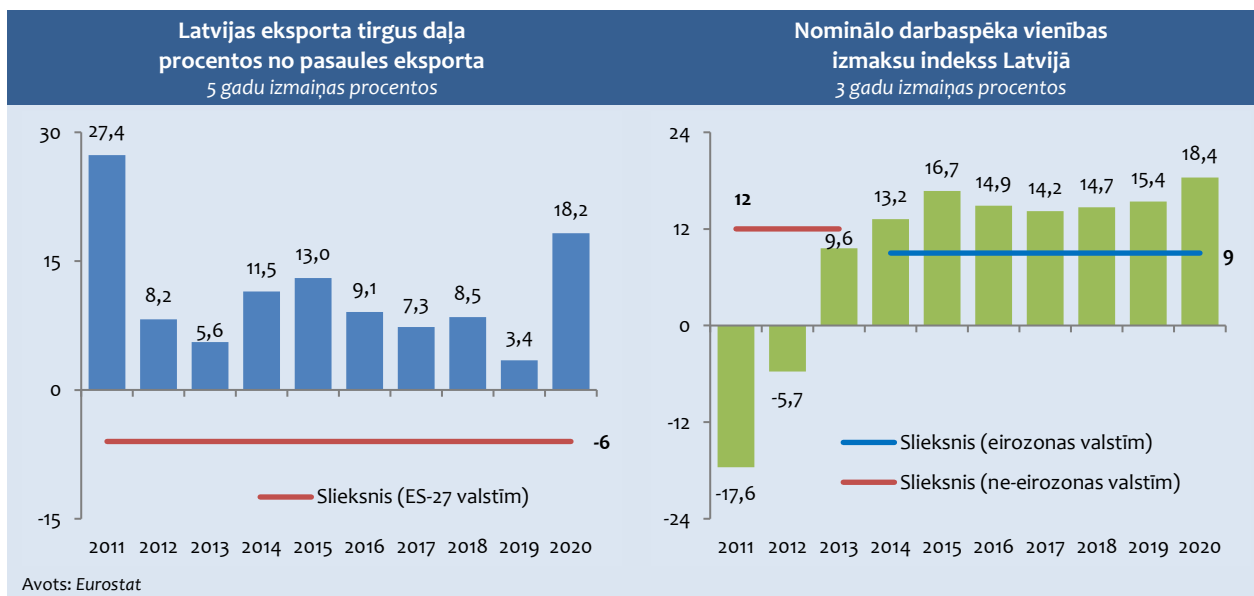
6.34. attēls

Līdz 2020. gadam Latvijai nebija konstatēta reālā efektīvā valūtas kursa 3 gadu izmaiņu sliekšņu pārniegšana ne pirms, ne pēc pievienošanās eiro zonai. Tomēr 2020. gadā tās pārsniedza augšējo sliekšni, kā arī, precizējot iepriekšējo gadu datus, tika konstatēts, ka arī 2018. gadā augšējais sliekšnis bija pārsniegts (skatīt 6.34. attēlu). No ES-27 valstīm 2020. gadā arī Slovākijai, Igaunijai un Lietuvai reālā efektīvā valūtas kursa 3 gadu izmaiņas pārsniedza augšējo sliekšni.

2020. gadā Latvijas eksports uzrādīja labus rezultātus, kas atspoguļojās Latvijas eksporta tirgus daļas pieaugumā procentos no pasaules eksporta. Līdz ar to arī ievērojami uzlabojās eksporta tirgus daļas 5 gadu izmaiņu rādītājs procentos (skatīt 6.35. attēlu). Tikmēr Griekijai, Francijai un Spānijai šis rādītājs bija sliktāks par -6% sliekšni.

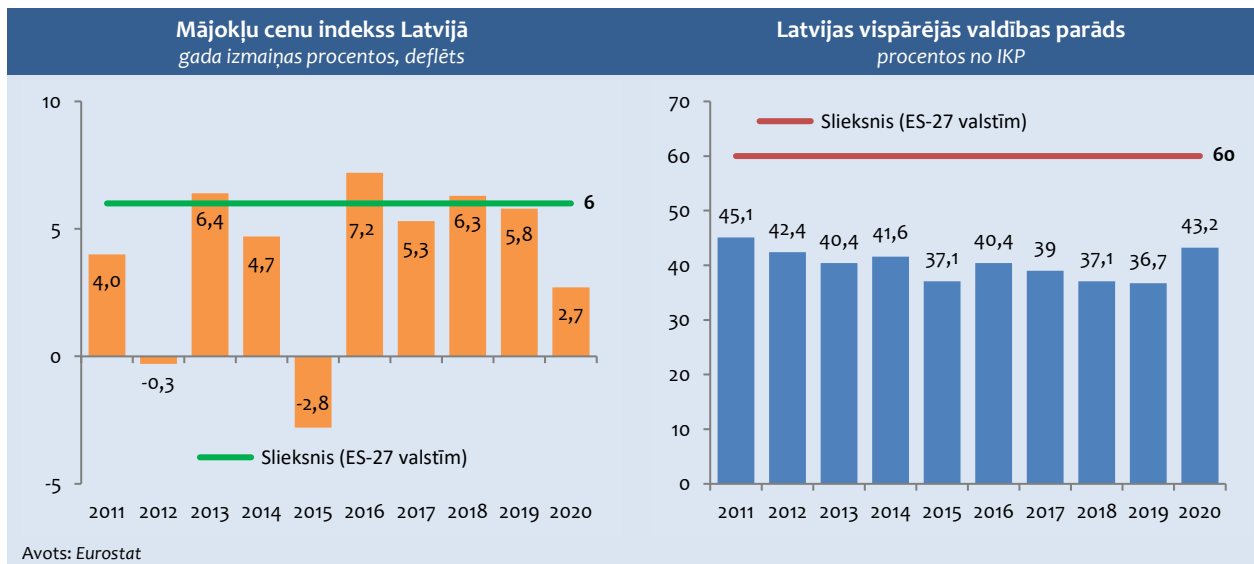
6.35. attēls

Kopš Latvijas pievienošanās eirozonai 2014. gadā nominālo darbaspēka vienības izmaksu indekss pārsniedz sliekšni, kas noteikts eirozonas valstīm (skatīt 6.35. attēlu). 2020. gadā šī rādītāja sliekšni pārsniedza vēl 12 eirozonas un 6 ne-eirozonas ES-27 valstis.

Iekšējo nesabalansētību raksturo mājokļu cenu deflācija, privātā sektora kredītplūsma, privātā sektora parāds, vispārējās valdības parāds, bezdarba līmenis un finanšu sektora saistības kopā.

6.36. attēls

Pēc 2010. gada mājokļu cenu indekss Latvijai pārsniedza sliekšni 2013., 2016. un 2018. gadā (skatīt 6.36. attēlu). No ES-27 valstīm mājokļu cenu indeksa sliekšni 2020. gadā pārsniedza Luksemburga, Portugāle, Horvātija, Slovākija, Vācija, Polija, Igaunija, Lietuva un Austrija.

Latvijas privātā sektora kredītplūsma kopš 2010. gada nepārsniedz sliekšni. 2020. gadā no ES-27 valstīm tikai Luksemburgai šis rādītājs pārsniedza sliekšni.

Privātā sektora parāds Latvijai tikai 2010. gadā pietuvojās sliekšnim. Pēc 2010. gada Latvijas privātā sektora parāds turpina samazināties. 2020. gadā no ES-27 valstīm pavisam 12 valstīm šis rādītājs pārsniedza sliekšni.

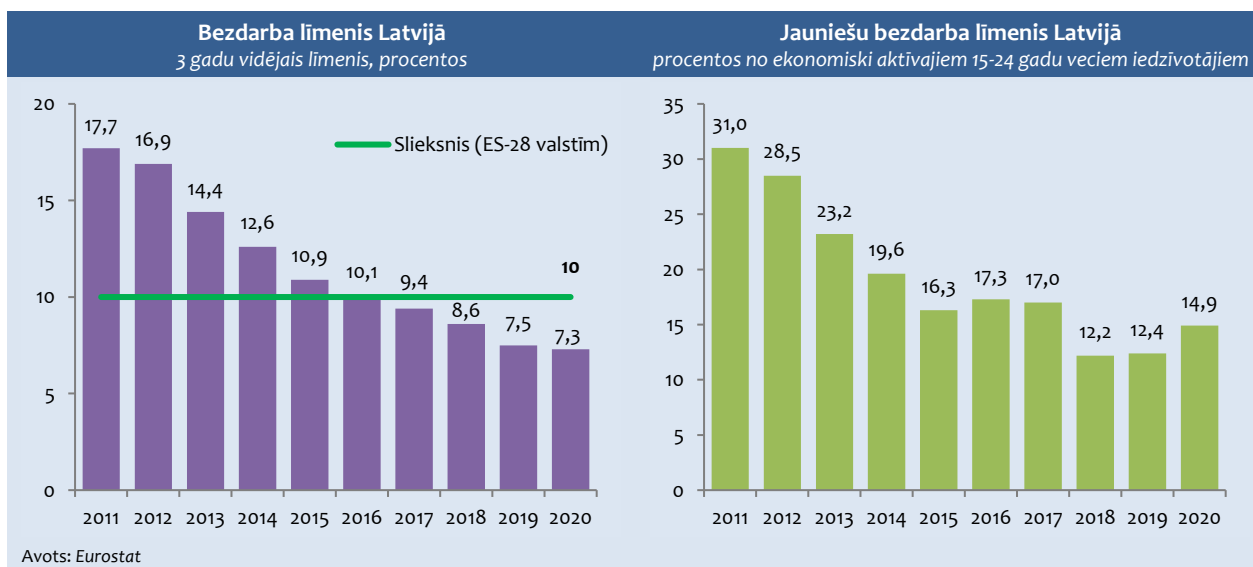
Latvijas vispārējās valdības parāds visaugstāko līmeni (47,3% no IKP) sasniedza 2010. gadā, taču nepārsniedza sliekšni. Pēc tam valdības parāds ar nelielām svārstībām ir samazinājies līdz 36,9% 2019. gadā, bet 2020. gadā tas atkal palielinājās (skatīt 6.36. attēlu). 2020. gadā no ES-27 valstīm pavisam 13 valstīm šis rādītājs pārsniedza sliekšni.

Kopējo finanšu sektora saistību pieaugums Latvijai nekad nav pārsniedzis noteikto 16,5% sliekšni. No ES-27 valstīm kopējo finanšu sektora saistību pieauguma sliekšni 2020. gadā pārsniedza Ungārija, Lietuva, Grieķija un Igaunija.

MNNP rādītāju sarakstā ir iekļauti tādi **nodarbinātību** raksturojošie rādītāji kā ekonomiski aktīvā darbaspēka līmeņa izmaiņas, ilgstošā bezdarba līmeņa izmaiņas un jauniešu bezdarba līmeņa izmaiņas. Jauniešu bezdarbu raksturo arī papildrādītājs – jauniešu skaits, kuri nestrādāja, nemācījās vai negāja praksē.

Trīs gadu vidējais bezdarba līmenis Latvijā no 2010. gada līdz 2016. gadam pārsniedza 10% sliekšni. Visaugstāko vērtību tas sasniedza 2011. gadā, bet pēc tam samazinājās. 2020. gadā tas bija 7,3% (skatīt 6.37. attēlu). 2020. gadā no ES-27 valstīm 3 gadu vidējais bezdarba līmenis 10% sliekšni pārsniedza tikai Grieķijai un Spānijai.

6.37. attēls

Bezdarba 3 gadu vidējais līmenis Latvijā visaugstāko rādītāju sasniedza 2011. gadā un pēc tam tas tikai samazinājās un kopš 2017. gada šis rādītājs vairs nepārsniedz sliekšni (skatīt 6.37. attēlu). Līdzīgas tendences ir ilgstošā bezdarba 3 gadu vidējā līmeņa rādītājam un jauniešu bezdarba 3 gadu vidējam rādītājam. Tomēr, aplūkojot ikgadējās izmaiņas, ir redzams, ka jauniešu bezdarbs sākotnēji samazinājās diezgan strauji, taču pēc 2015. gada ir bijuši gadi, kad jauniešu bezdarbs atkal pieauga (skatīt 6.37. attēlu). Pēc 2012. gada ilgstošā bezdarba un jauniešu bezdarba rādītāji vairs nepārsniedza sliekšņus. 2020. gadā ilgstošais bezdarbs bija 2,2% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, jauniešu bezdarbs – 14,9% no ekonomiski aktīvajiem jauniešiem vecumā 15-24 gadi, bet 7,1% jauniešu no visiem jauniešiem vecumā no 15 līdz 24 gadiem nestrādāja, nemācījās vai negāja praksē.

2020. gadā nevienai no ES-27 valstīm 3 gadu izmaiņas procentpunktos ilgstošā bezdarba līmenim nav pārsniegušas sliekšni, bet 3 gadu izmaiņu procentpunktos jauniešu bezdarbam sliekšni ir pārsniegušas Luksemburga, Lietuva, Zviedrija, Igaunija, Slovēnija un Ungārija.

Trīs gadu izmaiņas procentpunktos ekonomiski aktīvā darbaspēka līmenim Latvijai 2011. gadā pārsniedza sliekšni, bet pēc tam uzrādīja pieaugumu un sliekšni vairs nepārsniedza. 2020. gadā no ES-27 valstīm šis rādītājs ir pārsniedzis sliekšni Portugālei, Francijai, Īrijai, Grieķijai, Itālijai un Spānijai.

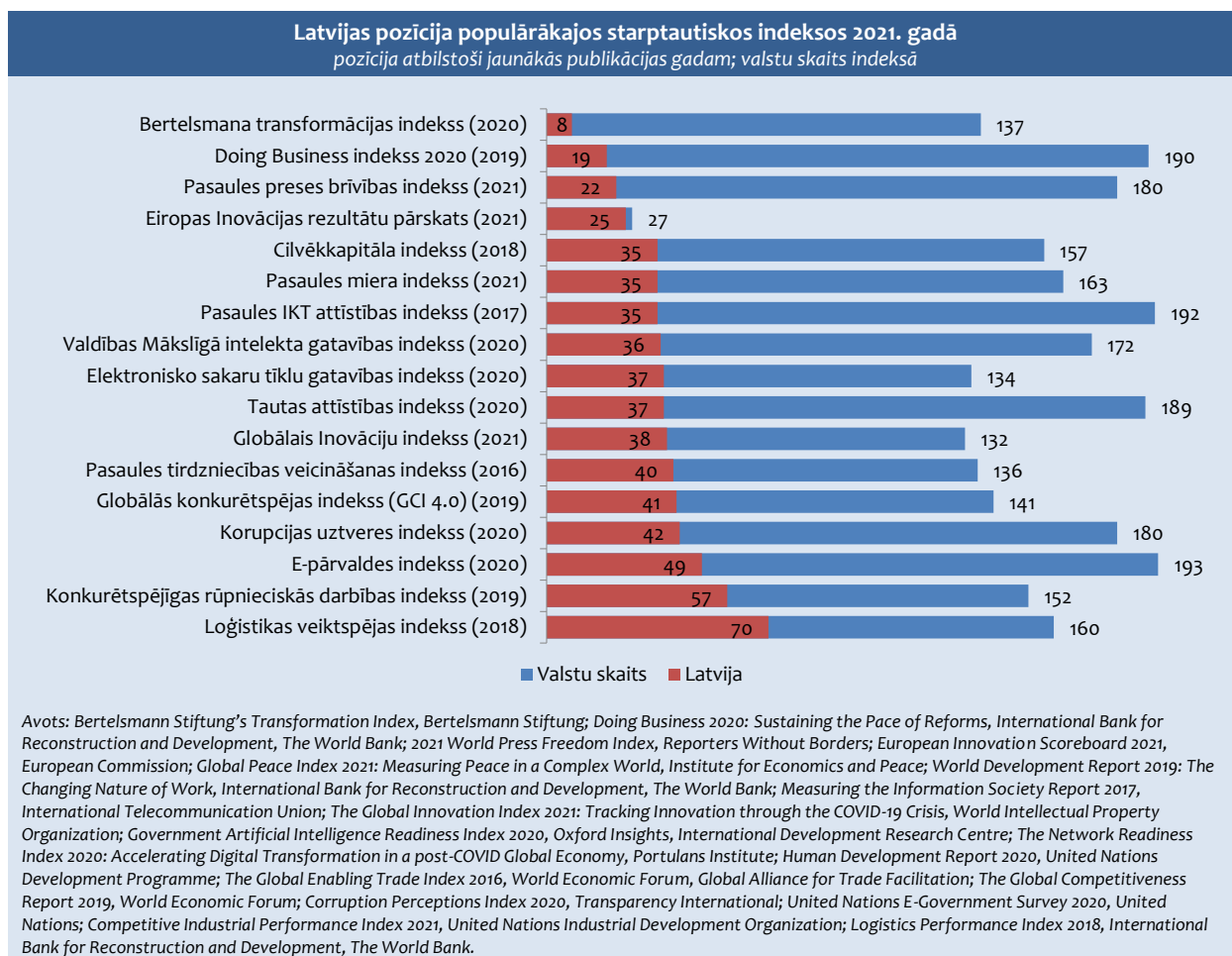
6.9. LATVIJA STARPTAUTISKAJOS REITINGOS

INDEKSI

Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO), Pasaules Bankas grupas, Pasaules Ekonomikas foruma un citu organizāciju veidotie indeksi raksturo Latviju kā valsti, kas savas konkurētspējas uzlabošanā veic daudz reformu, uzlabojot uzņēmējdarbības vidi, cilvēkresursus, IKT infrastruktūru, e-pārvaldi u.c. jomas, vienlaicīgi nodrošinot arī brīvu presi un neapdraudot militāri citas pasaules valstis.

Indeksi sakārtoti, sākot no augstākās sasniegtās vietas (skatīt 6.38. attēlu), bet to apraksti ir sakārtoti pa galvenajām tematiskajām grupām. Daudzi indeksi tiek izdoti reizi 2 gados, bet citu sagatavošanu ir aizkavējusi Covid-19 pandēmija.

6.38. attēls

Visaptverošie indeksi

Pasaules ekonomikas foruma ziņojumā **Globālās konkurētspējas indeksā (GCI 4.0)** 2019. gadam Latvija ierindojās 41. vietā starp 141 pasaules valsti (Igaunija – 31. vietā, Lietuva – 39. vietā). Reitingu veido 12 pīlāri, kas raksturo uzņēmējdarbības vidi, cilvēkkapitālu, tirgus (produktu, darba, finanšu) un inovāciju ekosistēmu. Ņemot vērā pieaugušo digitalizācijas ietekmi uz konkurētspējas attīstību, GCI reitinga metodoloģija tika mainīta un reitings nosaukts par GCI 4.0. 2020. gadā indeksa sagatavošana tika izlaista, jo datu vākšanu apgrūtināja Covid-19 pandēmija, tādēļ tika izdots speciālizlaidums, kas bija vēlīts 37 valstu spējai pārvarēt Covid-19 krīzi. Latvija nebija iekļauta šo valstu sarakstā.

2020. gada ANO Attīstības programmas veidotajā **Tautas attīstības indeksā**, kas balstīts uz 2019. gada datiem un ietver dzīves ilguma, lasītprasmes, izglītības līmeņa, IKP uz 1 iedzīvotāju u.c. rādītājus, Latvija ieņēma 37. vietu (Igaunijai – 29. vieta, Lietuvai – 34. vieta) starp 189 valstīm, uzlabojot savu vietu par 2 pozīcijām, salīdzinot ar 2019. gada vietu.

Institucionālo vidi raksturojošie indeksi

Bertelsmana fonda (*Bertelsmann Stiftung*) veidotajā **Transformāciju indeksā 2020**, kas vērtē demokrātijas, tirgus ekonomikas un politiskās pārvaldības kvalitāti 137 pasaules valstīs, Latvija ir ierindota 8. vietā (Igaunija – 2. vietā, Lietuva – 4. vietā) tāpat kā 2018. gada indeksā.

Starptautiskās pretkorupcijas organizācijas *Transparency International* veidotajā **Korupcijas uztveres indeksā 2020** Latvija ieņēma 42. vietu (Igaunija – 17. vietu, Lietuva – 35. vietu) starp 180 pasaules valstīm, uzlabojot savu vietu par 2 pozīcijām, salīdzinot ar 2019. gada vietu.

2021. gada Starptautiskās preses un vārda brīvības organizācijas „Reportieri bez robežām” veidotajā **Pasaules preses brīvības indeksā 2021** Latvija ieņēma 22. vietu (Igaunija – 15. vietā, Lietuva – 28. vietā) starp 180 pasaules valstīm tāpat kā 2020. gada indeksā.

2021. gada Ekonomikas un miera institūta veidotajā **Pasaules miera indeksā 2021** Latvija ieņēma 35. vietu (Igaunija – 30. vietā, Lietuva – 37. vietā) starp 163 valstīm, pasliktinot savu vietu par 1 pozīciju, salīdzinot ar 2020. gada vietu.

IKT attīstību raksturojošie indeksi

Starptautiskās telekomunikāciju savienības veidotajā **Pasaules IKT attīstības indeksā 2017**, kas sniedz visaptverošu IKT tirgus stāvokļa novērtējumu, ieskaitot infrastruktūras attīstību (mobilo un fiksēto) un valdības politiku, Latvija ir ierindojusies 35. vietā (Igaunija – 17. vietā, Lietuva – 41. vietā) starp 192 pasaules valstīm. Jaunākajās publikācijās indekss vairs netiek noteikts.

2020. gada ANO Ekonomisko un sociālo lietu departamenta veidotajā **E-pārvaldes indeksā 2020**, kas analizē e-pārvaldes izmantošanas progresu, Latvija ir ierindojusies 49. vietā (Igaunija – 3. vietā, Lietuva – 20. vietā) starp 193 pasaules valstīm, uzlabojot savu vietu par 8 pozīcijām salīdzinājumā ar 2018. gada vietu.

2020. gada *Oxford Insights* un Starptautiskā attīstības pētījumu centra veidotajā **Valdības Mākslīgā intelekta gatavības indeksā 2020** Latvija ieņēma 36. vietu (Igaunija – 17. vietu, Lietuva – 26. vietu) starp 172 valstīm, pasliktinot savu vietu par 3 pozīcijām, salīdzinot ar 2019. gada vietu.

2020. gada *Portulans Institute* veidotajā **Elektronisko sakaru tīklu gatavības indeksā 2020**, kas analizē digitālo transformāciju pēc 4 pilāriem (tehnoloģiju attīstības, cilvēkkapitāla, pārvaldības un ekonomiskās un sociālās ietekmes) Latvija ieņēma 37. vietu (Igaunija – 23. vietu, Lietuva – 29. vietu) starp 134 valstīm, uzlabojot savu vietu par 2 pozīcijām salīdzinājumā ar 2019. gada vietu.

2021. gada Eiropas Komisijas veidotajā **Digitālās ekonomikas un sabiedrības indeksā (DESI) 2021** Latvija ir ierindojusies 17. vietā (Igaunija – 7. vietā, Lietuva – 14. vietā) starp ES-27 valstīm. Kopš 2021. gada DESI indekss ir strukturēts 4 galvenajās jomās: 1) cilvēkkapitāls, ko raksturo digitālo un programmatūras prasmju līmeņi un IKT speciālistu skaits; 2) savienojamība, ko raksturo dažādas ātrdarbības un pieejas tīklu izplatība un izmantošana; 3) digitālo tehnoloģiju integrācija, ko raksturo uzņēmumu spēja izmantot tādas digitālās tehnoloģijas kā mākoņpakalpojumi, lielle dati, mākslīgais intelekts, kā arī e-komercijas izplatība; 4) digitālie publiskie pakalpojumi, ko raksturo digitālo publisko pakalpojumu un atvērto datu izmantošana. Baltijas valstu sniegums DESI indeksā pa jomām ir atšķirīgs (skatīt 6.6. tabulu).

6.6. tabula

Baltijas valstu sniegums 2021. gada Digitālās ekonomikas un sabiedrības indeksā*

	1. Cilvēkkapitāls		2. Savienojamība		3. Digitālo tehnoloģiju integrācija		4. Digitālie publiskie pakalpojumi		DESI indekss kopā	
	Vieta	Rezultāts	Vieta	Rezultāts	Vieta	Rezultāts	Vieta	Rezultāts	Vieta	Rezultāts
ES-27	-	41,7	-	50,2	-	37,6	-	68,1	-	50,7
Igaunija	5	57,9	18	46,6	9	41,5	1	91,8	7	59,4
Latvija	20	41,1	14	50,4	23	26,8	10	79,6	17	49,5
Lietuva	17	46,1	25	41,7	12	41,2	12	78,0	14	51,8

* rezultāti pārrēķināti skalā no 0-100, kur 100 ir labākais rezultāts
Avots: European Commission, Digital Economy and Society Index (DESI) 2021

Uzņēmējdarbības vidi raksturojošie indeksi

2019. gada Pasaules Bankas grupas pētījumā *Doing Business 2020*, kas salīdzināja 190 valstu uzņēmējdarbības vidi, Latvija ierindojās 19. vietā (Igaunija – 18. vieta, Lietuva – 11. vietā). Tas bija augsts vērtējums, jo starp ES valstīm Latvija bija 4. vietā. Diemžēl indeksa izdošana ir pārtraukta pavisam, jo datu integritātes auditā tika konstatēts, ka daudzas valstis bija sniegušas nepatiesu informāciju.

ANO Rūpniecības attīstības organizācijas veidotajā **Konkurētspējīgas rūpnieciskās darbības indeksā 2021**, kas balstās 2019. gada datos un analizē valstu rūpniecības uzņēmumu spēju ražot un eksportēt konkurētspējīgi un strukturāli tos pārveidot, Latvija ir ierindojusies 57. vietā (Igaunija – 49. vietā, Lietuva – 49. vietā) starp 152 pasaules valstīm.

Pasaules Ekonomikas foruma un Pasaules Tirdzniecības atvieglošanas alianses veidotajā **Pasaules tirdzniecības veicināšanas indeksā 2016**, kurā izvērtēta valstu spēja veicināt preču plūsmu pāri robežām, Latvija ir ierindojusies 40. vietā (Igaunija – 14. vietā, Lietuva – 29. vietā) starp 136 pasaules valstīm.

Pasaules Bankas grupas veidotajā **Loģistikas veiktspējas indeksā 2018**, kas novērtē, cik efektīvi piegādes ķēdes savieno uzņēmumus ar tirgiem vai loģistikas darbību, Latvija ir ierindojusies 70. vietā (Igaunija – 36. vietā, Lietuva – 54. vietā) starp 160 pasaules valstīm. Vidēji laika periodā no 2012.-2018. gadam Latvija indeksā ir ieņēmusi 55. vietu (Igaunija – 36. vietu, Lietuva – 43. vietu).

Inovāciju vidi raksturojošie indeksi

Pasaules intelektuālā īpašuma organizācijas veidotajā **Globālajā Inovāciju indeksā 2021** Latvija ir ierindojusies 38. vietā (Igaunija – 21. vietā, Lietuva – 39. vietā) starp 132 pasaules valstīm, pasliktinot savu vietu par 2 pozīcijām, salīdzinot ar 2020. gada vietu. Par Latvijas stiprajām pusēm atzīti šādi rādītāji: skolēnu un skolotāju attiecība vidējās izglītības iestādēs, augstskolā uzņemto vidējo izglītību ieguvušo īpatsvars, vides vadības sistēmu un kvalitātes vadības principu atbilstība standartiem, kredītu saņemšanas vieglums, sieviešu ar augstāko izglītību īpatsvars, iekšzemes bruto izdevumi pētniecībai un attīstībai, kas finansēti no ārvalstīm, augsto tehnoloģiju imports, darba ražīguma pieaugums, IKT pakalpojumu eksports, kā arī radošo industriju produktu apjoma pieaugums.

Eiropas Komisijas veidotajā **Eiropas Inovācijas rezultātu pārskatā 2021** Latvija ES-27 valstu vidū ir ierindojusies 25. vietā (Igaunija – 9. vietā, Lietuva – 18. vietā) un ir noslīdējusi uz *pieticīgo novatoru* valstu grupu, jo 2020. gadā strauji (no 0,215% līdz 0,019% no IKP) samazinājās riska kapitāla ieguldījumi un ar vidi saistītu tehnoloģiju attīstība. Vienlaikus ir atzīmēts, ka neinovatoru īpatsvars, kuriem ir inovācijas potenciāls, pārsniedz ES vidējo līmeni.

Pasaules Bankas grupas veidotajā **Cilvēkkapitāla indeksā 2018**, kurš mēra nākamās paaudzes darbinieku produktivitāti attiecībā pret pilnīgas izglītības un pilnvērtīgas veselības standartu, Latvija ieņēma 35. vietu (Igaunija – 29. vietu, Lietuva 37. vietu) starp 157 valstīm.

KREDĪTREITINGI

Valsts kredītreitings ir valsts kredīspēju novērtējums, kas ir būtisks rādītājs potenciālajiem kreditoriem un investoriem. Jo tas augstāks, jo izdevīgāki ir finanšu resursu aizņemšanās nosacījumi, kas savukārt ļauj samazināt valsts parāda apkalpošanas izmaksas. Kredītreitings atspoguļo valsts ekonomikas un pārvaldes stāvokli.

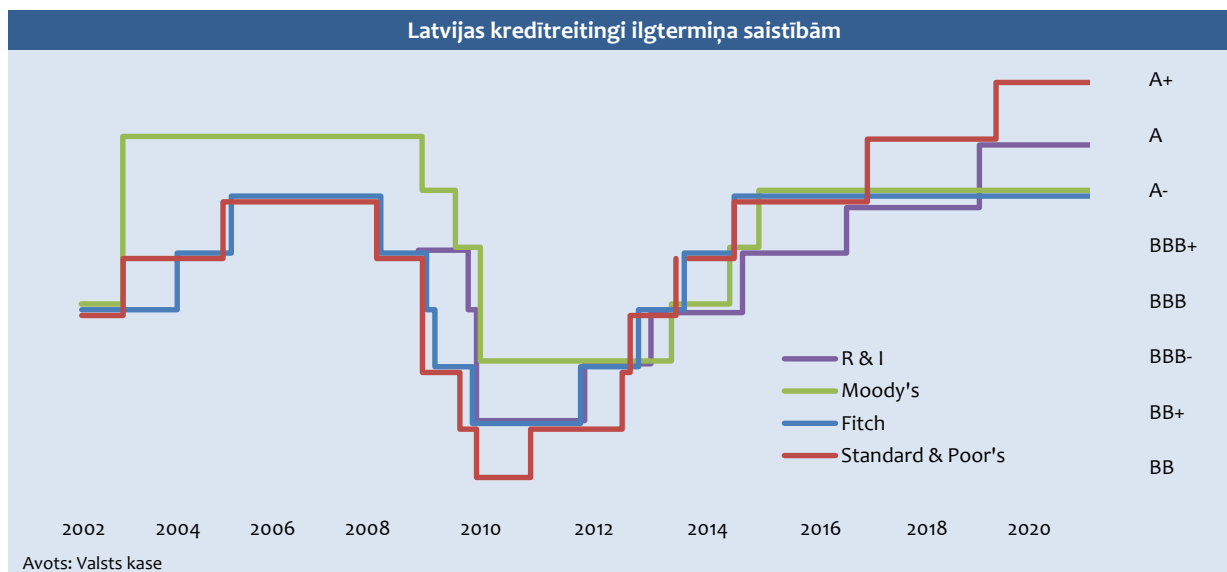
Latvijas kredītreitingu nosaka šādas starptautiskas reitinga aģentūras: *Moody's Investors Service*, *Fitch Ratings* un *S&P Global Ratings*, kā arī Japānas reitingu aģentūra *R&I*.

Atbilstoši kredītreitingu aģentūru novērtējumam Latvija ieņem stabilu pozīciju kredītreitinga „A” grupā, kas vērtējama kā zema riska klase.

Starptautiskā reitinga aģentūra *S&P Global Ratings* 2020. gada februārī paaugstināja Latvijas kredītreitingu no „A” līmeņa uz „A+” līmeni, kas ir līdz šim vēsturiski visaugstākais Latvijai noteiktais kredītreitinga līmenis. 2020. gada augustā un 2021. gada februārī šī aģentūra apstiprināja, ka Latvija atbilst „A+” līmenim un stabilam nākotnes vērtējumam. Arī pārējās reitinga aģentūras savu vērtējumu par Latvijas reitingu 2021. gada laikā nav mainījušas (skatīt 6.39. attēlu).

Kredītreitingu aģentūras savos vērtējumos ir atzīmējušas Latvijas ekonomikas elastību un noturību pret Covid-19 pandēmijas ietekmi, kas ļauj prognozēt augstus ekonomikas atgūšanās tempus. Pateicoties Eiropas Atveseļošanas un noturības mehānisma pieejamiem līdzekļiem un apjomīgu investīciju projektu īstenošanai, straujāku ekonomikas izaugsmi varētu sagaidīt, sākot ar 2022. gadu. Valsts parāda līmenis, lai arī ir palielinājies, joprojām ir relatīvi zems un parāda apkalpošanas izmaksas ir vērtējamas kā mērenas. Kā kredītreitinga paaugstināšanas galvenie šķēršļi saglabājas zems iedzīvotāju ienākumu līmenis un ilgtermiņa demogrāfiskie izaicinājumi.

6.39. attēls

Baltijas valstīm kredītreitingu nosaka šādas starptautiskas reitinga aģentūras: *Moody's Investors Service, Fitch Ratings* un *S&P Global Ratings*. Šo valstu vidū visaugstākais kredītreitings ir Igaunijai, bet Latvijas un Lietuvas kredītreitingi ir līdzīgi.

6.7. tabula

Baltijas valstu kredītreitingi ilgtermiņa saistībām 2020. gadā			
	Moody's Investors Service	S&P Global Ratings	Fitch Ratings
Igaunija	A1/Stabils	AA-/Pozitīvs	AA-/Stabils
Lietuva	A2/Stabils	A+/Stabils	A/Stabils
Latvija	A3/Stabils	A+/Stabils	A-/Stabils

Avots: *Moody's Investors Service, S&P Global Ratings, Fitch Ratings*

Igaunijas kredītreitings ir 1-2 pakāpes augstāks nekā Latvijas un Lietuvas kredītreitings. 2021. gadā visas trīs starptautiskās reitinga aģentūras saglabāja Igaunijas kredītreitingu esošajā līmenī. Ir ticis mainīts tikai nākotnes vērtējums. Reitinga aģentūra *S&P Global Ratings* augstā paaugstināja nākotnes vērtējumu no stabila uz pozitīvu. *S&P Global Ratings* ņēma vērā prognozes par Igaunijas ekonomikas spēcīgo atgūšanos no Covid-19 pandēmijas ietekmes jau 2021. gadā un fiskālo atbalsta pasākumu pozitīvu ietekmi uz ekonomikas atveseļošanās procesu īstermiņā.

Lietuvai 2021. gadā februārī reitinga aģentūra *Moody's* paaugstināja kredītreitingu no „A3” līmeņa uz „A2” līmeni, mainot kredītreitinga nākotnes novērtējumu no pozitīva uz stabili. *Moody's* ņēma vērā Lietuvas vidējā termiņa ekonomikas izaugsmes prognozes pārvarot Covid-19 pandēmijas ietekmi, kā arī valsts parāda līmeņa stabilizāciju jau 2022. gadā. Arī ģeopolitiskie riski gada sākumā saglabājās stabili. Citas reitingu aģentūras gada laikā reitingus un nākotnes vērtējumus nemainīja.

7. DARBA TIRGUS

7.1. NODARBINĀTĪBA UN BEZDARBS

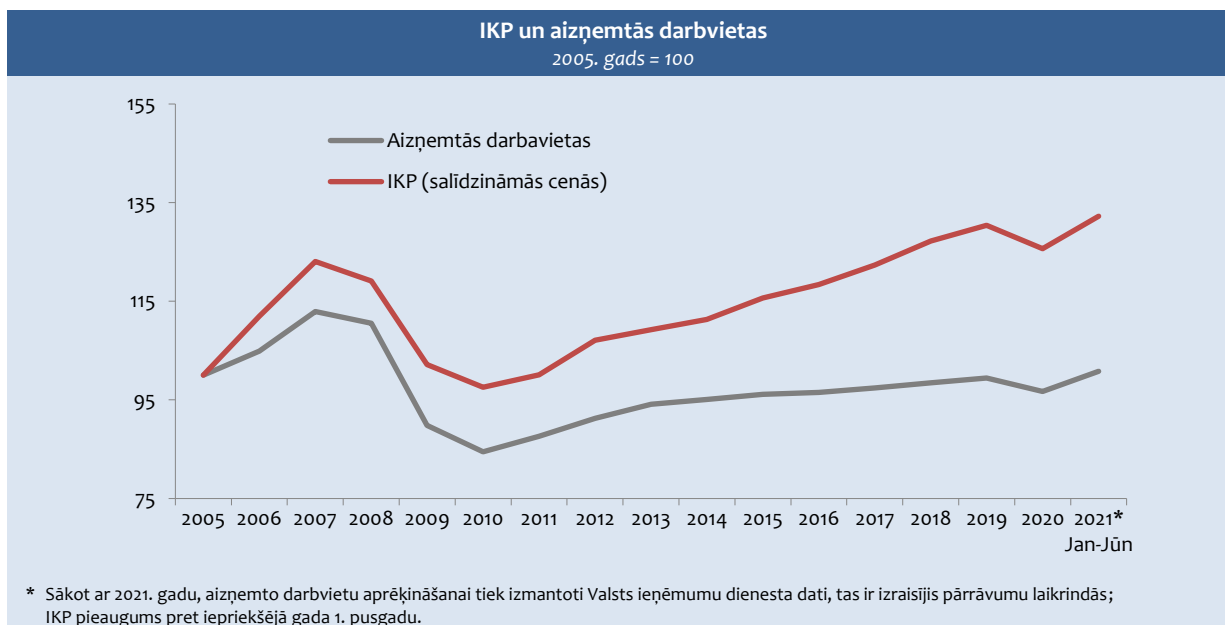
Laika posmā no 2011.-2019. gadam (pēc 2008. gada finanšu krīzes) Latvijā ir bijusi vērojama stabila ekonomikas izaugsme, kas šajā laikā ir nesusi jūtamus uzlabojumus darba tirgū. Iedzīvotāju nodarbinātības līmenis ir audzis par aptuveni 1/4 jeb 13 procentpunktiem – no 52% 2010. gadā līdz 65% 2019. gadā, palielinoties vidēji par 1,4 procentpunktiem ik gadu, bet bezdarba līmenis sarucis 3 reizes – no 19,5% 2010. gadā līdz 6,3% 2019. gadā.

Līdzīgi kā lielākajā daļā pasaules valstu arī Latvijā 2020. gads atnāca ar jauniem izaicinājumiem, ko izraisīja Covid-19 globālā pandēmija. Kopumā Latvijas ekonomika un darba tirgus nav izteikti atkarīgi no Covid-19 krīzes primāri skartām nozarēm (tūrisma, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumi, starptautiskie pasažieru pārvadājumi/gaisa un ūdens transports), nodarbināto īpatsvars Latvijā 2019. gadā atbilstošajās nozarēs bija piektais zemākais starp ES-27 valstīm). Tomēr jāņem vērā, ka ieviestie pandēmijas izplatīšanās ierobežojumi un globālais pieprasījuma kritums tieši vai netieši ietekmēja lielāko daļu tautsaimniecības nozaru Latvijā, jo īpaši darbaspēka intensīvās nozares. Kopumā nodarbināto skaits vecumā no 15-74 gadiem 2020. gadā samazinājās par 1,9% (17 tūkst.), salīdzinot ar 2019. gadu, kas relatīvā izteiksmē bija septītais lielākais nodarbinātības kritums starp ES-27 valstīm. Būtiskākais nodarbināto skaita samazinājums 2020. gadā bija vērojams tirdzniecības nozarē un transporta pakalpojumos (galvenokārt pasažieru pārvadājumi), kurās nodarbināto skaits samazinājās kopumā par 12 tūkstošiem. Tāpat nozīmīgs nodarbinātības kritums bija izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumos, mākslas un izklaides nozarē, kā arī būvniecībā.

Vienlaikus ne visās nozarēs vērojama ekonomisko aktivitāšu samazināšanās. Atsevišķas nozares krīzes laikā ne tikai spēj saglabāt izaugsmi, bet arī kāpināt to, veidojot jaunas darba iespējas. Būtiskākais darbvieta un nodarbināto skaita pieaugums 2020. gadā bija vērojams pakalpojumu sektorā – informācijas un komunikācijas pakalpojumos, profesionālos, zinātniskos un tehniskos pakalpojumos, kā arī citos pakalpojumos, kur nodarbināto skaits palielinājās par gandrīz 14 tūkstošiem, salīdzinot ar 2019. gadu.

Kopumā 2020. gadā Covid-19 pandēmijas ietekmē iedzīvotāju nodarbinātības līmenis vecumā no 15-74 gadiem samazinājās par 0,8 procentpunktiem (līdz 64,2%), salīdzinot ar 2019. gadu, bet bezdarba līmenis pieauga līdz vidēji 8,1% (par 1,8 procentpunktiem augstāks nekā vidēji 2019. gadā).

7.1. attēls

Līdz ar ekonomisko aktivitāšu palielināšanos, pakāpeniski uzlabojās situācija arī darba tirgū. Kopš 2021. gada aprīļa ir atsākusi augt nodarbinātība, kā arī turpina kristies bezdarbs. Vienlaikus krīze ir atstājusi redzamas pēdas darba tirgū. Nodarbināto skaits un nodarbinātības līmenis joprojām ir būtiski zemāki nekā 2019. gadā. Tāpat krīze ir ietekmējusi iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti, kas līdztekus demogrāfiskiem procesiem sašaurina darbaspēka piedāvājumu darba tirgū un paaugstina darbaspēka nepietiekamības riskus.

2021. gada trīs ceturkšņos nodarbināto iedzīvotāju skaits bija par gandrīz 32 tūkstošiem jeb 4% mazāks nekā 2020. gada atbilstošā periodā, kas ir lielākais nodarbināto skaita kritums kopš 2010. gada. Jāatzīmē, ka iedzīvotāju nodarbinātības līmenis gada griezumā samazinājies par 1,9 procentpunktiem, bet no pirmskrīzes līmeņa (2019. gada 3 ceturkšņiem) tas atpaliek par 2,4 procentpunktiem.

Mazinoties pandēmijas šokam un ekonomikai pakāpeniski pielāgojoties jauniem apstākļiem, kopš 2021. gada aprīļa vērojami uzlabojumi arī darba tirgū. Nodarbināto skaits periodā no šā gada marta līdz oktobrim ir palielinājies par 32,4 tūkstošiem. Kopumā 2021. gada 3. ceturksnī bija nodarbināti 876,9 tūkst. iedzīvotāju jeb 63,5% no iedzīvotājiem vecumā no 15-74 gadiem. Salīdzinot ar 2021. gada 2. ceturksni, nodarbināto skaits ir audzis par 15,3 tūkstošiem jeb 1,8%, kas ir nozīmīgāks nodarbinātības pieaugums ceturkšņu griezumā kopš Covid-19 pandēmijas krīzes sākuma. Tāpat nodarbinātības līmenis 2021. gada 3. ceturksnī par 1,2 procentpunktiem pārsniedza iepriekšējā ceturkšņa rādītāju, vienlaikus tas joprojām saglabājas jūtami zemāks nekā kaimiņos – Igaunijā nodarbināto iedzīvotāju īpatsvars gada 3. ceturksnī veidoja 67,4% no iedzīvotāju kopskaita vecumā no 15-74 gadiem, bet Lietuvā – 66 procentus.

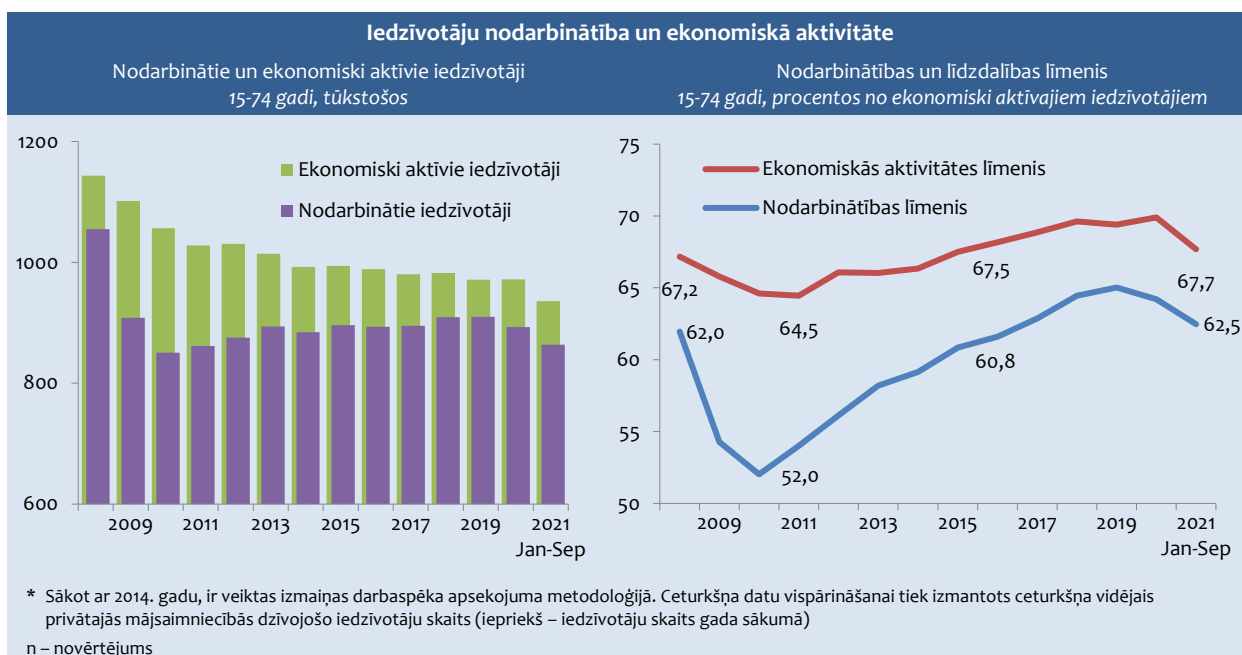
Kopš 2020. gada vidus turpina samazināties arī bezdarba rādītāji. Bezdarba līmenis 2021. gada oktobrī samazinājās līdz 6,7% (par 1,1 procentpunktu mazāk nekā 2020. gada oktobrī), savukārt kopumā 3. ceturksnī tas samazinājās līdz vidēji 7,2% – tas bija par 1,2 procentpunktiem mazāks nekā 2020. gada 3. ceturksnī (8,4%) un par 0,7 procentpunktiem mazāks nekā iepriekšējā ceturksnī (7,9%).

Kopumā 2021. gada 3. ceturksnī darba meklējumos bija 67,9 tūkst. iedzīvotāju vecumā no 15-74 gadiem, kas ir par 7,5% (5,5 tūkstošiem) mazāk nekā 2021. gada 2. ceturksnī un par 16,6% (13,5 tūkstošiem) mazāks rādītājs nekā attiecīgi pagājušā gada 3. ceturksnī. Vienlaikus bezdarba līmenis joprojām Latvijā 3. ceturksnī saglabājās augstāks nekā Lietuvā (6,7%) un Igaunijā (5,7%). Kopumā bezdarba līmenis Latvijā 2021. gada 2. ceturksnī bija astotais augstākais starp ES-27 valstīm, par 0,7 procentpunktiem pārsniedzot ES-27 vidējo rādītāju.

Covid-19 pandēmijas negatīvo ietekmi uz darba tirgu līdz šim ir mīkstinājuši ieviestie valsts atbalsta pasākumi, kas daļēji ir ļāvuši saglabāt gan darbvietas, gan iedzīvotāju ienākumus, tomēr, krīzei ieilgstot, arī pandēmijas ietekme uz darba tirgu paplašinās. Periodā no 2020. gada marta līdz 2021. gada augustam nodarbināto skaits vecumā no 15-74 gadiem pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem Latvijā kopumā samazinājies par 35,6 tūkstošiem, tādējādi katrā krīzes mēnesī nodarbināto skaits ir samazinājies par vidēji 1,9 tūkstošiem.

Jāņem vērā, ka valsts intervences pasākumi kompensē ekonomisko aktivitāšu kritumu galvenokārt īstermiņā, tādēļ ekonomiskajām aktivitātēm saglabājoties zemā līmenī ilgstoši, arī krīzes ietekme darba tirgū paplašinās.

7.2. attēls

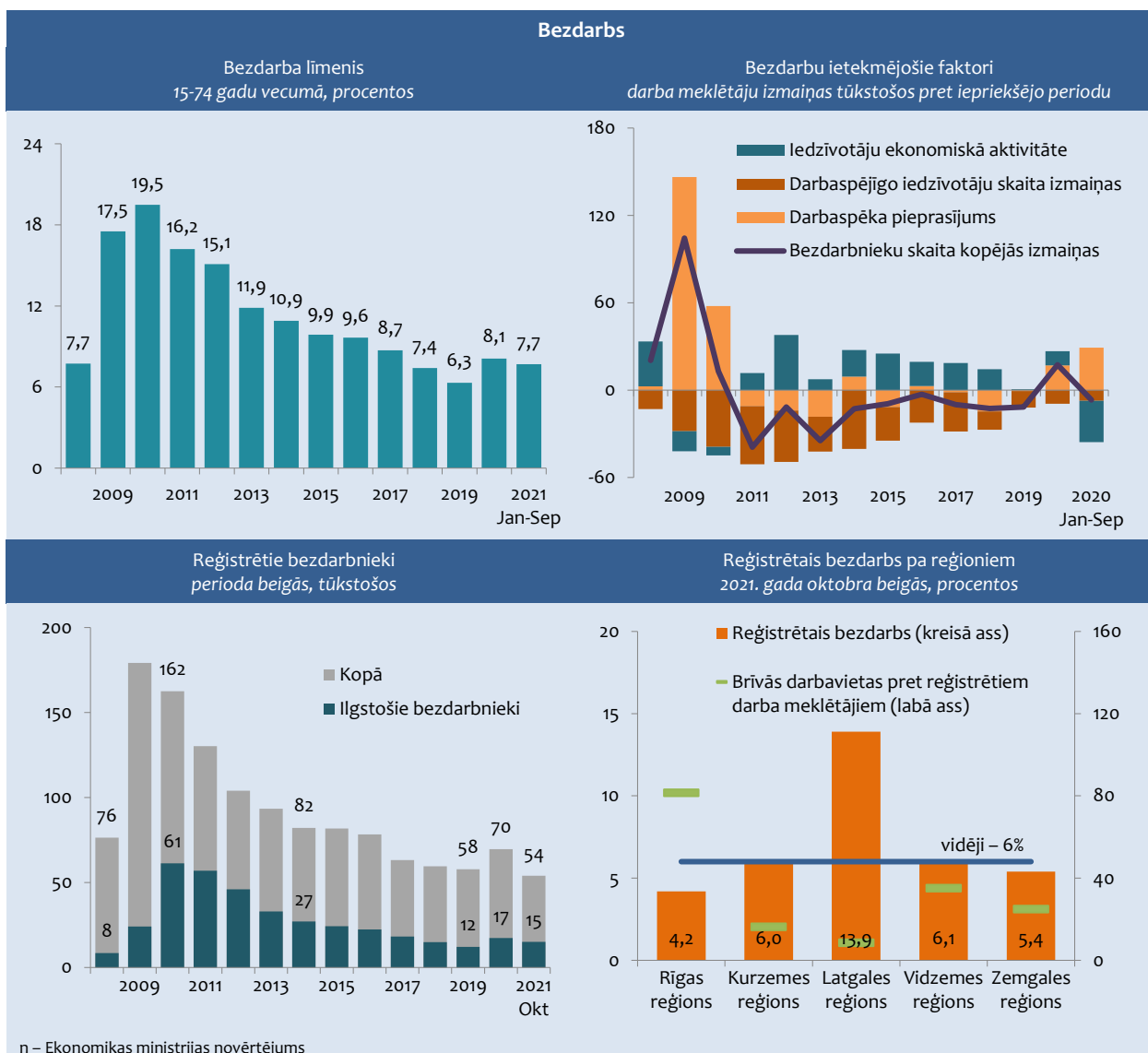

Ieilgušā nenoteiktība par pandēmijas krīzes izejas punktu negatīvi ir ietekmējusi arī darba tirgus piedāvājuma pusi. Lai gan 2020. gadā joprojām bija vērojams iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugums, tomēr, sākot ar 2020. gada 4. ceturksni ir samazinājusies iedzīvotāju līdzdalība darba tirgū. 2021. gada 3. ceturksnī iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenis vecuma grupā no 15-74 gadiem bija 68,5%, kas ir par 1,6 procentpunktiem mazāks nekā pirms gada.

Kopumā ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits vecumā no 15-74 gadiem 2021. gada 3. ceturksnī samazinājās līdz 944,8 tūkstošiem, kas ir par 29,4 tūkstošiem (par 3%) mazāk nekā 2020. gada atbilstošā periodā.

Jāatzīmē, ka ekonomiski aktīvo iedzīvotāju samazināšanās un darbaspēka piedāvājuma faktori līdz šim ir bijuši vieni no būtiskākajiem bezdarba virzītājiem Latvijā. Iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes samazināšanās ir bijis galvenais faktors bezdarba lejupslīdei 2021. gada pirmajā pusē – noteica aptuveni 4/5 no daba meklētāju skaita samazinājuma, tāpat ilgstoši spiedienu uz darba tirgus piedāvājuma pusi rada ne īpaši labvēlīgais demogrāfijas fons. Iedzīvotāju skaits privātajās māsaimniecībās vecumā no 15-74 gadiem pēdējo 5 gadu laikā (no 2016. gada 3. ceturkšņa līdz 2021. gada 3. ceturksnim) ir samazinājies par vairāk nekā 67 tūkstošiem jeb 4,6%, savukārt aizvadītā gada laikā samazinājums ir bijis par 8,9 tūkstošiem (0,6%), salīdzinot 2021. gada 3. ceturksni ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu.

7.3. attēls

Nemot vērā darbaspēka piedāvājuma pakāpenisku samazināšanos, līdztekus krīzes seku pārvarēšanai un nodarbinātības veicināšanai **arvien būtiskāk parādās tāda problēma kā kvalificēta darbaspēka nepietiekamība, jo īpaši nozarēs, kas no krīzes cietušas mazāk, un augošajās nozarēs.**

Jāņem vērā, ka esošā krīze ir paātrinājusi ekonomikas digitalizācijas tendences un darbavietau automatizāciju, līdz ar to, no vienas puses, audzējot darbaspēka produktivitātes potenciālu, bet, no otras puses, mainot prasmju pieprasījuma struktūru – prasmju vajadzības atsevišķās specialitātēs var jūtami atšķirties no tām, kādas tās bija gadu iepriekš pirms krīzes. Jāņem vērā, ka prasmju pieprasījuma un piedāvājuma neatbilstības var veicināt noteiktas kvalifikācijas darbaspēka nepietiekamību, kā arī strukturālā bezdarba pieaugumu.

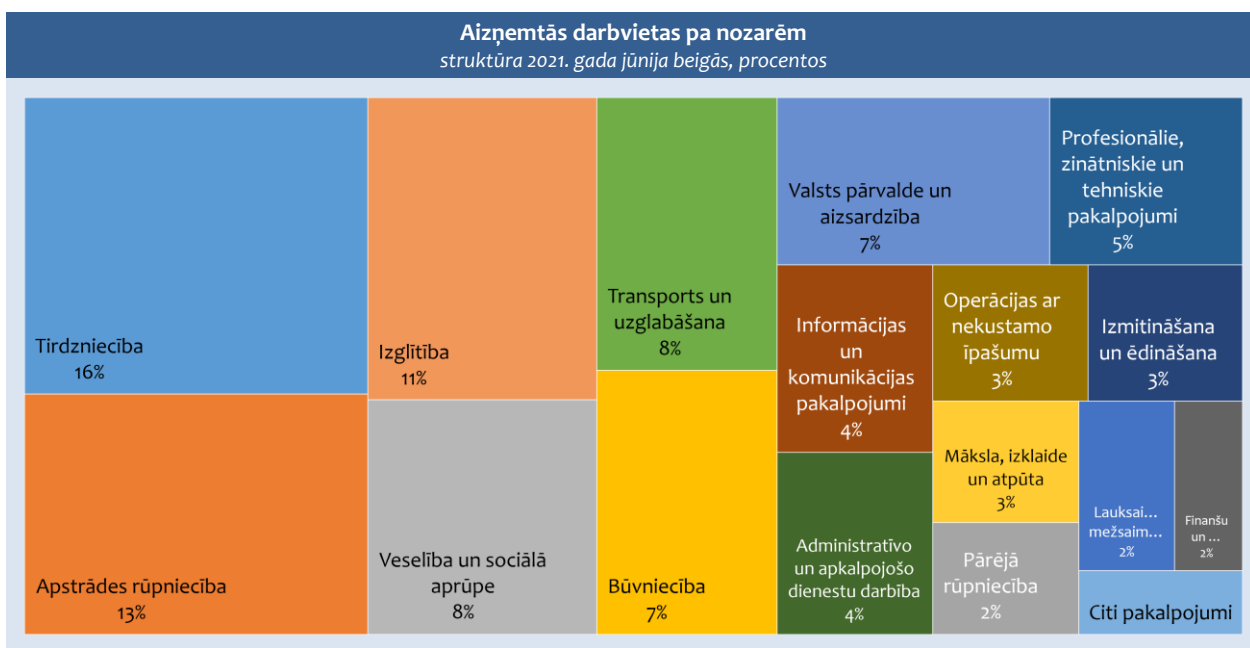
Krīzes ielgšana un darba tirgū pieejamo brīvo darbavietau skaita samazinājums kopumā ir samazinājies bez darba palikušo iespējas ātri atgriezties nodarbinātībā, kas ir veicinājis ilgstošā bezdarba pieaugumu. Reģistrēto ilgstošo darba meklētāju (bez darba ilgāk par gadu) īpatsvars kopējā bezdarbnieku skaitā periodā no 2020. gada aprīļa beigām līdz 2021. gada oktobra beigām ir pieaudzis par vairāk nekā 10 procentpunktiem – attiecīgi no 17,2% līdz 28%. 2021. gada oktobra beigās aptuveni 17 tūkst. darba meklētāju bija bez darba ilgāk par gadu.

Līdzīgi kā izmaiņas prasmju pieprasījumā arī liels ilgstošais bezdarbs palielina strukturālā bezdarba riskus. Proti, jo ilgāk šie cilvēki ir bez darba, jo lielāks risks zaudēt iepriekšējās darba iemaņas un prasmes, kā arī tiem ir grūtāk pielāgoties jaunām darba tirgus vajadzībām. Pastāv augsts risks, ka daļai no esošiem bezdarbniekiem tuvākajos gados varētu būt problēmas atrast savām prasmēm atbilstošu darbu, jo atgūšanās Covid-19 krīzes tieši skartajās nozarēs vārētu būt salīdzinoši lēna, bet nozarēs, kurās potenciāli var veidoties darba iespējas, iepriekš apgūtās prasmes var nebūt pieprasītas.

Tāpat strukturālās problēmas var padziļināt darba tirgus reģionālās atšķirības, kas nākotnē var kavēt darba tirgus atlabšanu. Lai gan darba tirgus reģionālās disproporcijas krīzes laikā ir nedaudz izlīdzinājušās, tomēr bezdarba līmenis Latgales reģionā joprojām ir vairāk nekā divreiz augstāks nekā vidēji Latvijā, bet vairāk kā 3 reizes augstāks nekā Rīgas reģionā, kas kopā ar zemo darbaspēka ģeogrāfisko mobilitāti palielina strukturālā bezdarba riskus un darbaspēka nepietiekamību ekonomiski aktīvākos Latvijas reģionos.

Vienlaikus jāņem vērā, ka darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstību ietekmē ne tikai darbaspēka izglītība un prasmes, bet arī atalgojuma līmenis, tāpēc saglabājas brīvas darbavietas, kaut arī bezdarba līmenis ir augsts.

7.4. attēls

Līdz ar ekonomisko aktivitāšu palielināšanos vērojams aizņemto darbavietau pieaugums lielākajā daļā tautsaimniecības nozaru. 2021. gada 2. ceturksnī, salīdzinot ar 1. ceturksni, aizņemto darbavietau skaits palielinājās par 26,2 tūkst. jeb 2,9% un sasniedza 940,2 tūkstos.

Lielākais darbavietau pieaugums 2021. gada 2. ceturksnī, salīdzinot ar 1. ceturksni, bija vērojams tirdzniecībā, būvniecībā, izmitināšanas un ēdināšanas nozarē, kā arī apstrādes rūpniecībā. Vienlaikus jāatzīmē, ka gan izmitināšanas un ēdināšanas nozarē, gan tirdzniecības nozarē aizņemto darbavietau skaits joprojām būtiski atpalika no pirmskrīzes perioda. 2021. gada

2. ceturksnī to skaits izmitināšanas un ēdināšanas nozarē bija par gandrīz 8 tūkstošiem mazāks nekā 2019. gada 2. ceturksnī, bet tirdzniecības nozarē – par gandrīz 1,1 tūkstoti mazāks.

Nozīmīgākais darbavieta skaita pieaugums 2021. gada 2. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējo ceturksni, bija privātajā sektorā, kas nodrošināja aptuveni 94% no kopējā aizņemto darbavieta pieauguma – aizņemto darbavieta skaits privātajā sektorā pieauga par aptuveni 24,8 tūkstošiem.

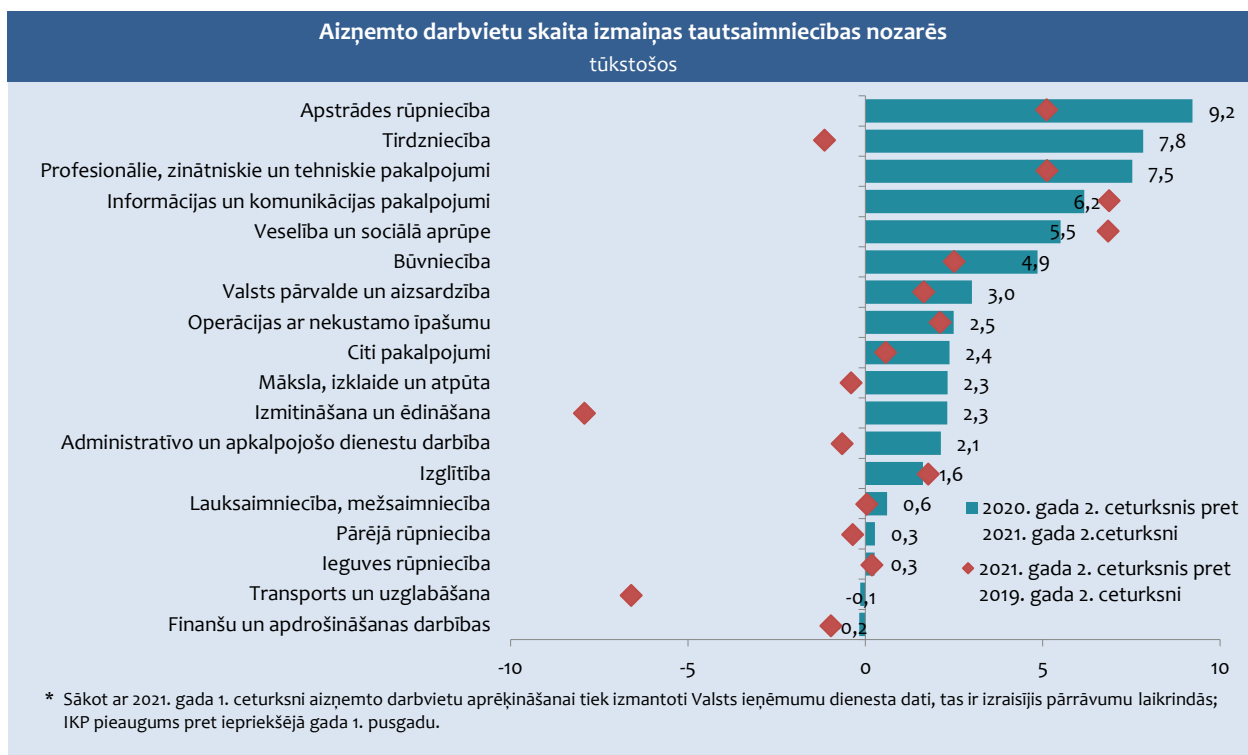
Mērenāks darbaspēka pieprasījuma pieaugums vērojams sabiedriskā sektorā – aizņemto darbavieta skaits sabiedriskā sektorā 2021. gada 2. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējo ceturksni, pieauga par 1443 darbavieta.

Salīdzinot ar pirmskrīzes periodu, lielākais aizņemto darbavieta skaita pieaugums bija informācijas un komunikācijas pakalpojumos, veselībā un sociālā aprūpē, kā arī profesionālajos, zinātniskajos un tehniskajos pakalpojumos.

Savukārt būtiskākais darbaspēka pieprasījuma kritums bija izmitināšanas un ēdināšanas nozarē, tirdzniecībā, to ir piedzīvojušas arī tādas nozares kā transports un uzglabāšana, finanšu un apdrošināšanas darbības, administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība, kā arī mākslas un izklaides nozare.

Kopumā 10 gados (no 2011. gada 2. ceturkšņa līdz 2021. gada 2. ceturksnim) aizņemto darbavieta skaits palielinājies par 123,1 tūkstoti jeb 15,1%. Lielākais darbavieta pieaugums ir bijis veselības un sociālās aprūpes nozarē (par 22,8 tūkst.), informācijas un komunikācijas pakalpojumos (par 21,6 tūkst.) un būvniecībā (par 14,7 tūkst.). Savukārt lielākais darbavieta samazinājums ir bijis finanšu pakalpojumu nozarē.

7.5. attēls

7.2. DARBA SAMAKSA

Kopš 2010. gada beigām Latvijā ir bijis vērojams stabils algu pieaugums, ko veicinājusi gan darbaspēka pieprasījuma palielināšanās, gan arī darba tirgus piedāvājuma puses sašaurināšanās. Tāpat darba algu pieaugumu daļēji ļāvuši nodrošināt arī darbaspēka produktivitātes pozitīvā dinamika. No 2010.-2020. gadam darba algas augušas par vidēji 6,1% gadā, bet pēdējo četrus gadus laikā darba algu pieauguma tempi saglabājušies stabili virs 6% vidēji gadā.

Lai gan vidējā darba alga 2020. gadā turpināja pieaugt, tomēr līdz ar aktivitāšu samazināšanos darba tirgū pieauguma tempi kopumā samazinājās. Vidējā mēneša bruto alga 2020. gadā palielinājās par 6,2%, kas bija jūtami mazāk nekā 2018. un 2019. gadā, kad vidējās bruto algas pieaugums veidoja attiecīgi 8,4% un 7,2 procentus.

Neskatoties uz Covid-19 krīzes plašo ietekmi uz darba tirgu, kopumā darba algas dinamika joprojām saglabājas augšupejoša, ko nosaka gan augstākas kvalifikācijas un labāk apmaksātu darbavietu īpatsvara pieaugums darba tirgū, gan arī ierobežotais darbaspēka piedāvājums. Bruto darba algas pieaugums 2021. gada pirmajā pusē sasniedza vidēji 9,8 procentus

Vidējā mēneša bruto alga 2021. gada 2. ceturksnī palielinājās par 10,2%, pieaugot līdz vidēji 1 237 eiro mēnesī, kas ir bijis straujākais vidējās algas pieaugums pēdējo 13 gadu laikā.

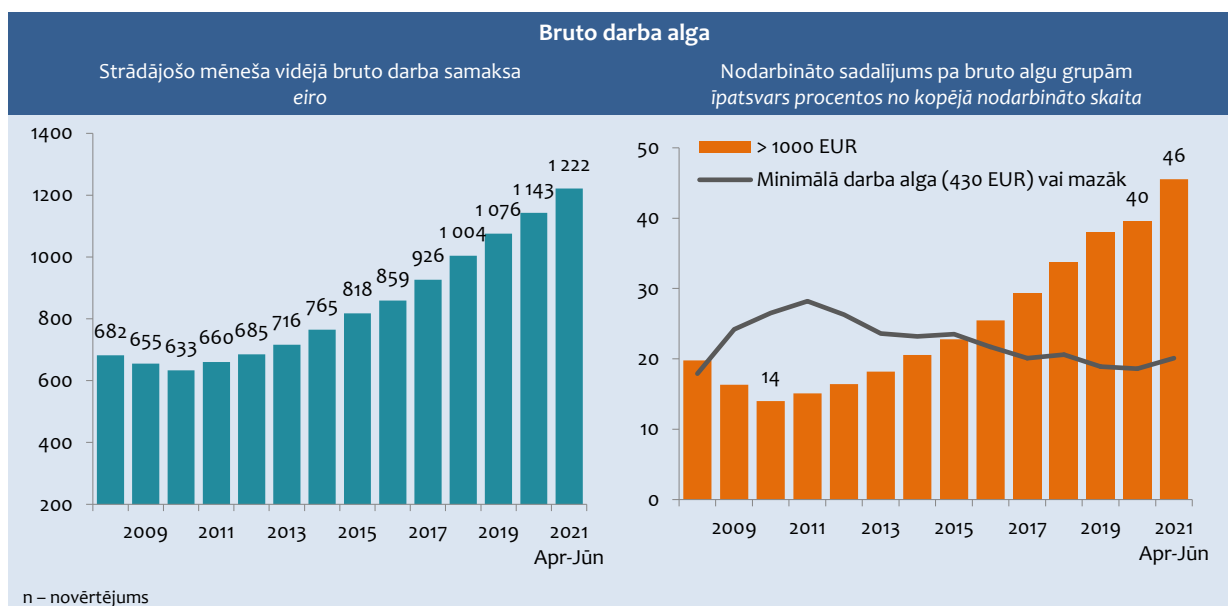
Būtisku ietekmi uz vidējās algas pieaugumu 2021. gadā ir atstājusi minimālās algas likmes palielināšana par 16,3% – uz 500 eiro no 430 eiro 2020. gadā, kā arī zemāk apmaksātu darbavietu īpatsvara samazinājums darba tirgū, ņemot vērā ievērojamo darbavietu samazinājumu, salīdzinot ar pirmskrīzes periodu, gan izmitināšanas un ēdināšanas nozarē, gan arī mazumtirdzniecībā, kurās darba algu līmenis līdz šim ir bijis ievērojami zemāks nekā vidēji tautsaimniecībā.

Vienlaikus jāatzīmē, ka nozīmīgs algu pieaugums Latvijā ir bijis vērojams jau iepriekšējos gados – vidējais algu pieaugums pēdējo 5 gadu laikā ir bijis tuvu 7% gadā. Līdz ar to pozitīvu spiedienu uz darba algām turpina uzturēt gan algu konverģences process tuvāk ES ekonomiski attīstīto valstu algu līmenim, gan ar vien pieaugošā kvalificēta darbaspēka nepietiekamība – darba tirgus sašaurināšanās, kas rada nepieciešamību uzņēmējiem ne tikai aktīvāk domāt, kā piesaistīt jaunu speciālistus, bet arī, kā noturēt esošos, t.sk. pārskatot darba atalgojuma likmes.

Lai gan 2021. gada 2. ceturksnī darba algas nozīmīgi ir augušas gan privātajā, gan sabiedriskajā sektorā, tomēr straujāks algu pieaugums bija vērojams sabiedriskajā sektorā strādājošiem. 2021. gada 2. ceturksnī, salīdzinot ar 2020. gada 2. ceturksni, vidējā bruto alga sabiedriskajā sektorā pieauga par 13,4% (līdz vidēji 1 291 eiro), bet privātajā sektorā – par 9% (līdz vidēji 1 215 eiro). Straujāku atalgojuma pieaugumu sabiedriskajā sektorā lielā mērā noteikušas pārskatītās atalgojuma likmes izglītības un veselības nozarēs.

Kopš 2010. gada atalgojums ir audzis gan privātajā, gan sabiedriskajā sektorā. Vienlaikus iepriekšējos 2 gados algu pieaugums privātajā sektorā ir bijis vidēji straujāks, ko lielā mērā ir ietekmējis nozīmīgāks darbaspēka pieprasījuma pieaugums – privātajā sektorā aizņemto darbavietu skaits periodā no 2011.-2020. gadam ir pieaudzis par 15,8%, bet sabiedriskajā sektorā – vien par 0,6 procentiem.

7.6. attēls

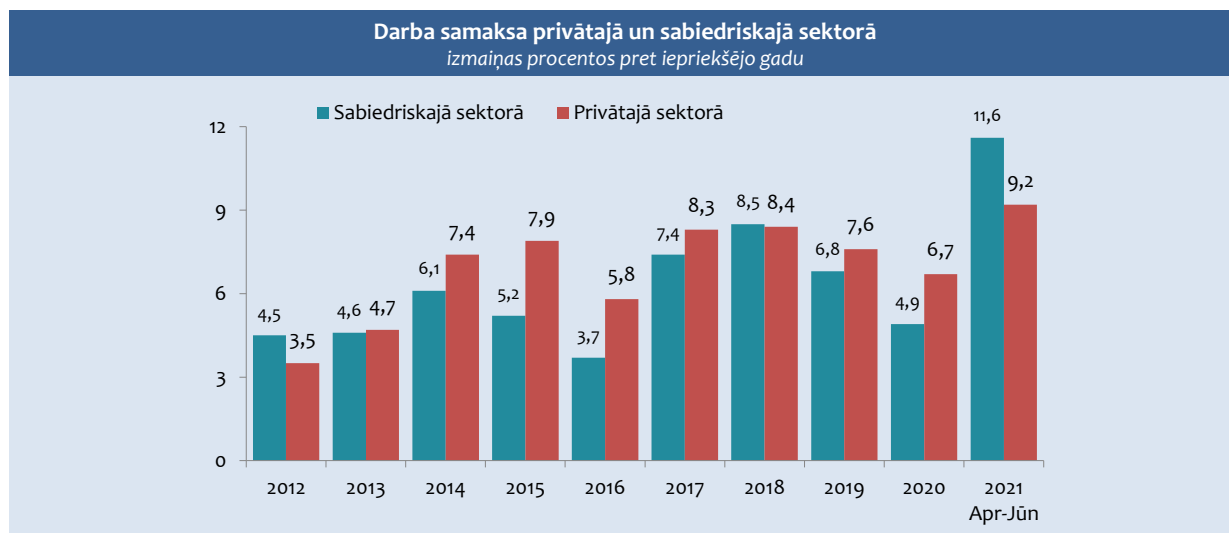
Joprojām pozitīva tendence ir vērojama atalgojuma struktūrā. Lai gan 2021. gada 2. ceturksnī ir nedaudz pieaudzis minimālās darba algas saņēmēju īpatsvars, ko lielā mērā ietekmējusi minimālās darba algas likmes paaugstināšana, tomēr kopumā joprojām saglabājas tendence samazināties zemi apmaksātu darbinieku īpatsvaram, par ko liecina arvien pieaugoša tendence nodarbināto īpatsvarā, kuri saņem algu virs 1 000 eiro mēnesī. 2021. gada 2. ceturksnī gandrīz puse (46%) no visiem nodarbinātajiem bruto atalgojums bija virs 1 000 eiro.

Jāatzīmē, ka periodā no 2010.-2021. gadam nodarbināto īpatsvars, kuri saņem minimālo algu vai mazāku par to, ir samazinājies par 6,4 procentpunktiem. Savukārt nodarbināto īpatsvars, kuri saņem vairāk par 1 000 eiro, šajā laikā ir pieaudzis par 31,5 procentpunktiem.

2021. gada 2. ceturksnī atalgojuma pieaugums bija vērojams visās tautsaimniecības nozarēs. Nozīmīgākais atalgojuma pieaugums bija veselības un sociālajā aprūpē – par aptuveni 35%, kā arī izglītības nozarē – 12,5%, ko ietekmējušas gan

izmaksātās piemaksas saistībā ar darbu Covid-19 pandēmijas laikā, gan arī kopumā darba samaksas likmju pārskatīšana nozarēs.

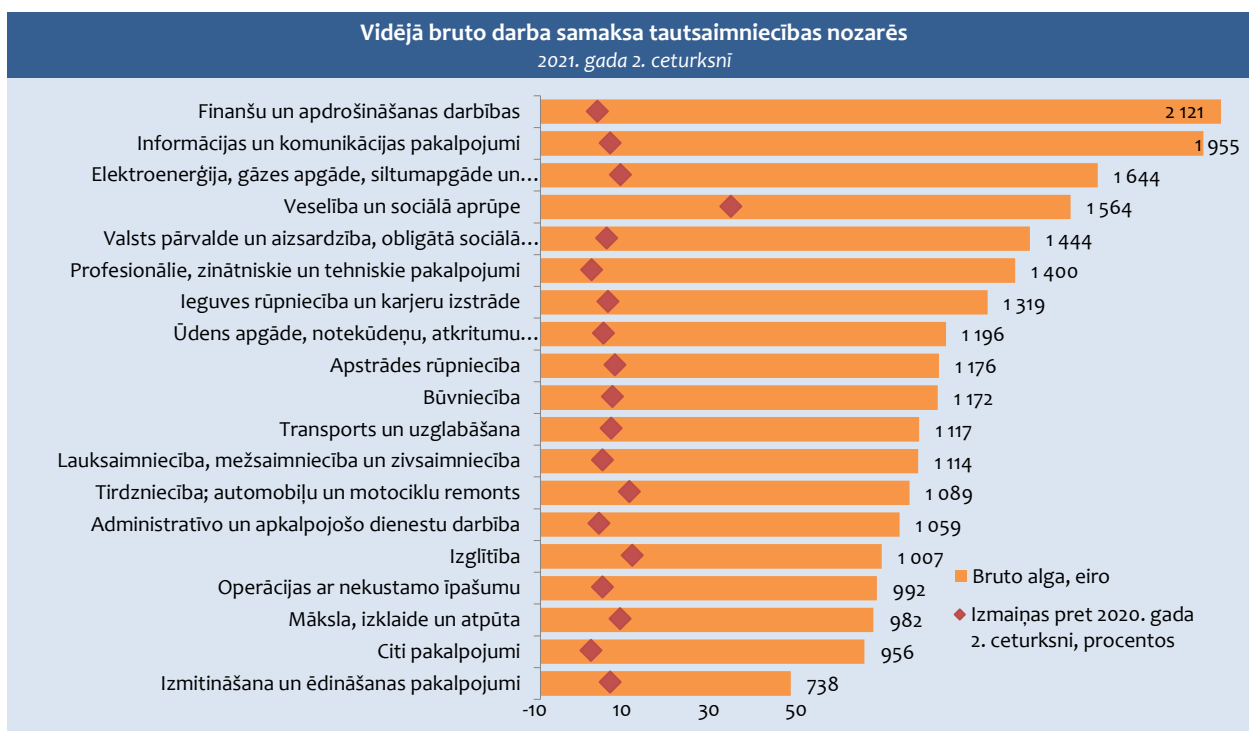
7.7. attēls

Vienlaikus darba algas turpina stagnēt krīzes vistiešāk skartajās nozarēs. Lai gan atalgojuma līmenis izmitināšanas un ēdināšanas nozarē ir atsācis augt, tomēr tas joprojām ir par 4,5% zemākā līmenī nekā 2019. gada 2. ceturksnī. Jāatzīmē, ka izmitināšanas un ēdināšanas nozarē joprojām saglabājās zemākais atalgojums starp nozarēm – 2021. gada 2. ceturksnī 778 eiro.

Tikmēr augstākais atalgojuma līmenis 2021. gada 2. ceturksnī saglabājās finanšu pakalpojumu nozarē – vidējā mēneša bruto alga 2 258 eiro.

7.8. attēls

7.3. DARBA TIRGUS PROGNOZES

Darba tirgus prognozes līdz 2027. gadam izstrādātas atbilstoši vidēja termiņa ekonomikas izaugsmes prognozēm (skatīt 5. nodaļu).

Lai gan daudzās nozarēs ekonomiskās aktivitātes un darbaspēka pieprasījums joprojām saglabājās ievērojami zem pirmskrīzes (2019. gada) līmeņa, tomēr, mazinoties pandēmijas šokam, kopumā situācija darba tirgū stabilizējas un turpmākajos 2-3 gados sagaidāma pakāpeniska tā turpmākā atkopšanās.

Sagaidāms, ka kopumā 2021. gadā nodarbināto skaits varētu samazināties par 2,8% (par gandrīz 25 tūkstošiem – līdz 868 tūkstošiem), salīdzinot ar 2020. gadu, bet bezdarba līmenis – līdz 7,5% (līdz 70,6 tūkst. darba meklētāju). Nodarbināto skaita samazinājumu 2021. gadā lielā mērā ietekmē Covid-19 pandēmijas krīzes aizkavētā ietekme uz darba tirgu, kā arī salīdzinoši augstais bāzes efekts 2020. gada nodarbinātības rādītājos.

Lai gan pirmais Covid-19 krīzes šoks Latvijā bija vērojams jau 2020. gada 2. ceturksnī, tomēr jāņem vērā, ka ekonomisko šoku transmisija uz darba tirgu bieži vien ir aizkavēta un pilnīga to ietekme ir vērojama ar caurmērā 1-2 ceturkšņu nobīdi. Kopumā nodarbinātības rādītāji 2020. gada 3. ceturksņos joprojām saglabājās salīdzinoši augstā līmenī un būtiskākais nodarbināto skaita samazinājums bija vērojams tikai 2020./2021. gada ziemas sezonā, bet krīzes dziļākais punkts darba tirgū tika sasniegts 2021. gada martā, līdz ar to atstājot būtisku ietekmi uz kopējiem nodarbinātības rādītājiem 2020. gadā.

2021. gadā vērojams būtisks ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita samazinājums (sagaidāms, ka ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits 2021. gadā varētu samazināties par 33 tūkstošiem, salīdzinot ar 2020. gadu), ņemot vērā gan negatīvās demogrāfijas tendences, gan arī iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes kritumu, kas kopumā ir noteicis bezdarba samazināšanos līdztekus nodarbinātības kritumam.

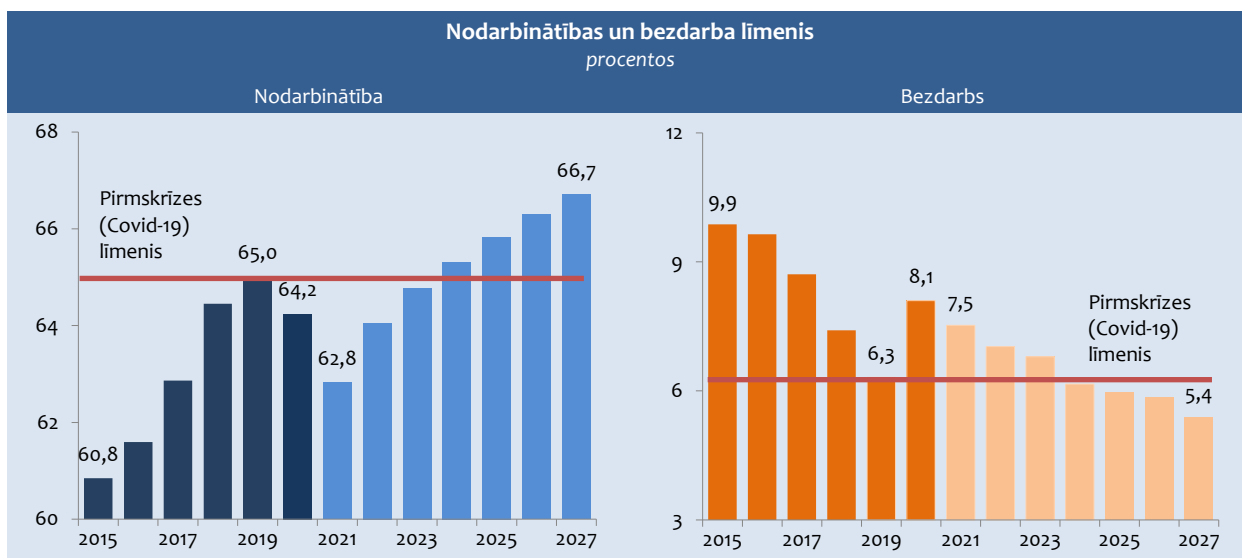
Kopumā daudz redzamāki uzlabojumi darba tirgū varētu būt vērojami 2022. gadā. Nodarbināto skaits vecuma grupā no 15-74 gadiem 2022. gadā varētu palielināties par 1,5% jeb 13 tūkstošiem, bet nodarbinātības līmenis augt par 1,2 procentpunktiem, salīdzinot ar 2021. gadu. Kopumā vidējais nodarbināto iedzīvotāju skaits 2022. gadā varētu sasniegt 881 tūkstoti un nodarbinātības līmenis pieaugt līdz 64,1% no iedzīvotājiem vecumā no 15-74 gadiem.

Sagaidāms, ka **bezdarba līmenis 2022. gadā varētu samazināties līdz vidēji 7%**, savukārt darba meklētāju skaits varētu nokristies par aptuveni 4 tūkstošiem, salīdzinot ar 2021. gadu, un kopumā 2022. gadā samazināties līdz vidēji 70 tūkstošiem.

Vienlaikus jāatzīmē, ka neatņemami priekšnosacījumi uzlabojumiem darba tirgū ir normālas ekonomikas aprites atjaunošanās un ieviesto ierobežojumu pakāpeniska mazināšana, kas savukārt tiešā veidā ir saistīts ar epidemioloģiskās drošības atjaunošanos un pietiekamu vakcinācijas aptveri.

Kopumā nodarbinātības un bezdarba relatīvie rādītāji varētu atgriezties 2019. gada līmenī aptuveni 2023. gada vidū, taču nodarbināto skaits absolūtā izteiksmē turpmākajos gados visdrīzāk saglabāsies zem pirmskrīzes līmeņa, ņemot vērā gan demogrāfiskos procesus – mazāku darbaspējīgo iedzīvotāju skaitu darba tirgū, gan nepieciešamību pēc augstākas darbaspēka efektivitātes – ekonomikas izaugsme būs vairāk balstīta uz darbaspēka produktivitātes pieaugumu.

7.9. attēls

Nākamajos gados turpinās sarukt brīvie darba resursi, un darbaspēka nepietiekamības problēma varētu kļūt īpaši izteikta, sākot ar 2023. gada otro pusi, ņemot vērā darbaspēka pieprasījuma atjaunošanos. 2023. gadā bezdarba līmenis varētu samazināties līdz vidēji 6,8%, bet nodarbinātības līmenis sasniegt 64,8%. Sagaidāms, ka kopumā bezdarba līmenis līdz 2027. gadam varētu nokristies līdz 5,4%, bet nodarbinātības līmenis pieaugt līdz 66,7 procentiem.

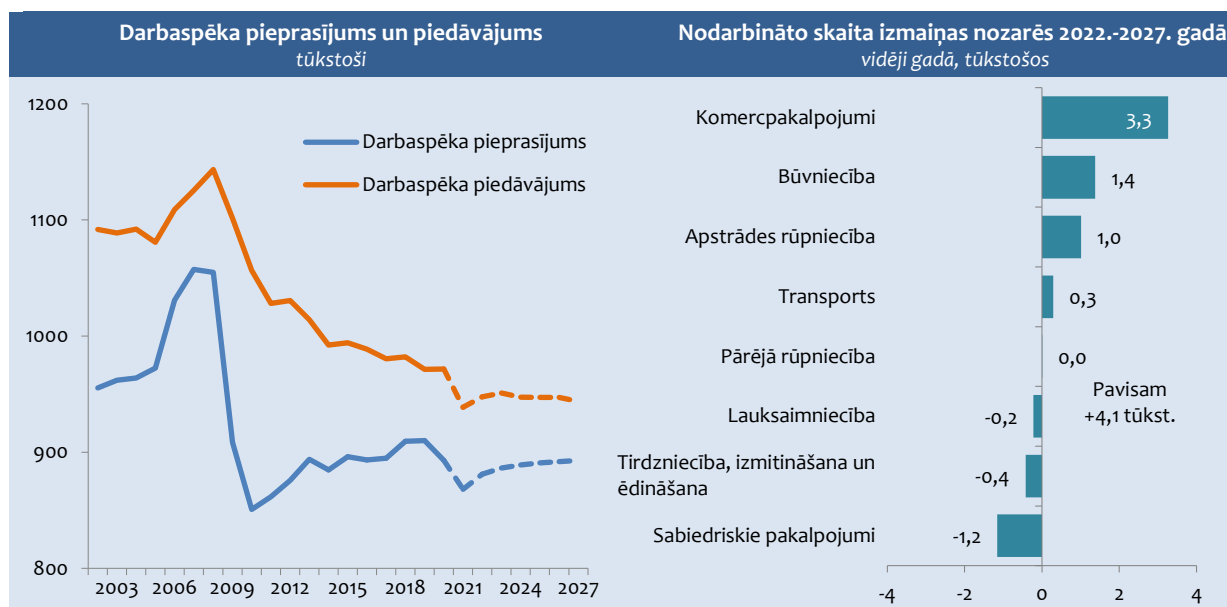
Darbaspēka rezervju samazinājumu nākamajos gados lielā mērā noteiks darbaspējīgo iedzīvotāju skaita samazinājums, kā arī esošā darbaspēka novecošanās un iziešana no darba tirgus.

Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas demogrāfijas prognozēm līdz 2027. gadam iedzīvotāju skaits Latvijā varētu samazināties par aptuveni 56 tūkstošiem, salīdzinot ar 2021. gada sākumu. Būtiskākais iedzīvotāju skaita samazinājums būs vērojams starp iedzīvotājiem darbaspējas vecumā. Sagaidāms, ka iedzīvotāju skaits vecumā no 15-64 gadiem līdz 2027. gadam varētu sarukt par gandrīz 64 tūkstošiem jeb vairāk nekā 5%, kas kopumā negatīvi atsauksies arī uz kopējo darbaspēka piedāvājumu.

Ņemot vērā darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita sarukumu, sagaidāms, ka ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits 2027. gadā varētu būt par 2,9% jeb gandrīz 28 tūkstošiem mazāks nekā 2020. gadā. Vienlaikus demogrāfijas tendenču negatīvo ietekmi uz darbaspēka piedāvājumu mazinās iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugums. Līdz 2027. gadam iedzīvotāju līdzdalības līmenis darba tirgū varētu sasniegt 70,5% – par 0,6 procentpunktiem augstāks rādītājs nekā 2020. gadā un par 1,1 procentpunktu augstāku nekā 2019. gadā.

Ņemot vērā darbaspēka novecošanās tendences, galvenās darba iespējas nākamajos gados radīs aizvietojošais darbaspēka pieprasījums. Saskaņā ar EM prognozēm aptuveni puse no visām vakancēm periodā no 2022.-2027. gadam varētu veidoties, pateicoties aizvietojošajam pieprasījumam.

7.10. attēls

Covid-19 krīze līdz šim visdziļāk ir skārusi tādas nozares kā izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumi, klātienes tirdzniecība, dažādas izklaides, mākslas un sporta aktivitātes, pasažieru pārvadājumi, ceļojumu biroju un tūrisma operatoru darbība un citas jomas, kas tiešā veidā saistītas ar iedzīvotāju pulcēšanos un pārvietošanos. Jāņem vērā, ka šo nozaru atgūšanās no krīzes lielā mērā ir saistīta ar kopējās epidemioloģiskās situācijas attīstību gan Latvijā, gan kopumā pasaulē. Kaut arī saslimstība ar Covid-19 nākamajos gados varētu pakāpeniski izplatīties mazāk, tomēr jāņem vērā, ka jaunu paveidu veidošanās un sezonālie saslimstības uzliesmojumi varētu saglabāties ilgstoši, līdz ar to šo nozaru atgūšanās var nebūt ātra un daļā no tām darbavietu skaits tuvākajos gados var neatgriezties pirmskrīzes (2019. gada) līmenī.

Ņemot vērā krīzes ietekmi, kā arī darbavietu automatizācijas tendences, nodarbināto skaits nākamajos gados varētu turpināt samazināties mazumtirdzniecības segmentā līdz ar plašāku pašapkalpošanās kasu sistēmu, kā arī citu automatizētas tirdzniecības risinājumu ienākšanu nozarē. Sagaidāms, ka kopumā tirdzniecības nozarē nodarbināto skaits 2027. gadā varētu būt par 7,1% mazāks nekā 2020. gadā.

Līdz šim visbūtiskākais darbaspēka pieprasījuma kritums ir bijis izmitināšanas un ēdināšanas nozarē. Sagaidāms, ka sākot ar 2022. gadu, darbaspēka pieprasījums pakāpeniski nozarē varētu atgriezties, tomēr 2019. gada līmeni nodarbināto skaits nozarē varētu sasniegt ne ātrāk par 2026./2027. gadu.

Nodarbināto skaits turpmākajos gados varētu pakāpeniski palielināties arī transporta pakalpojumos, tomēr jāņem vērā, ka nozares struktūra krīzes laikā ir būtiski mainījies (būtisks darbaspēka pieprasījuma kritums pasažieru pārvadājumos ar gaisu un ūdens transportu, kā arī dzelzceļa pakalpojumos), līdz ar to nodarbināto skaits nozarē līdz 2027. gadam varētu neatgriezties pirmskrīzes līmenī. Nodarbināto skaits transporta un uzglabāšanas pakalpojumos 2027. gadā joprojām varētu būt par 6,2 tūkstošiem mazāks nekā vidēji 2019. gadā.

Nodarbināto skaits, sākot ar 2022. gadu, varētu pieaugt arī mākslas un izklaides nozarē, bet pietuvināties pirmskrīzes līmenim tas varētu aptuveni ap 2025. gadu. Kopumā darbaspēka pieprasījums mākslas un izklaides nozarē 2027. gadā varētu par 0,6% mazāks nekā 2020. gadā.

Vienlaikus krīzes ieviestās izmaiņas iedzīvotāju paradumos ne tikai ir sašaurinājušas atsevišķas aktivitātes, bet arī rada jaunas iespējas un vajadzības darba tirgū. Sagaidāms, ka krīzes mazāk skartās nozares atgūsies ātrāk un būs galvenais ekonomikas dzinulis tuvākajos gados.

Būtiskākais darbaspēka pieprasījuma pieaugums līdz 2027. gadam varētu būt vērojams komercpakalpojumu sektorā, jo īpaši informācijas un komunikācijas pakalpojumos un profesionālajos, zinātniskajos un tehniskajos pakalpojumos. Kopumā komercpakalpojumu sektorā nodarbināto skaits līdz 2027. gadam varētu pieaugt par 7,8 tūkstošiem, salīdzinot ar 2020. gadu.

Tāpat nozīmīgs darbaspēka pieprasījuma pieaugums līdz 2027. gadam sagaidāms būvniecības nozarē, ko lielā mērā nodrošinās lielo investīciju projektu īstenošana, piemēram, *Rail Baltica*, Nacionālās koncertzāles izbūve Rīgā. Kopumā līdz 2027. gadam nodarbināto skaits būvniecībā varētu palielināties par vairāk nekā 2,4 tūkstošiem, salīdzinot ar 2020. gadu.

Nodarbināto skaita pieaugums nākamajos gados varētu būt vērojams arī apstrādes rūpniecības nozarēs. Tomēr jāatzīmē, ka kopumā nodarbināto skaita pieaugums gan apstrādes rūpniecībā, gan citās tradicionālajās tirgojamajās nozarēs saglabāsies lēns, tā kā nozaru izaugsme galvenokārt būs balstīta uz produktivitātes pieaugumu, kam ir izšķiroša nozīme konkurētspējas nodrošināšanā. Tādējādi nodarbināto skaits apstrādes rūpniecībā vidējā termiņā varētu neatgriezties 2019. gada līmenī. Kopumā apstrādes rūpniecībā nodarbināto skaits 2027. gadā varētu būt par 0,7% (0,8 tūkstošiem) mazāks nekā 2020. gadā.

Būtiskākais nodarbināto skaita samazinājums nākamajos gados sagaidāms sabiedrisko pakalpojumu nozarēs, tomēr atsevišķu sabiedrisko pakalpojumu nozaru attīstība var būt atšķirīga. Būtiskākais samazinājums sagaidāms valsts pārvaldē un izglītībā, ņemot vērā gan plānoto valsts pārvaldē strādājošo darbinieku skaita samazināšanu, gan skolu tīkla optimizācijas turpināšanu. Nodarbināto skaits valsts pārvaldē līdz 2027. gadam varētu samazināties par 2,4 tūkstošiem, savukārt izglītības nozarē – par 3,4 tūkstošiem, salīdzinot ar 2020. gadu. Vienlaikus nodarbināto skaits varētu turpināt pieaugt veselības un sociālās aprūpes nozarē. Veselības un sociālās aprūpes nozarē nodarbināto skaits 2027. gadā varētu būt par vairāk nekā 7 tūkstošiem lielāks nekā 2020. gadā.

7.4. NODARBINĀTĪBAS POLITIKA

Kopš Covid-19 izraisītās krīzes sākuma 2020. gada marta vidū, kad tika ieviesti Covid-19 pandēmiju ierobežojošie pasākumi, darba tirgus aktivitātes uzturēšanā un Covid-19 krīzes pārvarēšanā būtiska loma ir valsts atbalsta pasākumiem uzņēmējiem un iedzīvotājiem, kas bremsēja krīzes negatīvo ietekmi. Tādi atbalsta mehānismi kā dīkstāves atbalsts un atbalsts algu subsīdijām ir palīdzējuši uzņēmumiem saglabāt darba vietas ārkārtējās situācijas laikā un aizsargājuši cilvēkus no pilnīgas ienākumu zaudēšanas, kas ir jo būtiski krīzes tieši skartajās nozarēs. Lai mazinātu Covid-19 krīzes laikā noteikto ierobežojošo pasākumu negatīvo ietekmi, sniegts arī atbalsts sociāli mazāk aizsargātajām iedzīvotāju grupām, tai skaitā bezdarbniekiem (ieviests bezdarbnieka palīdzības pabalsts, līdz četriem mēnešiem pagarināts laiks īslaicīgai nodarbinātībai, nezaudējot bezdarbnieka statusu, paplašināti nodarbinātības atbalsta pasākumi u.c.).

2021. gadā, pakāpeniski uzlabojoties epidemioloģiskajai situācijai un pieaugot vakcinācijas aptverei, ir vērojami uzlabojumi darba tirgū un pielāgošanās jaunajiem apstākļiem.

Covid-19 krīzes un tās pārvarēšanas kontekstā aktuālāka kā jebkad ir kļuvusi cilvēkkapitāla stiprināšana. Covid-19 krīzes ietekme ir dažāda: atsevišķām krīzes tieši skartām jomām atgūšanās prasīs ilgāku laiku, citas nozares, piemēram IKT, turpina augt, tajās veidojas jaunas darba iespējas un pieaug pieprasījums pēc darbiniekiem.

VIDĒJA UN ILGTERMIŅA DARBA TIRGUS IZAICINĀJUMI UN POLITIKAS VIRZIENI

Jau ilgstoši galvenie Latvijas darba tirgus un arī ekonomikas izaicinājumi, ņemot vērā negatīvās demogrāfijas tendences, ir saistāmi ar darbaspēka novecošanos un darbaspēka (atbilstošas kvalifikācijas darbinieku) trūkumu (skatīt 7.3. nodaļā informāciju par darba tirgus prognozēm).

Jāņem vērā, ka demogrāfisko situāciju Latvijā lielā mērā ietekmē iedzīvotāju ekonomiskā migrācija, līdz ar to, lai mainītu migrācijas plūsmas, ir nepieciešami jūtami uzlabojumi Latvijas darba tirgū. Tāpat būtiski ir pasākumi dzimstības veicināšanai. Taču demogrāfijas tendenču maiņa jūtamu ietekmi var dot tikai ilgtermiņā, līdz ar to vidējā termiņā un īstermiņā svarīgi ir pasākumi darbaspēka pieejamības veicināšanai caur izglītības piedāvājumu, aktīviem darba tirgus pasākumiem (iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes sekmēšana), pārdomātu darbaspēka migrācijas politiku, tostarp atbalstu remigrācijai. Vienlaikus jāuzsver, ka Latvijas ekonomiskās izaugsmes ilgspēja nevar būt saistīta ar lēta darbaspēka piesaisti no trešajām valstīm.

Darba tirgus neatbilstības saasina arī izteiktās darba tirgus reģionālās atšķirības. Jaunās darba vietas galvenokārt veidojas ekonomiski aktīvākajos reģionos un lielajās pilsētās, savukārt lielākais darba meklētāju skaits ir mazāk attīstītos reģionos, īpaši Latgalē. Reģionālās atšķirības kavē sabalansētu darba tirgus attīstību. Savukārt darba tirgus reģionālo izlīdzināšanos kavē zemā darbaspēka reģionālā mobilitāte jeb spēja operatīvi mainīt darba un dzīves vietu.

Nodarbinātības veicināšanai ir plānoti un īstenoti politikas virzieni gan darbaspēka piedāvājuma, gan darbaspēka pieprasījuma pusē. Latvijas nodarbinātības politikas galvenie elementi:

- darbaspēka pieprasījuma puses veicināšana – ekonomisko aktivitāšu un uzņēmējdarbības stimulēšana, t.sk. darbaspēka nodokļu samazināšana, cīņa ar nedeklarēto nodarbinātību, valsts sniegtie netiešie un tiešie atbalsta pasākumi uzņēmējiem, pasākumi administratīvo šķēršļu mazināšanai, biznesa inkubatori u.c. (skatīt 9.-11. nodaļu);
- darbaspēka piedāvājuma puses stiprināšana – bezdarbnieku un bezdarba riskam pakļauto personu konkurētspējas palielināšana darba tirgū, t.sk. prasmju pilnveidošana atbilstoši darba tirgus vajadzībām, mūžizglītības pasākumi, konsultācijas uzņēmējdarbības uzsākšanai u.tml.;
- darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma pielāgošanas procesa veicināšana, t.sk. izglītības sistēmas pilnveidošana, darba devēju organizāciju iesaiste izglītības kvalitātes pilnveidošanā, darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma atbilstības prognozēšana, darba tirgus dalībnieku, t.sk. skolēnu un studentu izglītošana darba tirgus un karjeras jautājumos.

Nodarbinātības politikas ieviešanā nozīmīgs elements ir **sociālais dialogs**. LDDK un LBAS ir iesaistītas sociālā dialoga nodrošināšanā kā valsts, tā reģionālā un sektoru līmenī. Nodarbinātības partnerībā iekļaujas arī citi sadarbības partneri, tostarp Latvijas pašvaldības un Latvijas Pašvaldību savienība.

Lai veicinātu izmaiņas darba tirgū, nodrošinot tautsaimniecībai nepieciešamos speciālistus, tādējādi sekmējot ekonomikas izaugsmi, darbu turpina 2016. gadā izveidotā **Nodarbinātības padome** trīs ministru (ekonomikas, izglītības un zinātnes un labklājības) sastāvā. Padomes mērķis ir saskaņot starpresoru sadarbību darba tirgus reformu plānošanā, ieviešanā un uzraudzībā un tādējādi mazināt neatbilstības darba tirgū. Īpašu uzmanību Nodarbinātības padome ir pievērsusi jautājumiem par ieguldījumu cilvēkkapitālā un darbaspēka (īpaši mazkvalificētā darbaspēka) prasmju attīstībai. 2021. gadā padome turpināja darbu pie iepriekš iesāktajām aktivitātēm, koordinējot rīcību nodarbinātības sekmēšanai un prasmju attīstībai sabiedrībā, īpaši kvalificēta darbaspēka nepietiekamības problēmas risināšanai, kas izteikti iezīmējas no Covid-19 krīzes mazāk cietušajās un augošajās nozarēs. Ministri arī vienojās turpināt attīstīt izglītības kvalitātes monitoringa sistēmu. Informācija par augstskolu un profesionālās izglītības iestāžu absolventu turpmākajām darba gaitām (nodarbinātību un ienākumiem) noderīga ne tikai politikas veidotājiem un izglītības iestādēm, bet arī jauniešiem, lai veiktu informētāku un mērķtiecīgāku turpmākās karjeras – profesijas un studiju virziena izvēli.

Stratēģija Latvijai Covid-19 krīzes radīto seku mazināšanai paredz krīzes radīto iespēju izmantošanu Latvijas tautsaimniecības transformācijai par labu zināšanu ietilpīgu preču un pakalpojumu eksporta attīstībai. Lai pārorientētos, sabiedrībai un ekonomikai nepieciešamas atbilstošas prasmes. Stratēģija paredz funkcionālas pieaugošo izglītības sistēmas izveidi mazkvalificēto īpatsvara samazināšanai, nepārtrauktu prasmju, iemaņu un kompetenču attīstībai un sociālekonomiskās paradigmas pārmaiņām – nākotnes mūžizglītības koncepta ieviešanu. Noteikts mērķis pieaugušo izglītībā līdz 2023. gadam iesaistīt 165 tūkst. cilvēku. Valsts investīcijas cilvēkkapitāla attīstības jomā paredzēts koncentrēt nozarēs ar augstu eksporta potenciālu (STEM nozares), īpašu uzmanību pievēršot iedzīvotāju un uzņēmēju digitālo prasmju attīstīšanai. Jau Covid-19 infekcijas izplatības ierobežošanai noteiktie pasākumi un ar to saistītie izaicinājumi ir veicinājuši daudzu procesu automatizāciju un digitalizāciju. Cilvēkkapitāla stiprināšana un mūžizglītība ir starp Latvijas attīstības prioritātēm arī *Nacionālā industriālās politikas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam*.

PIEAUGUŠO IZGLĪTĪBA

2020. gadā tikai 6,6% Latvijas iedzīvotāju vecumā no 25 līdz 64 gadiem bija iesaistīti izglītības aktivitātēs, kamēr Ziemeļvalstīs šis rādītājs bija trīs un pat četras reizes augstāks. Lai vairotu iedzīvotāju informētību un izpratni par izglītību kā pastāvīgu procesu visas dzīves garumā, Ekonomikas ministrija 2021. gada augustā un septembrī īstenoja plašu sabiedrības informēšanas kampaņu „Esi konkurētspējīgs! Uzdrošini mācīties mūža garumā!”¹.

Nemot vērā, ka izmaiņas formālajā izglītībā jūtamu ietekmi dod ilgtermiņā, pieaugušo izglītībai ir nozīmīga loma darba tirgus disproporciju mazināšanā, kā arī Covid-19 pandēmijas un tās ierobežošanas pasākumu izraisītās ekonomikas krīzes pārvarēšanā. Nodrošinot Covid-19 krīzes relatīvi mazāk skartās un eksportspējīgās nozares un uzņēmumus ar nepieciešamajiem cilvēkresursiem, tiktu sekmēta Latvijas tautsaimniecības atlabšana un transformācija. Covid-19 krīzes seku pārvarēšanas atbalsta mehānismu ietvaros paplašinātas iedzīvotājiem un uzņēmumiem pieejamās apmācības.

Kopš 2017. gada strādājošajiem ir iespēja paaugstināt savu profesionālo kompetenci un konkurētspēju, piesakoties mācībām VIAA īstenotā ES fondu pieaugušo izglītības projekta *Nodarbināto personu profesionālās kompetences pilnveide* ietvaros. Kopš projekta uzsākšanas mācības īstenošanas piecās pieteikšanās kārtās, kā arī vienā attālināto mācību kārtā, kas bija izsludināta papildus 2020. gada vasarā Covid-19 krīzes negatīvu seku mazināšanai. 2021. gada jūlijā noslēdzās 6. pieteikšanās kārtā. Šajā kārtā, kas pilnībā veltīta dažādu digitālo prasmju apguvei, mācības sākās 2021. gada rudenī. Nākamo iedzīvotāju pieteikšanos mācībām plānots izsludināt 2022. gada janvārī.

Kopā līdz 2021. gada oktobrim mācības bija uzsākuši vairāk nekā 45 tūkst. strādājošo, tai skaitā 8,2 tūkst. nodarbināto attālinātās mācību kārtas ietvaros. 37 tūkst. personu izglītošanos jau pabeiguši. Kopumā projektā līdz 2023. gada beigām plānots iesaistīt vairāk nekā 55 tūkst. nodarbināto.

Ekonomikas ministrijā ir izstrādāta valsts atbalsta programma uzņēmumu nodarbināto apmācībām un prasmju pilnveidošanai pēc darba devēju pieprasījuma gan tehnoloģisko, gan netehnoloģisko inovāciju ieviešanai:

- Atbalsts nodarbināto apmācībām (tehnoloģiskās apmācības). Pasākuma mērķis ir nodrošināt komersantus ar atbilstošas kvalifikācijas darbaspēku, kas sekmētu darba ražīguma pieaugumu un jaunu vai uzlabotu produktu un tehnoloģiju izstrādi un ieviešanu ražošanā. Plānotas divas projektu atlases kārtas. Kopējais plānotais ERAF finansējums ir 18 milj. eiro, līgumi ir noslēgti par 14,7 milj. eiro. 2016. gada pavasarī apstiprināti 10 pirmās atlases kārtas projekti, kurus īsteno 10 lielākās nozaru asociācijas, kas pārstāv kādu no apstrādes rūpniecības apakšnozarēm, IKT nozari un izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozari. 2020. gada pavasarī apstiprināti 5 otrās atlases kārtas projekti (apmācības uzsāktas), kurus īsteno nozaru asociācijas, kas pārstāv kādu no apstrādes rūpniecības apakšnozarēm, IKT nozari un starptautisko biznesa pakalpojumu centru sektoru. Līdz 2021. gada oktobrim abu kārtu ietvaros kopumā apmācīti 15,6 tūkst. nodarbināto ne-unikālo personu no 875 komersantiem. Gan pirmās, gan otrās atlases kārtas ieviešanas termiņš ir 2023. gada 31. decembris. MK 2020. gada novembrī atbalstīja apmācību paplašināšanu, ietverot padziļinātas apmācības komersantu digitālās transformācijas veicināšanai, uzņēmējdarbības un digitālo prasmju pilnveidei. Apmācību programmas īstenošanai papildus pieejams REACT-EU finansējums 14,7 milj. eiro apmērā. Līdz 2023. gada beigām iecerēts sniegt atbalstu apmācībām vismaz 350 komersantu 2000 nodarbināto (kopējais tehnoloģisko un netehnoloģisko apmācību programmas rādītājs).
- Atbalsts IKT un netehnoloģiskām apmācībām, kā arī apmācībām, lai sekmētu investoru piesaisti (netehnoloģiskās apmācības). Pasākums ir izstrādāts, lai veicinātu pašnodarbināto personu, kā arī komersantu produktivitāti un darba efektivitāti, paaugstinot to darbinieku kvalifikāciju un prasmes IKT jomā, nodrošinātu komersantus ar atbilstošas kvalifikācijas darbaspēku, sekmējot netehnoloģisko inovāciju (produktu, procesu, mārketinga vai organizācijas) ieviešanu komersantos, kā arī nodrošinātu atbalstu apmācībām, veicinot investoru piesaisti. Kopējais plānotais ERAF finansējums ir 6,9 milj. eiro. 2016. gadā apstiprināti 3 projekti, kurus īsteno LTRK, LIKTA un LIAA un kuri ieviešami līdz 2023. gada beigām. Līdz 2021. gada oktobrim kopumā apmācīti 6,8 tūkst. nodarbināto ne-unikālo personu no 563 komersantiem. 2020. gada 1. decembrī MK lēma par papildu REACT-EU finansējumu 5 milj. eiro apmērā augsta līmeņa apmācību (paredzētas uzņēmumu augsta un vidēja līmeņa vadītājiem) un labās prakses pārņemšanas pasākumiem, kā arī jauniem atbalsta pasākumiem investoru nodarbināto apmācībām. Atbalsts paredzēts Latvijas augsta potenciāla un viedās specializācijas stratēģijai atbilstošo nozaru uzņēmumiem, lai veicinātu to konkurētspēju starptautiskajos tirgos. Pasākuma ieviešanas termiņš plānots līdz 2023. gada 31. decembrim. Iecerēts atbalstīt vismaz 240 komersantu 900 nodarbināto apmācības.

2021.-2027. gada plānošanas periodam EM ir izstrādājusi investīciju plānu uzņēmumu nodarbināto digitālo prasmju pilnveidei. Uzņēmējiem būs pieejams atbalsts granta veidā ar intensitāti līdz 70% no kopējām apmācību izmaksām. Kopējais investīcijas apjoms plānots 30 milj. eiro apmērā, t.sk. ANM finansējums 20 milj. eiro un ERAF finansējums 10 milj. eiro. Investīcijas ietvaros no ANM finansējuma līdz 2027. gadam iecerēts atbalstīt vismaz 3000 komersantu, savukārt no ERAF finansējuma līdz 2029. gadam ir iecerēts atbalstīt vismaz 1273 komersantus. Investīcijas iecerēts sadalīt trīs daļās:

¹ Informācija par kampaņu pieejama: <https://www.em.gov.lv/lv/muzizglitiba-informesanas-kampana>

- plašpieejas tiešsaistes mācību kursi (*Massive Open Online Courses*), kas sniegs iespēju iegūt neformālu izglītību neatkarīgi no ģeogrāfiskās lokācijas. Tiešsaistes mācību kursi plānoti par tādām tēmām kā UX/UI pamati, e-komercija, datu analīze un vizualizācija, datu bāžu izstrāde un uzturēšana, programmēšana, biznesa inteliģences sistēmu izstrāde;
- Eiropas Digitālās inovācijas centri piedāvās augstāka līmeņa digitālo prasmju pilnveidi, organizējot specializētās apmācības par tādām tēmām kā kibernetika, mākslīgais intelekts un augstas veiktspējas datu analīze;
- EM turpinās sadarbību ar nozaru asociācijām, lai atbalstītu nodarbināto digitālo prasmju pilnveidi komersantiem būtiskās jomās. Primāri atbalsts tiks sniegts tādās apmācību jomās kā informācijas uzglabāšana internetā, tīmekļvietņu/sociālo portālu izmantošana, programmatūras konfigurācija, pārdošana tiešsaistē, attēlu, video un audio apstrāde, prezentāciju gatavošana, pamata programmēšanas prasmes.

Nodarbinātības valsts aģentūras (NVA) organizētajos profesionālās apmācības, pārkvalifikācijas un prasmju pilnveides pasākumos bezdarbniekiem un darba meklētājiem kopumā 2020. gadā bija iesaistīti 17,9 tūkst. cilvēku, savukārt 2021. gada deviņos mēnešos – 12,1 tūkst. personu. NVA turpina attīstīt mācību pieejamību elektroniskajā vidē. 2021. gada septembrī NVA uzsāka īstenot mācību pilotprojektu „Nākotnes prasmju iniciatīva”. Bezdarbniekiem, darba meklētājiem, kā arī nodarbinātajiem iedzīvotājiem, kuri vēlas pilnveidot savas prasmes un uzlabot konkurētspēju darba tirgū, ir iespēja pilotprojekta ietvaros saņemt mācību atbalstu līdz 500 eiro apmērā digitālo un citu perspektīvu, darba tirgū pieprasītu prasmju apgūšanai atvērtajos tiešsaistesursos tādās starptautiskās e-mācību platformās kā *Coursera* u.c.

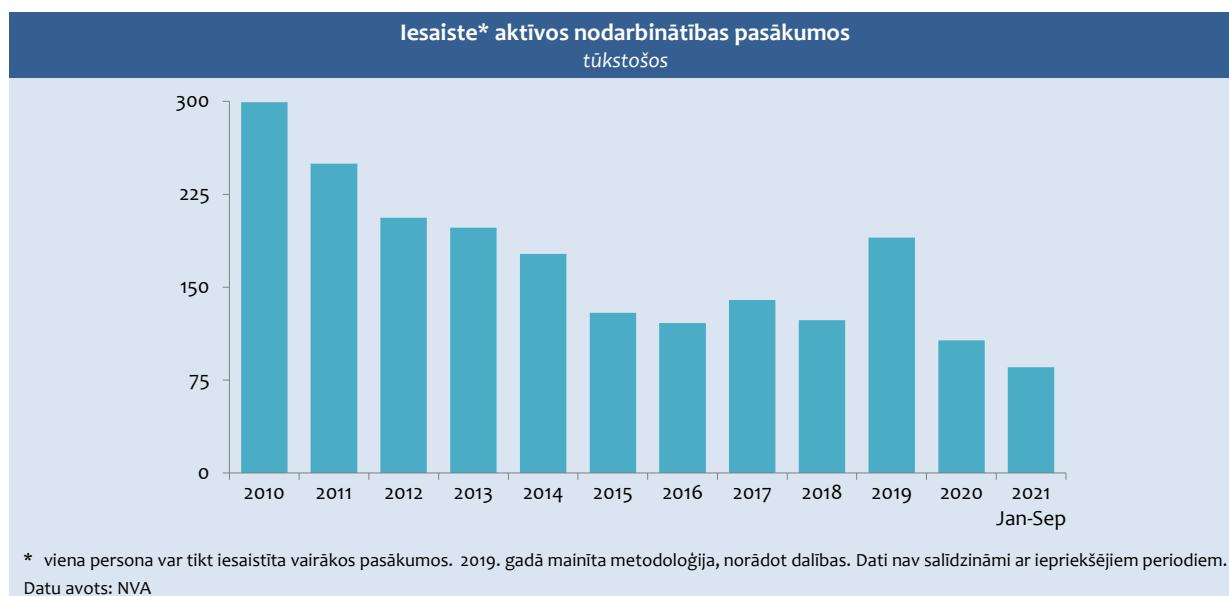
AKTĪVIE NODARBINĀTĪBAS PASĀKUMI

Valsts politiku bezdarba samazināšanas un bezdarbnieku, darba meklētāju un bezdarba riskam pakļauto personu atbalsta jomā īsteno Nodarbinātības valsts aģentūra. Īstenotie aktīvie un preventīvie darba tirgus pasākumi sekmē iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti un konkurētspēju darba tirgū.

Nozīmīgākie NVA īstenotie pasākumi:

- apmācību pasākumi – profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana, apmācība pie darba devēja, neformālās izglītības ieguve, konkurētspējas paaugstināšanas pasākumi (pamatkompetences);
- nodarbinātības pasākumi – pasākumi noteiktām personu grupām (subsīdētās darba vietas), algotie pagaidu sabiedriskie darbi, pasākumi komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai, skolēnu vasaras nodarbinātība;
- darba meklēšanas atbalsta pasākumi un konsultācijas – bezdarbnieku profilēšana un individuālā darba meklēšanas plāna sastādīšana, karjeras plānošanas konsultācijas, informatīvās dienas;
- citi atbalsta pasākumi – aktivizēšanas pasākumi ilgstošajiem bezdarbniekiem, to skaitā ar atkarībām, atbalsts reģionālajai mobilitātei (nokļūšanai līdz darba vai apmācību vietai), u.c.

7.11. attēls

Pēdējos gados pastiprināta uzmanība pievērsta tām iedzīvotāju grupām (ilgstošie bezdarbnieki, jaunieši, kuri nemācās un nestrādā, pirmspensijas vecuma bezdarbnieki, kā arī cilvēki ar invaliditāti), kurām atgriešanās darba tirgū ir visgrūtākā un nepieciešams mērķētāks atbalsts, lai veicinātu viņu ekonomisko aktivitāti un iekļaušanos darba tirgū.

Uzlabojoties darba tirgus situācijai, kopš 2010. gada iesaiste aktīvajos nodarbinātības pasākumos ir mazinājusies. Lai arī Covid-19 krīze 2020. gadā radīja negatīvu ietekmi uz darba tirgu un bezdarbnieku skaits pieauga, daļība aktīvajos nodarbinātības pasākumos nepieauga, kas daļēji skaidrojams ar Covid-19 izplatību ierobežojošajiem pasākumiem – virkne pasākumu klātienē uz laiku tika pārtraukti. Taču būtiski bezdarbu mīkstināja valdības īstenotie atbalsta pasākumi, tostarp dīkstāves pabalsti un atbalsts algu subsīdijai, kas mazināja uz ekonomiku atstātās Covid-19 sekas. 2020. gadā aktīvos nodarbinātības pasākumos iesaistītas un atbalstu saņēma 60,2 tūkst. unikālo personu, kas piedalījās 107,1 tūkst. aktivitāšu (dalību skaits). Aktīvās darba tirgus politikas pasākumu finansējums samazinājies no 91,1 milj. eiro 2010. gadā līdz 27,1 milj. eiro 2020. gadā.

Lai pārvarētu Covid-19 krīzi, pārskatīti un pilnveidoti NVA sniegtie pakalpojumi un pasākumi, pielāgojot tos situācijai darba tirgū un valstī noteiktajiem ierobežojumiem saistībā ar mainīgo epidemioloģisko situāciju. Vairāki NVA pakalpojumi un pasākumi tiek piedāvāti attālināti. Cita starpā paplašināti esošie un ieviesti jauni nodarbinātības atbalsta pasākumi – līdz 6 mēnešiem pagarināts dalības termiņš algotajos pagaidu darbos, kā arī paplašināts bezdarbnieku loks, kuri tajos var piedalīties; ieviests jauns algu subsīdijas atbalsta pasākums, kas paredz finansiālu atbalstu darba devējiem jaunu darbinieku pieņemšanai darbā no bezdarbnieku vidus; sadarbībā ar IZM izstrādāts atbalsta pasākums bezdarbnieka statusu ieguvušajiem augstākās izglītības iestāžu klātienē studentiem, kas ļautu studējošajiem studiju laikā attīstīt pētnieciskās, organizatoriskās, IT prasmes, veicot noteiktus uzdevumus savā mācību iestādē, dalības laikā studentiem tiek izmaksāta stipendija, u.c.

Kopumā 2021. gada deviņos mēnešos NVA aktīvos nodarbinātības pasākumos iesaistīts 54,3 tūkst. personu, kas piedalījās 85,3 tūkst. aktivitāšu (dalības).

DARBASPĒKA IEKŠĒJĀ MOBILITĀTE

Darbaspēka pieejamību teritorijās ar lielāku ekonomisko aktivitāti kavē kvalitatīvu mājokļu pieejamība iedzīvotājiem ar vidējiem ienākumiem. Sadarbības ietvaros ar Ekonomikas ministriju OECD eksperti, izvērtējot ārvalstu pieredzi un labo praksi, izstrādājuši priekšlikumus efektīviem atbalsta instrumentiem mājokļu pieejamības nodrošināšanai Latvijā.

Kvalificēta darbaspēka piesaisti reģioniem veicina kopš 2018. gada marta jaunajiem augstas kvalifikācijas speciālistiem pieejamais valsts atbalsts mājokļa iegādei ALTUM mājokļu garantijas programmas ietvaros (detalizētāku informāciju par pasākumiem skatīt 14. nodaļā par mājokļu politiku).

Reģionālās mobilitātes atbalsts ir pieejams arī aktīvo nodarbinātības pasākumu ietvaros. Tostarp, lai risinātu reģionālā bezdarba izaicinājumus, darba devēju nodarbinātām personām pirmos četrus mēnešus pēc darba tiesisko attiecību uzsākšanas iespējams saņemt finansiālu atlīdzību transporta un dzīvojamās telpas īres izdevumu segšanai. 2020. gadā reģionālās mobilitātes atbalsts nokļūšanai uz darbu piešķirts 140 personām.

VIEDĀ IMIGRĀCIJA

Augsti kvalificētu speciālistu trūkums, kas jau šobrīd vērojams virknē uzņēmumu, īpaši zināšanu un tehnoloģiju ietilpīgās nozarēs, ierobežo Latvijas ekonomikas izaugsmi, uzņēmumu produktivitātes pieaugumu un investīciju piesaisti, līdz ar to arī labi apmaksātu darba vietu veidošanos. Augsti kvalificēta darbaspēka iztrūkuma mazināšana ir izvirzīta par vienu no valdības un Ekonomikas ministrijas prioritātēm. Viedās imigrācijas politikas mērķis ir veicināt augsti kvalificētu profesionāļu piesaisti no trešajām valstīm. Jāuzsver, ka aktivitātes viedās imigrācijas veicināšanai nav vērstas uz darbaspēka no trešajām valstīm imigrācijas ierobežojumu atcelšanu vai atvieglošanu kopumā, bet gan uz procesu uzlabošanu, lai nepieciešamības gadījumā Latvijas darba devējs spētu piesaistīt kvalificētus darbiniekus pēc iespējas īsākā laikā. Piemēram, saīsināts minimālais brīvas darba vietas pieteikšanas termiņš no mēneša uz 10 darba dienām, ja darba devējs vēlas ārzemnieku no trešās valsts uzaicināt saistībā ar nodarbinātību.

Lai nodrošinātu IKT nozares attīstību un apmierinātu citu nozaru pieprasījumu pēc IKT speciālistiem, mērķtiecīgi veidota trīspusēja sadarbība starp valsts pārvaldes iestādēm, vadošajiem IKT uzņēmumiem un augstākās izglītības pārstāvjiem. Izveidota vienota IT izglītības platforma „Baltijas IT sabiedrība” jeb *BITS.education*. Platforma apkopo IT izglītības programmas, lai sekmētu jaunu, starptautiskam tirgum gatavu IT profesionāļu sagatavošanu Latvijā, un veido digitālās kampaņas, lai piesaistītu studentus no ārvalstīm. Piemēram, starptautiska līmeņa starpdisciplināru IKT bakalaura studiju programmu *Datorzinātne un organizāciju tehnoloģijas* jeb Baltijas IT līderu programmu izveidojusi Latvijas Universitāte un Rīgas Tehniskā universitāte (RTU) sadarbībā ar Ņujorkas štata Bufalo Universitāti (ASV), un to koordinē RTU Rīgas Biznesa skola. Vienlaikus, lai stiprinātu Latvijas augstskolās digitālo priekšmetu pasniegšanas kapacitāti, notiek mācībspēku

kvalifikācijas paaugstināšana. 2021. gada rudens semestrī 22 pasniedzēji uzsāka kvalifikācijas paaugstināšanas studijas augsta līmeņa digitālo prasmju apguvei Bufalo universitātē.

REMIGRĀCIJA

Viens no risinājumiem, kā mazināt darbaspēka trūkumu Latvijā, ir sekmēt ārvalstīs dzīvojošo iedzīvotāju atgriešanos. Svarīgs faktors remigrācijas veicināšanā ir labi atalgotu darba piedāvājumu esamība. Taču tikpat būtiski ir arī jautājumi, kas saistīti ar sociālajām garantijām, nodokļiem, darba vidi un kultūru, reintegrācijas atbalsta pasākumi, īpaši bērnudārzu un skolu pieejamība u.c. Vienlaikus nepieciešams arī veidot un uzturēt ciešāku saiti ar aizbraukušajiem un nodrošināt aktuālas informācijas pieejamību par darba un dzīves iespējām Latvijā. Konkrēti atbalsta pasākumi tiem, kas vēlas atgriezties, kā arī saiknes uzturēšanai un sadarbībai ar diasporu ir noteikti *Diasporas likumā*, kas stājās spēkā 2019. gadā.

Mērķtiecīgs remigrācijas atbalsta pasākums ir VARAM izveidotais piecu reģionālo remigrācijas koordinātoru tīkls, nodrošinot vienu reģionālo koordinātoru katrā plānošanas reģionā. Potenciālajiem remigrantiem ir iespēja bez maksas saņemt reģionālā koordinātoru konsultāciju un atbalstu, risinot sev aktuālus jautājumus, kas saistīti ar atgriešanos Latvijā konkrētā reģionā. Ar koordinātoru atbalstu Latvijā no 2018. gada marta līdz 2021. gada jūlijam atgriezušās 914 ģimenes.

Arī NVA un LIAA veic pasākumus potenciālo remigrantu uzrunāšanai, sniedzot informāciju un konsultācijas, piedaloties diasporas organizētajos pasākumos u.c. Lai attīstītu Latvijas cilvēkkapitālu un izmantotu diasporas uzkrāto pieredzi, cita starpā veikti pasākumi, kas veicina diasporas iesaisti eksporta, investīciju piesaistes un zināšanu un tehnoloģiju pārneses sekmēšanā.

Lai savienotu ārzemēs dzīvojošos valstspiederīgos profesionāļus un uzņēmumus Latvijā, tostarp rosinot arī Latvijas darba devējus aktīvi iesaistīties remigrācijas veicināšanā, pēdējos gados aizsākušās arī privātas iniciatīvas, piemēram, pēc mobilo sakaru operatora *Tele2* iniciatīvas radīta sociālā kustība *Latvija strādā*, izveidots darba un informācijas portāls *YourMove.lv* u.c.

II DAĻA. EKONOMISKĀS POLITIKAS PRIORITĀTES

8. LATVIJAS IEKĻAUŠANĀS ES EKONOMISKAJĀ UN STRUKTŪRPOLITIKĀ

8.1. EIROPAS SEMESTRIS

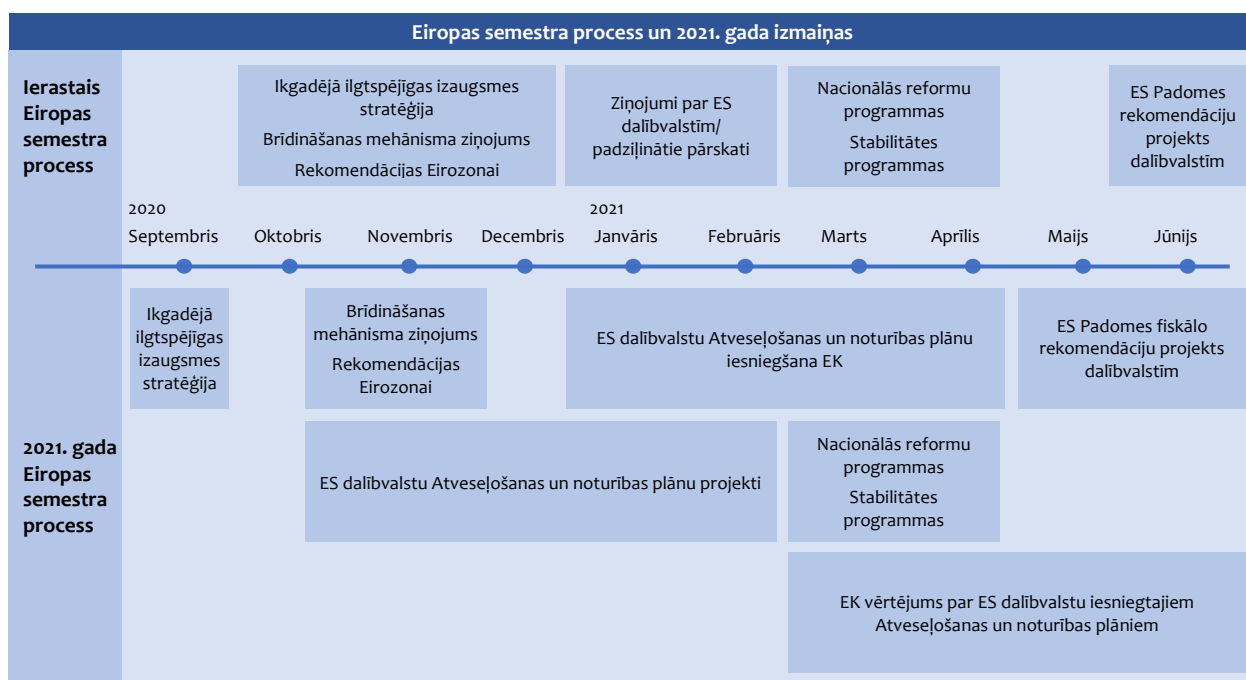
2010. gada 12. janvārī EK publicēja *Ikgadējo izaugsmes ziņojumu*, kurā cita starpā tika piedāvāts ar 2011. gada janvāri uzsākt jaunu ekonomiskās politikas uzraudzības un koordinācijas mehānismu ES – Eiropas semestri.

Eiropas semestris sākas katru gadu novembrī, kad EK publicē galvenos dokumentus, ar kuru izvērtēšanu sākas nākošā gada Eiropas semestris, un tie ir: *Ikgadējā ilgtspējīgas izaugsmes stratēģija (Annual Sustainable Growth Strategy)*, *Brīdināšanas mehānisma ziņojums (Alert Mechanism Report)*, *Vienotā nodarbinātības ziņojuma projekts (Draft Joint Employment Report)*, *Ziņojums par ES Vienotā tirgus darbību (Single Market Performance Report)* un *EK priekšlikums ES Padomes rekomendācijām Eirozonai*. Šajos dokumentos EK izvērtē esošo ekonomisko situāciju ES kopumā un piedāvā ekonomiskās politikas prioritātes nākamajam gadam. Šie dokumenti ir pamats tālākajām diskusijām starp ES dalībvalstīm un EK dažādās ES Padomes sanāksmēs.

Savukārt ES dalībvalstu nacionālajā līmenī saskaņā ar Eiropas semestra procesu ES dalībvalstīm katru gadu ir jāizstrādā un līdz aprīļa vidum jāiesniedz EK nacionālās programmas (*Nacionālā reformu programma, Stabilitātes vai Konverģences programma*). Pēc abu dokumentu iesniegšanas EK sagatavo vērtējumu un jūnijā nāk klajā ar priekšlikumu ES Padomes rekomendācijām ES dalībvalstīm, kas tiek apspriests dažādās ES Padomes sanāksmēs un apstiprināts Eiropadomes jūnija sanāksmē.

Ņemot vērā strauju Covid-19 pandēmijas izplatību visā pasaulē un tās negatīvo ietekmi uz ekonomikas attīstību, 2021. gadā EK piedāvāja izmaiņas ES līmeņa ekonomikas politikas koordinācijā un uzraudzībā, t.sk. Eiropas semestra procesā (skat. 8.1. attēlu). Būtiskas izmaiņas 2021. gada Eiropas semestra procesā attiecās uz galveno ar Eiropas semestra procesu saistīto dokumentu publicēšanas termiņu maiņu, kā arī jaunu dokumentu izstrādes nepieciešamību, ņemot vērā ES daudzgadu budžeta 2021.-2027. gadam perioda uzsākšanu un nepieciešamību šos abus procesus ciešāk sasaistīt. Piemēram, *2021. gada Ikgadējā ilgtspējīgas izaugsmes stratēģija* bija publicēta septembrī, t.i., ātrāk par pārējiem dokumentiem (*Brīdināšanas mehānisma ziņojumu* un *EK priekšlikumu rekomendācijām Eirozonai*), kas bija publicēti 2020. gada novembrī.

8.1. attēls

2021. gada Eiropas semestra procesa ietvaros EK aicināja ES dalībvalstis izstrādāt *Nacionālos atveseļošanas un noturības plānus* jaunā *ES Atveseļošanas un noturības mehānisma (EU Recovery and Resilience Facility)* kontekstā (skatīt 8.2. nodaļu). 2021. gadā EK sagatavoja Padziļinātus pārskatus (*In-Depth Reviews*) par tām ES dalībvalstīm, kurās bija konstatētas makroekonomiskās nesabalansētības *2021. gada Brīdināšanas mehānisma ziņojumā*. Vēl viens būtisks 2021. gada Eiropas semestra jauninājums attiecās uz ikgadējām ES Padomes rekomendācijām. Tās visām ES dalībvalstīm tiks izteiktas tikai attiecībā uz fiskālo politiku saskaņā ar *Stabilitātes un izaugsmes pakta* prasībām. 2021. gadā EK publicēja novērtējumus par ES dalībvalstu iesniegtajiem *Nacionālajiem atveseļošanas un noturības plāniem*, kas tika apspriesti ES Padomē starp ES dalībvalstīm un EK.

Tā kā ekonomiskā situācija ES dalībvalstīs ir stabilizējusies, tika nolemts ar 2022. gadu atgriezties pie ierastā Eiropas semestra procesa. 2021. gada 24. novembrī EK publicēja 2022. gada *Ikgadējo ilgtermiņa izaugsmes stratēģiju* (skatīt 8.1. ielikumu), 2022. gada *Brīdināšanas mehānisma ziņojumu* (skatīt 6.8. nodaļu), priekšlikumu ES Padomes rekomendācijām Eirozonas ekonomikas politikai (skat. 8.1. ielikumu), priekšlikumu *Vienotajam nodarbinātības ziņojumam* un citus dokumentus.

2022. gada *Ikgadējā ilgtermiņa izaugsmes stratēģijā* EK piedāvā turpināt koncentrēties uz četrām savstarpēji papildinošām konkurētspējīgas ilgtermiņa izaugsmes dimensijām kā pamatprincipiem ES atveseļošanai, tādām kā vides ilgtspēja, produktivitāte, taisnīgums un makroekonomikas stabilitāte. EK norāda, ka šīs četras dimensijas ir savstarpēji cieši saistītas, un tām jābūt citai citu pastiprinošām, un tās ir īpaši svarīgas arī turpmāk, īstenojot Atveseļošanas un noturības mehānismā (skat. 8.2. nodaļu) noteiktos mērķus.

Latvijas nacionālā reformu programma „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai (turpmāk – Latvijas NRP) tika apstiprināta 2011. gada 26. aprīlī MK vienlaicīgi ar *Latvijas Konverģences programmu 2011.-2014. gadam*. Abas minētās programmas tika iesniegtas EK 2011. gada 29. aprīlī. Kopš tā laika Latvija katru gadu izstrādā un iesniedz EK Progresā ziņojumus par Latvijas NRP īstenošanu.

Atbilstoši Eiropas semestra virzības procesam 2021. gada 13. aprīlī MK apstiprināja desmito *Progresā ziņojumu par Latvijas NRP īstenošanu* (turpmāk – Progresā ziņojums) un *Latvijas Stabilitātes programmu 2021.-2024. gadam*. Abi dokumenti tika iesniegti EK 2021. gada 15. aprīlī.

Progresā ziņojumā par Latvijas NRP īstenošanu ir atjaunots Latvijas NRP aprakstītais vidēja termiņa makroekonomiskais scenārijs, izvērtēts Latvijas progress 2020. gada ES Padomes rekomendāciju izpildē, sniegts īss Latvijas progresā apraksts *Eiropa 2020 stratēģijas* mērķu un ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā.

8.1. ielikums**EK priekšlikums ES Padomes rekomendācijām Eirozonas ekonomikas politikai**

Saskaņā ar 2021. gada 24. novembrī publicēto EK priekšlikumu ES Padomes rekomendācijām Eirozonas ekonomikas politikai, Eirozonas valstis tiek aicinātas 2022.-2023. gadā:

1. rīkoties individuāli un kolektīvi Eirogrupas formātā, lai turpinātu izmantot un koordinēt nacionālo fiskālo politiku un efektīvi atbalstīt ilgtspējīgu un iekļaujošu atveseļošanu. Eirozonai 2022. gadā saglabāt mēreni atbalstošu fiskālo nostāju, ņemot vērā valstu nacionālos budžetus un finansējumu, kuru nodrošina Atveseļošanas un noturības mehānisms. Galvenos fiskālos pasākumus pamazām virzīt uz ieguldījumiem, kas veicina ilgtspējīgu un iekļaujošu atveseļošanu, kas saskan ar zaļo un digitālo pāreju, īpašu uzmanību pievēršot budžeta pasākumu kvalitātei. Saglabāt fiskālo politiku elastīgu, lai varētu reaģēt, ja pandēmijas riski atkārtojas. Diferencēt fiskālo politiku, ņemot vērā atveseļošanās stāvokli, fiskālo ilgtspēju un nepieciešamību samazināt ekonomiskās, sociālās un teritoriālās atšķirības. Tiklīdz ekonomiskie apstākļi to atļauj, īstenot fiskālo politiku, kuras mērķis ir sasniegt piesardzīgas vidēja termiņa fiskālās pozīcijas un nodrošināt parādu ilgtspējību, vienlaikus veicinot investīcijas;
2. veicināt politiku, kas risina/ierobežo agresīvu nodokļu plānošanu, nodokļu nemaksāšanu un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, lai nodrošinātu godīgas un efektīvas nodokļu sistēmas. Strādāt, lai ierobežotu kaitīgu nodokļu konkurenci, tostarp ieviešot globālus vienprātībā balstītus risinājumus, lai risinātu nodokļu problēmas, ko rada digitalizācija un ekonomikas globalizācija. Samazināt darbaspēka nodokļu slogu un veicināt pāreju no darbaspēka aplikšanas ar nodokļiem uz nodokļiem, kas ir mazāk kropļojoši. Pāriet no ārkārtas uz atveseļošanas pasākumiem darba tirgos, nodrošinot efektīvu aktīvo darba tirgus politiku: (i) atbalstot darba vietu pārveidošanu, īpaši virzībā uz zaļo un digitālo ekonomiku, (ii) kombinējot pasākumus, risināt prasmju trūkumu, stiprināt kvalifikācijas paaugstināšanu un pārkvalifikāciju, nodrošināt mērķētus darbā pieņemšanas stimulus un (iii) nodrošināt publisko nodarbinātības dienestu kapacitāti, lai risinātu darba tirgus neatbilstības. Stiprināt iekļaujošas kvalitatīvas izglītības un apmācību sistēmas. Veicināt neaizsargāto grupu, īpaši jauniešu un sievietes, integrāciju darba tirgū, nodrošināt atbilstošus darba apstākļus un risināt darba tirgus segmentācijas problēmas, izstrādāt un vajadzības gadījumā pielāgot sociālās aizsardzības sistēmas, lai risinātu problēmas, kas radušās pēc Covid-19 krīzes. Nodrošināt efektīvu sociālo partneru iesaistīšanos politikas veidošanā, stiprināt sociālo dialogu un darba koplīgumu slēgšanu. Nodrošināt apmaiņu ar labo praksi un konverģenci darba tirgus un sociālās politikas jomās, kas palielina ekonomisko un sociālo noturību;
3. pārraudzīt uzņēmumiem paredzēto politikas atbalsta pakešu efektivitāti, koncentrējoties uz mērķtiecīgāku atbalstu dzīvotspējīgu uzņēmumu maksātspējai, kuri pandēmijas laikā ir nonākuši stresa situācijā, un vairāk izmantot kapitāla instrumentus. Veikt darbības, lai palielinātu maksātspējas regulējumu/sistēmu spēju efektīvi un savlaicīgi risināt bankrotu un parādu pārstrukturēšanas gadījumus, maksimāli saglabājot vērtību, un veicināt efektīvu kapitāla sadali un pārrobežu ieguldījumus. Panākt progresu Kapitāla tirgus savienības padziļināšanā, tostarp ātri vienojoties par EK tiesību aktu priekšlikumiem, lai atbalstītu ekonomikas finansēšanu un uzlabotu ieguldījumu iespējas uzņēmumiem un privātpersonām un likvidētu pārrobežu šķēršļus ieguldījumiem vienotajā tirgū;
4. turpināt stiprināt valstu institucionālās sistēmas un veikt reformas, lai novērstu investīciju un kapitāla pārdales vājās vietas, un nodrošināt ES fondu efektīvu un savlaicīgu izmantošanu. Samazināt uzņēmumiem administratīvo slogu un uzlabot uzņēmējdarbības vidi. Stiprināt valsts pārvaldes efektivitāti un digitalizāciju. Uzlabot valsts finanšu pārvaldību, tostarp izmantojot zaļo budžeta plānošanu un efektīvas valsts ieguldījumu pārvaldības sistēmas/ietvarus, un izmantot izdevumu pārskatīšanu, lai uzlabotu valsts finanšu struktūru, jo īpaši publisko ieguldījumu kvalitāti, ieguldījumu cilvēkos un prasmēs, kā arī lai labāk koncentrētu publiskos izdevumus atveseļošanas un noturības vajadzībām;
5. nodrošināt makro finansiālo stabilitāti un saglabāt kredītēšanas kanālus ekonomikai, turpinot pievēršties ienākumus nenesošo aizdevumu problēmām, cita starpā uzraugot aktīvu kvalitāti, savlaicīgi un proaktīvi sadarbojoties ar grūtībās nonākušiem debitoriem (īpaši dzīvotspējīgiem) un turpmāku ienākumus nenesošo aizdevumu sekundāro tirgu attīstību. Turpināt darbu pie Banku savienības izveides pabeigšanas, izmantojot pakāpenisku un laikā ierobežotu darba plānu, un pie eiro starptautiskās nozīmes stiprināšanas. Turpināt atbalstīt izpēti darbu saistībā ar digitālā eiro iespējamu ieviešanu.

Novērtējot ES dalībvalstu iesniegtās nacionālās programmas un to īstenošanu, 2021. gada 2. jūnijā EK publicēja priekšlikumus ES Padomes rekomendācijām ES dalībvalstīm, kas pēc diskusijām dažādās ES Padomes sanāksmēs 2021. gada 18. jūnijā tika apstiprinātas ES padomē (skatīt 8.2. ielikumu). Ar šo ES Padomes rekomendāciju apstiprināšanu noslēdzās 2021. gada Eiropas semestris.

8.2. ielikums**2021. gada ES Padomes rekomendācijas Latvijai**

Latvijai tiek rekomendēts:

- 2022. gadā saglabāt atbalstošu fiskālo politiku, tostarp atbalstu, ko sniedz Atveseļošanas un noturības mehānisms, un saglabāt valsts finansētos ieguldījumus. Saglabāt kontrolētu valsts finansēto kārtējo izdevumu pieaugumu;
- kad ekonomiskie apstākļi atļaus, īstenot fiskālo politiku, kuras mērķis ir panākt piesardzīgu vidēja termiņa fiskālo politiku un nodrošināt fiskālo ilgtspēju vidējā termiņā. Vienlaikus palielināt ieguldījumus, lai stiprinātu izaugsmes potenciālu;
- īpašu uzmanību pievērst valsts finanšu stāvoklim gan attiecībā uz budžeta ieņēmumiem un izdevumiem, kā arī budžeta pasākumu kvalitātei, nodrošinot ilgtspējīgu un iekļaujošu atveseļošanu. Par prioritāti noteikt ieguldījumu palielināšanu ilgtspējīgai izaugsmei, jo īpaši atbalstot zaļo un digitālo pāreju, un strukturālajām reformām, kas palīdzēs nodrošināt finansējumu valsts politikai un veicinās valsts finanšu ilgtspēju ilgtermiņā, tostarp stiprinot veselības un sociālās aizsardzības jomas pārklājumu visiem iedzīvotājiem, atbilstību un ilgtspējību.

Valdības plānotie pasākumi ES Padomes rekomendāciju izpildei ir iekļauti valdības rīcības plānā. ES Padomes rekomendācijas Latvijai ir būtisks elements nacionālo prioritāšu noteikšanā, nepieciešamo reformu un politikas pasākumu formulēšanā, kā arī *Latvijas nacionālās reformu programmas* un *Latvijas Stabilitātes programmas* veiksmīgā īstenošanā.

Jāatzīmē, ka *Latvijas nacionālās reformu programmas* un *Latvijas Stabilitātes programmas* īstenošana notiek ciešā sadarbībā ar EK. Abu programmu īstenošanas progress tiek apspriests regulāri divpusējās sarunās starp Latviju un EK. Ekonomikas ministrija turpinās Latvijas NRP un ES Padomes rekomendāciju izpildei paredzēto pasākumu īstenošanas uzraudzību, un informācija par pasākumu īstenošanas progresu tiks iekļauta *2022. gada Latvijas nacionālajā reformu programmā*, kas būs jāiesniedz EK līdz 2022. gada 15. aprīlim kopā ar *Latvijas Stabilitātes programmu*.

8.2. ES FINANSĒJUMA IZMANTOŠANA EKONOMIKAS ATTĪSTĪBAI

2014.-2020. GADA PLĀNOŠANAS PERIODA VISPĀRĒJS RAKSTUROJUMS

Atbilstoši ES Padomes lēmumam par ES daudzgadu finanšu ietvaru 2014.-2020. gadam Latvija ir saņēmusi 4,4 mljrd. eiro Kohēzijas politikas mērķu īstenošanai ar ES fondu (ERAF, ESF un KF) starpniecību. Tas nozīmē, ka šajā periodā Latvija ir ceturta lielākā neto saņēmēja starp visām ES dalībvalstīm, un uz katru iedzīvotāju 2014.-2020. gada periodā no ES budžeta tiks saņemts aptuveni 3 tūkst. eiro. Līdz ar to šobrīd no ES budžeta tiek saņemts četras reizes vairāk nekā tajā iemaksāts. Saskaņā ar Finanšu ministrijas novērtējumu ES fondu investīciju devums Latvijas IKP 2020. gadā bija 1,2 procentpunktu līmenī.

Līdz 2021. gada 29. novembrim kopā tika īstenoti 2 152 ES fondu investīciju projekti par kopējo summu 4,1 mljrd. eiro jeb 87% no pieejamā finansējuma. Faktiski izmaksāts ES fondu atbalsts ir 2,9 mljrd. eiro, – 61% no 2014.-2020. gada plānošanas periodā pieejamajiem 4,4 mljrd. eiro. No tā 2021. gada deviņos mēnešos: 396 milj. eiro – 97% no prognozētā. Savukārt visa 2021. gada prognoze – 544,2 milj. eiro ir izpildīta par 73 procentiem.

8.1. tabula

Ekonomikas ministrijas kompetencē esošo aktivitāšu ieviešanas progress uz 2021. gada 29. novembri				
Atbalsta programma	ES fondu finansējums (piešķirums) mlj. eiro	Maksājumu apjoms mlj. eiro	procenti no piešķiruma	
1.2.1.1. Kompetences centri	63,2	51,2	81,1%	
1.2.1.2. Tehnoloģiju pārneses sistēma	30,0	11,6	38,6%	
1.2.1.4. Jaunu produktu ieviešana	45,1	29,0	64,3%	
1.2.2.1. Nodarbināto apmācības	14,7	8,0	54,3%	
1.2.2.2. Inovāciju motivācija	4,8	3,3	69,1%	
1.2.2.3. IKT un netehnoloģiskās apmācības	6,9	2,1	30,1%	
3.1.1.1. Aizdevumu garantijas	43,8	40,2	91,9%	
3.1.1.2. Mezanīna aizdevumi	7,0	6,4	91,9%	
3.1.1.3. Atbalsts mazo, vidējo komersantu finansējuma piesaistei kapitāla tirgos	1,0	0,0	0,0%	
3.1.1.4. Mikrokredīti un starta aizdevumi	15,0	13,8	91,9%	
3.1.1.5. Ražošanas telpas	43,0	18,1	42,0%	
3.1.1.6. Biznesa inkubatori	29,9	14,3	48,0%	
3.1.2.1. Riska kapitāls	30,6	28,1	91,9%	
3.1.2.2. Tehnoloģiju akselerators	14,6	13,4	91,9%	
3.2.1.1. Klasteru programma	6,7	5,4	80,5%	
3.2.1.2. Starptautiskā konkurētspēja	76,8	39,1	50,9%	
4.1.1. Apstrādes rūpniecības uzņēmumu energoefektivitāte	23,7	13,8	58,0%	
4.2.1.1. Daudzdzīvokļu māju energoefektivitāte	141,5	88,6	62,6%	
4.2.1.2. Valsts ēku energoefektivitāte	93,4	55,9	59,9%	
4.3.1. Centralizētās siltumapgādes energoefektivitāte	49,6	40,5	81,6%	
Kopā	741,4	482,9	65,1%	

Lai sekmētu investīcijas Latvijas rūpniecībā un veicinātu ekonomisko aktivitāti, 2020. gada 28. jūlija sēdē MK lēma par neizlietotā finansējuma – 3,5 milj. eiro pārdali no **ražošanas telpu un infrastruktūras izveides vai rekonstrukcijas** pirmās atlases kārtas uz projektu otro atlases kārtu. Tas ļauj atbalstīt lielāku skaitu projektu iesniegumu otrās atlases kārtas ietvaros. Tāpat, ņemot vērā Covid-19 krīzes izraisītās ekonomiskās sekas un lai saimnieciskās darbības veicējiem jau šobrīd būtu iespēja plānot savu naudas plūsmu, MK 2021. gada 5. oktobra sēdē tika apstiprināts projektu realizācijas termiņa pagarinājums līdz 2023. gada 31. decembrim.

Otrajā projektu atlases kārtā kopumā Centrālajā finanšu un līgumu aģentūrā (turpmāk – CFLA) tika iesniegti 52 projektu iesniegumi. Šobrīd 3.1.1.5. pasākuma otrās kārtas ietvaros turpinās 18 projektu īstenošana, savukārt 6 projekti jau ir īstenoti pilnībā. Papildus pārdalītais finansējums palīdzēs efektīvi pārvaldīt programmā esošo finansējumu un ļaus atbalstīt nākamus projektu iesniegumus ar augstāko punktu skaitu.

Šobrīd programmas pirmās kārtas ietvaros turpinās 10 projektu īstenošana, savukārt 23 projekti jau ir īstenoti pilnībā. Kopumā projekta ietvaros ir pabeigti projekti ar kopējo investīciju apjomu 34 milj. eiro.

2021. gadā tika pabeigta projektu vērtēšana 2020. gadā uzsāktajai ES fondu atbalsta trešajai kārtai **rūpnieciskās ražošanas ēku un noliktavu energoefektivitāti paaugstinošu pārbūves vai atjaunošanas darbu veikšanai**, kā arī energoefektīvu ražošanas un tās blakusprocesus nodrošinošo iekārtu iegādei, lai aizstātu esošās, mazāk energoefektīvās iekārtas. Tāpat trešajā kārtā tika paredzēts, ka finansējumu var ieguldīt ēku inženiersistēmu atjaunošanā, pārbūvē vai izveidē, sekundāro energoresursu atgūšanai no ražošanas tehnoloģiskajiem procesiem un atjaunojamo enerģijas avotu izmantošanā, kā arī projekta tehniskās dokumentācijas sagatavošanai. Trešajā kārtā tika apstiprināti un šobrīd tiek īstenoti 29 projekti ar kopējo ES fondu atbalsta summu 8,4 milj. eiro.

Lielāko interesi uzņēmēju vidū ir raisījusi iespēja saņemt **ES fondu līdzfinansējumu akciju emisijai**. Pasākumam pieejamais Eiropas Reģionālās attīstības fonda finansējums ir 1 milj. eiro, privātais līdzfinansējums – vismaz 1 milj. eiro apmērā. Līdz šim pasākumā ir izsludinātas trīs projektu iesniegumu atlases kārtas. Pirmajās divās atlases kārtās kopā pieteikušies 14 komersanti, no kuriem šobrīd ir slēgti līgumi ar 3 komersantiem. Pēc trešās projektu iesniegumu atlases kārtas projektiem var secināt, ka varētu tikt apstiprināti 5 komersanti.

2021.-2027. GADA PLĀNOŠANAS PERIODA VISPĀRĒJS RAKSTUROJUMS

2018. gada 2. maijā EK publicēja komunikāciju „*Moderns ES budžets Savienībai, kas aizsargā, dod iespējas un aizstāv*”¹. Tas iezīmēja EK redzējumu par jauno ES daudzgadu budžeta ietvaru 2021.-2027. gadam (šīs komunikācijas detalizēts apraksts ir atspoguļots 2019. gada Latvijas Ekonomikas attīstības pārskatā). EK 2018. gada 2. maija komunikācija kalpoja par pamatu diskusijām starp ES dalībvalstīm un EK par jauno ES daudzgadu budžetu 2021.-2027. gadam. Taču, ņemot vērā Covid-19 pandēmiju un ar to saistīto krīzi, EK tika aicināta prezentēt pārskatītu ES daudzgadu budžetu 2021.-2027. gadam.

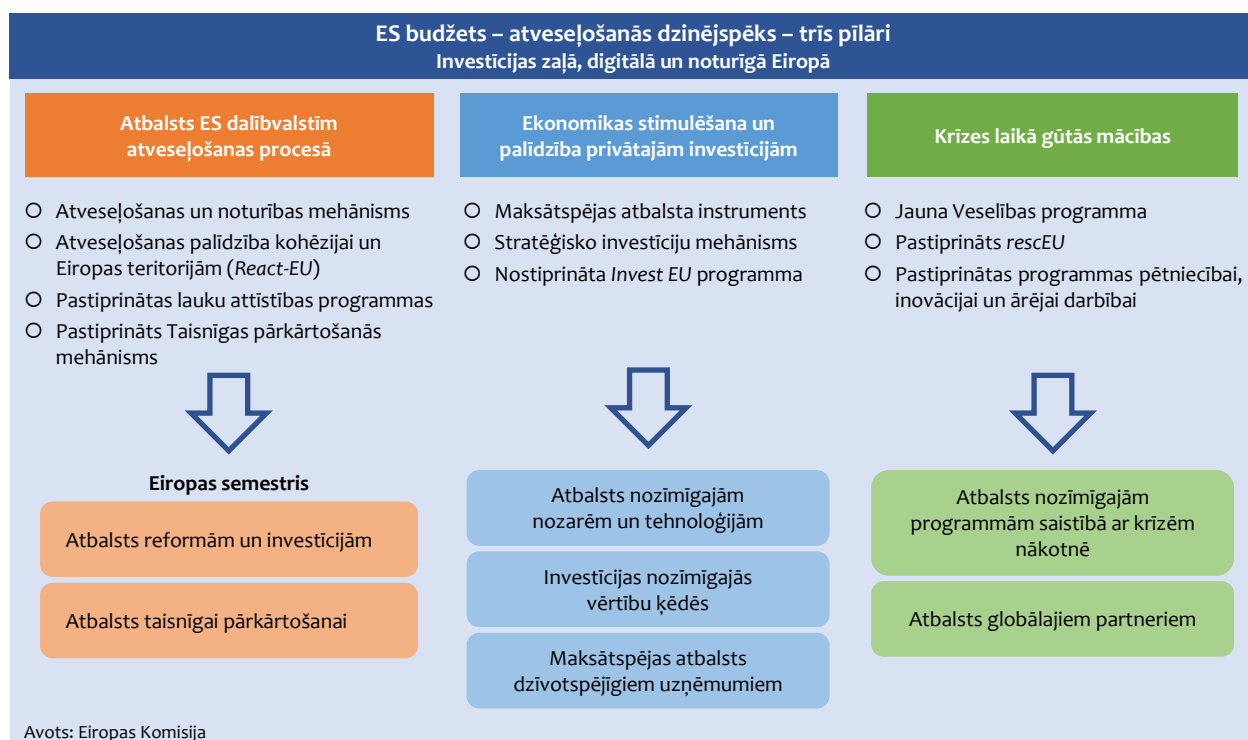
2020. gada 27. maijā EK nāca klajā ar pārskatītu piedāvājumu ES daudzgadu budžetam 2021.-2027. gadam, publicējot komunikāciju „*ES budžets – Eiropas atveseļošanas plāna dzinējspēks*”². ES ilgtermiņa prioritātes veicināt pārkārtošanos uz zaļo un digitālo ekonomiku ir pārskatītā ES daudzgadu budžeta piedāvājuma pamatā. Šīs horizontālās prioritātes ir iestrādātas visos ES daudzgadu budžeta instrumentos un programmās. Pārskatītais ES budžeta piedāvājums balstās uz trim pīlāriem:

- instrumenti, lai atbalstītu ES dalībvalstu centienus atveseļoties pēc krīzes, novērst sekas un izkļūt no tās spēcīgākām;
- pasākumi privāto investīciju palielināšanai un grūtībās nonākušu uzņēmumu atbalstam;
- galveno ES programmu pastiprināšana, lai gūtu pieredzi no krīzes un padarītu vienoto tirgu spēcīgāku un noturīgāku (skatīt 8.2. attēlu).

Lai veicinātu ātrāku ES un ES dalībvalstu ekonomikas atveseļošanu no pašreizējās Covid-19 krīzes (ES budžeta 1. pīlārs), EK piedāvāja izveidot jaunu **Eiropas Atveseļošanas instrumentu (Next Generation EU)**. Šis instruments papildinās ES budžetu ar jaunu finansējumu no finanšu tirgiem. Tas būs vienreizējs ārkārtas instruments, kas darbosies noteiktu laiku no 2021. līdz 2024. gadam un kuru ES dalībvalstis varēs izmantot ekonomikas atveseļošanas pasākumiem.

¹ https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:c2bc7dbd-4fc3-11e8-be1d-01aa75ed71a1.0007.02/DOC_1&format=PDF

² https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:4524c01c-a0e6-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0006.02/DOC_1&format=PDF

*Eiropas Atveseļošanas instrumenta (Next Generation EU) kontekstā ir svarīgi pieminēt jaunu **Atveseļošanas un noturības mehānismu (Recovery and Resilience Facility – RRF)**, kas būs cieši saistīts ar Eiropas semestri un ES dalībvalstu Nacionālajām reformu programmām (skatīt 8.1. nodaļu). Mehānisma mērķis ir atbalstīt investīcijas un reformas, kas ir būtiskas noturīgai ekonomikas atveseļošanai, uzlabot ES dalībvalstu ekonomisko un sociālo noturību un atbalstīt zaļo un digitālo transformāciju.*

Šim mehānismam ir ierosināts budžets 560 mljrd. eiro apmērā, lai palīdzētu finansēt ES dalībvalstu *Atveseļošanas un noturības plānus*. Tas sastāvēs no grantiem līdz 310 mljrd. eiro apmērā un aizdevumiem līdz 250 mljrd. eiro apmērā.

Lai ES dalībvalstis varētu pretendēt uz finansējumu no *Atveseļošanas un noturības mehānisma*, tām ir jāizstrādā *Nacionālie atveseļošanas un noturības plāni*, kas ir *Nacionālo reformu programmu* sastāvdaļa. EK aicināja ES dalībvalstis ņemt vērā 2019. un 2020. gadā ES dalībvalstīm izteiktās ES Padomes rekomendācijas, gatavojot *Nacionālos atveseļošanas un noturības plānus* un plānojot finansējumu nepieciešamajām investīcijām un reformām. Lai nodrošinātu lietderīgu un efektīvu finansējuma izlietojumu, katrai ES dalībvalstij *Nacionālo atveseļošanas un noturības plānu* ietvaros ir noteikti konkrēti sasniedzami mērķi un kritēriji. Finansējums ES dalībvalstīm tiek piešķirts pa daļām. Finansējuma nākamo daļu ES dalībvalsts varēs saņemt, ja tā noteiktajā termiņā būs izpildījusi šos iepriekš nospraustos mērķus un kritērijus.

Kohēzijas politikai būs būtiska loma līdzsvarotās atveseļošanās atbalstīšanā, izmantojot jaunu *REACT-EU* iniciatīvu. Tās mērķis ir risināt visakūtākās ekonomiskās un sociālās problēmas un pielāgot turpmākās kohēzijas programmas, lai tās padarītu elastīgākas un pilnībā saskaņotas ar ekonomikas atveseļošanas prioritātēm.

Paredzēts, ka **Eiropas Lauksaimniecības fonds** lauku attīstībai sniegs atbalstu lauksaimniekiem un lauku apvidiem īstenot zaļo pārkārtošanos un atbalstīs investīcijas un reformas vides aizsardzības mērķu sasniegšanā.

EK ir ievērojami pastiprinājusi *Taisnīgas pārkārtošanās mehānismu*, lai atbalstītu ES dalībvalstis ātrākā pārejas veicināšanā uz zaļo ekonomiku un tādējādi stimulētu ekonomiku.

ES budžeta 2. pilāra ietvaros EK piedāvāja stiprināt *Eiropas investīciju pamatprogrammu (InvestEU)*, lai mobilizētu privātas investīcijas stratēģiskos projektos visā ES. Šajā kontekstā EK ierosināja izveidot jaunu *Stratēģisko investīciju mehānismu*, lai ieguldītu galvenajās vērtību ķēdēs, kas ir izšķiroši svarīgas Eiropas noturībai un stratēģiskajai autonomijai nākotnē. Ņemot vērā Covid-19 krīzes ietekmi uz dzīvotspējīgu uzņēmumu finanšu stāvokli, EK piedāvāja arī jaunu *Maksātspējas atbalsta instrumentu*, lai sniegtu steidzamu atbalstu uzņēmumiem un palīdzētu tiem pārvarēt grūtības.

ES budžeta 3. pilārs paredz stiprināt ES spēju reaģēt uz potenciālajām krīzēm nākotnē. Šajā kontekstā EK piedāvāja izveidot jaunu programmu „*ES veselība*”, lai stiprinātu veselības aprūpes sistēmas drošību un sagatavotos turpmākajām veselības krīzēm. *RescEU – ES civilās aizsardzības mehānisms* tiks paplašināts un stiprināts, lai ES varētu sagatavoties turpmākajām krīzēm un reaģēt uz tām. Tiks arī pastiprināta pamatprogramma „*Apvārsnis Eiropa*”, lai finansētu vitāli svarīgu pētniecību

veselības, noturības un zaļās un digitālās pārkārtošanās jomā. Tāpat paredzēts stiprināt arī citas ES programmas, tostarp ārējos instrumentus, lai nākotnes ES daudzgadu finanšu ietvaru pilnībā saskaņotu ar ekonomikas atveseļošanas vajadzībām. Tiks arī pastiprināti īpašie instrumenti, lai padarītu ES budžetu elastīgāku un spējīgāku labāk reaģēt uz jauniem izaicinājumiem.

Kopējais EK piedāvātā ES daudzgadu budžeta 2021.-2027. gadam ietvara finansējuma apjoms ir 1 850 mljrd. eiro, kas līdz šim ir vēsturiski lielākais apjoms, no kura 1 100 mljrd. eiro veidos ES daudzgadu finanšu shēma, 750 mljrd. eiro – jauns *Eiropas Atveseļošanas instruments (Next Generation EU)* un 540 mljrd. eiro – *Pagaidu atbalsts bezdarba risku mazināšanai ārkārtas situācijā (SURE)/Eiropas Stabilitātes mehānisms (ESM)*.

Latvijas Nacionālais attīstības plāns ir galvenais dokuments valstī, saskaņā ar kuru notiek ES fondu plānošana un ES fondu programmu īstenošana. 2020. gada 2. jūlijā Saeima apstiprināja *Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2021.-2027. gadam* (turpmāk – NAP2027). NAP2027 stratēģiskie mērķi ir produktivitāte un ienākumi, sociālā uzticēšanās, vienlīdzīgas iespējas un reģionālā attīstība. Katram stratēģiskajam mērķim ir noteiktas prioritātes, katrai prioritātei ir pakārtoti rīcības virzieni un indikatīvais finansējums.

Lai varētu uzsākt ES finansējuma apguvi un īstenot ar ES fondu palīdzību finansētās atbalsta programmas, šobrīd tiek gatavota **ES fondu 2021.-2027. gada plānošanas perioda darbības programma**. Tā ietver detalizētu informāciju par ES fondu ieguldījumu virzieniem, specifiskos atbalsta mērķus u.tml. Informācija par plānotajām ES investīcijām Latvijā 2021.-2027. gadā ir atspoguļota 8.3. ielikumā un 8.3. attēlā.

8.3. ielikums

ES fondu atbalsts 2021-2027

Eiropas Komisija ir izplatījusi normatīvo aktu priekšlikumus par ES atbalstu reģionālajai attīstībai un kohēzījai, kā arī ieguldījumos cilvēkos, sociālajā kohēzijā un vērtībās. Šie priekšlikumi bija sākums dalībvalstu diskusijām par ieviešanas nosacījumiem ES struktūrfondu – Eiropas Reģionālās attīstības fonda, Kohēzijas fonda un Eiropas Sociālā fonda (turpmāk – ES fondu) – finansējuma sadalījumu starp dalībvalstīm un atbalsta programmām.

Ekonomikas ministrija kā ES fondu atbildīgā iestāde veic savā kompetencē esošo nozaru atbalsta plānošanu atbilstoši NAP 2021.-2027. gadam noteiktajām valsts prioritātēm.

EM kopējās plānotās investīcijas ir 947 milj. eiro apmērā un aptver tādas prioritātes kā digitālā transformācija, produktivitāte, sociālā nevienlīdzība, klimats un energoefektivitāte.

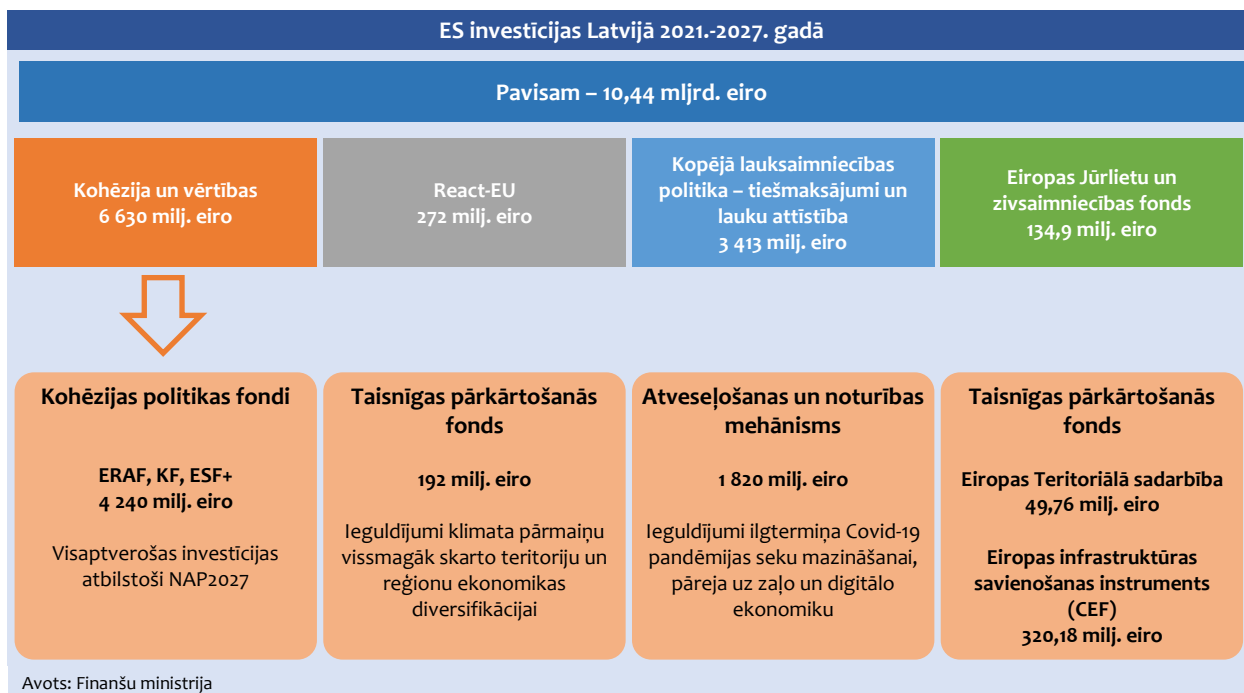
Programmā ietverti pasākumi, lai:

- nodrošinātu tautsaimniecības transformāciju uz produktu un pakalpojumu ražošanu ar augstāku pievienoto vērtību;
- sekmētu uzņēmēju digitālās prasmes un veicinātu uzņēmējdarbības digitālo transformāciju (procesu digitalizācija);
- veicinātu uz klimata pārmaiņām vērstu un energoefektīvāku uzņēmējdarbību;
- nodrošinātu atbalstu energoefektīvāku pasākumu ieviešanai gan māsaimniecībām (dzīvojamās ēkas), gan publiskajam sektoram (valsts ēkas).

ES fondu indikatīvais finansējums EM aktivitātēm:

- digitālajai transformācijai – 44 milj. eiro, ietverot atbalstu digitalizācijai jaunu produktu un pakalpojumu izstrādei – 21,15 milj. eiro, digitālo prasmju attīstībai (apmācības) – 10 milj. eiro, EDIC un digitālā brieduma testam – 8 milj. eiro un finanšu instrumentu digitalizācijai – 5 milj. eiro;
- produktivitātei – 366 milj. eiro, ietverot atbalstu MVK uzņēmējdarbības attīstībai – 97 milj. eiro, finanšu instrumentiem MVK – 164,4 milj. eiro, atbalsts pētniecībai un inovācijām jaunu produktu izstrādē – 51,7 milj. eiro, finanšu instrumentiem pētniecībai un inovācijām – 50 milj. eiro;
- nevienlīdzības mazināšanai – 83 milj. eiro, ietverot sociālo mājokļu pieejamību – 60,9 milj. eiro, un vides pieejamības uzlabošanai – 21,75 milj. eiro;
- klimats un energoefektivitāte – 457 milj. eiro, ietverot atbalstu energoefektivitātei dzīvojamās ēkās – 163,1 milj. eiro, energoefektivitāte valsts ēkās – 104,4 milj. eiro, siltumapgāde un aukstumapgāde – 56,5 milj. eiro, AER uzņēmējdarbībā – 43,5 milj. eiro, AER izmantošanas veicināšana ražošanā – 23,49 milj. eiro, biometāna ražošanas veicināšana – 21,75 milj. eiro, uzņēmējdarbības „zaļināšana” – 44,06 milj. eiro.

8.3. attēls

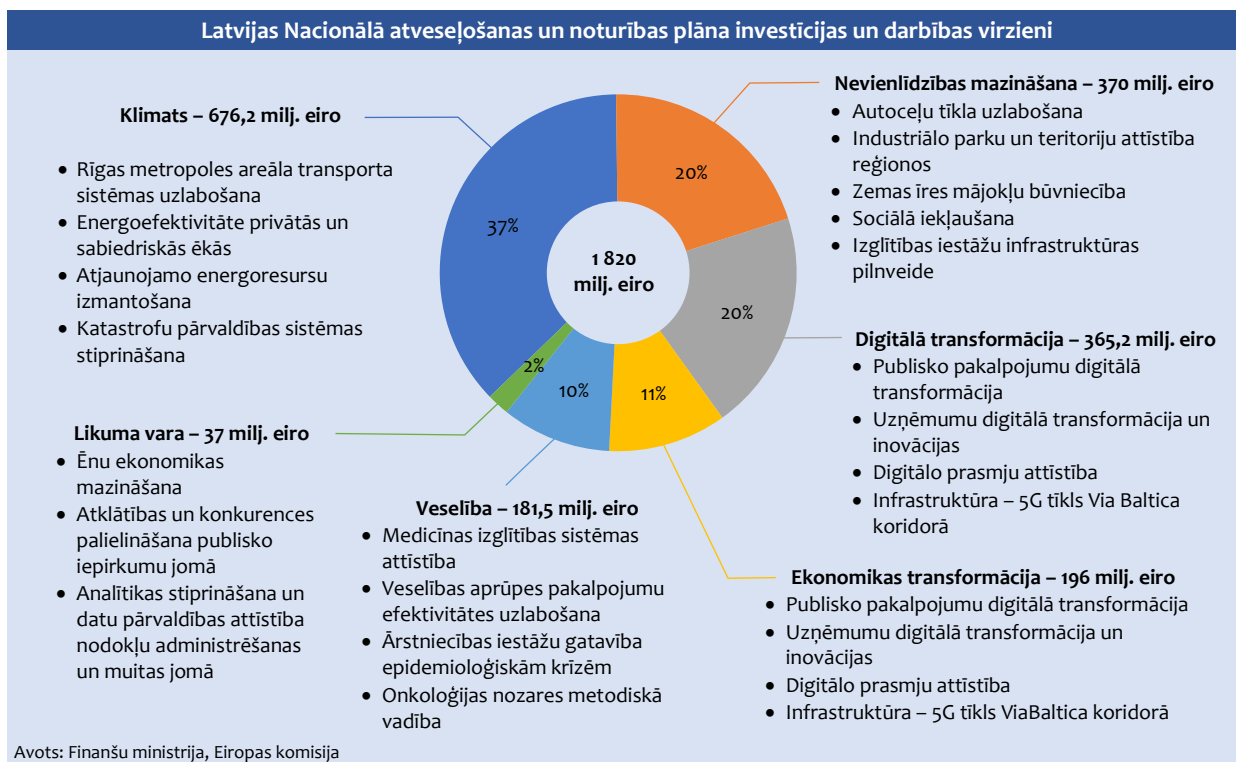

Latvijas Nacionālais atveseļošanas un noturības plāns (turpmāk – LNANP) ir vēl viens nozīmīgs dokuments ES finansējuma apguvē Latvijā *Eiropas atveseļošanas un noturības mehānisma* kontekstā. 2021. gada 30. aprīlī LNANP tika iesniegts izskatīšanai EK, kura to apstiprināja 2021. gada 22. jūnijā. Pēc tam sekoja LNANP izvērtēšana ES Padomē, kur tas tika apstiprināts 2021. gada 13. jūlijā. LNANP balstās uz 6 virzieniem (skatīt 8.4. attēlu):

- 1) klimata pārmaiņas un vides ilgtspēja (676,2 milj. eiro jeb 37% no kopējā pieejamā finansējuma);
- 2) digitālā transformācija (365,2 milj. eiro jeb 20% no kopējā pieejamā finansējuma);
- 3) nevienlīdzības mazināšana (370 milj. eiro jeb 20% no kopējā pieejamā finansējuma);
- 4) veselība (181,5 milj. eiro jeb 10% no kopējā pieejamā finansējuma);
- 5) ekonomikas transformācija un produktivitātes reforma (196 milj. eiro jeb 11% no kopējā pieejamā finansējuma);
- 6) likuma vara (37 milj. eiro jeb 2% no kopējā pieejamā finansējuma).

LNANP projektu iesniegšana un īstenošanas uzsākšana plānota 2021. gada beigās. Projektus varēs iesniegt uzņēmēji, pašvaldības un valsts organizācijas. Atveseļošanas fonda finansējums būs pieejams līdz 2026. gada 31. augustam. LNANP ir iekļauti investīciju projekti un reformas, lai veicinātu ātrāku ekonomikas atveseļošanu no pašreizējās Covid-19 krīzes. Plāns ir cieši saistīts ar Eiropas semestra procesu, ES Padomes rekomendāciju Latvijai izpildi un *Latvijas nacionālo reformu programmu* (skatīt 8.1. nodaļu).

8.4. attēls

8.3. ES VIENOTAIS TIRGUS

ES vienotais tirgus aptver 30 valstis (27 ES dalībvalstis un 3 Eiropas Ekonomikas zonas (EEZ) valstis – Norvēģiju, Islandi un Lihtenšteinu) ar vairāk nekā 500 milj. patērētāju. ES vienotais tirgus nozīmē teritoriju bez iekšējām robežām, kurā nodrošināta preču, pakalpojumu un kapitāla brīva aprīte, kā arī personu brīva kustība. ES vienotais tirgus, kāds tas ir šobrīd, ir ilgstoša darba rezultāts, pakāpeniski soli pa solim ES dalībvalstīm koordinējot lēmumus ikdienā par ciešāku integrāciju – ir izstrādāti vienoti principi un noteikumi saimnieciskās darbības veicējiem, atcelta robežkontrole, izveidota konkurētspējīgāka komercdarbības vide, patērētājiem nodrošināts plašāks preču un pakalpojumu klāsts, radītas jaunas darbavietas, iedzīvotājiem nodrošināta iespēja dzīvot, strādāt un mācīties citā dalībvalstī, rasta iespēja ieviest vienotu valūtu, kā arī nodrošināti daudzi citi ieguvumi.

2021. gada 5. maijā Eiropas Komisija publicēja *Atjaunoto rūpniecības stratēģiju*, kurā īpaša uzmanība pievērsta ES rūpniecības inovācijai, konkurētspējai un jo īpaši spēcīgam un sekmīgi funkcionējošam vienotajam tirgum.

Covid-19 krīze parādīja, ka ES rūpniecības politika ir cieši saistīta ar vienoto tirgu un uz tiem jāskatās kopā, lai izvērtētu ekonomisko un sociālo ietekmi, kas traucē preču, pakalpojumu un cilvēku brīvai plūsmām. Covid-19 krīze parādīja vienotajā tirgū joprojām pastāvošās barjeras. Pandēmijas laikā ieviesto ierobežojumu rezultātā tika būtiski ierobežota cilvēku, preču un pakalpojumu brīva aprīte, notika pārrāvumi globālajās piegāžu ķēdēs (jo īpaši pirmās nepieciešamības preču pieejamībā) un ekonomiskā lejupslīde (būtisks pieprasījuma samazinājums).

Atjaunotajā rūpniecības stratēģijā ietvertais *Vienotā tirgus pārskats* sniedz izvērtējumu par vienotā tirgus noturību, ņemot vērā Covid-19 krīzes pieredzi, ziņo par galvenajiem rādītājiem rūpniecības stratēģijā un konkurētspējā, kā arī sniedz izvērtējumu par 2020. gada marta *Vienotā tirgus rīcības plāna* īstenošanu.

Plānotās ES aktivitātes 2022. gadā vienotā tirgus stiprināšanai paredz uzlabot esošos instrumentus (*Vienotā tirgus pārskatu*), kā arī ieviest jaunus – vienotā tirgus ārkārtas instrumentu, vienotu veidlapu paziņošanai par darba ņēmēju norīkošanu darbā, kā arī stiprināt uzraudzību attiecībā uz ES un importētiem produktiem u.c.

Saskaņā ar *Līguma par Eiropas Savienības darbību* (LESD) 34.-36. un 49.-62. pantā noteikto Latvijā preču un pakalpojumu sniegšanas brīvību un tiesības veikt komercdarbību uzrauga un koordinē EM. Tās kompetencē ir arī tiesību normu identificēšana, kas potenciāli vai faktiski var kavēt ES vienotā tirgus brīvību īstenošanu, tajā skaitā izvērtējot vēl izstrādes stadijā esošos normatīvos aktus.

ES vienotā tirgus labākai pārvaldībai EM tīmekļa vietnē ir pieejams **Vienotā tirgus centrs**, kurā vienkopus pieejama informācija par dažādiem ES informācijas un palīdzības dienestiem. ES Vienotā tirgus centra galvenais mērķis ir palīdzēt uzņēmējiem izmantot visas ar ES vienoto tirgu saistītās priekšrocības, kā arī sniegt praktisku palīdzību saistībā ar preču un pakalpojumu piegādes brīvības ierobežojumiem.

Tehnisko noteikumu paziņošana kalpo kā preventīvs, vienots un caurskatāms monitoringa instruments, lai izvērtētu un novērstu tādu prasību noteikšanu normatīvajos aktos, kuras varētu radīt šķēršļus brīvai preču, kā arī informācijas sabiedrības pakalpojumu aprītei. Tehnisko noteikumu saskaņošanas procesā piedalās ne tikai ES dalībvalstu atbildīgās institūcijas, tajā var iesaistīties ikviens komersants, lai sniegtu savus komentārus un iebildumus par jebkuru ES dalībvalstīs sagatavotu tiesību akta projektu, kas potenciāli var ietekmēt komersanta produkcijas eksportu vai informācijas sabiedrības pakalpojumu pārrobežu piegādi. Ar dalībvalstu paziņotajiem tehnisko noteikumu projektiem var brīvi iepazīties *Tehnisko noteikumu informācijas sistēmas (TRIS) datu bāzē*¹, kurā informācija par projektiem pieejama arī latviešu valodā. Ja komersantam ir radušies iebildumi par citu valstu tehniskajiem noteikumu projektiem, kuri potenciāli vai faktiski var ietekmēt viņa produkta noietu attiecīgās ES valsts tirgū, komersants ir tiesīgs iesniegt savus iebildumus atbildīgajā ministrijā, kuras kompetencē ir attiecīgās politikas jomas koordinēšana Latvijā.

Lai nodrošinātu EEZ valsts pārvaldes iestāžu administratīvo sadarbību, EK ir izveidojusi **Iekšējā tirgus informācijas sistēmu** (IMI). IMI sistēma ļauj ātri un efektīvi sazināties EEZ valstu atbildīgajām iestādēm valsts, reģionālā un vietējā līmenī. Dalībvalstu iestādes, izmantojot IMI sistēmu, var pārbaudīt juridisko un fizisko personu iesniegumos norādīto informāciju, citās dalībvalstīs izdoto dokumentu autentiskumu, kā arī noskaidrot citus jautājumus saskaņā ar attiecīgajos ES tiesību aktos noteikto. Tādējādi dokumentu iesniedzējs tiek atbrīvots no birokrātiskiem šķēršļiem dažādu pārrobežu jautājumu risināšanā ES vienotajā tirgū. Nacionālais IMI sistēmas koordinators Latvijā ir EM. IMI palīdz īstenot 67 administratīvās sadarbības procedūras 17 dažādās politikas jomās. Katru gadu IMI darbības jomas tiek paplašinātas un pielāgotas valsts pārvaldes iestāžu vajadzībām – piemēram, 2020. gadā tika izveidots patērētāju aizsardzības sadarbības modulis, kā arī tika ieviests modulis Eiropas tiesiskās aizsardzības tīkla lietu risināšanai un informācijas apmaiņai.

Saskaņā ar *Pakalpojumu direktīvu (2006/123/EK)* dalībvalstīm ir noteikts pienākums informēt par pakalpojumiem, kas var radīt būtisku kaitējumu cilvēku veselībai, dzīvībai un videi, tāpēc IMI sistēmā ir izveidots *Brīdinājuma mehānisms*, kas nodrošina uzraudzības iestāžu sadarbību risku novēršanā. IMI sistēmā ir reģistrētas 127 Latvijas atbildīgās iestādes dažādās jomās – pakalpojumu jomai piesaistītas 63 iestādes, profesionālās kvalifikācijas – 30, darba ņēmēju norīkošanas – 9, pacientu tiesību – 6, e-komercijas – 2, vilcienu vadītāju apliecību – 2, publisko iepirkumu – 32 (viena iestāde var tikt piesaistīta vairākām jomām).

No 2021. gada janvāra līdz novembrim Latvija ir apstrādājusi 172 informācijas pieprasījumus IMI sistēmā: profesionālās kvalifikācijas jomā – 131, darbinieku norīkošanas jomā – 36, pacientu tiesībās – 5.

Kopš 2004. gada Latvijā darbojas EK un dalībvalstu izveidots alternatīvs ES vienotā tirgus problēmu risināšanas tīkls – **SOLVIT centrs**. Tā uzdevums ir rast ātru un praktisku risinājumu ES vienotā tirgus problēmām, kuras ir izraisījuši valsts iestāžu pieņemti lēmumi, nepareizi piemērojot ES tiesību normas. Situācijās, kad iedzīvotājs vai uzņēmējs cieš no citu dalībvalstu atbildīgo iestāžu prettiesiski pieņemtajiem lēmumiem, SOLVIT centrs darbojas kā bezmaksas problēmu risināšanas instruments. SOLVIT centri atrodas katrā ES/EEZ dalībvalstī. No 2021. gada janvāra līdz novembrim Latvijas SOLVIT centrs ir saņēmis 32 sūdzības (kā *Home center* – Latvijas pilsoņu problēmas ES valstīs) un 7 sūdzības (kā *Lead center* – ES pilsoņu problēmas Latvijā). Lai iesniegtu sūdzību SOLVIT centrā, lietai jāatbilst šādiem kritērijiem: 1) lēmumu ir pieņēmusi valsts iestāde; 2) valsts iestāde atrodas citā ES dalībvalstī (pārrobežu elements); 3) ir pārkāptas ES tiesību normas (regulas, direktīvas u.tml.). Visbiežāk Latvijas SOLVIT centrā risinātās privātpersonu lietas saistītas ar sociālajiem pabalstiem un uzturēšanās atļauju izsniegšanu citās dalībvalstīs, uzņēmēju lietas – ar preču un pakalpojumu piegādes brīvības ierobežojumiem, pievienotās vērtības nodokļa atmaksu un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu.

Lai veicinātu komercdarbību un inovācijas pakalpojumu sektorā, kā arī valsts pārvaldes pakāpenisku modernizāciju un vienkāršošanu, viena no Latvijas prioritātēm ES ir **pakalpojumu piegādes brīvības veicināšana**. Pakalpojumu jomā sadarbībā ar nevalstiskajām organizācijām un valsts pārvaldes iestādēm tiek regulāri veikta normatīvo aktu prasību analīze un gatavoti priekšlikumi nepieciešamajām izmaiņām, lai mazinātu administratīvo slogu komersantiem. Tiek pārskatītas administratīvās barjeras un procedūras, attiecīgi likvidējot vai vienkāršojot prasības atļauju, licenču, sertifikātu, apliecinājumu u.c. dokumentu izsniegšanai, kā arī radot iespēju nepieciešamās procedūras veikt elektroniski.

Uzņēmējdarbībai nepieciešamā informācija elektroniski, kā arī e-pakalpojumi pieejami vienuviet **Valsts pārvaldes pakalpojumu portālā www.latvija.lv** (skatīt arī 9. nodaļu). Portāls pilda arī funkcijas, kas noteiktas *Pakalpojumu direktīvā (2006/123/EK)*, kura Latvijas nacionālajā tiesību sistēmā ieviesta ar *Brīvas pakalpojumu piegādes likumu* – katrā ES dalībvalstī jābūt pieejamam vienotajam elektroniskajam kontaktpunktam, kurā vienkopus jābūt pieejamai detalizētai informācijai par publiskajiem pakalpojumiem, kas saistīti ar uzņēmējdarbību pakalpojumu jomā, un jānodrošina iespēja elektroniski izpildīt nepieciešamās administratīvās prasības pakalpojumu piegādei dalībvalstī. Informāciju par dzīves situācijām, starpinstūciju informāciju un funkcionalitāti iedzīvotāju sadaļā sadarbībā ar iesaistītajām iestādēm koordinē VRAA, uzņēmēju sadaļu – EM.

¹ <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/tris/lv/search>

9. UZŅĒMĒJDARBĪBAS VIDES UZLABOŠANA

Latvijā pasākumi uzņēmējdarbības vides uzlabošanai tiek īstenoti kopš 1999. gada. Ekonomikas ministrija, iesaistoties plašam nozaru ministriju un uzņēmēju pārstāvošo organizāciju lokam, sagatavo *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plānu* (turpmāk – *Uzņēmējdarbības plāns*), kas katru otro gadu tiek atjaunots un to apstiprina valdība. *Uzņēmējdarbības plāns* ir instruments uzņēmējdarbības politikas veidošanai, kas sadzird un risina uzņēmēju identificētās problēmas, un ar tā palīdzību līdz šim ir ieviesti gandrīz 600 pasākumu uzņēmējdarbības vides uzlabošanai.

Ņemot vērā, ka esošā Uzņēmējdarbības plāna process līdz šim bija resursu un laika ietilpīgs, MK 2021. gada 7. septembrī apstiprināja EM piedāvāto konceptuālu pieejas maiņu *Uzņēmējdarbības vides pilnveidošanas pasākumu* izstrādē un ieviešanā, lai padarītu to ātrāku un uz konkrētu mērķi vērstu (skatīt 9.1. ielikumu).

9.1. ielikums

Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna procesa pilnveidošana

Uzņēmējdarbības regulējošo normatīvo aktu un valsts pārvaldes sniegto pakalpojumu pilnveidošana netiks mainīta, bet tiks aizvietota ar efektīvāku nepieciešamo pasākumu identificēšanas un administrēšanas procesu, aizstājot līdzšinējo politikas plānošanas dokumentu ar digitālu vidi (piemēram, kā vienu no sadaļām EM tīmekļa vietnē), veidojot atgriezenisko saiti un ļaujot pastāvīgi sekot pasākumu ieviešanas progresam.

Jaunais process paredz, ka Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera, Latvijas Darba devēju konfederācija un Ārvalstu investoru padome Latvijā katru gadu līdz 15.martam iesniedz EM priekšlikumus par nepieciešamajiem pasākumiem uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai. Priekšlikumi tiks izvērtēti un apstiprināti MK. Par konkrētiem pasākumiem atbildīgās valsts pārvaldes institūcijas līdz katra gada 31.martam iesniegs EM informāciju par paveikto no pasākuma apstiprināšanas brīža MK. Katra atbildīgā valsts pārvaldes institūcija, atbilstoši tai piešķirtajiem budžeta līdzekļiem būs atbildīga par pasākuma īstenošanu noteiktajā termiņā atbilstoši MK apstiprinātajiem pasākumiem uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai.

Lai pārbaudītu piedāvātā Uzņēmējdarbības vides pilnveidošanas procesa maiņu, 2021. gadā tika uzsākts pilotprojekts, kurā kā primāri risināmie jautājumi uzņēmējdarbības vides pilnveidošanā definēti šādi pasākumu virzieni:

- datu uzkrāšana un atkalizmantošana;
- būvniecības procesa un ar to saistīto prasību uzlabošana;
- pašvaldību teritorijas plānošanas jomas pilnveidošana;
- uzņēmējdarbības izmaksu samazināšana;
- muitas procedūru uzlabošana;
- administratīvo slogu komersantiem mazināšana saistībā ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas regulējuma prasībām.

Par minētajiem pasākumu virzieniem ir paredzētas turpmākas iesaistīto pušu diskusijas, lai vienotos par konkrētiem pasākumiem, sasniedzamajiem rezultativajiem rādītājiem, kā arī saskaņotu šos pasākumus ar atbildīgajām valsts pārvaldes institūcijām un virzītu apstiprināšanai MK.

PRINCIPA „KONSULTĒ VISPIRMS” IEVIEŠANA

Virzībā uz izcilu uzņēmējdarbības vidi Latvijā pakāpeniski 3 gadu garumā no 2018.-2020. gadam tika veikts darbs mērķtiecīgai principa „Konsultē vispirms” ieviešanai uzņēmumus uzraugošo institūciju darbībā.

Iniciatīva „Konsultē vispirms” uzskatāma par veiksmīgu, pozitīvi novērtētu no iestādēm un uzņēmējiem un ir vērtīgs ieguvums valsts pārvaldei un uzņēmējdarbības videi. Ar iniciatīvas īstenošanu kopumā ir sasniegti paredzētie mērķi. Pirmkārt, ir mainīta kontrolējošo institūciju uzvedības kultūra no primāri represīvas uz atbalstošu. Veidotā vide nodrošināja, ka iestādēm ir iespējas mācīties un apgūt labāko praksi. Otrkārt, šī iniciatīva ir veicinājusi procesu efektīvizēšanu un optimizēšanu, taupot uzņēmēju resursus, mazinot administratīvo slogu, veicinot labāku sadarbību. Treškārt, principa „Konsultē vispirms” ieviešanas laikā tika saņemts pozitīvs klientu (komersantu) novērtējums par iestāžu darbību – kopējais *Klientu uztveres indekss* 2020. gadā sasniedza vidēji 83,03 indeksa punktus (no 100); kopējais „Konsultē vispirms” indekss – attiecīgi 83,51 un tas ir pieaugošs 3 gadu periodā.

Iniciatīva „Konsultē vispirms” no iesaistīto iestāžu un uzņēmēju asociāciju puses tika novērtēta pozitīvi, un caur to ir sasniegti ļoti labi rezultāti. Līdz ar principa iedzīvināšanu tiek veicināta atbilstība normatīvo aktu noteikto prasību izpildē un sekojoši godīgāka konkurence tirgū, tādējādi radot stabilitāti, investīcijām labvēlīgu uzņēmējdarbības vidi. Izvēlēta brīvprātīgās sadarbības forma (sadarbības memorands), kopīgi veidotās „Konsultē vispirms” vadlīnijas, regulārs sasniegtā progresa novērtējums un labāko praksi apmaiņa bija tie elementi, kas nodrošināja principa „Konsultē vispirms” veiksmīgu ieviešanu iestāžu darbībā. Principa „Konsultē vispirms” ieviešanas vidusposmā vēlmi pievienoties iniciatīvai papildus pauda vēl citas iestādes, kas arī savā

darbībā īsteno „Konsultē vispirms” iedibinātās vērtības, līdz ar to „Konsultē vispirms” memoranda biedru loks 2019. gadā tika paplašināts (šobrīd tās ir 29 iestādes). Iniciatīvu „Konsultē vispirms” ir izdevies nostiprināt kā pozitīvu kustību.

Uzņēmēji apstiprina, ka uzraudzības iestāžu darbinieki nav ietekmējami lēmuma pieņemšanā, konsekvēnti piemēro un vienādi interpretē normatīvo aktu prasības un piemēro pārkāpumiem proporcionālas sankcijas. Uzņēmēji novērtē, ka bieži tiek atbalstītas viņu brīvprātīgās darbības neatbilstību novēršanā un tiek piemērots „ieciētības” režīms jauno tiesību aktu prasību ieviešanai, atzīst, ka iestādes izmanto mūsdienīgus un klientiem ērtus informācijas nodošanas kanālus un komunikāciju lielākoties vērtē kā laipnu un atsaucīgu.

Ārkārtējās situācijas apstākļos principa „Konsultē vispirms” praktiska izmantošana kļuva par daudz vācu iestāžu ikdienu, konsultēšanas apjomi daudzkārt pieauga un konsultēšanas formas transformējās klientiem vispieejamākos veidos. Covid-19 pandēmijas ietekmes radītās sekas tikai pastiprināja pārliecību par to, cik nozīmīgs, vērtīgs un nepieciešams uzņēmējiem ir iestāžu atbalsts, konsultācijas, informēšana un laipna, pozitīva attieksme gan ikdienā, gan krīzes situācijās. Šis posms ir palīdzējis straujāk virzīt pārmaiņas attiecībā uz dažādu procesu efektīvizēšanu, sekmējot elektronisku informācijas apriti, veicinot gan attālinātas konsultācijas un attālinātas uzraudzības darbības, gan attīstot pašpārbaudes rīkus un ieviešot virtuālos konsultantus, kas kopumā norāda uz klientorientētu pieeju un būtiski atvieglo uzņēmēju sadarbības iespējas un pieejamību iestādēm.

Iniciatīva „Konsultē vispirms” valsts pārvaldes institūcijās nodrošinājusi uz pozitīvu pieredzi orientētu kultūru, kuru iestādes turpina attīstīt. Uzraugošajās iestādēs joprojām tiek turpinātas iesāktās pārmaiņas, t.sk. arvien vairāk plašāk attīstot dažādu digitālo rīku piemērošanu ikdienas darbā, lai, pat atrodoties distancē, valsts būtu tuvāka un pieejamāka sadarbībai un uzņēmējiem. Uz klientu orientēta valsts pārvalde ir būtisks priekšnosacījums efektīvai un ilgtermiņā pozitīvai sadarbībai starp valsts institūcijām un privātā sektora organizācijām.

UZŅĒMĒJU INFORMĒŠANA PAR TIESISKĀS AIZSARDZĪBAS PROCESIEM

2021. gadā tika turpināta komercdarbības un iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes sekmēšana un pievilcīgas uzņēmējdarbības vides veidošana, uzsvāru liekot uz otro iespēju fiziskām personām un juridiskām personām, tai skaitā ņemot vērā Starptautiskā valūtas fonda *Novērtējuma ziņojumā par maksātspējas regulējumu Latvijā* ietvertās rekomendācijas un *Pārstrukturēšanas un maksātspējas direktīvu*, kas Latvijai un citām ES dalībvalstīm jāievieš līdz 2021. gada 17. jūlijam.

9.2. ielikums

Interreg Baltijas jūras reģiona transnacionālās sadarbības programmas projekts “RestartBSR”

Projekta mērķis ir veidot institucionālo kapacitāti inovāciju jomas pārstāvjiem, lai atbalstītu uzņēmumus, kas nonākuši finansiālās grūtībās. Kapacitātes veidošanas aktivitātes nodrošinās, ka samazināsies maksātspējas procesu skaits šādos uzņēmumos, sekmēs Baltijas jūras reģiona veiktspēju netehnoloģiskajās inovācijās un palielinās to uzņēmumu skaitu, kuri spēs atjaunot uzņēmējdarbību, kas savukārt rezultēsies kopējā reģiona izaugsmē, kā arī darba vietu saglabāšanā un to skaita palielināšanā. Mērķa sasniegšanai projekta ietvaros tika analizēta labākā prakse, izstrādāti rīki finansiālās grūtībās nonākušu uzņēmumu atbalstīšanai, kā arī tiek organizēti procesi ieteikumu izstrādei politikas ieviešanai turpmākai rīcībai esošās situācijas atrisināšanai. 2021. gadā notika vairākas nacionālās darba grupas, kā arī 2. inovāciju laboratorija.

Kopā ar starptautiskajiem un nacionālajiem projekta partneriem, kā arī sadarbības partneriem tika izstrādātas 10 rekomendācijas:

1. Nodrošināt stingru politisko gribu un lēmumu īstenot Direktīvu (ES) 2019/1023 pēc būtības, ne tikai formāli, papildinot RestartBSR projekta darbības;
2. Ieviest divu līmeņu atbalsta sistēmu: koordinācijas un izpildītāja funkciju darbības līmeņus;
3. Izveidot vienu centrālo atbalsta ieviešanas koordinācijas vienību, kuru akceptē iesaistītās valsts pārvaldes institūcijas-dienesti ekonomikas, finanšu, tieslietu, valsts nodokļu jomās un citas attiecīgās organizācijas. Centrālajai koordinācijas vienībai jābūt valsts pārvaldītai ar deleģētu funkciju izpildi. Koordinācijas vienībai būtu jāuzrauga izpildītāja līmenis;
4. Izpildītāja līmeni nodrošināt funkciju augstvērtīgu izpildi ar vienas vai vairāku privātu atbalsta organizāciju palīdzību, kas sniedz pakalpojumus uzņēmumiem, kuri nonākuši krīzes situācijās;
5. Nodrošināt ilgtermiņa finansējumu. Rekomendēts Latvijā valsts budžeta risinājums, jo tas nodrošinās ilgtermiņa risinājumu un samazinās izpildītāju līmeņa iestāžu negodīgu lēmumu risku. Rekomendēts izvērtēt citu iespēju iesaisti, tādu kā struktūrfondi, privātu organizāciju līdzfinansējums vai programmas „Apvārsnis Eiropa” projekti;
6. Lai mazinātu grūtībās nonākušu uzņēmēju skaitu, izveidot uzņēmējdarbības krīzes izglītības atbalsta kursu, kas ietver zināšanas par uzņēmuma krīzes vadību, finanšu lietpratību, dizaina domāšanu un biznesa ētiku. Kursam jābūt tiešsaistē, pieejamam bez maksas, un tas jāpārvalda centrālajai koordinācijas vienībai. Kursam būtu jābūt pieejamam arī caur valsts dienesta tīmekļu vietnēm un organizācijām, kas tieši sadarbojas ar uzņēmējiem (aģentūras, asociācijas, u.c.);
7. Nodrošināt laicīgu grūtībās nonākušu uzņēmumu identificēšanu;
8. Nodrošināt atbalsta reklāmu, tai skaitā nodrošinot interneta risinājumus ar augstu meklētājprogrammu rangu, sociālos tīklus, tradicionālos plašsaziņas līdzekļus. Izmantot skaidrus un vienkāršus ziņojumus;
9. Nodrošināt gan koordinācijas, gan izpildes vienības, tai skaitā mentorus, ar augstu reputāciju;
10. Uzņēmējiem atbalsta sniegšanas laikā nodrošināt maksimālu konfidencialitāti un datu aizsardzību.

Minēto rekomendāciju un direktīvas prasību ieviešanai notiek maksātspējas regulējuma pilnveidošana, kā arī turpinās 2019. gada uzsāktā *Interreg Baltijas jūras reģiona transnacionālās sadarbības programmas projekta "RestartBSR" ("Restart SMEs in the Baltic Sea Region")* īstenošana (skatīt 9.2. ielikumu).

UZŅĒMĒJDARBĪBAS VIDES DIGITALIZĀCIJA

Viena no prioritātēm izcilas uzņēmējdarbības vides izveidē ir veicināt digitālo risinājumu lietošanu uzņēmējdarbībā, publisko pakalpojumu digitalizāciju, pilnveidot valsts institūciju kompetences digitalizācijas jomā, kā arī nodrošināt nepieciešamo infrastruktūru digitalizācijas attīstībai.

Modernās digitālās tehnoloģijas (platjosla, lielle dati, datu centri, mākoņpakalpojumi, mākslīgais intelekts, u.c.) rada agrāk nebijušas iespējas esošo procesu, procedūru uzlabošanā, jaunu produktu un pakalpojumu izstrādē, kā arī procesu analizē un optimizācijā. Taču šobrīd Latvijas uzņēmumi būtiski atpaliek digitālo tehnoloģiju pielietošanā, uzņēmējiem trūkst digitālās prasmes un transformācijai nepieciešamās zināšanas, iemaņas, kā arī atbilstoši rīki (piemēram, produktivitātes rīki digitālajai tirdzniecībai, pārrobežu tirdzniecība tiešsaistē, u.tml.), salīdzinot ar OECD dalībvalstīm. Kaut arī pēc ātrgaitas platjoslas tīkla ieviešanas Latvija pārsniedz OECD un ES vidējo līmeni, tikai daži Latvijas uzņēmumi izmanto jaunas digitālās tehnoloģijas, tādas kā lielo datubāžu analīze, radiofrekvenču identifikācijas tehnoloģija u.c.

Jāatzīmē, ka Eiropas Komisijas publicētā pētījuma rezultāti¹ rāda, ka gandrīz 40% no aptaujātajiem Latvijas uzņēmumiem izmanto vismaz vienu mākslīgā intelekta tehnoloģiju, kas ir tuvu ES vidējam rādītājam (40%). Pēc šī rādītāja Latvija būtiski pārsniedz Igauniju (27%), bet tomēr atpaliek no Lietuvas (54%). Eiropas Komisija uzsver, ka uzlabojumus digitālo pakalpojumu integrācijā uzņēmumos ierobežo augsti kvalificētu speciālistu trūkums. Lai Latvijas MVU vairāk izmantotu digitālās iespējas, būtu svarīgi samazināt attīstību kavējošos faktorus. Piemēram, nozaru asociāciju vadītāji atzīst, ka galvenie šķēršļi aktīvākai uzņēmumu digitālajai transformācijai ir brīvu finanšu trūkums uzņēmumos, kā arī nepietiekamas zināšanas par pieejamajiem digitālajiem risinājumiem.

Digitālās ekonomikas un sabiedrības indeksā (DESI) 2020. gada rangā Latvija ieņēma 18. vietu starp 28 valstīm. Latvijas digitālās attīstības līmenis kopumā atbilst ES vidējam līmenim. Pēc savienojamības (4. vieta) un digitālo publisko pakalpojumu (5. vieta) aspekta Latvijas rādītāji pārsniedz ES vidējos rādītājus, bet pēc interneta pakalpojumu lietošanas (19. vieta), cilvēkkapitāla (24. vieta) un digitālo tehnoloģiju integrācijas (23. vieta) aspekta atpaliek. Progresu ļāvuši panākt uzlabojumi savienojamības aspektā (salīdzinoši augsts ir gan ātrdarbīgu platjoslas tīklu pārklājums, gan to izvēšanas līmenis) un digitālo publisko pakalpojumu jomā (Latvijas Atvērto datu portāla atklāšana, kā arī pēc dažādām dzīves situācijām veidota pieeja, kas pieņemta publisko pakalpojumu sniegšanas vajadzībām).

Aizvien vairāk iedzīvotāju izmanto arī internetbankas un e-pārvaldes pakalpojumus, taču pusei iedzīvotāju nav digitālo prasmju vai to līmenis ir zems. Iedzīvotāju digitālo prasmju uzlabošana ir priekšnosacījums, lai varētu izveidot iekļaujošus darba tirgus, kā arī paaugstināt to uzņēmumu produktivitāti, kuri patlaban visai maz izmanto digitālās priekšrocības. Reģionos aizvien ir neizmantots platjoslas optiskā interneta pieslēguma potenciāls, kas nodrošinātu uzticamu un ātru digitālo infrastruktūru uzņēmumiem, kā arī attālinātā darba iespējas nodarbinātajiem. Neskatoties uz pamatinfrastruktūras pieejamību reģionu centros, elektronisko sakaru pakalpojumu nodrošināšana iedzīvotājiem reģionos aizvien nav iespējama, kamēr netiks nodrošināts „pēdējās jūdzes” pieslēgums un atbilstoša pakalpojumu nodrošināšanas politika.

Covid-19 krīze ir paātrinājusi ekonomikas digitalizācijas tendences un darbavietu automatizāciju, līdz ar to jaunā darbavietu un prasmju struktūra var atšķirties no tās, kāda tā bija pirms krīzes, taču tā vienlīdz ir arī iespēja radīt un rast jaunus risinājumus uzņēmējdarbības attīstībai, jaunu risinājumu ieviešanai un inovatīvu produktu radīšanai.

VIENOTAIS INFORMATĪVAIS PORTĀLS WWW.LATVIJA.LV

No 2020. gada *Valsts pārvaldes pakalpojumu portāls www.latvija.lv*, īstenojot *Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) 2019/515 Par citā dalībvalstī likumīgi tirgotu preču savstarpēju atzīšanu un Regulas (EK) Nr. 764/2008 atcelšanu un Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) 2018/1724, ar ko izveido Vienotu digitālu vārteju, lai sniegtu piekļuvi informācijai, procedūrām un palīdzības un problēmu risināšanas pakalpojumiem, un ar ko groza Regulu (ES) Nr. 1024/2012, pilda arī produktu vienotā kontaktpunkta funkciju. Ar šī kontaktpunkta starpniecību tiek nodrošināta informācija par produktu savstarpējo atzīšanu, produktu vispārīgajiem un tehniskajiem noteikumiem, tiesiskās aizsardzības līdzekļiem un tirgus uzraudzības iestādēm nereglamentētajā produktu sfērā Latvijā. Līdz 2020. gada beigām šādi produktu vienotie kontaktpunkti ir izveidoti visās ES dalībvalstīs.*

Portāla *www.latvija.lv* pamatdarbības principi noteikti *Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnēs 2014.-2020. gadam*, un tiesiskais regulējums atrunāts vairākos MK noteikumos. Sadarbībā ar VARAM turpinās *Eiropas Parlamenta*

¹ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/european-enterprise-survey-use-technologies-based-artificial-intelligence>

un Padomes Regulas (ES) 2018/1724 (2018. gada 2. oktobris), ar ko izveido Vienotu digitālu vārteju, lai sniegtu piekļuvi informācijai, procedūrām un palīdzības un problēmu risināšanas pakalpojumiem, un ar ko groza Regulu (ES) Nr.1024/2012, ieviešana un īstenošana.

Turpinoties valsts pārvaldes digitālajai modernizācijai, jo īpaši attiecībā uz valsts pārvaldes piedāvāto pakalpojumu pieejamību digitāli, VARAM sadarbībā ar EM un citām publiskajām iestādēm ir uzsākusi portāla pārveidi, jauna dizaina izstrādi, lai tajā iedzīvotāji un uzņēmēji varētu viegli un sev ērtā veidā atrast nepieciešamo informāciju un saņemt publiskos pakalpojumus elektroniski. Lai sekmētu portāla uzņēmējdarbības sadaļas funkcionalitātes un satura kvalitātes uzlabošanu, EM sadarbībā ar citām ministrijām un to pakļautības iestādēm 2021. gada ietvaros turpina aktualizēt informāciju par pieejamajiem pakalpojumiem lietotājam draudzīgā veidā atbilstoši *Pakalpojumu direktīvas* un *Vienotās digitālās vārtejas Regulas* prasībām. Paredzams, ka iesāktais darbs pie jaunās www.latvija.lv portāla versijas tiks pabeigts 2023. gadā.

10. INOVĀCIJA UN JAUNĀS TEHNOLOĢIJAS

Būtisks priekšnoteikums pārejai uz inovatīvo ekonomiku ir Latvijas inovācijas sistēmas stiprināšana, novēršot tās nepilnības un veicinot savstarpēju mijiedarbību starp visiem inovācijas sistēmas subjektiem – uzņēmējdarbību, zinātņi un izglītību, kā arī finanšu un likumdošanas sistēmām.

Saskaņā ar **Eiropas Inovācijas rezultātu pārskata** (*European Innovation Scoreboard*) 2021. gada novērtējumu atzinīgi novērtēti Latvijas sasniegumi vairākos inovāciju rādītājos. Neto ārvalstu tiešo investīciju ieplūde kopš iepriekšējā pārskata gada ir pieaugusi par 38%, publiskā-privātā sektora kōppublikāciju skaits palielinājies gandrīz trīs reizes, savukārt uzņēmējdarbības aktivitāte ekonomiski aktīvo iedzīvotāju vidū par 221% pārsniedz ES vidējo rādītāju. Pozitīvi vērtējams, ka uzņēmumi, kas pašī (*in-house*) izstrādājuši un ieviesuši tirgū jaunu produktu, Latvijas tautsaimniecības struktūrā ir par 7 procentpunktiem lielāka daļa nekā vidēji ES.

2020. gadā veiktas *Eiropas Inovāciju rezultātu pārskata* metodoloģijas izmaiņas, grozot vai pievienojot 14 no 32 esošajiem indikatoriem, savukārt iepriekš vērtēti vien 27 indikatori. Tāpat, ņemot vērā visās dalībvalstīs gadu gaitā notikušo attīstību *Eiropas Inovāciju rezultātu pārskata* rādītājos un līdzīgos rezultātus, paaugstināti sliekšņi dalījumam grupās, kur Latvija pēc metodoloģijas izmaiņām ierindota 25. vietā ES dalībvalstu konkurencē. Līdz šim, lai nokļūtu vidējo inovatoru grupā, dalībvalstij indeksā bija jāsasniedz vismaz 50% no ES vidējā rādītāja, kur līdz šim arī atradās Latvija (56% no vidējā ES rādītāja). Savukārt šobrīd valstis, kas nesasniedz vismaz 70% no vidējā ES rādītāja, tiek ierindotas inovāciju uzsācēju grupā.

Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu 2021. gada *Eiropas Inovāciju rezultātu pārskatā* būtiski pieauguši Latvijas rādītāji trīs inovāciju dimensijās – informācijas tehnoloģiju izmantošanā, cilvēkkapitālā un digitalizācijā. Salīdzinot ar ES vidējiem rādītājiem, Latvijai ir visaugstākie rezultāti iedzīvotāju proporcijā ar augstāko izglītību (128,2% no ES vidējā rādītāja), preču zīmju pieteikumu skaitā uz miljardu IKP (104,3% no ES vidējā rādītāja) un uzņēmumu īpatsvarā, kas darbiniekiem nodrošina apmācības informācijas un komunikācijas tehnoloģijās (80% no ES vidējā rādītāja). Latvijai zemākie rādītāji ir valsts atbalsta pētniecībai un attīstībai uzņēmējdarbībā (5% no ES vidējā rādītāja), uzņēmumu investīcijās pētniecībā un attīstībā (8,5% no ES vidējā rādītāja), inovatīvo mazo un vidējo uzņēmumu īpatsvarā (41,3% no ES vidējā rādītāja) un doktora grādu ieguvušo skaitā (22,1% no ES vidējā rādītāja).

Globālajā Inovāciju indeksā (*Global Innovation Index*) 2021. gadā Latvija ierindojas 38. vietā 132 valstu konkurencē. Lai mērītu inovatīvu un starptautiski konkurētspējīgu produktu izlaides paaugstināšanos, jāseko Latvijas novērtējumam zināšanu un tehnoloģiju izlaides apakš kategorijā – šeit konstatējams, ka 2021. gadā Latvija joprojām saglabā 45. vietu 132 valstu konkurencē. 2020. gadā Latvija bija 36. vietā no 131 valsts, savukārt 2019. gadā – 45. vietā 129. valstu vidū.

10.1. ielikums

Inovatīvo uzņēmumu īpatsvars Latvijā

Laika periodā no 2016.-2018. gadam 32,9% no visiem Latvijas uzņēmumiem bija inovatīvi, kas ir par 2,6 procentpunktiem vairāk nekā iepriekšējā periodā (2014.-2016. gads), tomēr šis rādītājs atpaliek no vidējā ES valstīs (2014.-2016. gads: ES-27 – 49,5%). Inovatīvo uzņēmumu apgrozījums no kopējā uzņēmumu apgrozījuma šajā periodā palielinājās par 6,4 procentpunktiem, sasniedzot 59,7%, kas liecina, ka pieprasījums pēc inovatīvo uzņēmumu produkcijas vai pakalpojumiem ir pieaudzis.

Kopumā inovatīvo uzņēmumu īpatsvars kopš 2016. gada pārsniedz 30% no kopējo uzņēmumu skaita. Esošās tendences pozitīvi ietekmējis arī valsts interence dažādu rīcību, t.sk. informēšanas kampaņu, atbalsta programmu, normatīvā regulējuma un uzņēmējdarbības vides uzlabojumu veidā.

Valsts pētījumu programmas „Covid-19 seku mazināšanai” ietvaros īstenotā projekta „Ekonomiskais, politiskais un juridiskais ietvars Latvijas tautsaimniecības potenciāla saglabāšanai un konkurētspējas pieauguma veicināšanai pēc pandēmijas izraisītas krīzes (reCOVvery-LV)” ietvaros izstrādātajā ziņojumā „Inovāciju attīstības tendences un priekšlikumi inovāciju veicināšanai ekonomiskās krīzes laikā” pētnieki secinājuši, ka 63% no ziņojuma izstrādes laikā aptaujātiem uzņēmumiem (37 uzņēmumi no visiem Latvijas reģioniem) pārskata periodā no 2019.-2020. gadam ir ieviesuši vismaz vienu produkta vai uzņēmējdarbības procesa inovāciju, vai veica inovatīvo darbību, kas joprojām turpinās. Šāds alternatīvas aptaujas rezultāts, lai gan balstīts uz nelielu izlases grupu, liecina, ka, mērķtiecīgāk strādājot ar uzņēmumu izpratnes veidošanu, pastāv iespēja statistikā atspoguļot lielāku skaitu inovatīvo uzņēmumu.

IEGULDĪJUMI PĒTNIECĪBĀ UN ATTĪSTĪBĀ

Latvijas kopējie izdevumi P&A 2020. gadā bija 205 milj. eiro un veidoja 0,7% no IKP. Salīdzinot ar 2019. gadu, tie pieauga par 4,8%. Par 15,2% palielinājās arī uzņēmēju ieguldījumi P&A aktivitātēs, ko ietekmēja īstenotie pasākumi inovāciju veicināšanai valsts kapitālsabiedrībās, kā arī pasākumi inovāciju ieviešanas sekmēšanai MVU. Kopumā P&A finansēšanas struktūra liecina, ka ieguldījumi pētniecībā un attīstībā Latvijā lielā mērā ir atkarīgi no ESIF finansējuma.

Privātā sektora ieguldījumi P&A Latvijā ilgstoši saglabājas zemā līmenī. Laikā no 2011. - 2020. gadam uzņēmēju ieguldījumi P&A vidēji veidoja 23,9% no kopējām investīcijām P&A (0,15% no IKP). Šis rādītājs būtiski atpaliek no ES dalībvalstīm, kur uzņēmēji nodrošina vairāk nekā pusi no kopējiem ieguldījumiem P&A (2018. gadā: ES-27 – 58,9%; Latvijā – 23,3%). Tāpat privātā sektora ieguldījumi augstākās izglītības un zinātnes sektorā Latvijā ir nenozīmīgi, kas liecina par uzņēmēju un zinātnieku nepietiekamu sadarbību. Latvijas uzņēmēju zemo aktivitāti un kapacitāti P&A jomā lielā mērā ietekmē esošā ekonomikas un biznesa struktūra – zems augsto un vidēji augsto tehnoloģiju īpatsvars Latvijas tautsaimniecībā.

Kopējo ieguldījumu P&A apmēru ietekmē visu sektoru ieguldījumi, tomēr jānorāda, ka lielajām valsts kapitālsabiedrībām (VKS) ir būtiska ietekme šo rādītāju sasniegšanā. VKS aktīvi veido 13,2% (2018. gads) no visu kapitālsabiedrību aktīviem. Aptuveni pusi no šiem aktīviem veido trīs valsts izšķirošā ietekmē esošas kapitālsabiedrības. VKS ir konstatējušas neatbilstību starp valsts izvirzītajiem mērķiem P&A veicināšanā VKS un pastāvošo regulējumu, kura nepilnības rada šķēršļus ambiciozu un konkrētu P&A mērķu izvirzīšanai VKS no kapitāla daļu turētāju vai padomes puses un sekojoši valsts izvirzīto P&A mērķu vērtību sasniegšanai. Latvijā esošā regulējuma atšķirības no tendencēm citās valstīs liecina, ka VKS ir būtiska loma, lai sasniegtu valsts P&A mērķus un ir uzskatāms kā virzītājspēks P&A aktivitātēm attiecīgās valsts industrijā.

VALSTS PASŪTĪJUMI INOVĀCIJAS JOMĀ

Inovāciju sistēmā būtiska loma ir arī valsts pasūtījumam inovāciju jomā. 2021. gadā turpinās 2018. gadā uzsāktā Interreg Europe projekta „Valsts iestāžu kā inovāciju pieprasītāju lomas stiprināšana, izmantojot publisko iepirkumu” (*“Fostering the role of public authorities as demanders of innovation through public procurement”*) (iBuy) īstenošana.

Projekta mērķis ir veicināt inovācijas publiskā iepirkuma procedūru plašāku izmantošanu, piemērojot jaunus iepirkuma modeļus inovācijas veicināšanai, un radīt ietvaru politikas veidotāju izpratnes paaugstināšanai par inovācijas publisko iepirkumu, tā potenciālu un sniegtajām iespējām. Mērķa sasniegšanai projekta ietvaros tika analizēta labākā prakse; sagatavots informatīvais materiāls, kas iekļauj būtiskāko informāciju par inovācijas iepirkumu – tā veidiem un procedūrām, tirgus izpēti un vērtēšanas kritērijiem; periodiski tiek izsūtītas ziņu vēstules visiem interesentiem par labo praksi un aktualitātēm inovācijas iepirkuma jautājumos Latvijā un ES; kā arī izstrādātas vadlīnijas inovācijas iepirkumu īstenošanai – metodiskais palīgmateriāls, kas kalpos kā atbalsts publiskā sektora pārstāvjiem inovāciju iepirkumu īstenošanā.

KOSMOSA INDUSTRIJA

Apzinoties globālās kosmosa industrijas straujo attīstību, arī Latvija saredz aktīvas līdzdarbības iespējas. Lai parādītu kosmosa tirgus iespējas, organizēti atbalsta un komunikācijas pasākumi Latvijas kosmosa industrijas attīstībai un kosmosa ekosistēmas izveidei Latvijā. Ņemot vērā, ka Latvijas kosmosa industrija ir mantojusi liela mēroga un augstas pievienotās vērtības infrastruktūru (zinātniskie instrumenti, radari, antenas, iekārtas utt.), kā arī gūst labumu no Eiropas Kosmosa aģentūras asociētās dalībvalsts statusa (kopš 2020. gada), *Eiropas Savienības kosmosa programmas* un inovāciju atbalsta programmām, Latvija ieņem konkurētspējīgu lomu globālajā kosmosa nozarē, tomēr tās potenciāls netiek izmantots pilnā mērā.

Ierobežojošie faktori ir cilvēkresursu nepietiekamība, kas negatīvi ietekmē gan inovāciju radīšanu, gan internacionalizācijas aktivitātes, kā arī ierobežota pieeja infrastruktūras uzturēšanas un modernizācijas finansēšanas iespējām. EM ciešā sadarbībā ar citām iestādēm aktīvi veicina Latvijas kosmosa industrijas, kā arī saistītu nozaru un plašas sabiedrības informētību par nacionālā, Eiropas un globālā līmeņa kosmosa nozares iespējām un dalību tajās. Turklāt Latvijas (tāpat kā citu valsts) kosmosa industrija saskaras ar zinātnes komercializācijas izaicinājumu (zinātne ir daudz attīstītāka nekā kosmosa industrija). Pašlaik vairāki Latvijas kosmosa darba grupas dalībnieki attīsta kosmosa nozares komercializācijas koncepciju, kuras pieprasījumu jau apliecināja gan Eiropas Kosmosa aģentūra, gan dažādas valstis. 2020. gada nogalē Ekonomikas ministrijas un Izglītības un zinātnes ministrijas kopdarba rezultātā apstiprināta *Latvijas Kosmosa stratēģija 2021.-2027. gadam*.

VIENOTĀ VALSTS TĒLA KONCEPTS

2021. gadā attīstīts jaunais vienotā valsts tēla koncepts. Latvijas jaunais vienotais valsts tēls, kas balstās uz trim vērtību virzieniem: „dabisks rotaļlaukums”, „gatavi jebkādiem izaicinājumiem” un „savieno šķirtās pasaules”.

Vērtību ieviešanai ir izvēlēta misiju pieeja, kas veido ilgtermiņa sadarbības modeļus, kurā līdzdarbojas valsts pārvalde, industrijas, zinātne un plašāka sabiedrība. Misijas pieejas mērķis ir definēt izaicinājumu un ar starpnozares pieeju radīt tam risinājumu.

Kā pirmā misija tiek izvirzīta „Jūra 2030”, ņemot vērā to, ka Baltijas jūra ir viena no piesārņotākajām un apdraudētākajām jūrām pasaulē. Misijas mērķis ir izveidot risinājumus un instrumentus, ar kuru palīdzību ilgtermiņā tiks atjaunota Baltijas jūras vide, procesā veicinot globālas nozīmes inovācijas un attīstību nozarēs.

INOVĀCIJAS ATBALSTOŠAS ZINĀŠANU PĀRNESES SISTĒMAS IZVEIDE

LIAA, kas vienlaikus nodrošina Vienotā tehnoloģiju pārneses centra funkcijas, ir centrālais elements, mediators inovāciju ekosistēmā, kas Latvijā līdztekus kompetences centriem veicina pētniecības organizāciju un industrijas sadarbību. Tāpat LIAA attīsta tehnoloģiju pārneses procesu izpratni un attīstību publiskajās pētniecības organizācijās, pilnveido to rūpnieciskā īpašuma pārvaldības politiku, kā arī veicina starptautisku zināšanu un prasmju pārņemšanu tehnoloģiju pārneses procesu organizēšanai un nodrošina komercializācijas fonda un inovāciju vaučeru atbalsta instrumentu ieviešanu. Inovācijas atbalstoša zināšanu pārneses sistēma 2014.- 2020. gada ES fondu plānošanas periodā tiek īstenota *Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 1.2.1. specifiskā atbalsta mērķa „Palielināt privātā sektora investīcijas P&A” 1.2.1.2. pasākuma „Atbalsts tehnoloģiju pārneses sistēmas pilnveidošanai”* ietvaros. Zināšanu un tehnoloģiju pārneses sistēmas pilnveidošanas mērķis ir pētniecības un uzņēmējdarbības sektora sadarbības prasmju pilnveidošana, zinātniskās darbības ciešāka sasaiste ar pieprasījumu no uzņēmējdarbības sektora puses, apmierinot uzņēmumu vajadzības pēc jaunām tehnoloģijām un inovatīviem risinājumiem.

Tehnoloģiju pārneses programma sniedz iespēju no publiskiem resursiem finansētos pētniecības rezultātus komercializēt, jeb pārvērst jaunus produktus un pakalpojumus, kā rezultātā privātais sektors nodrošina pētniecības rezultātu tālāku attīstību un ieviešanu tirgū. Turklāt *Tehnoloģiju pārneses programmas* mērķis ir dot arī ieguldījumu Latvijas *Viedās specializācijas stratēģijas* mērķu sasniegšanā, sekmēt pētniecības organizāciju rīcībā esošo valsts finansēto pētniecības rezultātu komercializāciju gan Latvijā, gan ārvalstīs, kā arī inovācijas aktivitātes veicināšana mazos un vidējos komersantos, tai skaitā arī jaunuzņēmumos tehnoloģiju pārneses ceļā. Tādējādi uzņēmumiem tiek sniegts atbalsts jaunu vai būtiski uzlabotu produktu vai tehnoloģiju attīstībai.

Līdz šim *Tehnoloģiju pārneses programmas* ietvaros atbalstu ir saņēmuši 100 komercializācijas ideju projektu, noslēgti 282 līgumi par jaunuzņēmumu atbalstu dalībai izstādēs un vizītēs pie potenciālajiem investoriem, kā arī noslēgti 267 inovāciju vaučeru līgumi. *Tehnoloģiju pārneses programmas* aktivitātes komersantu un pētniecības organizāciju atbalstam plānots turpināt līdz 2023. gadam, pēc kura atbalsts P&A aktivitātēm tiks paredzēts nākamā ES fondu plānošanas perioda finansējuma ietvaros.

STRAUJI AUGOŠU UZŅĒMUMU (START-UP) VEIDOŠANA

Jaunuzņēmumu attīstība ir svarīgs ķēdes posms inovācijas sistēmā un veicina paradigmas maiņu uz modernu un inovatīvu ekonomiku. Pēdējos gados EM un tās padotībā esošās iestādes ir aktīvi strādājušas pie vienota piedāvājuma izveides jaunuzņēmumu ekosistēmai. Latvijas jaunuzņēmumu ekosistēma ir kļuvusi atpazīstamāka arī starptautiskā kontekstā. Ik gadu jaunuzņēmumus un to pārstāvjus Latvijā pulcē vairāki vietējie pasākumi un festivāli ar starptautisku tvērumu.

2021. gada ietvaros tika turpināta jaunuzņēmumu ekosistēmu regulējošo normatīvo aktu pilnveidošana, ņemot vērā 2019. gadā īstenotā *Jaunuzņēmumu ekosistēmas pētījumā* apkopotos rezultātus un ieteikumus. Kopš 2020. gada 3. septembrī Saeima pieņēma grozījumus *Jaunuzņēmumu darbības atbalsta likumā*, kas paredz atvieglot jaunuzņēmumu kvalifikācijas prasības un mīkstināt programmā noteiktos ierobežojumus, ir strauji audzis šo atbalstu guvušo jaunuzņēmumu skaits. Kopš programmas sākuma ir apstiprināts atbalsts 42 jaunuzņēmumiem, sniedzot atbalstu 1 344 tūkst. eiro apmērā augsti kvalificētu darba ņēmēju piesaistei un 1 440 tūkst. eiro apmērā fiksētā maksājuma un IIN nodokļa atlaidei. Minētie grozījumi paredz iespēju atbalstam kvalificēties arī jaunuzņēmumiem, kuri, lai saņemtu riska kapitāla ieguldījumu, dibinājuši saistīto uzņēmumu ārvalstīs.

Ņemot vērā to, ka atsevišķu jaunuzņēmumu biznesa idejas izstrādes process var būt ilgāks par pieciem gadiem, ar grozījumiem ir palielināts vecums kopš to reģistrēšanās Komercreģistrā kā viens no kvalifikācijas kritērijiem, paredzēts samazināt prasību par darba ņēmējiem jaunuzņēmumā ar maģistra vai doktora grādu no 70% uz 50%, paredzēts atcelt nodarbinātības ierobežojumus pie citiem komersantiem (atbalstam augsti kvalificētu darbinieku piesaistei), paredzēts, ka tiek atbalstīti ne tikai autonomi komersanti, bet arī tādi, kuru dalībniekiem (akcionāriem) pieder citi komersanti, paredzēts pagarināt atbalsta periodu no 12 mēnešiem likuma esošajā redakcijā uz 24 mēnešiem, paredzēts atcelt prasību likt pārtraukt darba attiecības citos uzņēmumos, pirms jaunuzņēmums ir saņēmis lēmumu par atbalsta piešķiršanu, kā arī ir atļauts jaunuzņēmumiem uz atbalsta programmu pieteikties atkārtoti, tai skaitā, ja nav veikts agrīnās stadijas riska kapitāla ieguldījums.

2021. gada 25. februārī tika apstiprināti grozījumi MK 2017. gada 7. februāra noteikumos Nr. 74 „Jaunuzņēmumu atbalsta programmu pieteikšanas un administrēšanas kārtība” un grozījumi MK 2017. gada 17. janvāra noteikumos Nr. 30 „Jaunuzņēmumu darbības vērtēšanas komisijas nolikums”, kuros iestrādātas Saeimā pieņemto grozījumu *Jaunuzņēmumu*

darbības atbalsta likumā prasības. Tāpat Saeima 2020. gada 17. decembrī pieņēma grozījumus likumā „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” un *Komerclikumā*, lai ieviestu konkurētspēju daļu opciju regulējumu. Līdz ar to spēkā esošais komerciesību regulējums Latvijā paredz iespēju piešķirt akciju pirkuma tiesības ne tikai AS, bet arī attiecībā uz jaunuzņēmumiem vai citiem strauji augošiem uzņēmumiem, kas darbojas, piemēram, IKT jomā, un to izvēlēta komercdarbības forma ir SIA. Tādējādi panākts, ka kapitāla daļu (akciju) pirkuma tiesības kā darbinieku motivējošs faktors ir izmantojamas plašākā apjomā.

2021. gadā nodrošināts plašs informatīvo pasākumu klāsts (semināri, publiskās diskusijas, publikācijas, individuālās konsultācijas u.c.), kas izriet no starp Ekonomikas ministriju un Latvijas Jaunuzņēmumu asociāciju, Latvijas Privātā un riska kapitāla asociāciju un biedrību „Latvijas Biznesa eņģeļu tīkls” noslēgtā sadarbības līguma, pamatojoties uz MK 2020. gada 10. decembra protokollēmumu „Par jaunuzņēmumu ekosistēmas veicināšanas un attīstības pasākumiem” (prot. Nr. 82 60. §). Sadarbības līgumi paredz jaunuzņēmumu ekosistēmas veicināšanas pasākumu īstenošanu līdz 2021. gada 15. decembrim. Tāpat 2021. gada 11. februārī notika „Gada investors 2020” tiešsaistes apbalvošanas ceremonija un investīciju nozares ekspertu paneldiskusija par riska kapitāla iespējām Latvijas uzņēmumu izaugsmei.

NORVĒGIJAS FINANŠU INSTRUMENTS

2021. gadā uzsāktas aktivitātes *Norvēģijas finanšu instrumenta 2014.-2020. gada perioda programmas* „Uzņēmējdarbības attīstība, inovācijas un mazie un vidējie uzņēmumi” (turpmāk – NFI programma) ietvaros. NFI programmas īstenošanai pieejamais finansējums veido 14,7 milj. eiro, kur Norvēģijas finanšu instrumenta piešķirums ir 12,5 milj. eiro, bet Latvijas valsts līdzfinansējums ir 2,2 milj. eiro, un šis finansējums tiks novirzīts MVU, kā arī inovatīvu biznesa ideju attīstītajiem jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādei, kā arī ražošanas iekārtu modernizācijai vai iegādei.

NFI programmas mērķis ir veicināt augstākas pievienotās vērtības produktu un pakalpojumu radīšanu trīs jomās, tādās kā „zaļās” inovācijas, dzīves līmeni atbalstošas tehnoloģijas un informācijas un komunikācijas tehnoloģijas. 2021. gada 7. oktobrī tika atklāts LIAA Tehnoloģiju biznesa centrs (turpmāk – TBC), kas ir NFI programmas sastāvdaļa (iepriekš noteikts projekts). TBC aktivitātēm pieejams finansējums 2 milj. eiro apmērā. Projekts tiks īstenots sadarbībā ar TBC partneriem – Latvijas Universitāti, Rīgas Tehnisko universitāti un Rīgas Stradiņa universitāti. TBC mērķis ir veicināt biznesa ideju attīstību, kas vērstas uz tehnoloģiski ietilpīgu produktu attīstību sadarbībā ar augstākās izglītības iestādēm, inovatīvu biznesa ideju attīstītajiem vai to komandām, sniedzot atbalstu ideju attīstībai, prototipēšanai un pētniecības izstrādņu pārvēršanai konkurētspējīgos uzņēmējdarbības projektos.

KOMPETENCES CENTRU PROGRAMMA

Viens no svarīgākajiem uzdevumiem ir veidot uzņēmumu izpratni par pētniecību, attīstību un inovāciju kā uzņēmuma produktivitātes un konkurētspējas pieauguma veicinātājiem. *Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 1.2.1. specifiskā atbalsta mērķa „Palielināt privātā sektora investīcijas P&A” 1.2.1.1. pasākuma „Atbalsts jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādei kompetences centru ietvaros”* (1.2.1.1. pasākums) mērķis ir komersantu konkurētspējas paaugstināšana, veicinot pētniecības un rūpniecības sektora sadarbību, īstenojot projektus, kas attīsta jaunus produktus un tehnoloģijas un ievieš tās ražošanā. Galvenie 1.2.1.1. pasākuma izaicinājumi ir nodrošināt ieguldīto investīciju rezultātu sasniegšanu un finansējuma saņēmēju aktīvu iesaisti internacionālu un starpnozaru platformu veidošanā. *Kompetences centru programmas* projektu atlases rezultātā atbalstu saņēmuši 10 kompetences centri. Kopējais programmas finansējums ir 78,7 milj. eiro, t.sk. ERAF finansējums 63,2 milj. eiro apmērā, tostarp piesaistot privātā sektora finansējumu pētniecībai un attīstībai vismaz 46,7 milj. eiro apmērā.

Otrajā kārtā kopā apstiprināts 191 pētniecības projekts, no kuriem pabeigti 174 pētījumi. Uz 2018. gada 31. decembri atbalstu kopā saņēma 149 saimnieciskās darbības veicēji. *Kompetences centru programmas* ietvaros radītas 492 jaunas darba vietas, t.sk. tās, kurās nodarbināti zinātniskie darbinieki publiskajā sektorā. Pētniecības projektu īstenošanā bija iesaistīti 175 maģistranti un doktoranti. Publicēti 238 zinātniskie raksti starptautiskās datu bāzēs indeksētajos žurnālos (*Scopus, Web of Science*). Piesaistītais privātā sektora finansējums sastāda 24,5 milj. eiro.

Ceturtās kārtas ietvaros uz 2021. gada oktobri apstiprināti vairāk nekā 200 pētniecības projektu, t.sk. vairāk nekā 80 starpnozaru pētniecības projektu. Savukārt iesaistīto uzņēmumu līdzfinansējums P&A projektiem uz 2021. gada oktobri sastādīja 20 milj. eiro. Ceturtās kārtas ietvaros atbalstu saņēmuši 164 saimnieciskās darbības veicēji. Programma sniedz lielisku iespēju iepazīties ar labo inovāciju praksi. Veiktie ieguldījumi, kas saņemti no ERAF, ir palielinājuši inovāciju skaitu, produktivitāti, eksportspēju un citus rādītājus, kas ievērojami vairo nozaru vispārējo konkurētspēju.

Kompetences centru programmā iesaistītajiem uzņēmumiem Covid-19 pandēmijas dēļ samazinājās ienākumi, jo saruka pasūtījumu plūsma un pirk spēja. Vienlaikus radušās grūtības sarežģīja uzņēmumiem spēju prognozēt Covid-19 pandēmijas ietekmi uz izmaksu pozīcijām, kas palielina risku projekta īstenošanas izmaiņām. Pagaidām lielākā daļa no pētniecības projektiem virzās pēc plāna, nemainot sākotnēji izvirzīto mērķu sasniegšanu.

Lai veicinātu konkurētspējas palielināšanu, nākotnē arvien lielāka nozīme būs uzņēmumu digitālai transformācijai, ieguldījumiem pētniecībā un jaunu produktu vai tehnoloģiju izstrādei. Galvenokārt uzsvars ir liekams uz eksportspējīgo produktu ražošanu ar komercializēšanas potenciālu.

STRATĒGISKO EKOSISTĒMU ATTĪSTĪBA

Lai palielinātu Latvijas zinātnieku un uzņēmumu potenciālu nākamajā plānošanas periodā iekļauties Eiropas vadošajās inovāciju platformās un piesaistītu publiskās investīcijas, ir nepieciešama proaktīva rīcība stratēģiskās konkurētspējas faktoru noteikšanai un vietējā sadarbības modeļa (*triple helix*) stiprināšanai. ES daudzgadu budžeta ietvarā pēc 2020. gada, kas izzīmēs turpmāko ES politiku un investīciju virzienus, pētniecība un zinātne izvirzīta kā viena no galvenajām prioritātēm. Ņemot vērā Eiropas Komisijas izvirzītos finansējuma piesaistes nosacījumus un investīciju prioritātes, EM ir deleģējusi LIAA īstenot pilotprojektus trīs attīstības jomās, tādās kā biomedicīna, viedās pilsētas un viedie materiāli.

Izstrādāts tirgus pētījuma ietvars Latvijas inovāciju vides kartējumam, potenciālām jaunām vērtību ķēdēm ar fokusu uz tādām, kurām ir analītiski pierādāms augsts potenciāls veiksmīgi iekļauties starptautiskās vērtību ķēdēs.

2021. gadā turpinās sadarbības projekts ar OECD par metodoloģijas izstrādi darbam ar inovāciju ekosistēmām – jaunu definēšana, darbs ar esošām, LIAA lomas definēšana ekosistēmu attīstībā.

Fotonikas un viedo materiālu ekosistēmas pilotprojekta ietvaros ir vienošanās par LIAA atbalstu Apvārsnis Eiropa projekta pieteikšanā (*Innovation Hubs*) provizoriski asociētā partnera lomā, kā arī aizvadītas vairākas augsta līmeņa vizītes ārvalstīs pie stratēģiskiem sadarbības partneriem, panākta vienošanās ar *Photonics Sweden* par asociācijas ikgadējā nozares pasākuma organizēšanu Latvijā. Ir iecere paplašināt šo pasākumu ar citu Ziemeļvalstu fotonikas un viedo materiālu ekosistēmu dalību.

Biomedicīnas ekosistēmas pilotprojekta ietvaros tiek izstrādāts *Biobanku likums*, kā arī *Veselības un sociālo datu sekundārās izmantošanas likums*. Bērnu klīniskās universitātes projektā ir izveidota ceļa karte, precizētas veicamās aktivitātes, izvērtēta potenciālo partneru piesaiste, notikušas bilaterālas sanāksmes ar Latvijas jaunuzņēmumiem.

Vienlaikus arī notiek darbs ar IKT jomas risinājumiem – 5G, mobilitāte, datu mākoņu risinājumi un infrastruktūra, mikroelektronika.

11. PRODUKTĪVO INVESTĪCIJU UN EKSPORTA VEICINĀŠANA

11.1. FINANŠU PIEEJAMĪBAS VEICINĀŠANA

Finanšu instrumentu ieviešanas mērķis ir samazināt tirgus nepilnības un veicināt jaunu saimnieciskās darbības veicēju izveidi un esošo izaugsmi, nodrošinot pieeju finansējumam perspektīvu un dzīvotspējīgu biznesa projektu īstenošanai tiem saimnieciskās darbības veicējiem, kuri nepietiekama nodrošinājuma, saimnieciskās darbības vēstures, kredītvēstures, neto ieņēmumu plūsmas vai esošo kredītsaistību apjoma dēļ nav spējuši piesaistīt finansējumu no finanšu tirgus dalībniekiem (komercbankām, privātajiem investoriem) biznesa projektu īstenošanai nepieciešamajā apmērā.

2014.-2020. gada ES fondu plānošanas periodā paredzētais ERAF finansējums finanšu instrumentiem veido 101 milj. eiro. Papildus šim finansējumam AS „Attīstības finanšu institūcija Altum”) (ALTUM) ir jāpiesaista indikatīvi savs finansējums vai jāizmanto atmaksātais fondu finansējums (tiešajai mikrokreditēšanai, atbalstam saimnieciskās darbības uzsācējiem un mezanīna aizdevumiem) 68 milj. eiro apmērā, kā arī jāpiesaista ārējais finansējums indikatīvi 36,15 milj. eiro (riskā kapitāla un akselerācijas pakalpojumu nodrošināšanai).

Ir būtiski nodrošināt finanšu pieejamības nepārtrauktību MVU arī jaunajā ES fondu plānošanas periodā pēc 2020. gada un jāturpina īstenot valsts atbalsta programmas finanšu instrumentu veidā, nodrošinot aizdevumus uzņēmējdarbības uzsācējiem, sniedzot garantijas, kā arī sekmējot riskā kapitāla instrumentu pieejamību. Prioritāri jānodrošina garantiju un riskā kapitāla instrumentu attīstība, vienlaikus nodrošinot savstarpēju papildinātību ar InvestEU plānotajām aktivitātēm.

COVID-19 PANDĒMIJAS SEKU MAZINĀŠANAS ATBALSTA PROGRAMMAS

2020. gada pavasarī, saskaroties ar izaicinājumiem, ko radīja Covid-19 vīrusa izplatība un tās rezultātā valdības pieņemtajiem ierobežojumiem, tika izstrādātas papildu valsts atbalsta programmas. Covid-19 pandēmijas seku mazināšanas programmas galvenokārt paredzētas, lai palīdzētu uzņēmējiem pārvarēt likviditātes grūtības, ko izraisījis vīrusa izplatība, kā arī nodrošinātu finansējumu investīciju projektu īstenošanai, pielāgojot vai pārveidojot līdzšinējo komercdarbības modeli.

2020. gada 24. novembrī tika apstiprināta valsts atbalsta programma dīkstāvē esošajiem nodokļu maksātājiem, kas ietver atbalstu dīkstāvē esošu darbinieku un patentmaksātāju atbildības kompensēšanai, kā arī pašnodarbināto personu ienākumu kompensēšanai. Atbalsts izmaksāts 142,9 milj. eiro apmērā.

2020. gada 10. novembrī tika apstiprināta valsts atbalsta programma – atbalsts algu subsīdijai nepilnu darba laiku strādājošu darbinieku atbildības kompensēšanai. Atbalsts izmaksāts 23,3 milj. eiro apmērā. Kopumā par dīkstāvi un algu subsīdiju atbalsts sniegts 121 693 nodokļu maksātājiem. 2021. gada rudenī tika ierosināti grozījumi atbalsta programmā, lai nodokļu maksātāji varētu pieteikties atbalstam par 2021. gada oktobri un novembri.

2020. gada 10. novembrī tika apstiprināta valsts atbalsta programma uzņēmumiem apgrozāmo līdzekļu plūsmas krituma kompensēšanai. Kopumā ir atbalstīti 40 272 uzņēmumi 501,37 milj. eiro apmērā.

2021. gada rudenī tika apstiprināti EM sagatavotie grozījumi algu subsīdiju un apgrozāmo līdzekļu plūsmas krituma kompensēšanas programmā, lai nodokļu maksātāji varētu pieteikties atbalstam par 2021. gada oktobri un novembri. Tiek precizēti atbalsta saņemšanas kritēriji, kā arī piešķirts papildu finansējums.

2021. gada 8. aprīlī tika apstiprināta valsts atbalsta programma tirdzniecības centriem (ar platību virs 7500 m²), lai kompensētu to īpašumā esošā tirdzniecības centra nomas apgrozījuma kritumu, segtu operacionālās izmaksas (ar ēkas lietošanu saistītos maksājumus, tai skaitā par elektrību, ūdeni un siltumu, nekustamā īpašuma nomu, saistību maksājumus, tai skaitā kredītmaksājumus, un ārpakalpojumu izmaksas) no 2020. gada 1. decembra līdz 2021. gada 31. decembrim. Atbalsts tika izsniegts 20 tirdzniecības centriem 7,8 milj. eiro apmērā.

2021. gada 29. aprīlī tika apstiprināta valsts atbalsta programma sporta centriem (ar platību virs 500 m²), tā īpašumā, pārvaldībā vai nomā esoša sporta centra apgrozījuma krituma kompensācijai par iekštelpu platību, lai segtu operacionālās izmaksas (komunālos maksājumus, tai skaitā par elektrību, ūdeni un siltumu, nekustamā īpašuma nomu, saistību maksājumus, tai skaitā kredītmaksājumus, un ārpakalpojumu izmaksas) no 2020. gada 1. decembra līdz 2021. gada 31. decembrim. Atbalsts tika izsniegts 74 sporta centriem 6,4 milj. eiro apmērā.

2021. gada 9. novembrī tika apstiprināta valsts atbalsta programma tirdzniecības un sporta centriem, kultūras, atpūtas un izklaides vietām. Atbalsts tiks sniegts granta veidā, kas būs vienreizējs atbalsts periodam no 2021. gada 11. oktobra līdz 15. novembrim tirdzniecības centru īpašniekiem, un periodam no 2021. gada 1. oktobra līdz 31. decembrim sporta centru un kultūras, atpūtas un izklaides vietu īpašniekiem, tiesiskajiem valdītājiem un nomniekiem par to īpašumā, pārvaldībā vai nomā esošo sporta centru, kultūras, atpūtas un izklaides vietu, lai segtu ar ēkas un telpu lietošanu saistītas operacionālās izmaksas (ar ēkas un telpu lietošanu saistītos maksājumus, tai skaitā par elektrību, ūdeni un siltumu, nekustamā īpašuma nomu, saistību maksājumus, tai skaitā kredītmaksājumus, un ārpakalpojumu izmaksas) no 2021. gada 1. oktobra līdz 2022. gada 30. jūnijam. Atbalsta programmas finansējums ir 50 milj. eiro.

PORTFEĻGARANTIJAS

2017. gada 12. septembrī tika apstiprināta valsts atbalsta programma – portfelgarantijas. Portfelgarantija nodrošina uzņēmējiem iespēju saņemt investīciju un apgrozāmo līdzekļu aizdevumus un finanšu līzingu ar termiņu no 1-10 gadiem un apjomā līdz 250 tūkst. eiro. Atbalsta programmu ievieš ALTUM, kas atklātas atlases procesā atlasījusi un noslēgusi līgumus ar 5 kredītiestādēm, kuras bez ALTUM tiešas iesaistes noteikta finansējuma apjoma ietvaros var uzņēmumiem piešķirt aizdevumu ar valsts garantiju. Garantiju izsniegšanai pieejami 7,8 milj. eiro no publiskā atmaksātā finansējuma. Kopš programmas uzsākšanas no 2018. gada līdz 2021. gada 30. septembrim portfelgarantijas programmas ietvaros ir izsniegtas 544 garantijas 22,62 milj. eiro apmērā, nodrošinot finanšu pakalpojumus uzņēmumiem 28,28 milj. eiro apmērā.

AKCELERĀCIJAS FONDI

Akcelerācijas programma 2014.-2020. gada ES fondu plānošanas periodā tiek īstenota *Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 3.1.2. specifiskā atbalsta mērķa „Palielināt straujas izaugsmes komersantu skaitu” 3.1.2.2. pasākuma „Tehnoloģiju akceleratori”* ietvaros. Atbalsts saimnieciskās darbības veicējiem tiek sniegts kvazikapitāla ieguldījumu vai pašu kapitāla ieguldījumu veidā. Atbalsta programmu ievieš ALTUM, kas publiskā iepirkuma procesā ir atlasījusi un noslēgusi līgumus ar 3 finanšu starpniekiem (fondu pārvaldniekiem), kur katrs finanšu starpnieks pārvalda vienu pirmssēklas ieguldījumu fondu un vienu sēklasnaudas ieguldījumu fondu. Pieejamais publiskais finansējums pasākuma īstenošanai ir 16,62 milj. eiro apmērā. Līdz 2021. gada 30. septembrim ir noslēgti 120 līgumi par 4,80 milj. eiro (ieskaitot privāto finansējumu).

SĒKLAS KAPITĀLA, SĀKUMA KAPITĀLA UN IZAUGSMES KAPITĀLA FONDI

Turpinot ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2007.-2013. gada plānošanas perioda pieredzi un ņemot vērā tirgus attīstības tendences, tiek piedāvāti vairāki riska kapitāla instrumenti, kas tiek īstenoti *Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 3.1.2. specifiskā atbalsta mērķa „Palielināt straujas izaugsmes komersantu skaitu” 3.1.2.1. pasākuma „Riska kapitāls”* ietvaros. Atbalsts saimnieciskās darbības veicējiem tiek sniegts kvazikapitāla ieguldījumu vai pašu kapitāla ieguldījuma veidā. Atbalsta programmu ievieš ALTUM, kas publiskā iepirkuma procesā ir atlasījusi un noslēgusi līgumus ar 3 finanšu starpniekiem (fondu pārvaldniekiem), kur viens finanšu starpnieks pārvalda sēklas kapitāla fondu un sākuma kapitāla fondu un divi finanšu starpnieki katrs pārvalda vienu izaugsmes kapitāla fondu. Pieejamais publiskais finansējums pasākuma īstenošanai ir 58,38 milj. eiro apmērā. Līdz 2021. gada 30. septembrim riska kapitāla fondu ietvaros ir noslēgti 20 līgumi par 16,91 milj. eiro (ieskaitot privāto finansējumu).

MIKROKREDITĒŠANA

Starta aizdevumu programma 2014.-2020. gada ES fondu plānošanas periodā tiek īstenota *Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 3.1.1. specifiskā atbalsta mērķa „Sekmēt MVK izveidi un attīstību, īpaši apstrādes rūpniecībā un RIS3 prioritārajās nozarēs” 3.1.1.4. pasākuma „Mikrokreditēšana un aizdevumi uzsācējiem”* ietvaros. Aizdevumi uzsācējiem tiek ieviesti tiešā finanšu instrumentu veidā. Starta aizdevumu programma ir nozīmīgs valsts atbalsta veids uzņēmumiem agrīnas stadijas fāzē. Jau ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2007.-2013. gada plānošanas periodā starta programma bija viena no populārākajām valsts atbalsta programmām jauno uzņēmēju vidū, un ar tās palīdzību komercdarbību Latvijā uzsāka daudz jauni un šobrīd jau populāri mazie un vidējie uzņēmumi. ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2007.-2013. gada plānošanas periodā kopumā tika izsniegti 1 559 starta aizdevumi par kopējo summu 30,79 milj. eiro, no kuriem 27,74 milj. eiro – aizdevumu summas un 3,05 milj. eiro – granti procentu likmju subsīdijām.

Kopš 2016. gada jūnija arī aktuālā plānošanas perioda ietvaros tiek sniegti starta aizdevumi dzīvotspējīgu biznesa projektu īstenošanai – investīcijām un apgrozāmajiem līdzekļiem. Aizdevumus izsniedz komersantiem, kas nav vecāki par 5 gadiem no dibināšanas brīža, maksimālā aizdevuma summa ir 150 tūkst. eiro. Starta aizdevumi ir būtisks instruments uzņēmējdarbības uzsācējiem, nodrošinot pieeju finansējumam perspektīvu un dzīvotspējīgu biznesa projektu īstenošanai tiem saimnieciskās darbības veicējiem, kuriem nepietiekama nodrošinājuma, saimnieciskās darbības vēstures, kredītvēstures, neto ieņēmumu plūsmas vai esošo kredītsaistību apjoma dēļ nav iespēju piesaistīt finansējumu no finanšu tirgus dalībniekiem (komercbankām, privātajiem investoriem) biznesa projektu īstenošanai nepieciešamajā apmērā.

Līdz 2021. gada 30. septembrim ir noslēgti 459 starta aizdevumi par 12,3 milj. eiro un 129 mikroaizdevumi par 1,7 milj. eiro.

AIZDEVUMA GARANTIJAS PROGRAMMAS

Aizdevumu garantijas atbalsta pasākumi uzņēmējdarbības uzsākšanai un attīstībai, kad uzņēmumam trūkst pašu līdzekļu un nav pietiekams nodrošinājums, lai piesaistītu nepieciešamo finansējumu no komercbankām, vai arī uzņēmums tiek klasificēts kā pārāk riskants.

Atbalsta programmas īstenošanai ir pieejams ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda ERAF finansējums 49,8 milj. eiro un vidējo komersantu atbalstam un iepriekšējo ES fondu periodu atmaksātais finansējums 3,51 milj. eiro apmērā, kas paredzēts lielo komersantu atbalstam.

Programma darbojas kopš 2016. gada jūnija, un līdz 2021. gada 30. septembrim ir izsniegta 741 garantija 185,99 milj. eiro apjomā, garantējot finanšu pakalpojumus aptuveni 303 milj. eiro apmērā, kas liecina par nemainīgi augsto pieprasījumu pēc šāda veida finanšu instrumentiem.

PARALĒLIE AIZDEVUMI

Paralēlo aizdevumu programma 2014.-2020. gada ES fondu plānošanas periodā tiek īstenota *Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 3.1.1. specifiskā atbalsta mērķa „Sekmēt MVK izveidi un attīstību, īpaši apstrādes rūpniecībā un RIS3 prioritārajās nozarēs” 3.1.1.2. pasākuma „Mezanīna aizdevumi”* ietvaros, kuru plānots ieviest tiešā finanšu instrumentu veidā.

Paralēlo aizdevumu pieejamība nodrošina iespējas saņemt finansējumu tiem saimnieciskās darbības veicējiem, kuriem komercbanku kredītēšanas politikai neatbilstošu finanšu rādītāju (piemēram, uzņemto saistību pret neto ieņēmumiem attiecības, nepietiekama pašu kapitāla nodrošinājuma) dēļ nav iespējams saņemt finansējumu no komercbankām nepieciešamajā apmērā dzīvotspējīgu investīciju projektu realizēšanai. Paralēlo aizdevumu instruments ļauj risināt gan nodrošinājuma, gan nepietiekamas naudas plūsmas problēmu, kā arī savā veidā risina situācijas, kad komercbanka ir sasniegusi maksimālo akceptējamo riska līmeni uz konkrēto klientu vai darījumu un nespēj pati nofinansēt darījumu pilnā apmērā.

Pirmkārt, izmantojot paralēlo aizdevumu, banka saglabā pirmās kārtas ķīlas tiesības uz darījuma nodrošinājumu, tādējādi, sadalot ekspozīciju, bankām ir iespēja uzlabot nodrošinājuma/aizdevuma attiecību un samazināt prognozējamus zaudējumus.

Otrkārt, ALTUM ir iespējams daļu no aizdevuma pamatsummas atlikt uz aizdevuma termiņa beigām, kas ir veids, kā atslodot klientu naudas plūsmu un atbalstīt augstāka riska projektus.

Treškārt, šobrīd ir iespējams veidot darījumu struktūru tā, lai bankas aizdevums tiktu atmaksāts pirms ALTUM paralēlā aizdevuma atmaksas uzsākšanas, kas ļauj ALTUM aizdevuma daļu uzskatīt par tehniski subordinētu.

Šis iespējas padara produkta izmantošanu saprotamāku no komercbanku kredītpolitikas viedokļa. Savukārt no klientu – uzņēmēju perspektīvas paralēlais aizdevums ir veids, kā samazināt nepieciešamo klienta paša līdzdalību, kuru bieži vien uzņēmumiem ir visai grūti akumulēt. Programma darbojas kopš 2016. gada jūlija, un līdz 2021. gada 30. septembrim ir izsniegti 18 paralēlie aizdevumi 9,3 milj. eiro apmērā.

11.2. ATBALSTS ĀRĒJO TIRGU APGŪŠANAI

Lai stiprinātu un paplašinātu ekonomisko, rūpniecisko, zinātnisko un tehnisko sadarbību, tai skaitā radot labvēlīgus nosacījumus komersantu sadarbībai, Latvija ir noslēgusi vienošanās par ekonomisko sadarbību ar Apvienotajiem Arābu Emirātiem, Armēniju, Azerbaidžānu, Baltkrieviju, Gruziju, Kazahstānu, Kirgizstānu, Krieviju, Kuveitu, Ķīnu, Moldovu, Turkmēnistānu, Tadžikistānu, Ukrainu, Uzbekistānu, Turciju. Vienlaikus, atbalstot Latvijas uzņēmējus jaunu tirgu apgūšanā, šobrīd ir pabeigtas sarunas un plānots noslēgt starpvaldību ekonomiskās sadarbības vienošanos ar Saūda Arābiju.

Minēto vienošanos darbības nodrošināšanai ir izveidota Starpvaldību komisija vai Apvienotā komiteja. To darba kārtībā tiek skatīti divpusējās ekonomiskās sadarbības jautājumi, kas aktuāli abām līgumslēdzējvalstīm gan valdības, gan komersantu līmenī tādās jomās kā rūpniecība, tūrisms, transports, farmācija, lauksaimniecība, finanšu pakalpojumi, komunikācijas, profesionālā apmācība, investīciju piesaiste, tehnoloģijas un inovācijas u.c.

Neskatoties uz Covid-19 pandēmijas dēļ ieviestajiem ierobežojumiem, 2021. gadā tiešsaistes formātā norisinājās Latvijas un Uzbekistānas Starpvaldību komisijas 8. sēde, Latvijas un Kazahstānas Starpvaldību komisijas 8. sēde, kā arī Latvijas un Krievijas Starpvaldību komisijas Reģionālās sadarbības darba grupas 4. sēde.

Tāpat, lai turpinātu starpvaldību dialogu, norisinājās virkne tikšanos un vizīšu, kuru laikā tika skatītas iespējas paplašināt Latvijas sadarbību ar Lietuvu, Igauniju, Vāciju, Franciju, Apvienotajiem Arābu Emirātiem, ASV, Ķīnu, Ukrainu u.c. valstīm.

LATVIJAS ĀRĒJĀS EKONOMISKĀS PĀRSTĀVNICĪBAS

Ekonomisko jautājumu risināšanai un Latvijas komersantu atbalstam darbojas Investīciju un attīstības aģentūras (LIAA) pārstāvniecības vairākās pasaules valstīs, organizējot nacionālos standus starptautiskajās izstādēs ārvalstīs un tirdzniecības misijas, sniedzot konsultācijas par ārvalstu tirgiem un organizējot biznesa tikšanās ar potenciālajiem biznesa partneriem.

2021. gadā Latvijas ārējās ekonomiskās pārstāvniecības atbalstu sniedza Briselē, ASV, Apvienotajos Arābu Emirātos, Austrijā, Dānijā, Dienvidkorejā, Francijā, Itālijā, Japānā, Krievijā, Pekinā, Šanhajā, Lielbritānijā, Nīderlandē, Norvēģijā, Somijā, Ukrainā, Vācijā un Zviedrijā.

Kopumā 2021. gada 9 mēnešos LIAA Latvijas komersantiem ir sniegusi 1124 konsultācijas par ārējiem tirgiem un biznesa partneru atrašanās iespējām, identificēti 337 eksporta projekti un pieprasījumi. Papildus apzinātas komersantu problēmas un sniegta 9581 konsultācijas par risinājumiem Covid-19 krīzes situācijas pārvarēšanai, izvērtēti un sniegti atzinumi par pašizolācijas noteikumu neievērošanu.

Komersantiem LIAA piedāvā arī *Eiropas Biznesa atbalsta tīkla* (EEN) pakalpojumus – palīdzību starptautisko partneru meklēšanā, tirgus informācijas sagatavošanu, konsultācijas par likumdošanu un uzņēmējdarbības aspektiem, konsultācijas par pieeju finansējumam (*Horizon 2020, Erasmus, Creative Europe, Interreg*, u.c.) un cita veida konsultācijas. EEN veiksmīgi papildina LIAA sniegtos pakalpojumus – tiek nodrošinātas konsultācijas komersantiem bez nozaru ierobežojuma, pieeja informācijai 65 pasaules valstīs un specifiskiem EK izstrādātajiem resursiem.

2021. gada 9 mēnešos EEN projekta ietvaros tika sniegtas 955 konsultācijas, organizēti 7 apmācību un informatīvi pasākumi, kuros piedalījās 493 dalībnieki; tika līdzorganizēti 24 B2B pasākumi, kuros piedalījās 255 komersanti no Latvijas. Pateicoties veiktajām aktivitātēm, tika saņemts apliecinājums par 11 noslēgtajiem sadarbības līgumiem starp Latvijas un ārvalstu komersantiem/ organizācijām.

Ņemot vērā Covid-19 pandēmijas izraisīto krīzi, Latvijā un ārvalstīs ieviestos karantīnas nosacījumus, 2021. gadā gandrīz visi eksporta veicināšanas pasākumi (stendi izstādēs, tirdzniecības misijas un kontaktbiržas) risinājās tiešsaistē vai tika atcelti. Pasākumi klātienē notika Ķīnā un Japānā, bet bez Latvijas komersantu dalības. 2021. gada 9 mēnešos LIAA noorganizēja 86 Latvijas komersantu dalību 12 nacionālajos standos, tika noslēgti 66 līgumi, organizētas 12 tiešsaistes tirdzniecības misijas un kontaktbiržas ārvalstīs, kurās piedalījās 79 dalībnieki. LIAA iespēju robežās, cik to atļaus epidemioloģiskā situācija, organizēs aptuveni 30 nacionālos standus arī 2022. gadā.

VALSTS PLATFORMA BIZNESA ATTĪSTĪBAI

Lai uzlabotu potenciālo un esošo komersantu informētību par biznesa aktualitātēm, pilnveidotu LIAA klientu apkalpošanas procesus, kā arī atvieglotu komersantiem informācijas iegūvi un saziņu, LIAA ir izstrādājusi valsts platformu biznesa attīstībai „business.gov.lv”, kas veicinās pakalpojumu digitalizāciju un e-pakalpojumu attīstību kopumā (skatīt 11.1. ielikumu).

11.1. ielikums

Valsts platforma biznesa attīstībai „business.gov.lv”

Valsts platforma biznesa attīstībai „business.gov.lv” (turpmāk – „business.gov.lv”) ir izveidota kā web bāzēta klientu pašapkalpošanās, personalizētas informācijas iegūšanas un saziņas platforma, kurā komersantam ir iespēja veidot savu profilu, norādot sev interesējošās nozares, tēmas u.c. kritērijus, personalizētas informācijas saņemšanai, ir iespēja elektroniski pieteikties LIAA sniegtajiem pakalpojumiem, tai skaitā iespēja elektroniski iesniegt veidlapas, maksājumu pieprasījumus u.c. dokumentus.

Platforma nodrošina informāciju par nozaru aktualitātēm, ārvalstu aktualitātēm, par dažādiem pasākumiem, kas tiek piedāvāti komersantiem, vienuviet. Tajā tiek ievietotas komersantiem saistošas biznesa ziņas. Portāla satura veidošanu atbalsta nozaru ministrijas, Centrālā statistikas pārvalde, finanšu institūcija ALTUM, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera, Latvijas Banka, u.c. komercbankas, citas institūcijas.

EKSPORTA MĀRKETINGA PASĀKUMI

2021. gada pirmajā pusē Covid-19 pandēmijas dēļ lielākā daļa eksporta mārketinga pasākumu ārvalstīs tika atcelti. Tādējādi ierobežotas bija arī Latvijas komersantu iespējas eksporta atbalstam izmantot grantus, kas komersantiem bija pieejami atbalstam dalībai izstādēs, tirdzniecības misijās un „Starptautiskās konkurētspējas veicināšana” konferencēs Darbības programmā „Izaugsme un nodarbinātība” 3.2.1. specifiskā atbalsta mērķa „Palielināt augstas pievienotās vērtības produktu un pakalpojumu eksporta proporciju” 3.2.1.2. pasākumā (turpmāk „Programma” un atbilstošajā projektā „Starptautiskās konkurētspējas veicināšana” (turpmāk – Projekts).

Sekojoši strauji mainīgajām tirgus tendencēm, kad aizvien lielāku nozīmi biznesa partneru atrašanās, ieešanās jaunās tirgos un produktu pozicionēšanā iegūst dažādi digitālie risinājumi, identificējot komersantu aktuālās vajadzības konkurētspējas nodrošināšanai un lai nodrošinātu nepārtrauktu atbalsta sniegšanu komersantiem arī šajos pandēmijas mainīgajos apstākļos, tika aktualizēts atbalstāmo darbību saraksts, papildinot to ar jaunām vai precizētām un pielāgotām aktivitātēm un attiecināmo izmaksu pozīcijām. Tika veikti grozījumi MK 2015. gada 1. decembra noteikumos Nr. 678, kas stājās spēkā 2021. gada 18. maijā, padarot šo Programmu daudz pievilcīgāku un atbilstošāku komersantu vajadzībām.

Programma tika papildināta ar tādām jaunām atbalstāmām darbībām, kā dalība starptautiskās digitālās nozaru platformās, tai skaitā digitālās izstādēs, produktu/pakalpojumu pielāgošana un 2015. gada 1. decembra noteikumos Nr. 678, kas stājās spēkā 2021. gada 18. maijā, padarot šo Programmu daudz pievilcīgāku un atbilstošāku komersantu vajadzībām.

Programma tika papildināta ar tādām jaunām atbalstāmām darbībām kā dalība starptautiskās digitālās nozaru platformās, tai skaitā digitālās izstādēs, produktu/pakalpojumu pielāgošana ārvalstu tirgiem, tai skaitā preču zīmes un dizainparauga izstrāde, publicitāte ārvalstu specializētajos nozaru drukātajos un digitālajos medijos, visa veida reklāmas satura sagatavošana un mārketinga materiālu izstrāde, telemārketinga pakalpojumi, nozaru ārvalstu sadarbības partneru meklēšana, dalība starptautiskajās nozaru asociācijās, tīmekļvietnes, internetveikalu, aplikāciju digitālo risinājumu un virtuālās komunikācijas platformu izstrāde, tirgus pētījumu mērķa tirgos izstrāde un iegāde, ārvalstu atbilstošās nozares eksperta piesaiste eksporta stratēģijas izstrādei, u.c.

Būtiski tika palielināts arī programmas kopējais finansējums - līdz 64 754 939 eiro, kā arī tika palielināts pieejamais atbalsts komersantam vai gala labuma guvējam – 40 000 eiro kalendārā gadā. 2021. gada 9 mēnešos no Projekta tika izmaksāts atbalsts mērķa grupām 595 tūkst. eiro apmērā – 30,1% par dalību starptautiskajās izstādēs, t.sk. digitālajās izstādēs, konferencēs, kontaktbiržās, digitālās platformās, dalībai nozaru asociācijās, kā arī publicitātei nozaru medijos, produktu pielāgošanai ārvalstu tirgiem, mārketinga materiālu izstrādei, telemārketinga pakalpojumiem, tīmekļvietņu izstrādei, t.sk. internetveikalu izstrādei, 69,9% – par ražotņu/produktu sertifikāciju, sniegti 87 atbalsti Projekta mērķa grupas ražotņu un produktu atbilstības novērtēšanai (36 unikāliem granta saņēmējiem) un apstiprināti 109 Eksporta atbalsta darbību pieteikumi, kuros ir iekļautas 493 atbalstāmās darbības atbalstam 1,9 milj. eiro apmērā Projekta mērķa grupai par dalību izstādēs, t.sk. digitālajās izstādēs, konferencēs, kontaktbiržās, digitālās platformās, dalībai nozaru asociācijās, kā arī publicitātei nozaru medijos, produktu pielāgošanai ārvalstu tirgiem, mārketinga materiālu izstrādei, telemārketinga pakalpojumiem, tīmekļvietņu izstrādei, t.sk. internetveikalu izstrādei (26 unikāliem granta saņēmējiem).

Ņemot vērā, ka arī 2022.-2023. gadā būs pieejams Projekta finansējums komersantiem plašām un visaptverošām eksporta veicināšanas aktivitātēm grantu veidā, uzsvars tiks likts uz mērķtiecīga šī finansējuma izmantošanu.

EXPO 2020 DUBAI

2021. gada 1. oktobrī Latvija uzsāka dalību starptautiskajā izstādē „Expo2020 Dubai” ar savu paviljonu. Latvijas dalību izstādē organizē LIAA. Izstāde norisināsies sešus mēnešus un noslēgsies 2022. gada 31. martā. Izstādes laikā dažādās aktivitātēs gan klātienē, gan neklātienē plānota aptuveni 220 Latvijas uzņēmumu dalība. Galvenais uzsvars tiek likts uz tādām tautsaimniecības nozarēm kā būvniecība un inovatīvie būvmateriāli, informācijas un komunikāciju tehnoloģijas, farmācija, pārtikas rūpniecība, kā arī transports un loģistika. Tiks organizētas 13 tirdzniecības misijas un daudzi citi pasākumi, lai veicinātu eksportu, piesaistītu investīcijas, attīstītu tūrismu un veicinātu dažāda veida sadarbību.

11.3. ĀRVALSTU INVESTĪCIJU PIESAISTES POLITIKA

Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes, kurās ir noteikti galvenie uzdevumi ārvalstu tiešo investīciju (turpmāk – ĀTI) piesaistes veicināšanai, ir ietvertas EM izstrādātajās *Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnēs 2021.-2027. gadam* (turpmāk – NIP 2027).

ĀTI piesaistes politika ir vērsta uz Latvijas kā investīcijām pievilcīgas vides konkurētspējas celšanu, ņemot vērā investoriem svarīgākos aspektus: valstu makroekonomiskos rādītājus, uzņēmējdarbības vidi – birokrātisko procedūru vienkāršību un stabilu nodokļu politiku, atbilstošas kvalifikācijas darbaspēka pieejamību, tirgus potenciālu, nepieciešamās infrastruktūras pieejamību, piedāvātos atbalsta instrumentus un stimulus. Būtiski ir piesaistīt ārvalstu investīcijas nozarēs, kas nodrošina tautsaimniecības struktūras maiņu par labu uz ārējo pieprasījumu orientētām nozarēm, īpaši nozarēs, kas tiek definētas kā vidēji augstu un augstu tehnoloģiju nozares. Saskaņā ar NIP 2027 tuvākajos gados Latvijas uzdevums ir veicināt lielāku investīciju piesaisti RIS3 jomās, mērķtiecīgi veicinot ārvalstu tiešo investīciju pieaugumu zināšanu ietilpīgās nozarēs ar augstu pievienoto vērtību, tai skaitā:

- bioekonomikā;
- viedajā enerģētikā;
- biomedicīnā, medicīnas tehnoloģijās, biofarmācijā un biotehnoloģijās;
- viedajos materiālos, tehnoloģijās un inženiersistēmās;
- informācijas un komunikāciju tehnoloģijās (IKT).

Ārvalstu investīciju piesaistē prioritāri jāorientējas uz ģeogrāfiski tuvajām kaimiņvalstīm, kurās Latvija ir atpazīstama un nav jāiegulda apjomīgi papildu resursi informatīviem pasākumiem, tāpat uz ekonomiski stabilām un attīstītām valstīm, kurās tautsaimniecības nozaru attīstības potenciāls un vajadzības atbilst Latvijas perspektīvas sadarbības iespējām, kā arī uz valstīm, no kurām globāli ir lielākās izejošo investīciju plūsmas – ASV, Franciju, Vāciju, Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienoto Karalisti, Japānu, Ķīnu, Krieviju, Indiju.

ĀTI piesaistes politikas pilnveidošanas process notiek ciešā sadarbībā ar **Ārvalstu investoru padomi Latvijā (FICIL)**. Tās veiktās ārvalstu investoru aptaujas sniedz nozīmīgu ieguldījumu investīciju vides uzlabošanai. 2021. gada janvārī tika publicēts *FICIL Sentiment Index 2020*, kas ir Latvijā strādājošo ārvalstu investoru novērtējums ekonomikas konkurētspējas potenciālam un investīciju videi.

Ārvalstu investoru aptaujas rezultāti liecināja par Latvijas investīciju vides kopumā pozitīvo vērtējumu, arī potenciālos ekonomikas virzītājspēkus ārvalstu investori galvenokārt ir novērtējuši virs vidējā līmeņa. Investori atzīmēja, ka, salīdzinot ar 2019. gadu, investīciju vide ir nedaudz uzlabojusies. Turklāt 68% no aptaujātajiem investoriem pētījumā atzinuši, ka viņi plāno palielināt investīciju apjomu Latvijā. Vairāk nekā puse intervēto ārvalstu investoru saskata progresu finanšu sektora stabilitātes rādītājā. Tāpat gandrīz puse no investoriem norādījuši uz progresu jautājumā par atbalstu no valdības un komunikāciju ar politikas veidotājiem. Ārvalstu investoru skatījumā mazākais progress ir panākts demogrāfijas, nenoteiktības un nodokļu sistēmas kvalitātes jomās. Uzņēmējdarbības likumdošanas kvalitāte un neētiska vai nelikumīga rīcība ir vēl divas jomas, kur vairāk nekā puse ārvalstu investoru nav saskatījuši progresu.

Ārvalstu investīciju piesaistē Latvijā nozīmīga loma ir **Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrai (LIAA)**, kuras investīciju piesaistes stratēģija ir orientēta uz kvalitatīvu ienākošo investīciju projektu apkalpošanu un aktīvu darbību investīciju projektu piesaistē, uzrunājot potenciālos investorus. LIAA izvirzītais mērķis investīciju piesaistē ir 2020.-2023. gadā piesaistīt ĀTI vismaz 432 milj. eiro apmērā (no tām vismaz 250 milj. eiro apmērā RIS3 jomās), kopumā radot vismaz 4500 darbavietu (no tām vismaz 600 *Viedās specializācijas stratēģijas RIS3* jomās).

Lielāko LIAA realizēto investīciju piesaistes projektu vidū 2020. gadā ir biznesa pakalpojumu centri „Norwegian Air” un „Swisscom”, IT pakalpojumu nozares uzņēmumi no Vācijas „Prime Force” un „QSC AG”, savukārt jaunuzņēmumu grupā – Honkongā bāzēts biomedicīnas uzņēmums „Longenesis”.

11.2. ielikums**Prioritāro investīciju „zaļais koridors”**

Ņemot vērā pieaugošo konkurenci ārvalstu investīciju piesaistē starp Eiropas valstīm, nepieciešams rīkoties proaktīvi, piesaistot Latvijai inovatīvus un tehnoloģiski augsti attīstītus ārvalstu uzņēmumus. Kā nozīmīgākais 2021. gada veikums Latvijas investīciju vides uzlabošanā ir minama prioritāro investīciju „zaļā koridora” izveide.

Lai veicinātu Latvijas ekonomikas straujāku atgūšanos no Covid-19 krīzes un ekonomiskās situācijas uzlabošanas, paātrinot investīciju piesaisti un paaugstinot Latvijas konkurētspēju, MK 2021. gada februārī apstiprināja EM un LIAA piedāvājumu radīt „zaļo koridoru” birokrātijas un administratīvo procesu paātrināšanai augstas pievienotās vērtības investīciju projektiem. „Zaļā koridora” paātrinātajā kārtībā tiek izskatīti investīciju projekti prioritārajās nozarēs, kuras aptver viedās specializācijas, starptautiskos biznesa pakalpojumu centrus, kā arī būvniecību, transportu un loģistiku, ja šo ieceru īstenošana ir saistīta ar prioritārajām nozarēm. Tā ir iespēja Latvijā reģistrētiem uzņēmumiem, kuri plāno īstenot investīciju projektus un atbilst izvirzītajiem kritērijiem (investīciju apmērs, jaunradīto darbavietu skaits, eksporta apjoms un ieguldījumi pētniecībā un attīstībā), saņemt būvniecības, teritorijas plānošanas vai migrācijas jomā sniedzamos valsts pārvaldes pakalpojumus paātrinātā kārtībā, aptuveni divas reizes samazinot gaidīšanas laiku.

Investīciju „zaļais koridors” jau devis pirmos pozitīvos rezultātus. Prioritāro investīciju projektu pieteikumu izskatīšana tika uzsākta 2021. gada martā, un tā darbības pirmā pusgada laikā ir tikuši apstiprināti 8 investīciju projekti ar kopējo piensumu 88 milj. eiro un 619 radītām darbavietām.

Pozitīvā investīciju piesaistes tendence saglabājas arī 2021. gadā. Dati par 2021. gada pirmo pusgadu liecina, šajā laikā piesaistīto investīciju apmērs ir 313 milj. eiro mašīnbūves, atjaunojamo energoresursu, akvakultūras, elektronikas, viedo materiālu, inženierpakalpojumu, nekustamā īpašuma un citās jomās. Starp 2021. gada pirmajā pusē piesaistītajiem investīciju projektiem ir gan „zaļā koridora” projekti prioritārajās nozarēs ar augstu pievienoto vērtību (skatīt 11.2. ielikumu), gan arī vairāki Baltkrievijas uzņēmumi, kas 2021. gadā ir pilnībā vai daļēji uz Latviju pārcēlušī savu darbību.

Lai veicinātu Latvijas uzņēmējdarbības vides atpazīstamību ārvalstu investoru vidū, 2020. gadā LIAA izveidoja jaunu mājaslapu <https://investinlatvia.org>, kas sniedz strukturētu, investorus interesējošu informāciju. 2021. gadā turpinājās mājaslapas vietnes uzlabojumi, tās Google reitings tika pacelts no 9. vietas uz 22. vietu (2021. gada oktobris), tika optimizēts SEO un dizains, pievienotas jaunas mājaslapas sadaļas, kā arī radīts oriģinālsaturs par viedo specializāciju jomām, kuru saturs tika izplatīts starptautiskos medijos ar Cision palīdzību.

12. ENERĢĒTIKAS POLITIKA

12.1. ENERĢĒTIKAS TIRGUS UN INFRASTRUKTŪRA

Latvijas enerģētikas politikas galvenā prioritāte, kas noteikta Ministru kabineta 2013. gada 28. maija sēdē apstiprinātajā informatīvajā ziņojumā „Enerģētikas ilgtermiņa stratēģija 2030 – konkurētspējīga enerģētika sabiedrībai” (Enerģētikas stratēģija 2030), ir nodrošināt enerģētikas sektora pozitīvu ietekmi uz Latvijas tautsaimniecību, vienlaikus tiecoties uz energoapgādes drošumu, konkurētspēju un ilgtspēju:

- energoapgādes drošums – enerģijas lietotājiem pieejamas stabilas enerģijas piegādes un attīstīta infrastruktūra;
- konkurētspēja – uz tirgus principiem balstīta enerģētika, kas nodrošina tautsaimniecības tālāko attīstību, tās konkurētspēju reģionā un pasaulē;
- ilgtspējīga enerģija – mazināta atkarība no energoresursu importa, veicinātas jaunas efektīvas atjaunojamo energoresursu izmantošanas tehnoloģijas un veikti energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi.

Latvijā ir aktuāla kā gāzes, tā elektroenerģijas infrastruktūras attīstība nacionālā un reģionālā līmenī, kā arī enerģijas piegādes ceļu un avotu diversifikācija, domājot par energoatkarības mazināšanu un ilgtermiņa dekarbonizācijas mērķiem. Ievērojot Covid-19 pandēmijas radītās sekas, tostarp energoresursu cenu kāpumu, īpaša uzmanība 2021. gadā pievērsta dažādu atbalsta mehānismu izstrādei, lai sniegtu atbalstu energoresursu cenu krīzē kā māsaimniecībām, tā uzņēmējiem.

ELEKTROENERĢIJAS TIRGUS

Latvijas elektroenerģijas tirgus ir pilnībā liberalizēts no 2015. gada 1. janvāra, kas nozīmē, ka māsaimniecības, tāpat kā juridiskie elektroenerģijas lietotāji brīvi izvēlas tirgotāju, vienojoties par elektroenerģijas cenu. Saskaņā ar Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas (turpmāk – Regulators) elektroenerģijas tirdzniecības reģistru 2021. gada novembrī ir reģistrēti 43 elektroenerģijas tirgotāji.

Elektroenerģijas biržas *Nord Pool* Latvijas tirdzniecības apgabals darbu uzsāka 2013. gada 3. jūnijā. Šobrīd *Nord Pool* tirdzniecības apgabali ir atvērti visās trīs Baltijas valstīs, un elektroenerģijas tirdzniecība notiek vienoti un saskaņoti visā Baltijas jūras reģionā. Atvērtajā *Nord Pool* Latvijas elektroenerģijas tirdzniecības apgabalā tirgus dalībnieki var iesniegt savus cenu piedāvājumus darījumiem, kuri notiks nākamajā dienā (nākamās dienas tirgus) vai tās pašas dienas tirgū. Tās pašas dienas elektroenerģijas tirgus atšķirība no nākamās dienas tirgus ir tāda, ka cenu piedāvājumi tiek iesniegti darījumiem, kuri notiks esošajā dienā pēc tam, kad publicēti *Nord Pool* nākamās dienas elektroenerģijas tirdzniecības biržas *ELSPOT* tirdzniecības sesijas rezultāti. Abu tirgu esamība nodrošina ne tikai lielāku Latvijas elektroenerģijas tirgus likviditāti, bet arī efektīvāku tīkla caurlaides spēju izmantošanu, tirgus dalībniekiem uzticamu un caurspīdīgu elektroenerģijas cenu.

2020. gadā vidējā elektroenerģijas cena *Nord Pool* biržā bija 34,05 euro/MWh. Salīdzinājumā ar 2019. gadu cena samazinājās par 26%, kas saistāms gan ar ekonomiskās aktivitātes samazināšanos 2020. gadā Covid-19 pandēmijas ietekmē, gan optimāliem laikapstākļiem, kas veicināja elektroenerģijas ražošanu no atjaunojamajiem energoresursiem. Tomēr 2021. gada 10. mēnešos vidējā elektroenerģijas cena *Nord Pool* biržā ir strauji palielinājusies līdz 73,00 euro/MWh. 2021. gada 10. mēnešos augstākā vidējā mēneša cena bija septembrī, sasniedzot pat 123,50 EUR/MWh. Eiropā elektroenerģijas cenas kāpumu galvenokārt ietekmēja auksti laikapstākļi ziemā un karsti un sausi laikapstākļi vasarā, straujš dabasgāzes cenu kāpums, ogļskābās gāzes kvotu cenu kāpums, kā arī ekonomikas atveseļošanās no pandēmijas izraisītās krīzes.

Vienlaicīgs elektroenerģijas pieprasījuma pieaugums un zemi elektroenerģijas izstrādes no atjaunojamajiem energoresursiem apjomi veicināja pārējo energoresursu pieprasījumu, palielinot elektroenerģijas izstrādi fosilo kurināmo elektrostacijās, kas savukārt ietekmēja emisijas kvotu un fosilo energoresursu cenu pieaugumu. Tādējādi cenu kāpums ietekmēja visus elektroenerģijas ražošanas veidus, un tas atspoguļojās elektroenerģijas cenās. Saskaņā ar pārvades sistēmas operatora AS „Augstsprieguma tīkls” elektroenerģijas tirgus apskata datiem par 2020. gadu Latvijas kopējais elektroenerģijas patēriņš, salīdzinot ar 2019. gadu, samazinājies par 2,2%, kopumā sastādot 7,1 TWh. No minētā apjoma Latvijā saražotā elektroenerģijas daļa 2020. gadā sastādīja 77%. Par 38,4% samazinājies termoelektrocentrālēs (turpmāk – TEC) saražotās elektroenerģijas apjoms 2020. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, ko ietekmēja būtiski siltāki laikapstākļi gada sākumā.

Izpildot Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 13. jūlija Direktīvu 2009/72/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un par Direktīvas 2003/54/EK atcelšanu, Latvijā no elektroenerģijas tirdzniecības un ražošanas uzņēmuma nodalīta elektroenerģijas sadales un pārvades funkcijas nodrošināšana. Kopš 2007. gada 1. jūlija elektroenerģijas sadales sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo” (kapitāldaļu turētāja – EM) neatkarīga meitassabiedrība AS

„Sadales tīkls”. Regulators Latvijā kopumā izsniedz licences 10 sadales sistēmas operatoriem, no kuriem 99% pakalpojumu valsts teritorijā sniedz AS „Sadales tīkls”.

2012. gada 1. janvārī darbību ārpus AS „Latvenergo” koncerna uzsāka AS „Augstsprieguma tīkls” – neatkarīgs pārvades sistēmas operators, kura visu kapitāldaļu turētāja ir FM. Līdz 2020. gadam pārvades sistēmas aktīvus AS „Augstsprieguma tīkls” nomāja no AS „Latvenergo” meitassabiedrības AS „Latvijas elektriskie tīkli”, bet 2020. gada jūnijā AS „Augstsprieguma tīkls” un AS „Latvijas elektriskie tīkli” reorganizācijas ietvaros AS „Augstsprieguma tīkls” pārņēma savā īpašumā pārvades sistēmas aktīvus – balstus, līnijas, augstsprieguma apakšstacijas, saistītos nekustamos īpašumus un citus. AS „Augstsprieguma tīkls” ir vienīgais pārvades sistēmas operators Latvijā un darbojas dabiska monopola ietvaros.

2019. gada 27. novembrī Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija apstiprināja AS „Sadales tīkls” jaunus sadales sistēmas pakalpojumu tarifus, kas ir spēkā no 2020. gada 1. janvāra līdz 2024. gadam ieskaitot. Tādējādi ir samazināta diferencēto tarifu mainīgā komponente (maksā par elektroenerģijas sadalīšanu) – vidēji par 8%. Komponente par pieslēguma maksas nodrošināšanu (fiksētā maksa) ir palikusi nemainīga. Samazināt tarifus AS „Sadales tīkls” varēja, pateicoties 2017. gadā uzsāktajai efektivitātes paaugstināšanas programmai, kas turpināsies līdz 2022. gadam. Neraugoties uz pašreizējo elektroenerģijas cenu pieaugumu un elektroenerģijas patēriņa samazinājumu, ar AS „Sadales tīkls” ir panākts risinājums, ka 2022. gadā netiks paaugstināti elektroenerģijas sistēmas pakalpojumu tarifi, līdz ar to neradot papildu slogu ne uzņēmumiem, ne pašvaldībām, ne māsājniecībām.

Viena no svarīgākajām aktualitātēm elektroenerģijas tirgū joprojām ir **Baltijas valstu elektrotīklu integrācija un sinhronizācija ar Eiropas tīklu** (turpmāk – sinhronizācijas projekts), kas uzsākta jau 2007. gadā, kad Baltijas valstu premjeri izvirzīja ideju par šādas iespējas izpēti. Šis projekts ir ES enerģētikas politikas dienaskārtības augšgalā un ir viens no prioritārajiem projektiem ne tikai Baltijas valstu, bet arī ES līmenī, jo tas ar papildu elektrotīklu starpsavienojumu izbūvi uzlabo ES iekšējā enerģētikas tirgus funkcionēšanu un Enerģētikas savienības mērķu sasniegšanu. Sinhronizācijas projekts ir daļa no kopējā ES integrācijas procesa, kura īstenošana paredzēta līdz 2025. gada beigām.

Sinhronizācijas projekta ietvaros Baltijas valstu energosistēmas uzsāks darbību sinhronā režīmā ar kontinentālās Eiropas tīklu, vienlaikus atvienojoties no IPS/UPS (Krievijas un Baltkrievijas energosistēma) tīkla. Krievijas un Baltkrievijas, kā arī citu NVS valstu elektroenerģijas, kas kopā ar Baltijas valstīm šobrīd veido BRELL (saīsinājums no *Belarus, Russia, Estonia, Latvia, Lithuania*) loku, iekšējā tirdzniecība, to energosistēmu režīmu svārstības un avārijas tehniski ietekmē un noslogo Baltijas valstu elektrotīklu, ierobežojot Baltijas valstu iespējas pilnībā ieviest ES tiesisko regulējumu elektroenerģijas tirgū, īpaši attiecībā uz jaudu aprēķinu un plānošanu, pārslodžu vadību un tīklu balansēšanu. Ir veikti vairāki pētījumi un priekšizpētes, lai sinhronizācijas projekts noritētu pēc iespējas veiksmīgāk, apzinot visus tehniskos un ekonomiskos apsvērumus, kā arī rastu izmaksu ziņā visizdevīgāko risinājumu. Projekta ietvaros plānota katras Baltijas valsts iekšējās infrastruktūras rekonstrukcija un izbūve, kā arī jauna jūras līdzstrāvas kabeļa *Harmony link* izbūve starp Lietuvu un Poliju.

2019. gada 27. maijā stājās spēkā līgums par Baltijas valstu elektroenerģijas sistēmu pievienošanu kontinentālās Eiropas tīklam. Lai turpinātu virzību uz sinhronizācijas projekta pabeigšanu līdz 2025. gadam, EK sadarbībā ar Baltijas valstīm un Poliju izstrādāja ceļa karti par sinhronizācijas projekta turpmāko ieviešanas gaitu no politiskā skata punkta. MK 2019. gada 18. jūnija sēdē apliecināja Latvijas apņemšanos turpināt sinhronizācijas projektu un deleģēja Ministru prezidentu Krišjāni Kariņu parakstīt politisko ceļa karti Eiropadomes 2019. gada 20.-21. jūnija sanāksmes ietvaros.

Projektu līdzfinansē EK infrastruktūras savienošanas instruments (CEF) 75% apmērā no projekta kopējām attiecināmām izmaksām, atlikušo nepieciešamo finansējumu nodrošina Baltijas valstu pārvades sistēmas operatori – Elering AS, AS „Augstsprieguma tīkls” un Litgrid AB. 2019. gada janvārī apstiprinātais CEF finansējums sinhronizācijas projektam sastāda 323 milj. eiro. Baltijas valstu sinhronizācijas projekta pirmās fāzes pasākumu kopējās izmaksas ir 430,39 milj. eiro, no kuriem 75% jeb 322,79 milj. eiro tiks segti no CEF finansējuma, savukārt pārējās izmaksas būs jāsedz Baltijas valstu elektroenerģijas pārvades sistēmu operatoriem. Latvijai no sinhronizācijas projekta pirmās fāzes izmaksām tika piešķirts līdzfinansējums 57,75 milj. eiro apmērā. 2020. gada maijā Baltijas valstu pārvades sistēmas operatori pieteicās uz līdzfinansējumu sinhronizācijas otrajai fāzei, kas Eiropas Komisijā tika apstiprināts 2020. gada 1. oktobrī. Tā rezultātā Baltijas valstis sinhronizācijas otrajai fāzei saņems 719 milj. eiro līdzfinansējumu, nodrošinot nozīmīgu finansējuma daļu visiem otrajā fāzē nepieciešamajiem infrastruktūras darbiem. Papildus CEF finansējuma pieprasījums 178 milj. EUR apmērā otrās fāzes īstenošanai iesniegts Eiropas Komisijā 2021. gada oktobrī.

Otrs būtisks jautājums ir **elektroenerģijas tirdzniecība ar trešajām valstīm**. 2020. gada 25. augustā Latvijas valdība lēma, ka, ņemot vērā pašreizējo notikumu attīstību Baltkrievijā un no tiem izrietošos riskus starptautisko kodoldrošības standartu ievērošanai Astravjecas atomelektrostacijā (AES), nepieciešams apturēt elektroenerģijas tirdzniecību ar Baltkrieviju, ja darbu uzsāk Astravjecas AES. Vienlaikus Latvijas valdība aicināja pārvades sistēmas operatoru izstrādāt elektroenerģijas tirdzniecības jaudu aprēķina metodiku, kas nodrošinātu elektroenerģijas tirdzniecības ar trešajām valstīm saglabāšanu, uzsākot elektroenerģijas tirdzniecību jau esošajā, bet pēdējos gados tirdzniecības plūsmām neizmantotajā Latvijas – Krievijas starpsavienojumā.

Lai nodrošinātu elektroenerģijas tirdzniecības organizēšanu uz Latvijas-Krievijas robežas, Igaunijas un Latvijas sabiedrisko pakalpojumu regulatori apstiprināja starpvalstu tirdzniecības jaudu aprēķina metodiku. Metodikā tika ņemta vērā Lietuvas sākotnējā prasība neizmantot Lietuvas-Baltkrievijas līniju jaudu tirdzniecībai ar Krieviju, tāpēc tirdzniecības jauda uz Latvijas-

Krievijas robežas tika samazināta par 38%, tas ir, piemērojot koeficientu 0,62. Savukārt, lai nodrošinātu, ka elektroenerģijas plūsmas no Baltkrievijas nenonāktu Baltijas valstīs tranzītā caur Krieviju, Latvija ievieša regulējumu, ar kuru tika noteikts, ka AS „Augstsprieguma tīkls” ir pienākums pieprasīt Krievijas pusei izcelsmes apliecinājumu, kas apliecinātu, ka elektroenerģija, kas importēta no Krievijas, ir saražota Krievijā.

Nemot vērā, ka Astravjecas AES darbību testa režīmā uzsāka 2020. gada 3. novembrī un Lietuva pārtrauca elektroenerģijas tirdzniecību ar Baltkrieviju, Latvija 2020. gada 5. novembrī atvēra elektroenerģijas tirdzniecībai Latvijas – Krievijas starpsavienojumu.

2021. gada 15. septembrī Lietuva samazināja maksimālo šķērsgriezuma caurlaidības spēju elektropārvades līnijām no Baltkrievijas uz Lietuvu, norādot uz vēlmi nodrošināt papildu aizsardzību pret elektroenerģijas ieplūšanu Lietuvā no Baltkrievijas. Reaģējot uz šādu risinājumu, 2021. gada 13. oktobrī Latvijā stājās spēkā jauna Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas apstiprināta jaudu aprēķina metodika tirdzniecībai ar Krieviju, atceļot līdz šim piemēroto 0,62 koeficientu, tādējādi palielinot tirdzniecības jaudas apjomu ar Krieviju, kas vienlaikus ar Lietuvas-Baltkrievijas šķērsgriezuma jaudas samazinājumu daļēji tiek kompensēts.

Pietiekami **elektroenerģijas pārvades starpsavienojumi** ir viens no svarīgākajiem priekšnoteikumiem optimālai elektroenerģijas tirgus funkcionēšanai. Latvijas elektroenerģijas tirgus tāpat kā visas Baltijas enerģētikas tirgus pašlaik ir savienots ar kopējo Eiropas enerģētikas tirgu ar diviem Igaunijas un Somijas energosistēmas savienojošiem jūras kabeļiem – Estlink I, kura pārvades jauda – 350 MW, un Estlink II, kura pārvades jauda ir 650 MW. Abu starpsavienojuma saišu pārvades jauda ir pietiekama, lai tiktu izlīdzinātas elektroenerģijas cenas *Nord Pool* Igaunijas un Somijas tirdzniecības apgabalos. Lai gan šie starpsavienojumi uzlabo situāciju Igaunijas un Somijas energosistēmu integrācijas un tirdzniecības apgabalu likviditātes nodrošinājumā, tie nemazina pārslodzes rašanās risku Latvijas-Igaunijas šķērsgriezumā, kam, lai arī ir izteikti sezonāls raksturs, tomēr raksturīga negatīva ietekme uz elektroenerģijas cenu dinamiku *Nord Pool* Latvijas un Lietuvas tirdzniecības apgabalos. Turklāt Estlink II noslodze virzienā no Somijas uz Igauniju varētu radīt papildu noslodzi Latvijas-Igaunijas šķērsgriezumā, tādējādi vairojot pārslodzes vai līniju atslēguma risku. Lai uzlabotu starpsavienojumu kapacitāti, 2015. gada nogalē darbību uzsāka Lietuvas-Polijas starpsavienojuma LitPol Link 1. posms ar 500 MW pārvades jaudu. To papildina arī Lietuvas-Zviedrijas starpsavienojuma NordBalt darbības uzsākšana ar 700 MW pārvades jaudu.

Daļa no NordBalt projekta ir Latvijas rietumu reģionā realizētais 330 kV pārvades līnijas projekts „Kurzemes loks”, kas uzsākts jau 2010. gadā un realizēts 3 posmos (330 kV kabeļa izbūve starp apakšstaciju „Rīgas TEC-1” un apakšstaciju „Imanta” 2013. gadā, elektropārvades līnijas Grobiņa-Ventspils izbūve 2014. gadā un 330 kV elektropārvades līnija Ventspils-Tume-Imanta 2019. gadā), kopumā veidojot 330 km garu 330 kV elektropārvades līniju, kas palielina jaudas pieejamību un elektroapgādes drošumu Kurzēmē, kā arī potenciālo atjaunojamo energoresursu ģenerācijas pievienojumam tīklā vismaz 800 MW apjomā. „Kurzemes loka” trešā posma izmaksas 55,1 milj. eiro apmērā sedza CEF.

Arī nākamajos gados viena no plānotajām prioritātēm ir elektropārvades infrastruktūras attīstība, kas veicinās ciešāku Latvijas integrāciju reģiona elektroenerģijas tirgū, kā arī stiprinās infrastruktūras operativitāti un sadarbību.

Stratēģiski svarīga bija arī trešā Igaunijas-Latvijas starpsavienojuma būvniecība, kas ļaus novērst esošās pārvades tīkla pārslodzes un palielināt pieejamo Latvijas-Igaunijas starpsavienojuma pārvades jaudu. Projekta ietvaros tika izbūvēta 330 kV augstsprieguma elektropārvades līnija 176 kilometru garumā no 330 kV apakšstacijas Rīgas TEC-2 līdz Igaunijas-Latvijas robežai. 2021. gada martā trešais Igaunijas-Latvijas starpsavienojums tika pieņemts ekspluatācijā. Trešā Igaunijas-Latvijas starpsavienojuma kopējās izmaksas bija aptuveni 170 milj. eiro. Kopējās projekta izmaksas Latvijas teritorijā veidoja 79 milj. eiro. 2014. gada novembrī trešā Igaunijas-Latvijas starpsavienojuma izbūvei tika piešķirts ES līdzfinansējums 65% apmērā no CEF līdzekļiem (112 milj. EUR).

Lai īstenotu *Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (ES) Nr. 347/2013 (2013. gada 17. aprīlis), ar ko nosaka Eiropas energoinfrastruktūras pamatnostādnes un atceļ Lēmumu Nr. 1364/2006/EK, groza Regulu (EK) Nr. 713/2009, Regulu (EK) Nr. 714/2009 un Regulu (EK) Nr. 715/2009 (turpmāk – Regula Nr. 347/2013)*, noteiktās prasības EK, izmantojot deleģēto aktu procedūru, tiek pieņemti **ES kopīgu interešu projektu saraksti**. *Regula Nr. 347/2013* paredz, ka projekti, kas iekļauti kopīgu interešu projektu sarakstā, var ne tikai pretendēt uz ES līdzfinansējumu, bet arī gūt labumu no ātru un efektīvu atļauju saņemšanas procedūrām, vienlaikus ievērojot vides novērtēšanas un aizsardzības standartus. 2021. gada 4. ceturksnī EK iekļāva ES piektajā kopīgo interešu projektu sarakstā sinhronizācijas projektu un Latvijas-Zviedrijas elektropārvades starpsavienojumu caur Gotlandi (LaSGo Link).

Būtiska prioritāte nākamajiem gadiem ir sinhronizācijas projekta turpināšana, īstenojot projekta otro fāzi, kurai daļēji piešķirts Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumenta (CEF) līdzfinansējums. Vienlaikus Latvijas pusei ļoti būtisks būs arī pašreizējā atbalsta periodā (2021.-2027. gadam) piesaistāmais CEF līdzfinansējums (CEF enerģētikai pieejami 5,84 mljrd. eiro) ne vien sinhronizācijas projekta kontekstā, bet arī pārrobežu sadarbības projektiem atjaunojamo energoresursu jomā, lai radītu labvēlīgus apstākļus valsts iekšējās ģenerācijas apjoma palielinājumam.

Kopš 2015. gada, kad tika pilnībā atvērts elektroenerģijas tirgus, noteiktai elektroenerģijas lietotāju grupai pieejams **aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojums**, lai izpildītu ES tiesību aktos izstrādātās rekomendācijas attiecībā uz enerģētiskās nabadzības riska mazināšanu mazaizsargātajiem enerģijas lietotājiem. Aizsargātais lietotājs (aptuveni

170 tūkst. ģimeņu/personu) – trūcīga vai maznodrošināta mājsaimniecība (persona), daudzbērnu ģimene vai ģimene (persona), kuras aprūpē ir bērns ar invaliditāti, vai persona ar I invaliditātes grupu, kura izlieto elektroenerģiju savā mājsaimniecībā pašas vajadzībām (galapatēriņam). Līdz 2021. gada augustam aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojumu varēja saņemt tikai tie aizsargātie lietotāji, kuriem bija noslēgts elektroenerģijas tirdzniecības līgums ar vienīgo pakalpojuma sniedzēju (kopš 2015. gada – AS „Latvenergo”), turklāt aizsargātajam lietotājam bija manuāli jāpiesakās šim pakalpojumam. Tomēr atbilstoši grozījumiem Elektroenerģijas tirgus likumā un saskaņā ar MK 2021. gada 1. jūnija noteikumiem Nr. 345 „Aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojuma noteikumi”, kopš 2021. gada 1. septembra pakalpojumu var sniegt jebkurš elektroenerģijas tirgotājs, un atbilstību aizsargātā lietotāja statusam pārbauda aizsargātā lietotāja datu informācijas sistēma (ALDIS), kuras pārzinis ir Būvniecības valsts kontroles birojs. Katram elektroenerģijas tirgotājam, kas sniedz pakalpojumu, ir sasaiste ar ALDIS, lai pēc datu apmaiņas tas reizi mēnesī attiecinātu samazinājumu rēķina daļā par elektroenerģiju tiem klientiem, kuri kvalificējas aizsargātā lietotāja statusam. Pakalpojums tiek finansēts no valsts budžetā šim mērķim paredzētiem līdzekļiem. Regulējums, kas stājās spēkā 2021. gada 1. septembrī, paredzēja, ka trūcīga vai maznodrošināta mājsaimniecība (persona), ģimene (persona), kuras aprūpē ir bērns ar invaliditāti, vai persona ar I invaliditātes grupu vai tās aizgādnieks saņem 5 eiro atbalstu norēķiniem par elektroenerģiju. Savukārt daudzbērnu ģimenes saņem 10 eiro atbalstu. Tomēr, ievērojot straujo 2021. gada elektroenerģijas cenu kāpumu, regulējums tika tūlītēji pilnveidots, un laika periodā no 2021. gada 1. novembra līdz 2022. gada 31. decembrim iepriekš minēto aizsargāto lietotāju grupu atbalsts tika palielināts par 10 eiro (attieciņi sasniedzot 15 un 20 eiro atbalstu atkarībā no aizsargātā lietotāja grupas).

DABASGĀZES TIRGUS

Kopš 2017. gada aprīļa dabasgāzes tirgus ir pilnībā liberalizēts, kas pamatā saistāms ar mērķi izveidot efektīvi funkcionējošu un integrētu ES enerģētikas tirgu, nodrošinot lielāku sistēmas elastību, konkurenci starp uzņēmumiem, konkurētspējīgas cenas, kā arī stiprinot enerģētisko drošību. Lai veicinātu konkurences attīstību un sadales un pārvades sistēmas operatoru neatkarību, vienlaikus ievērojot 2016. gada 11. februārī pieņemtos Enerģētikas likuma grozījumus, vēsturiskajam monopoluzņēmumam AS „Latvijas Gāze” bija jānodala dabasgāzes pārvades un uzglabāšanas infrastruktūra no dabasgāzes tirdzniecības un sadales funkcijām, proti, tika izveidots juridiski nodalīts dabasgāzes pārvades un uzglabāšanas sistēmas operators AS „Conexus Baltic Grid” un sadales sistēmas operators AS „GASO”. Mājsaimniecības lietotājiem tika paredzēta pakāpeniska tirgus atvēršana, tas ir, tika saglabātas tiesības neizmantojot iespēju kļūt par tirgus dalībnieku, lai brīvi izvēlētos dabasgāzes tirgotāju. Izmantojot tiesības neklūt par tirgus dalībniekiem, mājsaimniecības lietotājiem joprojām ir saglabāts saistītā lietotāja statuss un nodrošināta iespēja saņemt dabasgāzi par regulatora noteiktajiem tarifiem, nevis tirgus cenu.

Dabasgāzes kopējais patēriņš 2020. gadā bija 1115 milj. m³. Desmit gadu laikā (2011.–2020. gads) dabasgāzes patēriņa īpatsvars samazinājies par 8,7 procentpunktiem un 2020. gadā bija 20,6%. Līdz ar dabasgāzes patēriņa samazinājumu ir krities arī importētās dabasgāzes apjoms, ko lielā mērā var sasaistīt ar alternatīvo kurināmo resursu izmantošanu un energoefektivitātes pasākumu veicināšanu. Neskatoties uz īpatsvara samazinājumu, dabasgāze joprojām ieņem nozīmīgu lomu Latvijas kopējā energoresursu patēriņa struktūrā. Lielākā daļa dabasgāzes tiek izmantota elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanai katlumājās un koģenerācijas stacijās. Jāņem arī vērā, ka dabasgāzes patēriņam vienmēr ir sezonāls raksturs, jo, piemēram, 2020. gada pieprasījums pēc dabasgāzes skaidrojams ar salīdzinoši zemām ārējās temperatūrām apkures sezonas mēnešos.

Viens no nozīmīgākajiem procesiem dabasgāzes sektorā ir vienotā reģionālā Baltijas un Somijas dabasgāzes tirgus izveide. Par Eiropā unikālu un Latvijas dabasgāzes sektorā vēsturisku notikumu uzskatāma vienotā Latvijas, Igaunijas un Somijas dabasgāzes tirgus izveide ar 2020. gada 1. janvāri. Tas ir ilgstoša un izaicinājumiem bagāta Baltijas valstu un Somijas regulējošo iestāžu, dabasgāzes pārvades sistēmu operatoru un par nozari atbildīgo ministriju darba rezultāts.

2019. gada 17. septembrī MK atbalstīja grozījumus *Enerģētikas likumā*, kas novērs šķēršļus vienotā dabasgāzes tirgus izveidei un Latvijas darbībai vienotajā ieejas-izejas tarifu sistēmā ar Somiju un Igauniju. *Enerģētikas likuma* grozījumi tika atbalstīti Saeimā 2019. gada 17. oktobrī.

Pašlaik darbojās vienota gāzes pārvades tarifa zonu Somijā, Igaunijā un Latvijā. Vienotais dabasgāzes tirgus šobrīd darbojas ar divām balansēšanas zonām – apvienoto Latvijas un Igaunijas balansēšanas zonu un Somiju. Vienlaikus notiek paralēls darbs pie vienotas IT platformas, kas atvieglos ikviena dabasgāzes tirgotāja darbību vienotajā tirgus zonā.

Reģionālā gāzes tirgus integrācijas process sākās 2015. gada decembrī politiskā līmenī, kad Baltijas valstu premjerministri apstiprināja reģionālā gāzes tirgus attīstības rīcības plānu un aicināja Somiju piedalīties šajā procesā.

2020. gada rezultāti apliecina, ka būtiski ieguvēji ir visi dabasgāzes apgādē iesaistītie dalībnieki – dabasgāzes lietotājiem būtiski palielinājās piegādātāja izvēles iespējas, tādejādi veicinot konkurenci gāzes tirgotāju vidū un vienkāršojot pieeju alternatīviem gāzes avotiem. Savukārt vienotās Igaunijas – Latvijas balansēšanas zonas izveidošana pozitīvi ietekmē tirgus darbību, samazinot birokrātisko slogu un nodrošinot ērtu un pārskatāmu balansēšanas procesu. Līdz ar dabasgāzes tirgus atvēršanu un reģionālā tirgus integrāciju, Inčukalna pazemes gāzes krātuves loma ir paplašinājusies, uzlabojot reģionālo konkurenci, piegādes elastību un gāzes apgādes drošību.

Sākotnēji vienotajā tirgus zonā piedalās Somija, Igaunija un Latvija, taču tirgu plānots attīstīt, sniedzot ieguvumus visiem šī tirgus dalībniekiem, tostarp lietotājiem, un aicinot tam pievienoties arī citas Eiropas Savienības dalībvalstis.

Papildus jāuzsver, ka 2019. gada beigās tika pabeigts Igaunijas – Somijas starpsavienojuma (*Balticconnector*) projekts un kopš 2020. gada 1. janvāra tiek lietots komerciāli. Šis starpsavienojums savieno Somijas dabasgāzes pārvades sistēmu ar Baltijas valstu dabasgāzes pārvades sistēmu. Tas sastāv no sauszemes cauruļvada posma, zemūdens cauruļvada posma un divām kompresoru stacijām.

Par vienu no būtiskākajām nākotnes prioritātēm dabasgāzes tirgū ir uzskatāma tālāka dabasgāzes piegāžu diversifikācija, kā arī augsti likvīda un integrēta reģionāla dabasgāzes tirgus izveide Latvijā un visā Baltijas reģionā. Būtiski uzsvērt arī nepieciešamību turpināt darbu pie drošas, pieejamas un tirgus apstākļiem atbilstošas infrastruktūras nodrošināšanas. Baltijas reģiona gāzes apgādes drošuma uzlabošanai un efektīva tirgus izveidei iecerēts īstenot vairākus projektus (skatīt 12.1. ielikumu).

12.1. ielikums

Baltijas reģiona gāzes apgādes drošuma uzlabošanas un efektīvas tirgus izveides projekti

Lietuvas-Polijas dabasgāzes apgādes sistēmu starpsavienojums GIPL

GIPL mērķis ir savienot Lietuvas un Polijas dabasgāzes pārvades sistēmas, nodrošinot Baltijas austrumu daļas dabasgāzes pārvades sistēmu savienojumu ar Centrāleiropas dabasgāzes pārvades tīklu. GIPL ir būtiska loma reģiona enerģētiskās drošības stiprināšanā, jo tiks novērsta Baltijas valstu dabasgāzes pārvades sistēmu izolētība, radot iespēju piekļūt kopējam ES dabasgāzes tirgum. Tāpat arī GIPL paredz nodrošināt alternatīvus dabasgāzes piegādes ceļus un pieeju jaunām dabasgāzes tirdzniecības platformām. GIPL projekts ilgtermiņā potenciāli varētu arī palielināt Inčukalna pazemes gāzes krātuves izmantošanu un radīt citas sadarbības iespējas Baltijas valstīm un Polijai. GIPL starpsavienojums kopumā būs aptuveni 357 km Polijas teritorijā un 165 km Lietuvas teritorijā. Pārvadāmās jaudas PL-LT būs 2,4 miljardi m³/gadā un LT-PL 1,9 miljardi m³/gadā. GIPL projekta ieviešana ir svarīgs posms ES enerģētikas politikas mērķu sasniegšanā – vienota enerģētikas tirgus izveidē ES līmenī, kā arī Eiropas Enerģētikas savienības izveidē. Ņemot vērā GIPL lomu reģionā, ir būtiski, lai projekts tiktu īstenots laikā līdz 2021. gada beigām.

Latvijas-Lietuvas starpsavienojuma modernizācijas projekts

Jau šobrīd Latvijas-Lietuvas starpsavienojumā ir divvirzienu plūsmas. Pērn AS „Conexus Baltic Grid” sadarbībā ar Lietuvas dabasgāzes pārvades sistēmas operatoru AB Amber Grid prezentēja pētījuma rezultātus, kur izpētei bija saņemts ES finansējums. Pētījumā tika veikta izdevumu-ieguvumu analīze starpsavienojuma jaudas projektam. Pētījumā tika konstatētas optimālās starpsavienojumu jaudas, ņemot vērā pārējos reģionā īstenojamās gāzes starpsavienojuma projektus (*Balticconnector* un GIPL) un potenciālās gāzes plūsmas. Lietuvas pusē plānots veikt Kiemenai gāzes mērīšanas stacijas un Paņevezas kompresoru stacijas modernizāciju, savukārt Latvijā plānots modernizēt augsta spiediena cauruļvadus, lai varētu palielināt sistēmas darba spiedienu līdz 50 bar. Veicot atbilstošas investīcijas, starpsavienojuma jauda tiktu palielināta līdz aptuveni 130 GWh/d virzienā uz Latviju un 119 GWh/d virzienā uz Lietuvu. Plānotās investīcijas ir 10,3 milj. eiro, no kurām 4,7 milj. eiro attiektos uz Lietuvas teritoriju. Regulatori nodarbojas arī ar ES līdzfinansējuma piesaisti. Ja projekta finansiālie u.c. aspekti risināsies kā iecerēts, pilnīga projekta realizācija varētu notikt līdz 2023. gadam.

Inčukalna pazemes gāzes krātuves (PGK) modernizācija

Latvijā atrodas vienīgā dabasgāzes krātuve un nozīmīgs stratēģisks objekts visā Baltijas reģionā – Inčukalna pazemes gāzes krātuve (PGK), kuru pārvalda dabasgāzes uzglabāšanas operators AS „Conexus Baltic Grid”, nodrošinot reģionālās gāzapgādes stabilitāti un stiprinot reģiona enerģētisko drošību, kā arī sniedzot iespēju tirgus dalībniekiem uzglabāt dabasgāzi stratēģiski izdevīgā vietā. Šī modernā maģistrālā dabasgāzes pārvades sistēma savieno Latvijas dabasgāzes tirgu ar Lietuvu, Igauniju un Krieviju. PGK kopējais apjoms ir 4,3 miljardi m³, tajā skaitā aktīvās dabasgāzes apjoms aptuveni 2,3 miljardi m³, tādējādi pilnībā nodrošinot dabasgāzes pieprasījumu pat aukstākajos ziemas mēnešos. Inčukalna PGK modernizācijas projekts ir iekļauts ES kopīgo interešu projektu sarakstā, un 2019. gada sākumā Eiropas Komisija tam piešķīra 50% līdzfinansējumu (kopējās projekta investīcijas 88 milj. eiro) no CEF finansējuma. Šī projekta īstenošana paredz uzlabot PGK tehnisko infrastruktūru, krātuves darbības elastīgumu un aprīkojuma darbības drošumu.

12.1. ielikumā minētais Latvijas-Lietuvas starpsavienojums un Inčukalna pazemes gāzes krātuves modernizācija kā nacionāli un reģionāli nozīmīgi gāzapgādes projekti ir iekļauti *ES piektajā kopīgo interešu projektu sarakstā*.

Dabasgāzes tirgu būtiski ietekmēs arī projekts Baltijas valstu elektrotīklu sinhronizācijai ar kontinentālās Eiropas tīklu, jo pievienošanās Eiropas tīklam paredz to, ka Latvijas elektroenerģijas ražotājiem pašiem būs jānodrošina ģenerējošās jaudas un dabasgāzei būs nozīmīga loma stabilas energoapgādes garantēšanā.

Viens no ik gadu pieaugošajiem izaicinājumiem arī dabasgāzes sektorā ir kiberdrošība. AS „Conexus Baltic Grid” sadarbībā ar AS „Augstsprieguma tīkls” ir pieteicies ES atbalstam EK programmā, lai abi sistēmas operatori kopā veidotu kiberdrošības operāciju centru enerģijas sektoram Baltijas reģionā. Projekta mērķis ir izmantot kopējus resursu un zināšanas kiberdrošības incidentu pārvaldībā. Tā kā enerģētikas jomas uzņēmumu infrastruktūra ir savstarpēji atkarīga, sadarbība reaģēšanā uz incidentiem un informācijas apmaiņa par kiberdrošības jautājumiem var būtiski uzlabot visa sektora kiberdrošību.

12.2. ENERGOEFEKTIVITĀTES VEICINĀŠANA

Latvijas valdība ir noteikusi¹ energoefektivitātes mērķus, kas sasniedzami līdz 2030. gadam:

- kopējā valsts indikatīvā energoefektivitāte – kopējais primārās enerģijas patēriņš ne vairāk kā 165-170 PJ un enerģijas galapatēriņš ne vairāk kā 145-149 PJ;
- ikgadējs 0,8% enerģijas galapatēriņa ietaupījums – 2021.-2030. gadam uzkrāts gala enerģijas ietaupījums 1,76 Mtoe (20 472,02 GWh);
- ikgadējo 3% no valstij piederošo ēku platības renovācija (maksimālās aplēses – 500 tūkst. m²).

Energoefektivitātes uzlabošanas pasākumu ieviešanas galvenais uzdevums ir ierobežot gan primāro energoresursu, gan enerģijas galapatēriņa pieaugumu. Atbilstoši indikatīvā energoefektivitātes mērķa sasniegšanas trajektorijai Latvijas kopējam primārās enerģijas patēriņam 2020. gadā nevajadzētu pārsniegt 225 PJ un enerģijas galapatēriņam 2020. gadā nevajadzētu pārsniegt 187 PJ.

Enerģijas ietaupījumi gala patērētājos gūti finanšu atbalsta programmās dzīvojamo, publisko un ražošanas ēku un publiskā apgaismojuma energoefektivitātei. Virzībā uz valsts energoefektivitātes mērķiem ieguldījumu devuši arī energoefektivitātes pienākuma shēmas atbildīgo pušu veiktie pasākumi un tie pasākumi, ko obligātajos energoauditos konstatējuši un ieviesuši uzņēmumi.

Uzņēmumu energoefektivitāte ir viens no ES konkurētspējas pieauguma balstiem, tāpēc jau kopš 2015. gada visiem ES lielajiem uzņēmumiem ir pienākums veikt regulārus energoauditus.

Energoefektivitātes likums nosaka, ka lielajiem uzņēmumiem un uzņēmumiem ar elektroenerģijas patēriņu virs 500 MWh divos kalendāra gados pēc kārtas ir jāveic energoaudits vai jāievieš sertificēta energopārvaldības sistēma, kā arī jāsteno energoefektivitātes pasākumi ar vislielāko enerģijas ietaupījumu vai ekonomisko atdevi.

Līdz 2021. gada novembrim 887 Latvijas uzņēmumi bija veikuši energoauditu vai ieviesuši sertificētu energopārvaldības sistēmu atbilstoši ISO 50 001 standartam.

Auditu rezultātā uzņēmumos ir apzinātas iespējas uzlabot ēkas, ieviest energoefektīvāku apgaismojumu, ražošanas iekārtas un transportu. Enerģijas efektīva lietošana uzņēmumiem ļaus ietaupīt izmaksas, kā arī palīdzēs Latvijai sasniegt izvirzītos energoefektivitātes mērķus.

No 2014.-2018. gadam enerģijas uzlabošanas pasākumu ieviešanas rezultātā iegūtais uzkrātais gala enerģijas ietaupījums līdz 2020. gadam bija 6 959 GWh jeb 70% no obligātā kumulatīvā mērķa (9 896 GWh). Lai nodrošinātu uzkrātā gala patēriņa mērķa izpildi, 2020. gadā tika veikts uzkrātā enerģijas ietaupījuma novērtējums, pamatojoties uz aktuālo informāciju par valsts un pašvaldību pieņemtajiem veicināšanas un normatīvajiem pasākumiem, kuros tiek uzlabota energoefektivitāte. Informācija par 2014.-2020. gadam enerģijas uzlabošanas pasākumu ieviešanas rezultātā iegūto uzkrāto gala enerģijas ietaupījumu apjomu tiks aktualizēta 2022. gadā.

Ņemot vērā, ka no 2020. gada 1. janvāra energoefektivitātes monitoringa sistēmas uzturēšana ir nodota Valsts būvniecības kontroles biroja pārraudzībā, sagaidāms, ka monitoringa sistēmas ietvaros uzlabosies informācijas vākšana, apkopošana un aprēķinu veikšana.

2018. gadā ES dalībvalstis vienojās par to, ka līdz 2030. gadam jāsasniedz energoefektivitātes pieaugums par 32,5%. Attiecīgi katrai dalībvalstij jāsniedz savs devums šī mērķa sasniegšanā, kā arī savas attīstības plānošanā jāievēro horizontāls princips „energoefektivitāte pirmajā vietā”. Minētais princips iekļauts *Nacionālajā enerģētikas un klimata plānā*.

Nacionālajā enerģētikas un klimata plānā Latvija ir noteikusi, ka vēlamā situācija siltumapgādes aspektā līdz 2030. gadam ir centrālās siltumapgādes sistēmas (turpmāk – CSA) attīstības veicināšana, kur tas ir tehniski un ekonomiski pamatoti. Nepieciešams vairāk izmantot atjaunojamo energoresursu tehnoloģijas (īpaši ne-emisiju tehnoloģijas). Arvien vairāk ieviešama centrālā un individuālā aukstumapgāde. Veicinot CSA attīstību, palielinātos ieguvumi tautsaimniecībai un sabiedrībai – tiktu būtiski uzlabota CSA sistēmu darbība, nodrošināta nepārtraukta siltumenerģijas padeve par atbilstošām izmaksām un samazinātas siltumapgādes izmaksas patērētājiem. Efektīva centralizētā siltumapgāde nodrošinātu gaisa kvalitātes uzlabošanu un iedzīvotāju komforta līmeņa cenšanos, tiktu samazināta siltumenerģijas ražošanas ietekme uz klimata pārmaiņām un veicināta siltumapgādes un aukstumapgādes dekarbonizācija.

Projekti energoefektivitātes atbalstam šobrīd tiek īstenoti vairākās EM pārziņā esošās programmās (skatīt 12.2. ielikumu).

¹ *Latvijas Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.-2030. gadam*. Rīga, 2020. <https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-20212030-gadam>

12.2. pielikums**Atbalsta programmas energoefektivitātes paaugstināšanai (uz 2021. gada novembri)****Daudzdzīvokļu energoefektivitātes programma:**

- AS „Attīstības finanšu institūcija Altum” iesniegti 989 projekti par pieprasīto ERAF finansējumu 201 milj. Euro apmērā;
- pieņemti 415 pozitīvi lēmumi par grantu piešķiršanu;
- pabeigta 290 projektu īstenošana, 98 projekti šobrīd ir īstenošanas, t.sk. būvniecības stadijā;
- izsniegti 87 AS „Attīstības finanšu institūcija Altum” aizdevumi 15,4 milj. euro apmērā;
- piešķirtas 207 garantijas 37,3 milj. euro apmērā.

Projektu vidējie rādītāji:

- vidējais enerģijas patēriņa samazinājums mājokļos – 41%;
- vidējais enerģijas patēriņš atjaunotai mājai gadā – 56 kWh/m².

Enerģijas ietaupījums iesniegtajos projektos gadā:

- patērētās siltumenerģijas samazinājums gadā – 55,75 MWh/m²;
- CO₂ samazinājums gadā – 26,6 tūkst. tonnu.

Privātmāju energoefektivitātes programma:

- AS „Attīstības finanšu institūcija Altum” apstiprināti 243 projekti par pieprasīto finansējumu 1,46 milj. euro apmērā;
- projektu īstenošanas rezultātā tiks paaugstināta privātmājas energoefektivitātes klase vismaz līdz C klasei un samazināts apkures patēriņš vismaz 20% apmērā.

Valsts ēku energoefektivitātes programma:

- saņemti 134 projektu iesniegumi par pieprasīto ERAF finansējumu 104,3 milj. euro apmērā;
- pabeigta 69 projektu īstenošana par pieprasīto ERAF finansējumu 40,6 milj. euro apmērā;
- kopējā valsts īpašumā esošā ēku platība, kas tiks atjaunota projektu ietvaros, – 115 162 m²;
- vidējais ēkas enerģijas patēriņš pēc projekta īstenošanas gadā – 110 kWh/m².

Ražošanas ēku energoefektivitātes programma:

- noslēgti 73 līgumi par Kohēzijas fonda finansējumu 20,20 milj. euro apmērā;
- pabeigta 39 projektu īstenošana par Kohēzijas fonda finansējumu 9,61 milj. euro apmērā.

Apstiprināto projektu ietvaros tiks sasniegti šādi rādītāji:

- enerģijas ietaupījums gadā – 169,6 GWh;
- uzstādītā atjaunojamo energoresursu jauda (apkures katli + saules kolektori) – 9,5 MW;
- CO₂ samazinājums gadā – 22,5 tūkst. tonnu.

Centralizētās siltumapgādes sistēmas energoefektivitātes programma:

- noslēgti 97 līgumi par Kohēzijas fonda finansējumu 48,79 milj. euro apmērā;
- pabeigta 74 projektu īstenošana par Kohēzijas fonda finansējumu 26,10 milj. euro apmērā.

Apstiprināto projektu ietvaros tiks sasniegti šādi rādītāji:

- uzstādītā atjaunojamo energoresursu papildjauda – 9,31 MW;
- rekonstruētā ražošanas jauda – 217,82 MW;
- rekonstruētie siltumtīkli – 61,86 km;
- siltumenerģijas zudumu samazinājums rekonstruētajos siltumtīklos gadā – 47,75 GWh;
- CO₂ samazinājums gadā – 163,03 tūkst. tonnu.

12.3. ENERĢIJA NO ATJAUNOJAMIEM ENERGORESURSIEM

MK 2020. gada 4. februārī tika apstiprināts Latvijas Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.-2030. gadam (turpmāk – NEKP), ar ko tika noteiktas galvenās rīcībpolitikas un pasākumi siltumnīcefekta gāzu (turpmāk – SEG) emisiju samazināšanai un enerģētikas politikas mērķu – atjaunojamo energoresursu (turpmāk – AER) īpatsvara nodrošināšanai un energoefektivitātes uzlabošanai, vienlaikus nosakot mērķus un rīcībpolitikas arī citās Enerģētikas savienības dimensijās, tādās kā iekšējais enerģijas tirgus, enerģētiskā drošība un inovācijas, konkurētspēja un pētniecība. 2020.-2021. gadā ir uzsākta NEKP īstenošana, izstrādājot nepieciešamās izmaiņas normatīvajā regulējumā, kā arī izstrādājot atbalsta programmu nosacījumus, piemēram, daudzdzīvokļu ēku un privātmāju energoefektivitātes uzlabošanai, elektrotransportlīdzekļu iegādei u.c.

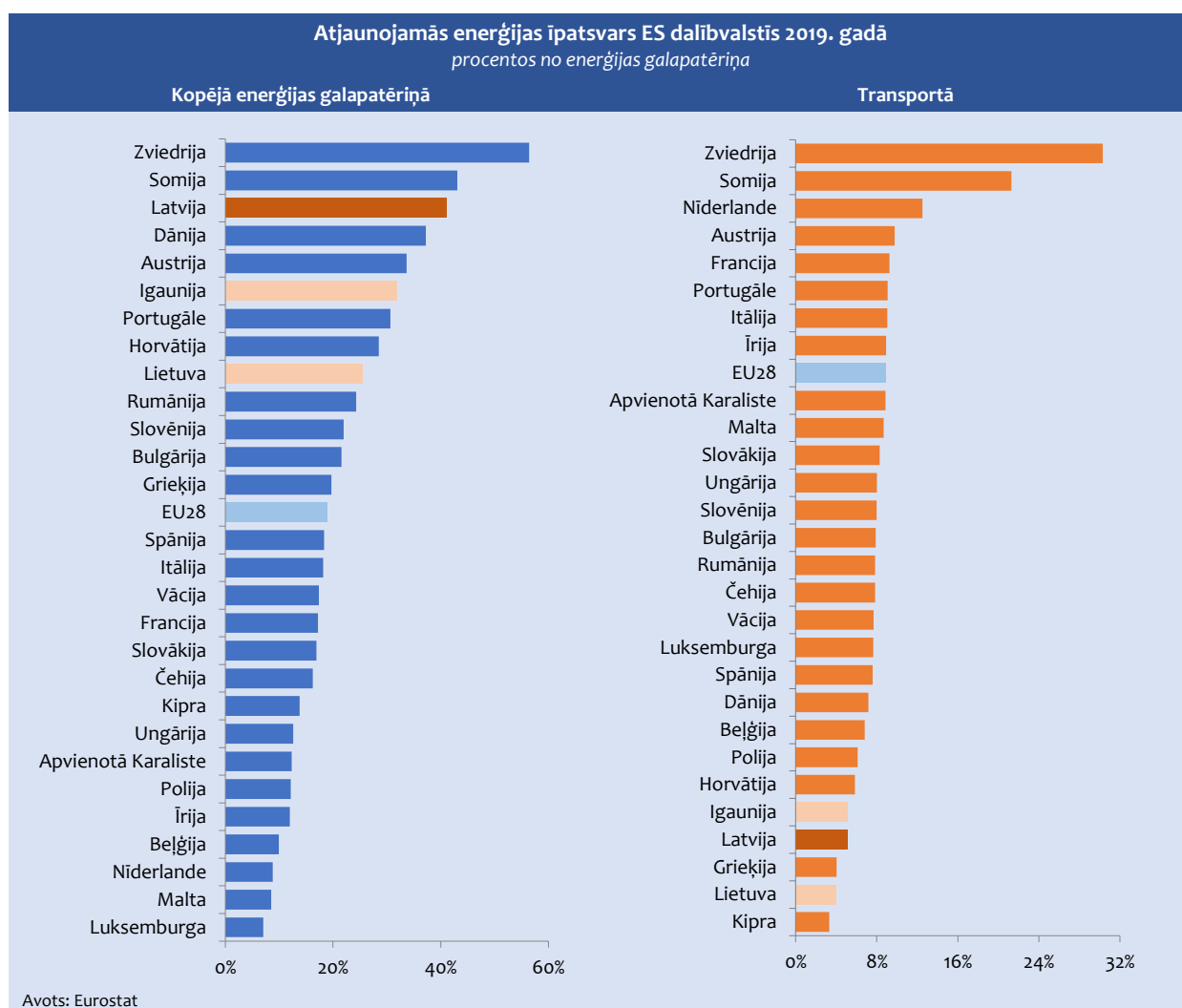
2020. gada 16. aprīlī tika apstiprināti „Grozījumi Alternatīvo degvielu attīstības plānā 2017.-2020. gadam”, ar ko ir noteikti īslaicīgie efektīvākie pasākumi, kas cita starpā nodrošinātu arī transporta darbību SEG emisiju samazinājumu.

2021. gada 5. oktobrī tika apstiprinātas „Transporta attīstības pamatnostādnes 2021.-2027. gadam”, ar ko ir noteiktas rīcībpolitikas un pasākumi transporta nozarē, kas cita starpā nodrošinās SEG emisiju samazināšanas mērķu un enerģētikas politikas mērķu izpildi.

ATJAUNOJAMO ENERĢORESURSU PATĒRIŅŠ

Latvijas nacionālajā reformu programmā „ES 2020” stratēģijas īstenošanai un arī Latvijas Enerģētikas attīstības pamatnostādņēs 2016.-2020. gadam ir noteikti nacionālie mērķi 2020. gadam – panākt 40% AER īpatsvaru kopējā enerģijas bruto galapatēriņā un 10% atjaunojamās enerģijas īpatsvaru transporta sektora galapatēriņā. Latvijā ir trešais augstākais atjaunojamās enerģijas īpatsvars enerģijas galapatēriņā ES, 2019. gadā tas bija 41,97% (ES – vidēji 19,7%), kas nozīmē, ka Latvija ir pārsniegusi tai noteikto 2020. gada mērķi – 40%. Savukārt transporta sektorā atjaunojamās enerģijas īpatsvars 2019. gadā sasniedza 5,1%, kas ir būtiski mazāks rādītājs nekā ES vidējais – 8,9% un būtiski mazāks nekā ES mērķis 2020. gadam 10% (skatīt 12.1. attēlu).

12.1. attēls

2020. gadā AER patēriņš Latvijā bija 74,4 PJ. Galvenie AER veidi Latvijā ir kurināmā koksne (malka, koksnes atlikumi, kurināmā šķelda, koksnes briķetes, koksnes granulas) un hidroenerģija. Kurināmās koksnes īpatsvars kopējā AER patēriņā 2019. gadā bija 79,2% (2019. gadā – 82%), vienlaikus 2020. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, par 23% palielinājās hidroelektrostacijās, vēja elektrostacijās un saules elektrostacijās un mikroģeneratoros saražotais elektroenerģijas apjoms. Nelielo AER patēriņa samazinājumu 2020. gadā ietekmēja neliels biogāzes izmantojuma samazinājums pārveidošanas

sektorā un biomasas izmantojuma samazinājums enerģijas galapatēriņā, vienlaikus ņemot vērā daudz lielāko kopējo energoresursu patēriņa samazinājumu, AER īpatsvars kopējā energoresursu patēriņā turpināja pieaugt.

2020. gadā Latvijā no AER saražoja 5725 GWh elektroenerģijas, no tā 3 650 GWh – no AER. Salīdzinot ar 2019. gadu, saražotais apjoms no AER palielinājās par 14,3%. Koģenerācijas stacijās pērn saražoja 2940 GWh elektroenerģijas, no tā 29,4% no AER (biogāzes un biomasas koģenerācijas stacijās). 2020. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, primārā saražotā elektroenerģija no AER palielinājās par 23% jeb 520 GWh. 2020. gadā HES saražoja 2 603 GWh elektroenerģijas, kas ir par 23,4% jeb 495 GWh vairāk nekā 2019. gadā. Vēja elektrostacijās (VES) 2020. gadā saražoja 177 GWh, kas ir par 14,9% jeb 23 GWh elektroenerģijas vairāk nekā iepriekšējā gadā, savukārt saules elektrostacijās – 5 GWh elektroenerģijas, kas ir par 66,7% vairāk nekā pirms gada.

ATBALSTS ATJAUNOJAMO ENERGORESURSU IEGŪŠANAI

Latvijā atbalsts elektroenerģijas iegūšanai, izmantojot AER, tiek sniegts elektroenerģijas obligātā iepirkuma veidā vai kā maksājums par stacijā uzstādīto elektrisko jaudu. Ar 2018. gada 1. janvāri izmaksas, kas rodas no jaudas maksājumiem koģenerācijas elektrostacijām, tiek attiecinātas uz galalietotājiem proporcionāli to sistēmas pieslēguma parametriem, savukārt izmaksas par elektroenerģijas obligātā iepirkuma ietvaros iepirkto elektroenerģiju tiek sadalītas proporcionāli elektroenerģijas galapatēriņam.

EM pastāvīgi pārskata un meklē risinājumus esošā atbalsta mehānisma uzlabošanai, un tās politika ir bijusi virzīta uz obligātā iepirkuma komponentes (turpmāk – OIK) samazināšanu elektroenerģijas galalietotājiem. No 2014. līdz 2017. gadam OIK bija noteikta 26,79 EUR/MWh apmērā, no 2018. gada 1. jūlija tika samazināta līdz 22,68 EUR/MWh¹, savukārt no 2021. gada 1. janvāra valdības pieņemtie lēmumi ļāva OIK likmi samazināt līdz 17,51 EUR/MWh. Tādējādi 2021. gadā gan iedzīvotāju, gan uzņēmēju OIK maksājumi samazinājās vidēji par 23%. Lai veicinātu energoietilpīgo apstrādes rūpniecības uzņēmumu konkurētspēju eksporta tirgos, ar 2017. gadu noteiktu nozaru uzņēmumiem tiek sniegtas tiesības uz samazinātu līdzdalību OIK maksājumam². 2020. gada 22. decembrī MK pieņēma lēmumu pagarināt par gadu – līdz 2021. gada 31. decembrim, periodu, par kuru energoietilpīgi apstrādes rūpniecības uzņēmumi var pieteikties OIK samazinājumam. Ņemot vērā to, iepriekš atbalstu varēja saņemt ievērojami šaurāks nozaru loks nekā pieļauj Eiropas Komisijas nosacījumi, kā arī Covid-19 izraisītās krīzes ietekmi uz uzņēmumiem, tika paplašināts arī atbalstāmo apstrādes rūpniecības nozaru tvērums.

LIKUMDOŠANAS PILNVEIDOŠANA

Likumdošanas jomā 2021. gadā turpinājās elektroenerģijas obligātā iepirkuma sistēmu regulējošo tiesību aktu pilnveides process. Īstenojot 2020. gadā Saeimas pieņemtajos grozījumos *Elektroenerģijas tirgus likumā* noteikto deleģējumu, EM sagatavoja grozījumus MK 2020. gada 2. septembra noteikumos Nr. 560 „Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, kā arī par cenu noteikšanas kārtību un uzraudzību” un noteikumos Nr. 561 „Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, uzraudzību un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā”. Grozījumu mērķis ir pilnveidot elektrostaciju pārkompensācijas novēršanas aprēķinu veikšanas metodiku, noteikt elektrostaciju vienotā tehnoloģiskā cikla principa piemērošanas un kontroles nosacījumus, kā arī noteikt kārtību, kādā pārtrauc atbalsta izmaksu, kopējam atbalsta periodam sasniedzot 20 gadus. Šie grozījumi ir uzskatāmi par noslēdzošo posmu apjomīgajā elektroenerģijas obligātā iepirkuma sistēmas sakārtošanas procesā, kas ietvēra gan normatīvās bāzes pilnveidošanu, gan atbalsta saņēmēju uzraudzības un kontroles stiprināšanu.

EM pakāpeniski veicina elektroenerģijas pašpatēriņa attīstību, strādājot pie elektroenerģijas neto noreķinu sistēmas (turpmāk – NETO sistēma) uzlabojumiem. NETO sistēma, kas Latvijā darbojas jau no 2014. gada, tiek piedāvāta elektroenerģijas ražotājiem, kuri elektroenerģiju ražo pašpatēriņam, šim mērķim izmantojot AER, piemēram, saules paneļus vai vēja turbīnas. Tā sniedz iespēju saražotās elektroenerģijas pārpalikumu nodot elektrotīklā un atkal izmantot brīžos, kad tas ir nepieciešams. Jau 2020. gada pavasarī stājās spēkā pirmās izmaiņas NETO sistēmā – tika atcelts OIK mainīgās daļas maksājums tam elektroenerģijas apjomam, ko NETO sistēmas dalībnieks nodod elektrotīklā un gada ietvaros saņem atpakaļ no tā.

2021. gadā turpinājās NETO sistēmas tālāka pārskatīšana un modernizācija, izstrādājot *Elektroenerģijas tirgus likuma* grozījumu projektu. Grozījumi paredz līdzšinējo NETO sistēmu paplašināt, cita starpā ieviešot t.s. attālinātā pašpatēriņa iespēju – nosakot, ka vienā lietotāja objektā saražoto elektroenerģiju NETO sistēmas ietvaros var izmantot citos tā paša lietotāja objektos. Līdz šim NETO sistēma tika piedāvāta tikai mājāsaimniecībām, taču līdz ar grozījumiem iecerēts to atvērt arī juridiskajām personām, lai sniegtu iespēju nelieliem uzņēmumiem samazināt izmaksas par elektroenerģiju. Paredzēti

¹ Obligātā iepirkuma un jaudas komponentes vidējā vērtība no 2019. gada 1. janvāra tiek saglabāta līdzšinējā apmērā 22,68 EUR/MWh <https://www.sprk.gov.lv/content/tarifi-1>.

² Informācija par uzņēmumiem piešķirto atbalstu tiek publicēta Ekonomikas ministrijas tīmekļa vietnē https://www.em.gov.lv/iv/nozares_politika/atjaunojama_enerģija_un_kogeneracija/atbalsts_energoietilpigiem_apstrades_rupniecibas_uznemumiem/.

arī citi uzlabojumi, kam būtu jāpadara elektroenerģijas ražošanas iekārtu uzstādīšana un izmantošana finansiāli izdevīgāka, līdz ar to saīsinot to atmaksāšanās periodu.

2021. gadā ir izstrādāti un virzīti apstiprināšanai grozījumi *Enerģētikas likumā* un *Elektroenerģijas tirgus likumā*, lai Latvijas tiesību aktos noteiktu nosacījumus energokopienai un atjaunojamās enerģijas kopienai izveidei un darbībai Latvijā, tādējādi veicinot atjaunojamās enerģijas ražošanu un izmantošanu arī energokopienai ietvaros.

2021. gadā ir izstrādāts un apstiprināšanai virzīts jauns likumprojekts „Transporta enerģijas likums”, kas degvielas piegādātājiem noteiks atjaunojamās transporta enerģijas realizēšanas pienākumu un pienākumu realizētās transporta enerģijas aprites cikla siltumnīcefekta gāzu emisiju intensitātes samazināšanai, ko degvielas piegādātāji varēs nodrošināt, palielinot realizētās atjaunojamās transporta enerģijas īpatsvaru kopējā realizētajā transporta enerģijas apjomā vai realizējot galapatēriņam transportā tādus transporta enerģijas veidus kā elektroenerģija, ūdeņradis vai biometāns. Tāpat likumprojekts noteiks pienākumu valstspilsētās izmantotajam sabiedriskajam transportam un valstspilsētu pašvaldību izmantotajam transportam. Tādējādi tiks nodrošināta Latvijai saistošā atjaunojamās enerģijas īpatsvara mērķa transportā izpilde, kā arī tiks dots būtisks ieguldījums siltumnīcefekta gāzu emisiju un gaisa piesārņojošo vielu emisiju samazinājumā transporta sektorā.

12.4. SILTUMNĪCEFEKTA GĀZU EMISIJU SAMAZINĀŠANA

Pēdējās desmitgadēs klimats ir mainījies visstraujāk instrumentālo meteoroloģisko novērojumu vēsturē, un tiek prognozēts, ka temperatūra 21. gadsimtā palielināsies arvien straujāk, kas ietekmēs gan sabiedrību kopumā, gan arī dažādas nozares un tautsaimniecības sektorus. SEG emisiju samazināšanai Latvijā tiek īstenotas atsevišķas politikas tautsaimniecības nozarēs – AER izmantošanas veicināšana, energoefektivitātes uzlabošana, elektromobilitātes veicināšana, pasākumi fosilā kurināmā un degvielas izmantošanas samazināšanai, u.c. (skatīt 12.3. ielikumu).

12.3. ielikums

SEG emisiju samazināšana Latvijā

Ņemot vērā Latvijas dalību ES, Latvijas klimata politikas mērķi ir saistīti ar ES klimata politikas mērķiem, kā arī ar starptautisko klimata politiku – ANO Vispārējo konvenciju par klimata pārmaiņām un tās Kioto protokolu un Parīzes nolīgumu.

ES ietvaros ir noteikts kopējs ES SEG emisiju samazināšanas mērķis, un tas ir sadalīts divās daļās – ES Emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā (turpmāk – ES ETS) iekļautās darbības un ES ETS neiekļautās darbības (turpmāk – ne-ETS). ES noteiktie kopīgie mērķi:

- ES ETS operatoriem kopīgi visā ES ir jāsamazina SEG emisiju apjoms par 21% līdz 2020. gadam un par 43% līdz 2030. gadam (salīdzinot ar ES ETS operatoru SEG emisiju apjomu 2005. gadā).
- kopējais ES ne-ETS SEG emisiju apjoms ir jāsamazina par 10% līdz 2020. gadam un par 30% līdz 2030. gadam (salīdzinot ar ne-ETS darbību SEG emisiju apjomu 2005. gadā).

ES ETS mērķa izpildes organizēšana ir EK atbildība. Šī mērķa izpildei ar ES normatīvo regulējumu ir apstiprināti ETS darbības nosacījumi un noteikta ETS operatoru atbildība. ETS operatoru SEG emisiju apjoma samazināšanas pasākumi ir harmonizētā veidā noteikti *Direktīvā par emisijas kvotu tirdzniecību*. ETS pasākumu izstrādi un īstenošanu nodrošina EK kopā ar ES dalībvalstīm. ES ETS operatori ir arī Latvijas lielākie enerģētikas un rūpniecības uzņēmumi.

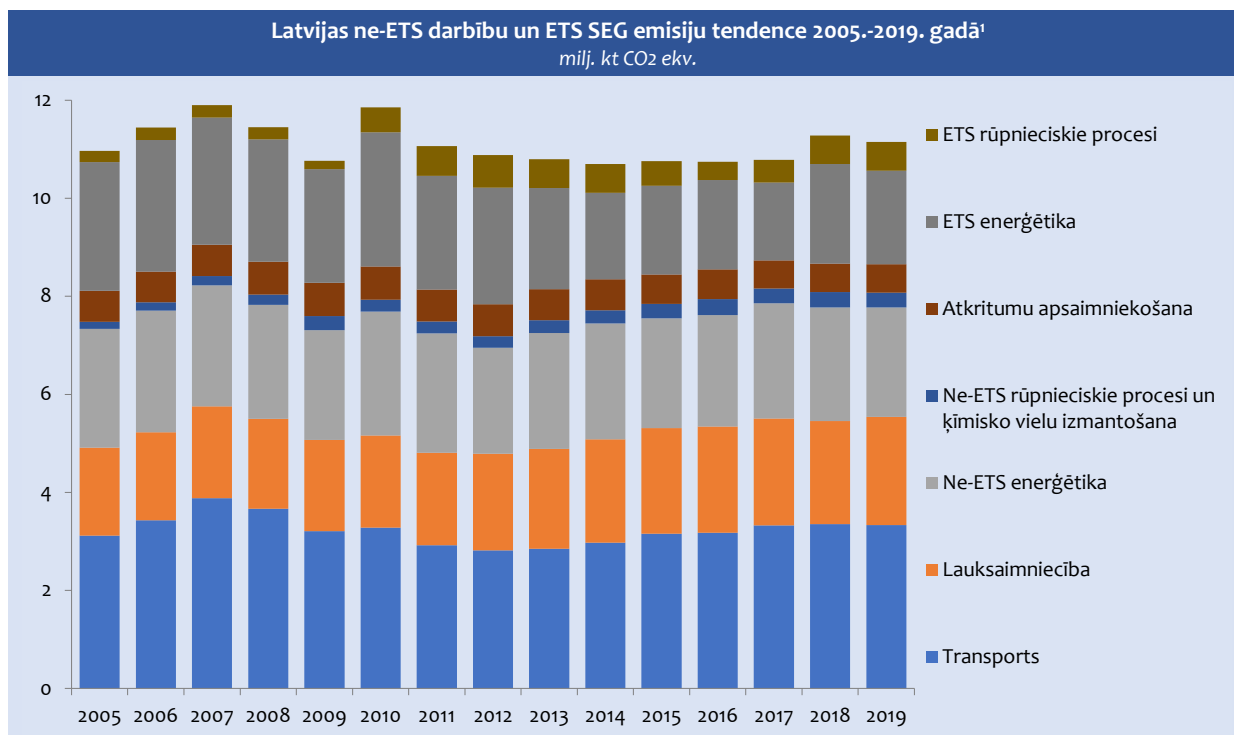
Ne-ETS SEG emisiju samazināšanas mērķa izpildes saistības ir pārdalītas katrai ES dalībvalstij, t.sk. Latvijai. Periodam no 2013. gada līdz 2020. gadam katras ES dalībvalsts mērķis un tā izpildes nosacījumi ir izteikti ar t.s. *Lēmumu 406/2009/EK*, savukārt periodam no 2021. gada līdz 2030. gadam – ar *Regulu 2018/84*. Latvijai periodā no 2013. gada līdz 2020. gadam ir atļauts palielināt Latvijas ne-ETS SEG emisiju apjomu par ne vairāk kā 17%. Savukārt periodā no 2021. gada līdz 2030. gadam Latvijai ir par 6% jāsamazina ne-ETS darbību SEG emisijas, salīdzinot ar 2005. gadu. Perioda kopējais mērķis ir sadalīts arī ikgadējos saistošos mērķos.

Atbilstoši 2021. gada SEG inventarizācijai par 1990.-2019. gadu¹ (turpmāk – 2020. gada SEG inventarizācija) un aptuveni SEG inventarizācijai par 2020. gadu² Latvijas kopējās SEG emisijas no 1990. gada līdz 2019. gadam un līdz 2020. gadam ir samazinātas attiecīgi par 57% un 59,6%, savukārt laika posmā no 2005. gada līdz 2019. gadam (skatīt 12.2. attēlu) un 2020. gadam attiecīgi Latvijas kopējās SEG emisijas ir palielinātas par 1,7% un samazinātas par 4,5%. Kopējās Latvijas SEG emisijas 2019. gadā bija 11 144,3 kt CO₂ ekv., bet aptuvenās 2019. gada SEG emisijas – 10 466,3 kt CO₂ ekv.

¹ <https://unfccc.int/documents/227704>

² https://cdr.eionet.europa.eu/lv/eu/mmr/arto8_proxy/envxwuuw/

12.2. attēls

Latvijas kopējā SEG emisiju apjomā 2019. gadā dominēja ne-ETS darbību SEG emisiju apjoms – 77,7%². 2020. gada aptuvenais ne-ETS darbību SEG emisiju apjoma īpatsvars kopējā Latvijas SEG emisiju apjomā ir lielāks – 80,7%. Latvijas ETS operatoru radītais SEG emisiju apjoms 2019. gadā bija 2 493,1 kt CO₂ ekv., bet 2020. gadā – 2 022 kt CO₂ ekv. jeb attiecīgi 22,4% vai 19,3% no kopējā Latvijas SEG emisiju apjoma.

Ne-ETS darbību SEG emisiju dinamika liecina par emisiju palielinājumu – 6,8% palielinājums 2005.-2019. gadā un 4,2% palielinājums 2005.-2020. gadā. Latvija kopumā līdz 2020. gadam ir iekļāvusies ar *Lēmumu Nr. 406/2009/EK*³ noteiktajos ne-ETS darbību ikgadējos mērķos. Salīdzinot ar 2005. gadu, Latvijas ETS operatori līdz 2020. gadam bija samazinājuši savas SEG emisijas par 29,2%, pārsniedzot Latvijas nacionālo ETS SEG emisiju samazināšanas mērķi 2020. gadam – mīnus 21% pret 2005. gada apjomu.

2019. gadā lielākais SEG emisiju avots bija enerģētika (319% no kopējām SEG emisijām, neieskaitot zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības sektoru), kam sekoja transports (29,9%) un lauksaimniecība (19,8%) pārējo sastādīja rūpnieciskie procesi un produktu izmantošana un atkritumu apsaimniekošana. Kopējā enerģētikas sektora (ieskaitot transportu) emisijas 2019. gadā ir samazinājušās par 61,8%, salīdzinot ar 1990. gadu, bet, salīdzinot ar 2005. gadu, – par 4,2 procentiem.

2020. gada 28. februāra MK sēdē tika apstiprināts informatīvais ziņojums „Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam”, kas nosaka Latvijas klimatneitralitātes mērķi 2050. gadam un nepieciešamos rīcības virzienus šī mērķa sasniegšanai.

¹ 2018. gada dati ir aptuvenās SEG inventarizācijas dati (izslēdzot kopējās aptuvenās CO₂ ekvivalenta emisijas un piesaisti no zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības saskaņā ar Komisijas Īstenošanas regulas 749/2014 17. pantu), kuri ir aprēķināti, ņemot vērā sākotnējos statistikas datus, un kurus nav pārbaudījuši vai apstiprinājuši Eiropas Komisijas un ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām sekretariāta eksperti. Šajā nodaļā 2018. gada aptuvenās SEG inventarizācijas par 2018. gadu dati ir iekļauti aptuveni 2018. gada situācijas raksturošanai.

² Ne-ETS darbībām, uz kurām attiecas Lēmums 406/2009/EK, SEG emisiju aprēķins veikts, izmantojot Eiropas Komisijas noteikto formulu – kopējais SEG emisiju apjoms minus ES ETS operatoru verificētais CO₂ emisiju apjoms minus vietējās aviācijas CO₂ emisiju apjoms.

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009D0406&from=EN>

13. BŪVNICĪBAS POLITIKA

Būvniecības nozare darbojas lielas turbulences apstākļos, ko izraisa vairāki globāli procesi, notikumi un tendences (skatīt 13.1. ielikumu).

13.1. ielikums

Būvniecības nozari ietekmējošie apstākļi

Covid-19 pandēmija ir atstājusi būtisku ietekmi uz pasaules tautsaimniecību kopumā, negatīvi ietekmējot preču, tai skaitā būvstrādājumu ražošanas procesus, kā arī loģistikas ķēdes, kavējot būvstrādājumu piegādes un traucējot atsevišķu būvstrādājumu pieejamību. Epidemioloģiskie ierobežojumi un pasākumi pandēmijas izplatības mazināšanai ietekmē darbaspēka pieejamību, aizkavējot gan ražošanas procesus, gan globālās transporta plūsmas. Turklāt, ņemot vērā, ka vairums pasaules valstu tāpat kā Latvija ir izvēlējušies „sildīt” ekonomiku un mazināt Covid-19 pandēmijas sekas, investējot infrastruktūrā, atbalsta programmas tautsaimniecību atveseļošanai izraisa strauju pieprasījuma pieaugumu pēc būvmateriāliem, kas ievērojami pārsniedz to piedāvājumu. Tas savukārt izraisa strauju būvmateriālu cenu kāpumu.

Būvmateriālu cenu kāpumu veicina arī citi ar Covid-19 pandēmiju nesaistīti faktori. Ekoloģiskas problēmas, piemēram, meža ugunsgrēki, kaitēkļu un slimību izplatība būtiski traucē izejmateriālu pieejamību, kokizstrādājumu cenas 2021. gada pavasarī un vasarā pieauga vairākkārtīgi. Tāpat atsevišķu būvmateriālu kategoriju cenu pieaugumu veicināja straujš energoresursu cenu kāpums.

Lai gan koka kā izejmateriāla cena ir atgriezies 2021. gada sākuma līmenī, būvstrādājumu cenas turpina pieaugt, tas ietekmē būvniecības nozares attīstību tuvākajos gados un būtiski apgrūtina būvdarbu cenu un būvniecības nozares attīstības prognozēšanu.

Neskatoties uz sarežģītajiem apstākļiem, pateicoties pārdomātai valdības politikai, 2021. gadā ir izdevies noturēt stabilu būvniecības nozares apgrozījumu un nepieļaut strauju būvniecības produkcijas samazinājumu. 2021. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2020. gada 3. ceturksnī, būvniecības produkcijas apjoms pēc kalendāri koriģētiem datiem salīdzināmajās cenās samazinājās par 3,3%. Būvniecības produkcijas kāpums bija visās inženierbūvniecības nozarēs: ceļu un dzelzceļu būvniecībā – par 4,8%, pilsētsaimniecības infrastruktūras objektu būvniecībā – par 3,4% un pārējā inženierbūvniecībā – par 3,5%. Pārējās būvniecības nozarēs ir novērots produkcijas samazinājums. 2021. gada deviņos mēnešos būvniecības produkcijas apjoms pēc kalendāri koriģētiem datiem samazinājās par 4,1%, tai skaitā ēku būvniecībā – par 11,3%, specializētie būvdarbi – par 0,9%, bet inženierbūvniecībā pieauga par 0,6 procentiem.

Ņemot vērā to, ka būvniecības nozarei ir liela loma ekonomikas „sildīšanā” un Covid-19 pandēmijas seku mazināšanā, 2022.-2027. gadā ir sagaidāma naudas ieplūšana būvniecības nozarē. Ar būvniecību būs saistīti vismaz 30-40% investīciju no tuvākajos gados pieejamā kopējā publiskā finansējuma (skatīt 13.2. ielikumu).

13.2. ielikums

Būvniecības projekti un publiskais finansējums

Kopējā pieejamā publiskā finansējuma sadalījums:

- Kohēzijas fonda 2014-2020 apguves turpināšanās (1698 projekti īstenošanā par 3,8 mljrd. eiro (+589 milj. eiro 2019. gadā) – 85,6% no kopējām 4,4 mljrd. eiro ES fondu investīcijām;
- 2,062 mljrd. eiro – valsts atbalsts Covid-19 pandēmijas seku mazināšanai;
- 2,2 mljrd. eiro – valsts budžeta finansējums NAP ietvaros;
- 272 milj. eiro – atveseļošanās palīdzība kohēzijai un Eiropas teritorijām – programma REACT-EU;
- 1,993 mljrd. eiro – Eiropas Atveseļošanas un noturības finansējums – RRF, ieguldījumi ilgtermiņa Covid-19 pandēmijas seku mazināšanai ekonomikā, pārejā uz zaļo un digitālo ekonomiku;
- 198 milj. eiro – Taisnīgas pārkārtošanas fonds (JTF), ieguldījumi klimata pārmaiņu vissmagāk skarto teritoriju ekonomiskai diversifikācijai;
- 4,63 mljrd. eiro – Kohēzijas politikas instrumenti – ERAF, ESF+, KF; lielākais finansējuma apjoms visaptverošām investīcijām atbilstoši NAP 2021-2027 pasākumiem;
- 2,962 mljrd. eiro – cits ārvalstu finansējums – pieprasītais finansējums transporta, klimata, enerģētikas, izglītības un digitālo risinājumu jomās, t. sk. Rail Baltica būvniecība.

Ņemot vērā to, ka iepriekš būvniecības nozares attīstību būtiski traucēja cikliskums, strauju apjomu pieaugumu nomainīja tikpat strauji apjomu kritumi, Ekonomikas ministrija rūpīgi seko līdzi globālām attīstības tendencēm, kā arī to ietekmei uz Latvijas tautsaimniecību, kā arī plānoto investīciju apjomiem, lai laikus identificētu cikliskuma risku un nepieļautu būvniecības nozares nelīdzsvarotu attīstību un iespējamu „pārkaršanu” (skatīt 13.3. ielikumu).

13.3. ielikums**Par prognozētām izmaiņām darbaspēka un būvmateriālu izmaksas būvniecības nozarē un to ietekmi uz tautsaimniecību**

Ekonomikas ministrija katru gadu veic pētījumu – *Par prognozētām izmaiņām darbaspēka un būvmateriālu izmaksas būvniecības nozarē un to ietekmi uz tautsaimniecību*. Pētījuma gaitā tiek veikta darbaspēka un būvmateriālu izmaksas ietekmējošo faktoru novērtējums un analīze, tai skaitā novērtējot gan tieši, gan netieši ietekmējošo rādītāju īpatsvarus, tai skaitā ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumus, kredītēšanu, finansējuma un darbaspēka pieejamību, kā arī Covid-19 pandēmijas ietekmi. Pētījuma izstrādē tiek vērtēta arī ārējo faktoru ietekme, tādu kā ES un pasaules kopējais tirgus un ES pieņemtie lēmumi.

Pamatojoties uz apkopoto informāciju un novērtējumiem dinamiskā no 2020. gada uz 2021. gadu šā gada septembrī, var secināt, ka būvniecības apjomi un izmaksas turpinās pieaugt par 6,6% 2021. gadā un par 5,6% 2022. gadā. Būvniecības „pārkaršanas” riski ir būtiski mazāki nekā 2006.-2008. gadā. Līdz ar to minētā pētījuma eksperti nesaskata būtiskus argumentus neturpināt iesāktās un iepļānotās publiskās būvniecības ieceres. Ar pētījumu var iepazīties Ekonomikas ministrijas mājas lapā <https://www.em.gov.lv/lv/buvniecibas-nozare-attistiba-strategija-un-petijumi>. Vienlaicīgi jāņem vērā, ka pētījums ir veikts 2021. gada vasarā, pirms Latvijā un pasaulē sākās Covid-19 trešais saslimstības vilnis un atkārtoti ieviesti stingri epidemioloģiskie pasākumi, pētījuma rezultāti parāda kopējās tendences, un tie būtu jākorģē atbilstoši aktuālajām pasaules ekonomikas attīstības tendencēm.

Ekonomikas ministrija turpina veikt mērķtiecīgus pasākumus būvniecības nozares konkurētspējas veicināšanai un kvalitātes uzlabošanai. Lai nodrošinātu būvniecības procesa kvalitāti, ir svarīgi turpināt pilnveidot normatīvo regulējumu būvniecības jomā. 2021. gadā Saeima ir apstiprinājusi grozījumus *Būvniecības likumā*, kas ir vērsti uz būvniecības procesa dalībnieku atbildības stiprināšanu. Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi vairākus grozījumus *Vispārīgajos un speciālajos būvnoteikumos*, kā arī pilnveidojusi un aktualizējusi atsevišķu būvnormatīvu regulējumu (skatīt 13.4. ielikumu).

13.4. ielikums**Būtiskās likumdošanas iniciatīvas 2021. gadā**

Grozījumi Būvniecības likumā (stājušies spēkā 2021. gada 19. maijā):

- būtiski uzlabots regulējums attiecībā uz būvniecības procesa dalībnieku atbildību, nošķirt būvniecības procesa dalībnieka kā juridiskās personas un ierosinātā būvspeciālista kā fiziskās personas atbildību, skaidri noteikt katra būvniecības procesa dalībnieka, tai skaitā būvniecības ierosinātāja, atbildības tvērumu, novēršot atbildību pārklāšanos;
- precizēta būvniecību kontrolējošo institūciju kompetence, tiesības un pienākumi;
- būvprojektēšanas veikšanai nepieciešamās informācijas iegūšanas regulējums un atbildība par informācijas pietiekamību;
- ieviests klusēšanas-pieķiršanas princips.

2021. gada 3. jūnijā VSS saskaņošanai ir nodoti grozījumi **Būvniecības likumā**, kas paredz ieviest būvniecības ierosinātāja striktu atbildību par trešo personu dzīvībai vai veselībai nodarīto kaitējumu vai to mantai nodarītajiem zaudējumiem. Vienlaicīgi saskaņošanai ir nodots likumprojekts **Būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums**, kas ir instruments būvniecības ierosinātāja striktās atbildības realizēšanai, nodrošinot jēgpilnu trešo personu aizsardzību būvniecības procesā.

Grozījumi MK 2014. gada 19. augusta noteikumos Nr. 500 „**Vispārīgie būvnoteikumi**” (stājušies spēkā 2021. gada 1. novembrī) – aktualizēts un pārskatīts līdzšinējais būvju iedalījums grupās.

Grozījumi MK 2014. gada 2. septembra noteikumos Nr. 529 „**Ēku būvnoteikumi**” (stājušies spēkā 2021. gada 1. novembrī) – vienkāršota ēku vai to daļu atjaunošanas un pārbūvju saskaņošana, veicinot ātrāku un efektīvāku būvniecības procesu, mazinot administratīvo slogu un izmaksas.

Grozījumi MK 2017. gada 9. maija noteikumos Nr. 253 „**Atsevišķu inženierbūvju būvnoteikumi**” (stājušies spēkā 2021. gada 1. novembrī) – vienkāršota inženierbūvju atjaunošanas un pārbūvju saskaņošana, veicinot ātrāku un efektīvāku būvniecības procesu, mazinot administratīvo slogu un izmaksas. Šie noteikumi attiecas arī uz elektroenerģijas būvēm, līdz ar to spēku zaudēja MK 2014. gada 30. septembra noteikumi Nr. 573 „**Elektroenerģijas ražošanas, pārvades un sadales būvju būvnoteikumi**”.

Grozījumi MK 2014. gada 14. oktobra noteikumos Nr. 633 „**Autoceļu un ielu būvnoteikumi**” (stājušies spēkā 2021. gada 1. novembrī) – vienkāršota pašvaldību ceļu, ielu, komersantu ceļu atjaunošanas saskaņošana, pilnveidojot komersantu ceļu, velosipēdistu ceļu un gājēju ceļu būvniecības procesu, veicinot ātrāku un efektīvāku būvniecības procesu, mazinot administratīvo slogu un izmaksas.

Grozījumi MK 2014. gada 19. augusta noteikumos Nr. 501 „**Elektronisko sakaru tīklu ierīkošanas, būvniecības un uzraudzības kārtība**” (izsludināts VSS 2021. gada 10. jūnijā) – pārskatītas noteiktās procedūras, lai nodrošinātu ērtākus risinājumus būvniecības informācijas sistēmā, samazinot būvniecības ieceres iesniegumu veidus, kā arī novērstu praksē konstatētās nepilnības.

Būvju vispārīgo prasību **būvnormatīvā LBN 200-21** (stājies spēkā 2021. gada 1. novembrī) tika apvienoti divi būtiski projektēšanas būvnormatīvi par dzīvojamām ēkām un publiskām būvēm, radot vienotu kopēju un savstarpēji saskaņotu būvnormatīvu par kopīgām prasībām visu būvju projektēšanai. No būvnormatīviem par dzīvojamām ēkām un publiskām būvēm tika pārceltas prasības ugunsdrošībai, iekšējiem inženiertīkliem, kā arī elektromobilitātei, tādējādi veicot grozījumus saistītajos būvnormatīvos – LBN 201-15 „Būvju ugunsdrošība”, LBN 221-15 „Ēku iekšējais ūdensvads un kanalizācija”, LBN 231-15 „Dzīvojamā un publisko ēku apkure un ventilācija” un LBN 261-15 „Ēku iekšējā elektroinstalācija”.

Veikti grozījumi Latvijas būvnormatīvā **LBN 003-19 „Būvklimatoloģija”** (stājās spēkā 2021. gada 1. maijā), atjaunojot visus klimatiskos datus, kuri vēl nebija atjaunoti par meteoroloģiskajiem apstākļiem Latvijā laika posmā no 1989.-2018. gadam, tādējādi nodrošinot būvspeciālistiem pieejamus jaunākus datus, kurus piemēro inženierpētē, būvju projektēšanā un būvdarbu veikšanā.

13.4. ielikuma turpinājums

2021. gada 1. janvārī stājās spēkā grozījumi Latvijas būvnormatīvā **LBN 016-15 „Būvakustika”** ar jaunu prasību – lai novērtētu konstrukciju izolācijas īpašības, veic skaņas izolācijas mērījumus ne mazāk kā trīs pārbaudes konstrukcijām otrās un trešās grupas daudzdzīvokļu dzīvojamām un publiskām ēkām, sākot ar 2021. gada 1. janvāri.

Būvkonstrukciju projektēšanas **būvnormatīvs LBN 001-21** ir sagatavots, lai apvienotu astoņus Latvijas būvnormatīvus par betona, tērauda, mūra, koka, tērauda un betona kompozīto, alumīnija, seismiski izturīgu būvkonstrukciju projektēšanu, kā arī ģeotehnisko projektēšanu vienā normatīvajā regulējumā, vienlaikus tos pilnveidojot.

2021. gada 4. jūnijā stājušies spēkā grozījumi MK noteikumos Nr. 169 „**Būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības noteikumi**”, kuros noteikti atvieglojumi profesionālajai pilnveidei būvspeciālistiem, kuri pēc 2014. gada 1. oktobra ieguvuši Būvniecības likuma 13. pantā noteikto izglītību, mazināta sadrumstalotība elektroenerģētikas un elektronisko sakaru un tīklu darbības sfērās, kā arī paredzētas tiesības kompetences pārbaudes institūcijai ņemt vērā personas zinātniski pedagoģisko darbu un ieskaitīt to būvspeciālista patstāvīgajā praksē, šādi veicinot kvalificēta mācībspēka iesaistīšanu zinātniski pedagoģiskajā darbā.

MK noteikumu projekts „**Noteikumi par publisko būvdarbu līgumos obligāti iekļaujamiem nosacījumiem un to saturu**” 2021. gada janvārī ir izsludināts VSS, un ir uzsākta noteikumu projekta saskaņošana. Noteikumu projekts paredz vienotus nosacījumus būvdarbu pieņemšanas-nodošanas un samaksas kārtībai, kā arī vienotus saistību pastiprināšanas nosacījumus, kas ir iekļaujami katrā publisko iepirkumu būvdarbu līgumā, negrozot to saturu. Vienotu būvdarbu pieņemšanas – nodošanas nosacījumu, samaksas kārtības un līguma izpildes garantiju nosacījumu ieviešana veicinās publisko būvdarbu procesa caurspīdīgumu, mazinās korupcijas un neveiksmīgu procesu īstenošanas risku.

2021. gadā tika sagatavots **informatīvais materiāls par decentralizētajām ventilācijas sistēmām, to cenām un uzstādīšanas izmaksām**. un izstrādāti **ieteikumi projektēšanas uzdevumā iekļaujamām kompleksām prasībām ventilācijas un apkures sistēmām**, ņemot vērā visu inženiersistēmu savstarpējo mijiedarbību un sasaisti.

Būvniecības nozari ir ietekmējis Konkurences padomes 2021. gada 30. jūlija lēmums Nr. 22 „Par pārkāpuma konstatēšanu un naudas soda uzlikšanu”, ar kuru Konkurences padome konstatēja *Konkurences likuma* 11. panta pirmajā daļā un *Līgumā par Eiropas Savienības dibināšanu* 101. panta 1. punktā noteiktā aizlieguma pārkāpumu 10 lielāko Latvijas būvkomersantu darbības un saistībā ar konstatēto pārkāpumu uzlika katram būvkomersantam sodu atbilstoši tā iesaistei un lomai. Nepiekrītot Konkurences padomes lēmumā konstatētajam, 8 no 10 būvkomersantiem Konkurences padomes lēmumu pārsūdzēja Ekonomisko lietu tiesā.

Vienlaicīgi, lai mazinātu konkurences tiesību pārkāpumus nākotnē, Latvijas valdība, izskatot EM informatīvo ziņojumu „Par Konkurences padomes 2021. gada 30. jūlija lēmuma Nr. 22 „Par pārkāpuma konstatēšanu un naudas soda uzlikšanu” ietekmi un priekšlikumiem konkurences tiesību pārkāpumu riska mazināšanai”, apstiprināja kompleksus pasākumus konkurences veicināšanai un ēnu ekonomikas ierobežošanai būvniecības nozarē. Ar valdības apstiprināto pasākumu plānu var iepazīties EM mājas lapā.

BŪVNICĪBAS NOZARES DIGITALIZĀCIJA

Turpinās būvniecības nozares digitalizācija. 2020. gada 28. augustā noslēgusies ERAF projekta „Būvniecības procesu un informācijas sistēmas attīstība (1. kārtā)” realizācija. Projekta ietvaros ir pilnveidoti/izstrādāti vairāki procesi – būtiskākie no tiem ir būvniecības ieceru un būvprojektu izskatīšana un saskaņošana, kā arī būvniecības procesa uzraudzība. Būvniecības procesa dalībniekiem, būvniecību kontrolējošajām institūcijām, kā arī citām ar būvniecības procesu saistītām iestādēm un personām nodrošināta iespēja visas ar administratīvā procesa īstenošanu saistītās darbības veikt elektroniski ērtā un viegli pieejamā būvniecības informācijas sistēmas platformā. Ar 2020. gada 1. janvāri, pārejot uz elektronisko būvniecības administratīvo procesu, būvniecības informācijas sistēmā ierosina būvniecību, saņem būvatļauju, pieprasa un saņem tehniskos un speciālos noteikumus, iesniedz būvprojektu, saņem visus nepieciešamos saskaņojumus un akceptus, ierosina būves pieņemšanu ekspluatācijā, kā arī saņem aktu par būves pieņemšanu ekspluatācijā.

2020. gadā tika uzsākta un 2021. gadā turpināta minētā ERAF projekta 2. kārtas īstenošana. Projekta 2. kārtas mērķis ir kāpināt būvniecības procesa efektivitāti, nozares produktivitāti un veicināt informācijas un komunikācijas tehnoloģiju izmantošanu būvniecības procesa un būves dzīvescikla pārvaldībā. Tas uzlabos publiskās pārvaldes pakalpojumu pieejamību un nodrošinās valsts rīcībā esošu datu atkalizmantošanu. Vienlaikus tiks samazināts administratīvais slogs, ar būvniecības procesa organizēšanu saistītie izdevumi un dokumentācijas kārtošanai nepieciešamais laiks. Tāpat tiks pilnveidots būvniecības ieceres un būvprojekta iesniegšanas un saskaņošanas process, būvniecības uzraudzības process, būvju ekspluatācijas uzraudzības process, ēku energoefektivitātes pārvaldības process, būvniecības atkritumu uzskaites process, kā arī apziņošana un informēšana.

2021. gadā būvniecības informācijas sistēmā pilnveidots būvju ekspluatācijas uzraudzības process (būves ekspluatācijas lietas izveidošana, mājas lietas izveidošana, Dzīvojamo māju pārvaldnieku reģistrs, izziņa par būves neesību), ēku energoefektivitātes pārvaldības process, būvniecības ieceres un būvprojekta iesniegšanas un saskaņošanas process (trešo pušu saskaņojumi), būvniecības uzraudzības process (būvdarbu žurnāls, būvniecības atkritumu uzskaitē), apziņošana un

informēšana (pārvaldnieku paziņojumi īpašniekiem, sistēmas paziņojumi pārvaldniekiem un īpašniekiem, VEDLUDB datu izmantošana būvvaldēs un būvspeciālistu kompetences pārbaudes iestādēs), kā arī integrācija ar citām sistēmām (Izpildu lietu reģistrs, Teritorijas attīstības plānošanas informācijas sistēma, Vienotā elektroniskās darba laika uzskaites datubāze, Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēma, Valsts vienotā datorizētā zemesgrāmata, Atkritumu pārvaldījumu uzskaites sistēma, Fizisko personu reģistra informācijas sistēma u.c.).

BŪVJU INFORMĀCIJAS MODELĒŠANA

Ekonomikas ministrija turpina **būvju informācijas modeļēšanas** (BIM) ceļa kartē paredzēto pasākumu īstenošanu. BIM ieviešana Latvijā ir būtiska, lai celtu būvniecības nozares uzņēmumu produktivitāti un konkurētspēju gan vietējā, gan starptautiskajā mērogā, kā arī lai celtu būvniecības kvalitāti, saīsinātu būvniecības īstenošanas laiku un samazinātu būvju dzīves cikla izmaksas. BIM sastāv no moderniem un caurspīdīgiem būvniecības procesiem, kas vērsti uz kvalitāti un efektīvāku publiskā finansējuma izlietojumu būvniecības iepirkumos.

2019. gadā tika izveidota darba grupa, kurā pārstāvētas gan valsts pārvaldes iestādes un kapitālsabiedrības, gan izglītības iestādes, gan būvniecības nozares nevalstiskās organizācijas, BIM ceļa kartes izstrādei. BIM ceļa karte ir dokuments, kurā ir aprakstīti BIM ieviešanas mērķi, būtiskākie ieguvumi un prioritārie uzdevumi. Ceļa karte ir izstrādāta, lai veicinātu vienotu izpratni par sasniedzamajiem mērķiem un nepieciešamajiem uzdevumiem BIM ieviešanai, kā arī publiskās līderības un politiskā atbalsta veicināšanai BIM ieviešanā Latvijā.

BIM ceļa kartē noteikti galvenie rīcības virzieni, kas nepieciešami sekmīgai tās ieviešanai būvniecības nozarē, – standartu, vadlīniju un normatīvo prasību izstrāde, gan jauno, gan esošo būvspeciālistu kompetenču paaugstināšana darbā ar digitāliem rīkiem, piemēru un labās prakses apzināšana un demonstrēšana. Atbalstu BIM ceļa kartē iekļautajiem pasākumiem, 2019. gada decembrī parakstot BIM ceļa karti¹, ir paudušas būvniecības nozares nevalstiskās organizācijas, izglītības un valsts iestādes.

No 2019. līdz 2021. gadam tika izpildīti vairāki BIM ceļa kartē noteiktie uzdevumi, tostarp 2019. gadā izstrādātas vadlīnijas pasūtītājiem un būvniecības nozarei BIM prasību izvirzīšanai publiskajos iepirkumos un vadlīnijas BIM konsultāciju iepirkumam (pieejami: https://www.vni.lv/lat/projekti/bim_kompetences_centrs/?doc=1160), pārņemti ISO 19650 sērijas standarti, veikts pētījums par nepieciešamajiem ieguldījumiem BIM ieviešanai uzņēmumos, kā arī izstrādāti mācību materiāli par BIM modeļēšanu, BIM vadību un BIM koordinēšanu (pieejams: <https://www.lvs.lv/page?slug=bim>).

2020. un 2021. gadā ir sniegtas konsultācijas publiskajiem pasūtītājiem par BIM vadlīniju piemērošanu publiskajos iepirkumos, veiktas apmācības būvniecības speciālistiem par BIM modeļēšanu, BIM vadību, BIM koordinēšanu, BIM ieviešanu uzņēmumos un 3D skanēšanu, kā arī veikti vairāki pētījumi – veikts pētījums BIM rādījumu definēšanai BIM ieguvumu novērtēšanai un apzināta labā prakse BIM projektu īstenošanā Latvijā, veikts pētījums par Būvniecības klasifikācijas sistēmu novērtēšanu BIM projektos un pētījums par vienoto datu vidi (VDV) un prasībām tās nodrošinājumam publiskajos būvniecības iepirkumos, kas īstenojami BIM vidē.

BŪVNICĪBAS PROFESIJU STANDARTI UN BŪVNORMATĪVI

2021. gadā ir pārskatīti būvniecības profesijas standarti profesijām „Ēku būvinženieris”, „Inženiersistēmu būvinženieris” un „Būvinženieris”, ieviešot tajos mūsdienīgas un ar būvniecības digitalizāciju saistītas prasmes un kompetences, līdz ar to attiecīgi būs iespējams pilnveidot būvniecības studiju programmas.

Būvju tehniskās apsekošanas būvnormatīvs LBN 405-21 (stājās spēkā 2021. gada 1. novembrī) tapa, pārstrādājot iepriekšējo regulējumu LBN 405-15 „Būvju tehniskā apsekošana”, jo būvnormatīva ieviešanas un piemērošanas praksē laika gaitā ir konstatētas vairākas būtiskas nepilnības – būvniecības regulējumā nebija vienkopus ietverts regulējums par būvju tehnisko apsekošanu, nebija skaidri saprotams, uz kādām būvēm tas attiecas. LBN 405-15 „Būvju tehniskā apsekošana” ietvertais regulējums rada situāciju, kurā pārsvarā gadījumu tiek veikta tikai būves vizuālā apskate, nevis novērtēts būves faktiskais tehniskais stāvoklis, būvnormatīvā ietverts nepilnīgs metožu uzskaitījums, kas visos gadījumos nebūs pietiekošs, lai veiktu pilnvērtīgu būves apsekošanu. Jaunajā regulējumā ietvertas prasības attiecībā uz apsekošanas atzinuma sagatavošanu Būvniecības informācijas sistēmā, ņemot vērā Būvniecības informācijas sistēmas attīstību, nodrošinot atbilstību Būvniecības informācijas sistēmas piedāvātajām iespējām. Līdz ar to arī tika veikti grozījumi saistītajā regulējumā „Hidrotehnisko un meliorācijas būvju būvnoteikumi”, precizējot atsauces uz Būvniecības likuma 9. pantu, ciktāl tās attiecas uz regulējumu saistībā ar atkāpēm no būvnormatīvu tehniskajām prasībām.

¹ <https://www.em.gov.lv/lv/buvniecibas-informācijas-modelesana-bim>

KOKA IZMANTOŠANA BŪVNICĪBĀ

Ekonomikas ministrija un vairākas valsts pārvaldes iestādes, nevalstiskās organizācijas un valsts kapitālsabiedrības 2021. gada 23. aprīlī parakstījušas *Sadarbības memorandu par koka izmantošanas būvniecībā veicināšanu*, vienojoties par kopīgu sadarbību koka būvmateriālu un būvizstrādājumu ar augstu pievienoto vērtību ražošanas un izmantošanas būvniecībā veicināšanu, sekmējot ilgtspējīgu būvniecību un Latvijas ekonomikas izaugsmi.

Pārejot uz „zaļo būvniecību”, koksnes izstrādājumu pielietošana būvniecībā kļūst arvien aktuālāka. Sekojot tendencēm, EM 2021. gadā organizēja apmācību semināru ciklu „Moderno koka konstrukciju projektēšana un uguns aizsardzība”, lai iepazīstinātu Latvijas būvkonstrukciju projektētājus, kā arī pasūtītājus ar Eiropas labāko praksi un jaunākajām tendencēm koka konstrukciju attīstībā un eirokodeksu izstrādē. Seminārus tiešsaistē apmeklēja vairāk nekā 350 cilvēku katrā. Semināra laikā tika nodrošināts videoieraksts, kas tika sinhroni tulkots latviešu valodā. Semināra ieraksti un prezentācijas publicēti BIS mājas lapā <https://bis.gov.lv/noderigi/projektesana>.

Vienlaikus Ekonomikas ministrija 2021. gadā ir veikusi 197 500 eiro vērtu iepirkumu, lai izstrādātu tipveida būvprojektu daudzdzīvokļu dzīvojamajai ēkai ar koka nesošajām būvkonstrukcijām, tādējādi veicinot jaunu, energoefektīvu mājokļu būvniecību un pieprasījumu koksnes būvizstrādājumu izmantošanai ēku būvniecībā.

LATVIJAS BŪVNICĪBAS PADOME

Latvijas Būvniecības padome (turpmāk – Padome) ir konsultatīva koordinējoša institūcija, kuras darbības mērķis ir veicināt sabiedrības līdzdalību būvniecības politikas izstrādē un īstenošanā. Padome tiek ievēlēta uz trīs gadiem, un 2021. gadā notika Padomes vēlēšanas. Padomes sastāvā ir četru ministriju (EM, IZM, SM, VARAM) un Latvijas Pašvaldību savienības pārstāvis, kā arī 15 nozares ievēlēti būvniecības nozares dažādu jomu pārstāvji.

2021. gadā Padomē tika ievēlēti pārstāvji no šādām būvniecības nozari pārstāvošām organizācijām: „Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera”, „Būvniecības industrijas digitalizācijas asociācija”, „Latvijas ceļu būvētājs”, „Latvijas Ilgtspējīgas būvniecības padome”, „Latvijas Būvinženieru savienība”, „Latvijas Elektroenerģētiķu un energobūvnieku asociācija”, „Latvijas Būvuzņēmēju partnerība”, „Būvmateriālu ražotāju asociācija”, „Latvijas Siltuma, gāzes un ūdens tehnoloģijas inženieru savienība”, „Transportbūvju inženieru asociācija”, „Latvijas Arhitektu savienība”, „Latvijas Būvkonstrukciju projektētāju asociācija”, „Latvijas Inženierkonsultantu asociācija”, „Latvijas Ainavu arhitektu asociācija” un „Nekustamā īpašuma attīstītāju alianse”.

Padome šādā sastāvā nākamos trīs gadus sniegs EM un citām nozaru ministrijām priekšlikumus par normatīvo aktu projektiem un politikas plānošanas dokumentu projektiem, informēs sabiedrību par aktualitātēm būvniecības jomā, kā arī veicinās būvniecības jautājumu integrēšanu nozaru politikā. Ar līdzšinējo Padomes darbu var iepazīties EM mājas lapā: <https://www.em.gov.lv/lv/padomes-sezu-darba-kartiba-protokoli>.

14. MĀJOKĻU POLITIKA

Iedzīvotāju zemais ienākumu līmenis un pirktspēja ir galvenais iemesls mājokļu pieejamības problēmām Latvijā. Izmaksu ziņā pieejamu un kvalitatīvu mājokļu trūkuma dēļ tiek kavēta valsts iekšējā mobilitāte, kas netieši ietekmē tautsaimniecības izaugsmi.

Esošais dzīvojamais fonds strauji noveco¹. Savlaicīga un optimāla ēku uzturēšana ir izaicinājums gan valstij, gan pašvaldībām, gan arī iedzīvotājiem. Tāpat līdz ar ēku fonda novecošanos un salīdzinoši sliktu tehnisko stāvokli zūd arī esošā dzīvojamā fonda energoefektivitāte. Pēc EM aplēsēm šobrīd nepieciešams renovēt vairāk nekā 23 000 ēku daudzdzīvokļu ēku sektorā.

Lai risinātu situāciju ar mājokļu pieejamību, EM sadarbojas ar OECD. 2020. gada jūnijā OECD prezentēja pētījumu par mājokļu pieejamību Latvijā (skatīt 14.1. ielikumu).

14.1. ielikums

OECD pētījums par mājokļu pieejamību Latvijā

OECD pētījumā norādīts, ka vidējie mājokļu izdevumi par mājokli Latvijā ir zem OECD vidējā rādītāja. Zemie izdevumi par mājokli radījuši citu izaicinājumu – sliktu mājokļu kvalitāti. Lielākā daļa mājokļu ir uzbūvēti padomju varas laikā un nav tikuši pienācīgi uzturēti. Vairāk nekā trešdaļa mājokļu dzīvo pārapdzīvotos mājokļos, kas ir augstākais rādītājs OECD. Daudzām mājokļu pieejamībām nav iespējas pārcelties uz kvalitatīvāku mājokli, tā izmaksām netērējot vairāk nekā 30% no savā rīcībā esošajiem ienākumiem.

Hipotekārais kredīts mājokļa iegādei lielai daļai iedzīvotāju nav pieejams. Valsts atbalstu mājokļu pieejamībai saņem neliela daļa no mazaizsargātajām mājokļu pieejamībām ar zemiem ienākumiem, kā arī atbalsta līmenis ir ierobežots. Valsts piedāvā hipotekārā kredīta garantijas ģimenēm ar bērniem un jauniešiem speciālistiem. Šo atbalstu pārsvarā var izmantot mājokļu pieejamības ar augstākiem ienākumiem. Tādējādi esošais atbalsts mājokļu jomā nav pieejams lielai daļai no mājokļu pieejamībām – „neatbalstītais vidusslānis” aptver aptuveni 44% no visām Latvijas mājokļu pieejamībām, kas ir pārāk turīgas, lai saņemtu sociālo mājokli vai dzīvokļa pabalstu, bet kuru ienākumi nav pietiekoši, lai tās varētu saņemt hipotekāro kredītu.

OECD rekomendē Latvijai:

- uzlabot mājokļu pieejamības un kvalitātes izvērtējumu;
- investēt kvalitatīvu mājokļu pieejamībā un samazināt būvniecības izmaksas, apsverot ilgtspējīga pašfinansējoša fonda izveidi;
- attīstīt pieejamāku un pievilcīgāku īres tirgu, dažādojot mājokļu piedāvātāju loku;
- samazināt „neatbalstītais vidusslānis” apmēru, pilnveidojot mājokļu atbalsta apmēra noteikšanu dažādām mājokļu pieejamībām, apsverot mājokļu atjaunošanas programmas izstrādi; palielinot mājokļu atbalstu zemu ienākumu mājokļu pieejamībām.

Ekonomikas ministrija jau ir veikusi vairākus nozīmīgus darbus mājokļu pieejamības atbalstam. Piemēram, ir izveidota atbalsta programma daudz bērnu ģimenēm, piešķirot grantu mājokļa iegādei vai esošā mājokļa paplašināšanai. Lai samazinātu projektēšanas izmaksas, kas vidēji sastāda aptuveni 8% no kopējām vienas daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas būvniecības izmaksām, ir izstrādāts tipveida dzelzsbetona nesošo konstrukciju daudzdzīvokļu mājas būvprojekts, kas bez maksas pieejams jebkuram attīstītājam, kā arī līdz 2021. gada beigām tiek izstrādāts koka konstrukciju daudzdzīvokļu ēkas tipveida būvprojekts, kas arī būs pieejams bez maksas.

ATBALSTS ZEMU IZMAKSU ĪRES MĀJU BŪVNICĪBAI UN ILGTERMIŅA MĀJOKĻU PIEEJAMĪBAS FONDA IZVEIDE

Nemot vērā pastāvošās mājokļu pieejamības problēmas, jo īpaši reģionos, un OECD rekomendācijas, 2021. gadā viena no EM prioritātēm ir atbalsta programmas zemu izmaksu īres mājokļu būvniecībai. Tiek strādāts pie ilgtspējīga atbalsta modeļa izmaksu ziņā pieejamu, kvalitatīvu un energoefektīvu īres mājokļu būvniecībai, izveidojot finanšu instrumentu ilgtermiņa aizdevumu piešķiršanai ar zemu procentu likmi un 30% kapitāla atlaides piemērošanu. Atbalsta programmas īstenošanai ir piesaistīts finansējums 42,9 milj. eiro apmērā *Latvijas Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna* ietvaros: paredzēts uzbūvēt vismaz 700 zemas īres maksas dzīvokļu, kas būs pieejami mājokļu pieejamībām, uras nevar atļauties kvalitatīvu mājokli uz tirgus nosacījumiem.

Paralēli, lai panāktu ilgtermiņa risinājumu mājokļu pieejamības nodrošināšanai, ir uzsākta ilgtermiņa mājokļu pieejamības fonda regulējuma un mehānisma izveide. EM, izmantojot Eiropas Komisijas tehniskā atbalsta instrumentu, guva iespēju uzsākt papildu sadarbības projektu ar OECD 450 000 eiro apmērā, lai padziļināti izpētītu ārvalstu praksi un iespējas Latvijā

¹ Līdz 1941. gadam tika uzbūvēti 44,5% ēku no dzīvojamā fonda kopskaita, padomju laikā (līdz 1992. gadam) – 51%, atjaunotās brīvvalsts laikā – 4,4%. No kopējā daudzdzīvokļu ēku īpatsvara tikai 3% ēku ir būvētas pēc 2003. gada.

ievieš ilgtermiņa mājokļu pieejamības fondu – finanšu apgrozības fondu (*revolving fund*), rekomendācijas šāda fonda nepieciešamajam tiesiskajam regulējumam, fonda finansēšanas iespējām, kā arī fonda pārvaldības modelim. Projekta izmaksas pilnā apmērā segs Eiropas Komisija. Projekts ir uzsākts 2021. gada septembrī un ilgs līdz 2023. gada pavasarim.

MĀJOKĻU ATBALSTA PROGRAMMA

Līdz šim iedzīvotāju vidū lielu atsaucību ieguvusi mājokļu atbalsta programma, kas ģimenēm ar bērniem atvieglo iespēju nodrošināt pirmo iemaksu kredītam mājokļa iegādei vai būvniecībai. Programmas darbības laikā kopš 2014. gada tā palīdzējusi vairāk nekā 18 tūkst. ģimeņu ar 27 tūkst. bērnu tikt pie atbilstoša lieluma mājokļiem. Kopējā garantiju summa programmas darbības laikā – vairāk nekā 139 milj. eiro. Kopš 2018. gada, kad programma tika paplašināta, garantiju pirmajai iemaksai kredītam mājokļa iegādei vai būvniecībai var saņemt arī personas, kas nepārsniedz 35 gadu vecumu un ieguvušas augstāko vai profesionālo izglītību.

2020. gadā tika radīta papildu atbalsta programma „Balsts”, kas daudz bērnu ģimenēm sniedz iespēju saņemt neatmaksājamu valsts subsīdiju mājokļa iegādei vai būvniecībai. Subsīdijas apmērs atbilstoši bērnu skaitam ģimenē ir 8-10 tūkst. eiro. Subsīdija tiek palielināta par 2 tūkst. eiro, ja mājoklis atbilst energoefektivitātes prasībām gandrīz nulles enerģijas ēkām. Kopš programmas stāšanās spēkā subsīdiju saņēmušas vairāk nekā 440 ģimeņu ar vairāk nekā 1 340 bērnu, kopā subsīdijās ir izsniegti 3,6 milj. eiro.

UZLABOTA LĒMUMA PIENĒMŠANAS PROCEDŪRA DAUDZDZĪVOKĻU DZĪVOJAMAJĀS MĀJĀS

2021. gada 2. martā stājās spēkā grozījumi *Dzīvokļa īpašuma likumā*, kuri paredz vienkāršotu lēmumu pieņemšanas procesu, samazinot balsu skaitu invalīdu stāvvietu un elektroauto stāvvietu izveidei, līdz minimumam samazinot gadījumus, kad ir nepieciešama visu dzīvokļu īpašnieku piekrišana, kā arī nepārprotami nosakot, ka tādos jautājumos kā ēku renovācija ir nepieciešama 50% +1 dzīvokļu īpašnieku balss.

Papildus grozījumi *Dzīvokļa īpašuma likumā*, kas stājās spēkā 2021. gada 6. jūnijā, paredz iespēju sadalīt dzīvokļu īpašumus vairākas ēkas, kas ir uzbūvētas uz viena zemesgabala, kā arī noteikt atvieglotu, katrai mājai atsevišķu lēmumu pieņemšanas procedūru, kas skar tikai šo ēku remontus, apjaunošanu vai pārbūvi. Tāpat noteikts, ka vides pieejamības nodrošināšanas pasākumus invalīdi var realizēt bez saskaņošanas ar citiem dzīvokļu īpašniekiem.

Saeimai ir nodots likumprojekts „Grozījumi *Dzīvokļa īpašuma likumā*” un likumprojekts „Grozījumi Dzīvojamo māju pavaldīšanas likumā”, kas paredz radīt tiesisko ietvaru dzīvokļu īpašnieku kopības lēmumu pieņemšanai elektroniskajā veidā, t.sk. izmantojot BIS funkcionalitāti, kā arī mājas lietas vešanai BIS ietvaros.

NODROŠINĀTA IESPĒJA PIEDZĪT PARĀDUS PAR DZĪVOJAMĀS MĀJAS PĀRVALDĪŠANAS UN KOMUNĀLAJIEM PAKALPOJUMIEM

2021. gada 1. martā stājās spēkā grozījumi *Civilprocesa likumā*, ar kuriem paredzēts noteikt pārvaldīšanas izdevumu un komunālo pakalpojumu parāda prasījuma prioritāti (5% apmērā) pret hipotekārā kreditora prasījumu, ja dzīvoklis tiek pārdots izsolē, tādējādi nodrošinot parādu par dzīvojamās mājas pārvaldīšanas pakalpojumiem, kā arī komunālajiem pakalpojumu piedziņas iespējamību īpašumu piespiedu atsavināšanas gadījumā.

ĒKU TEHNISKAIS STĀVOKLIS

Ekonomikas ministrija kopā ar citiem sadarbības partneriem 2020. gadā izstrādāja „Rīcības plānu dzīvojamā fonda tehniskā stāvokļa pilnveidošanai”¹, kura mērķis ir veikt problēmu un to cēloņu izpēti attiecībā uz Latvijas dzīvojamo ēku fondu un tā tehnisko stāvokli, sniedzot priekšlikumus un risinājumus drošam dzīvojamajam fondam.

Viens no pasākumiem, kas jau šobrīd aktīvi norit, lai apzinātu dzīvojamā fonda tehnisko stāvokli, ir sērijveida daudzdzīvokļu dzīvojamo ēku norobežojošo konstrukciju mehāniskās stiprības un stabilitātes izpēte un tipveida risinājumu sagatavošana. Līdz šim jau veikta izpēte 464. un 467. sērijas ēkām, kur netika konstatētas pazīmes, kas liecinātu par ēku mehāniskās stiprības vai stabilitātes zudumu. Turpinot ēku ekspluatāciju līdzšinējā veidā, kā arī veicot pētījumos norādītos ēku uzturēšanas un atsevišķu elementu atjaunošanas pasākumus, ēkas ir drošas turpmākai ekspluatācijai.

¹ <https://likumi.lv/ta/id/319472-par-ricibas-planu-pasakumiem-dzivojama-fonda-tehniska-stavokla-pilnveidosanai-ekspluatācijas-laika>

2021. gadā ir uzsākta un līdz gada beigām tiks pabeigta 103. sērijas ēku norobežojošo konstrukciju mehāniskās stiprības un stabilitātes izpēte un tipveida risinājumu sagatavošana.

JAUNA ĒKU ENERGOEFEKTIVITĀTES KLASIFIKĀCIJAS SISTĒMA

Kopš 2020. gada 2. novembra, kad stājās spēkā grozījumi *Ēku energoefektivitātes likumā*, Latvijā ir mainīta ēku energoefektivitātes klasifikācijas sistēma. Pārņemot *Direktīvas 2018/844* prasības, *Ēku energoefektivitātes likums*¹ paredz, ka ēkas klasificē atbilstoši ēkā nepieciešamās enerģijas daudzumam. Minētā klasifikācija ietver šādus rādītājus: 1) energoefektivitātes novērtējums apkurei; 2) ēkas primārās enerģijas novērtējums. Līdz minētajiem grozījumiem ēku energoefektivitātes klases tika noteiktas, pamatojoties tikai uz ēkas īpatnējo apkures patēriņu.

Ievērojot minēto, 2021. gadā tika pilnībā pārstrādāts ēku energoefektivitātes aprēķina metodes un ēku energosertifikācijas regulējums², kurā ietverta jauna ēku energoefektivitātes klasifikācijas sistēma, nosakot kopējos primārās enerģijas rādītājus, kas iekļauj energopatēriņu telpu apkurei, telpu dzesēšanai, mājtsaimniecības karstā ūdens apgādei, ventilācijai, iebūvētam apgaismojumam un citām ēkas inženiertehniskām sistēmām. Precīzāk, minētie noteikumi satur sasniedzamās neatjaunojamās primārās enerģijas minimāli pieļaujamās vērtības. Rezultātā atjaunojamo energoresursu izmantošanas īpatsvara nepieciešamība ir nosakāma katrā konkrētā gadījumā individuāli no kopējiem neatjaunojamās primārās enerģijas rādītāju sasniegšanas nosacījumiem.

GROZĪJUMI COVID-19 ĀRKĀRTAS SITUĀCIJAS LAIKĀ

Saistībā ar Covid-19 vīrusa izplatības ierobežošanu EM sagatavoja grozījumus vairākos MK noteikumos^{3 4}, paredzot ārkārtējās situācijas laikā atlikt piekļuves nodrošināšanu dzīvokļos esošajām mērierīcēm, tajā skaitā skaitītāju atkārtotās verificēšanas nodrošināšanu, vienlaikus tika noteikti nepieciešamie pagaidu risinājumi saistībā ar maksājamo daļu noteikšanu šajā periodā. Tas veikts, lai novērstu negatīvās sekas iedzīvotājiem, kuriem saskaņā ar ārkārtējās situācijas laikā noteiktajiem ierobežojumiem nebūtu iespējams izpildīt noteikumos noteiktos pienākumus.

¹ Ēku energoefektivitātes likuma 9. panta pirmā daļa.

² 2021. gada 16. aprīlī stājās spēkā Ministru kabineta 2021. gada 8. aprīļa noteikumi Nr. 222 „Ēku energoefektivitātes aprēķina metodes un ēku energosertifikācijas noteikumi”.

³ Ministru kabineta 2008. gada 9. decembra noteikumi Nr. 1013 „Kārtība, kādā dzīvokļa īpašnieks daudzdzīvokļu dzīvojamā mājā norēķinās par pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvokļa īpašuma lietošanu”.

⁴ Ministru kabineta 2015. gada 15. septembra noteikumi Nr. 524 „Kārtība, kādā nosaka, aprēķina un uzskaita katrā dzīvojamās mājas īpašnieka maksājamo daļu par dzīvojamās mājas uzturēšanai nepieciešamajiem pakalpojumiem”.

15. TŪRISMA POLITIKA

Latvijas tūrisma attīstības politikas mērķis ir ilgtspējīga Latvijas tūrisma nozares attīstība, veicinot tūrisma produktu konkurētspējas palielināšanos ārvalstu tirgos. Tiek sekmēta gan vietējā, gan starptautiskā tūrisma attīstība, panākot tūrisma nozares konkurētspējas palielināšanos un tūrisma pakalpojumu eksporta pieaugumu.

Latvijas tūrisma eksports ir tieši saistīts ar starptautiskā tūrisma plūsmām pasaulē (skatīt 15.1. ielikumu).

15.1. ielikums

Tūrisma attīstības tendences pasaulē un Latvijā

Saskaņā ar Pasaules Tūrisma organizācijas datiem nozare, kas pirms pandēmijas sasniedza arvien jaunus attīstības rekordus, 2020. gadā piedzīvoja tās vēsturē sliktāko gadu, kad starptautiskā tūristu plūsma pasaulē samazinājās par 73%. Turpinoties Covid-19 ierobežojumiem, starptautisko tūristu skaits turpina samazināties arī 2021. gadā, kad laika periodā no janvāra līdz maijam kritums sasniedza 85%, salīdzinot ar 2019. gadu, un 65%, salīdzinot ar 2020. gadu. Pakāpeniski atverot robežas, palielinoties vakcinācijas apjomam, pieaugot iedzīvotāju drošības sajūtai un uzlabojoties ceļojumu koordinācijai, Pasaules Tūrisma organizācija 2021. gada scenārijā prognozē, ka starptautisko tūristu skaita kritums varētu būt robežās starp 63% un 75%, salīdzinot ar 2019. gadu.

Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem Latvijā Covid-19 pandēmijas ietekmē tūrisma eksports 2020. gadā samazinājās par 63,9%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, un sasniedza 505 milj. eiro. Par 44,5% samazinājās ārvalstu ceļotāju izdevumi Latvijā darījumu braucienos un par 57,7% – personiskajos braucienos. Tomēr 2020. gadā ārvalstu un Latvijas ceļotāju bilance saglabājās pozitīva, kas nozīmē, ka tūrisma eksports ir lielāks par importu. Balances saldo bija 125 milj. eiro. Ceļotāju bilance Latvijā ir pozitīva kopš 2011. gada.

2020. gadā Latviju apmeklēja 3,2 milj. ārvalstu ceļotāju, kas ir par 61,6% mazāk nekā 2019. gadā. Visvairāk ceļotāju Latvijā ieradās no Lietuvas (1,3 milj.), Igaunijas (0,8 milj.), Krievijas (0,3 milj.), Polijas (147 tūkst.) un Vācijas (100 tūkst.). Kā liecina dati par viesnīcu un citu tūristu mītnu darbību, Latvijā 2020. gadā naktsmitņu pakalpojumus izmantoja 715 tūkst. ārvalstu ceļotāju, kas ir par 63,3% mazāk nekā iepriekšējā gadā.

Latvijā 2021. gadā aktīvā tūrisma sezona sākās tikai jūlija sākumā, kad bija pieejami Covid-19 digitālie sertifikāti, kas ļāva brīvi ceļot ES teritorijā. Tāpēc kopumā tūrisma rādītāji Latvijā 2021. gadā ir zemāki nekā 2020. gadā, kad aktīvajā tūrisma sezonā varēja ceļot „Baltijas burbuļā” ietvaros, kad Latviju vairāk apmeklēja mūsu kaimiņi no Lietuvas un Igaunijas, mazliet vēlāk „Baltijas burbulim” pievienojās arī Somija. 2021. gadā ierobežojumi bija plašāki un tūrisma sezona bija īsāka.

Situācija tūrisma nozarē joprojām ir ļoti trausla, ko ietekmē jaunu Covid-19 vīrusa paveidu izplatība, vakcinācijas aptveres atšķirības dažādos pasaules reģionos un valstu noteiktie ierobežojumi. Papildus vakcinācijai un drošai un atbildīgai ceļošanai ceļotāju uzticības atjaunošanā liela nozīme būs koordinētām valstu rīcībām attiecībā uz ceļošanas ierobežojumiem, vienotiem drošības protokoliem un efektīvai komunikācijai.

Starptautiskās tūrisma organizācijas prognozē, ka valstis pie 2019. gada tūrisma attīstības rādītājiem atgriezīsies ne ātrāk kā 2026. gadā, līdz ar to galvenais uzdevums tūrisma jomā laika periodā līdz 2022. gadam būs sekmēt starptautisko tūristu plūsmu pakāpenisku atjaunošanos un atbalstīt nozares komersantu īstenotās aktivitātes nozares atveseļošanās periodā, lai nodrošinātu to starptautisko konkurētspēju augstas konkurences apstākļos. Mazinoties ceļošanas ierobežojumiem, pasaules tūrisma galamērķi cīnīsies par potenciālo tūristu uzmanību, un turpmākajos gados paredzama sīva konkurence. Reaģējot uz Covid-19 pandēmijas sekām un izmaiņām globālajā tūrisma pieprasījumā, tūrisma attīstības un veicināšanas pasākumu īstenošanā nāksies saskarties ar izaicinājumiem, tādēļ galvenie darbības virzieni tūrisma nozares atveseļošanās periodā līdz 2022. gadam būs:

- 1) stimulēt prioritāro ārvalstu tirgu pieprasījumu, īstenojot mērķtiecīgas tūrisma veicināšanas aktivitātes mērķa tirgos, pakāpeniski atgriežot zaudēto ārvalstu tūrisma tirgus daļu – 15% gadā (pret 2020. gadu);
- 2) stimulēt vietējo pieprasījumu, daļēji kompensējot ārvalstu tūristu plūsmas samazināšanos un palielinot vietējā tūrisma proporciju kopējā tūrisma struktūrā;
- 3) atbalstīt tūrisma biznesu sektoros ar augstu pievienoto vērtību un potenciālu piesaistīt ārvalstu tūristus, veidot pozitīvu valsts tēlu starptautiskā līmenī un eksporta ieņēmumus (darījumu un pasākumu tūrisma sektors);
- 4) sniegt atbalstu un kompetenci produktu pārorientēšanā un attīstībā, pielāgojoties jaunajai realitātei, īpaši digitalizācijas jomā;
- 5) veicināt ekosistēmu veidošanos savstarpējai sinerģijai starp tūrisma nozares uzņēmumiem un starpnozaru sadarbībai, tādā veidā radot pievienoto vērtību, jaunus pakalpojumus, paaugstinot tūrisma nozares konkurētspēju un produktivitāti.

Latvijas tūrisma politikas galvenie mērķi, attīstības principi, rīcības virzieni un īstenojamie uzdevumi noteikti izstrādes procesā esošajā *Latvijas Tūrisma attīstības plāna 2021.-2027. gadam* projektā (skatīt 15.2. ielikumu).

15.2. ielikums**Latvijas Tūrisma attīstības plāna 2021.-2027. gadam projekta politikas prioritātes ir:**

Latvijas Tūrisma attīstības plāna 2021.-2027. gadam projekta politikas prioritātes ir:

- 1) tūrisma nozares starptautiskās konkurētspējas stiprināšana un eksporta veicināšana;
- 2) piesaistoša tūrisma piedāvājuma veidošana vietējo vērtību un dzīvesveida kontekstā;
- 3) tūrisma pārvaldības pilnveidošana sadarbības un snieguma efektivizācijai, izglītība un pētniecība.

Valsts tūrisma konkurētspēja tūrisma jomā ir būtisks rādītājs tūrisma nozares sekmīgai attīstībai. Saskaņā ar Pasaules ekonomikas foruma datiem Tūrisma konkurētspējas indeksā Latvija šobrīd ir 53. vietā, bet mērķis ir līdz 2027. gadam sasniegt 50. pozīciju.

Laika posmā no 2021.-2027. gadam paredzēts sniegt atbalstu tūrisma sadarbības tīklu sistēmai darījumu, veselības, dabas un kultūras tūrisma veicināšanai, plānots atbalsts tūrisma jomas komersantiem eksportspējas stiprināšanai, plānota pieejamības un tūrisma infrastruktūras uzlabošana, viedo galamērķu attīstības iniciatīvas, pārrobežu sadarbības iniciatīvu un projektu īstenošana, vietējā tūrisma plūsmu stimulēšana un tūrisma pārvaldības sistēmas uzlabošana un Latvijas tūrisma vērtību iekļaušana Latvijas valsts tēla veidošanas procesā.

Ekonomikas ministrijas tūrisma politikas stratēģiskie uzstādījumi noteikti, balstoties uz Nacionālajā attīstības plānā 2021.-2027. gadam un Nacionālajās industriālajās politikas pamatnostādnēs noteiktajiem virzieniem, diskusijām ar nacionālās attīstības plānošanā iesaistītajām institūcijām, kā arī Jauno Eiropas industriālo stratēģiju.

Balstoties uz Latvijas Tūrisma attīstības plāna 2021.-2027. gadam projektā noteiktajām prioritātēm un rīcības virzieniem, tiek izstrādāta Latvijas Tūrisma mārketinga stratēģija 2021.-2027. gadam, kas veidota, balstoties uz iepriekšējā perioda stratēģiju 2018.-2023. gadam, kā arī ņemot vērā Covid-19 pandēmijas izraisītās krīzes sekas un izmaiņas tirgos, jaunākās tendences, pētījumus un diskusijas ar nozares dalībniekiem.

Stratēģijas mērķis ir veidot ietvaru pārdomātai, saskaņotai un spilgtai Latvijas tūrisma jomas komunikācijai un tūrisma produkta palielināšanai ārvalstīs un vietējā tirgū, veicinot valsts tēla atpazīstamību, ilgtspējīgu tūrisma attīstību un efektīvu tūrisma mārketingam paredzēto līdzekļu izlietojumu.

Nozarē ir salīdzinoši zema digitalizācijas attīstība, bet tehnoloģiju attīstības tendences liecina, ka viedais tūrisms kļūst par nepieciešamību. Digitalizācija arvien izteiktāk kļūst par pamatu tūrisma un ceļojumu nozares konkurētspējai. Arī ES atbildīgās institūcijas periodā no 2021.-2027. gadam par tūrisma politikas galvenajām prioritātēm izvirza „Digitalizāciju un inovāciju”, „Ilgtspējīgu un atbildīgu tūrismu”, „Eiropas kā tūrisma galamērķa veicināšanu un tūrisma uzņēmumu internacionalizāciju”, „Prasmes un apmācības/darbaspēka mobilitāti” un „Normatīvās uzņēmējdarbības vides uzlabošanu un ieguldījumu un finansējuma pieejamības veicināšanu”. Tūrisma efektivitātes paaugstināšanas procesos valsts pārvaldes digitalizācijas attīstība ir vienlīdz svarīga – valsts uzdevums ir nodrošināt visiem pieejamu reāllaika datu uzskaiti, pilnvērtīgu tūrisma resursu datu bāzi un atbalstu tūrisma informācijas infrastruktūras sistēmas pilnvērtīgai attīstībai.

Arvien nozīmīgāku iespaidu uz tūrisma nozari atstāj arī klimata pārmaiņas. Tās tūrisma attīstību Latvijā var ietekmēt gan kā bremsējošs, gan arī kā attīstošs faktors. Klimata pārmaiņas var izmainīt ainavu vizuālo kvalitāti, estētisko, ekoloģisko, ekonomisko, zinātnisko, vēsturisko un rekreatīvo vērtību, kas savukārt var mainīt tūristu uzvedību un paradumus, ietekmēt konkrētās vietas, reģiona vai valsts ekonomiku. Savukārt, paaugstinoties gaisa temperatūrai un palielinoties saulaino dienu skaitam, tūrisma plūsma varētu palielināties.

Latvijas reģionos tūrisma piedāvājums ir sadrumstalots, vienvēidīgs un ietver savstarpēji nesaistītu pamata tūrisma vajadzību apmierināšanu, bieži vien tas netiek piedāvāts kā komplekss piedāvājums un neaptver plašāku mērogu – tūristu galamērķi, tāpēc tūrists nav ieinteresēts uzturēties ilgāku laika periodu. Lai attīstītu tūrismu reģionos, ir, pirmkārt, nepieciešams optimizēt tūrisma pārvaldību, pielāgojot to tūrisma galamērķu vajadzībām, un, otrkārt, ir jāveicina jaunu produktu veidošana eksporta un vietējo tūristu vajadzībām, pēdējais līdz ar pieaugošo kapacitāti varēs piesaistīt arī ārvalstu tūristus.

Veikts pētījums par situāciju tūrisma uzņēmumos un Covid-19 ietekmi uz to darbību, īstenoti Baltijas jūras reģiona valstu sadarbības pasākumi, tiek turpināts arī darbs pie atsevišķi īstenojamiem medicīnas tūrisma eksporta veicināšanas pasākumiem.

2021. gadā sniegts būtisks atbalsts tūrisma jomas uzņēmumiem, kurus ietekmējusi Covid-19 izplatība. No valsts budžeta programmas „Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem” piešķirts finansējums Covid-19 skartajiem tūrisma nozares saimnieciskās darbības veicējiem, un sniegts atbalsts 144 personām 1 956 tūkst. eiro apmērā.

LIAA TŪRISMA ATBALSTA PASĀKUMI

LIAA 2021. gadā prioritāri īstenoja tūrisma veicināšanas aktivitātes tuvajos tirgos, no kuriem bija vislielākais potenciāls piesaistīt tūristus – Lietuvā, Igaunijā, Somijā, Polijā.

2021. gadā vasarā uzmanību **vietējā tūrisma pakalpojumiem** LIAA pievērsa ar vairākām vietējā tūrisma veicināšanas akcijām. Jūnijā tika organizētas „Atvērtās dienas laukos”, kurās piedalījās 240 lauku tūrisma uzņēmumi. Savukārt jūlijā beigās startēja spēle „Pievelc Latviju tuvplānā!”, un „Mājas kafejnīcu dienas”, kuras norisinājās 33 galamērķos un noslēdzās oktobra sākumā. Kopumā Latvijā kampaņas laikā tika izveidotas 448 *pop-up* mājas kafejnīcas, un katra no tām strādāja vienu nedēļas nogali un kopumā piesaistīja vairāk nekā 30 tūkst. viesu.

Lai rosinātu iedzīvotājus ceļot pa Latviju rudens un ziemas sezonā, LIAA īstenoja vietējā tūrisma popularizēšanas kampaņu „#ārgājis”. Kampaņas ideja ir aicināt pievienoties #ārgājis kustībai visus Latvijas iedzīvotājus un izmantot šo laiku, lai iepazītu Latvijas tūrisma nozares piedāvājumu dažādos gadalaikos. Kampaņa tika uzsākta septembra beigās un turpinājās visu rudens un ziemas sezonu. Kampaņas ietvaros īpaši tika akcentēti sezonai raksturīgie tūrisma objekti, aicinot apmeklēt gan dabas, gan citus tūrisma objektus.

Mārketinga komunikācijā LIAA fokuss ir uz individuālajiem ceļotājiem, jo grupu tūrisms joprojām nav atjaunojies. Tendences liecina, ka sliktāki tūrisma rādītāji ir ierastajiem tūrisma galamērķiem, uz kuriem pārsvarā devās organizētās tūristu grupas. Individuālie ceļotāji nevar kompensēt šīs plūsmas. Īpaši nelabvēlīga situācija ir Rīgā, kur pamatā tūrisma plūsmu veido ārvalstu ceļotāji, bet to skaits ir ievērojami sarucis. Savukārt vislabākā situācija ir lauku tūrismā, jo te pieejamo kapacitāti lielā mērā spēj nosegt vietējie ceļotāji.

Ārvalstu tūrisma mārketinga aktivitāšu koordinēšanai LIAA izmanto *Latvijas Tūrisma mārketinga stratēģiju 2018.-2023. gadam*, kas 2021. gadā tiek aktualizēta atbilstoši izmaiņām tūrisma nozarē saistībā ar Covid-19 pandēmijas situāciju. Mārketinga stratēģijas aktualizēšanā tiek iesaistītas tūrisma nozares organizācijas un uzņēmumi, darbs tiek organizēts Latvijas Tūrisma konsultatīvās padomes Mārketinga un produktu attīstības apakšgrupā. Atjaunotā stratēģija tiek izstrādāta laika periodam līdz 2027. gadam.

Pēckrīzes periodā uzmanība tiks pievērsta vietējā tūrisma veicināšanas aktivitātēm, kā arī tūrisma sektorā strādājošo izglītošanai par krīzes seku pārvarēšanu, izmaiņām starptautiskajos tirgos, tendencēm pieprasījumā u.tml. LIAA īsteno Baltijas jūras reģiona valstu sadarbību kopīgu tūrisma produktu un mārketinga jomās, nodrošinot regulāru komunikāciju ar Baltijas valstu nacionālajām tūrisma organizācijām Baltijas apvienotās tūrisma komitejas ietvaros. Nodrošinot efektīvu starptautisko organizāciju resursu izmantošanu, LIAA līdzdarbojas Eiropas Ceļojumu komisijā.

Projekta 3.2.1.2/16/l/002 „**Latvijas starptautiskās konkurētspējas veicināšana tūrismā**” ietvaros tiek nodrošināts atbalsts tūrisma nozares komersantu konkurētspējas veicināšanas aktivitātēm ārējos tirgos, kā arī īstentot Latvijas tūrisma mārketinga aktivitātes vietējā un ārvalstu tirgū. 2021. gada trīs ceturkšņos:

- noorganizēti 2 nacionālie tūrisma stendi, sniegti 11 atbalsti grantu veidā;
- īstēnota 1 tūrisma mārketinga un reklāmas kampaņa, uzsāktas aktivitātes 4 mārketinga un reklāmas kampaņām, sagatavoti 34 tūrisma informācijas un mārketinga materiālu veidi;
- īstēnoti 18 Latvijas tūrisma publicitātes un ārvalstu specializētie tūrisma veicināšanas pasākumi ārvalstīs, 8 ārvalstu mediju vizītes un 1 tūrisma nozares pārstāvju vizīte;
- veikts viens tirgus pētījums;
- noorganizēti 8 darījumu tūrisma veicināšanas pasākumi un 11 tūristu piesaistes pasākumi Latvijas novados.

16. PATĒRĒTĀJU TIESĪBU AIZSARDZĪBA UN TIRGUS UZRAUDZĪBA

Patērētāji ir lielākais ekonomikas dzinējspēks. Mūsdienās patērētāja pamattiesību klāsts ir gana plašs: tiesības nodrošināt savas pamatvajadzības, tiesības uz drošām precēm un pakalpojumiem, tiesības būt informētiem, tiesības izvēlēties, tiesības uz strīdu risināšanu u.c. Lai nodrošinātu to ievērošanu, ir būtiska patērētāju tiesību aizsardzības politikas īstenošana dažādos virzienos. Veidojot patērētāju aizsardzības politiku, jāveic visi vajadzīgie pasākumi, lai aizsargātu patērētāju tiesības un ekonomiskās intereses. Patērētāju tiesību aizsardzības prasības jāņem vērā, nosakot un īstenojot citus politikas virzienus.

Mūsdienīga patērētāju politika ietver: likumos nostiprinātu tiesību aizsardzību, palīdzību ātri un efektīvi atrisināt strīdus ar tirgotājiem, jebkuras vienotajā tirgū iegādātas preces drošuma garantijas, patērētāju tiesību saskaņošanu ar ekonomiskajām un sociālajām pārmaiņām, jo īpaši digitālo tehnoloģiju, enerģētikas, finanšu pakalpojumu jomās, kā arī nodrošināt patērētājiem iespēju izvēlēties, pamatojoties uz skaidru, precīzu un konsekventu informāciju.

Nemot vērā tirgus straujo dinamiku globalizācijas, digitalizācijas un tehnoloģiju straujās attīstības iespaidā, arī patērētāju tiesību aizsardzības politika tiek veidota elastīga, lai dinamiski reaģētu uz situāciju. Politika tiek īstenotā tā lai, vienlaikus gan sekmētu e-komercijas potenciāla pilnīgāku izmantošanu, gan radītu patērētājiem labvēlīgu un drošu vidi.

Līdz ar to viens no būtiskiem aspektiem ir patērētāju un uzņēmēju informēšana par patērētāju tiesību aizsardzības jautājumiem, īstenojot dažādas informatīvas kampaņas, izstrādājot reklāmas klipus un izplatot citus materiālus. Sekojot dinamiskajai ikdienai, e-komercijas attīstībai un informācijas tehnoloģiju straujajai attīstībai, svarīgi ir akcentēt patērētāju tiesības būt informētiem un izglītotiem, jo šā brīža straujajā ikdienā patērētājiem ir svarīgi pieņemt pārdomātus lēmumus ik uz soļa.

Patērētāju tiesību aizsardzības sistēma Latvijā pastāvīgi tiek attīstīta, lai nodrošinātu efektīvu tirgus uzraudzību un patērētāju tiesību aizsardzību. Ekonomikas ministrija strādā, lai pilnveidotu un attīstītu esošo regulējumu un nodrošinātu augstu patērētāju tiesību aizsardzības līmeni. Tāpat notiek arī aktīva līdzdarbošanās starptautiskās patērētāju aizsardzības politikas veidošanā un izmantota citu valstu labā prakse patērētāju aizsardzībai.

Ekonomikas ministrija patērētāju tiesību aizsardzības jomā īsteno ciešu sadarbību ar **Patērētāju tiesību aizsardzības centru (PTAC)**.

PTAC ir galvenā un koordinējošā institūcija patērētāju tiesību aizsardzības normatīvo aktu uzraudzības jomā, un tās darbības mērķis ir efektīvas patērētāju tiesību un interešu aizsardzības nodrošināšana. Lai nodrošinātu iestādes funkciju izpildi, PTAC realizē patērētāju tiesību ievērošanas uzraudzības aktivitātes (gan patērētāju ekonomisko interešu aizsardzības jomā, gan patērētāju tiesību ievērošanas uzraudzību līgumu projektos un līgumos, ko patērētāji slēdz ar ražotājiem, pārdevējiem vai pakalpojumu sniedzējiem), izskata patērētāju sūdzības, nodrošina patērētāju un uzņēmēju informēšanu un sniedz konsultācijas, realizē negodīgas komercprakses, e-komercijas un reklāmas uzraudzības pasākumus, veic nebanku kredīta devēju un ārpustiesas parādu piedziņas pakalpojumu sniedzēju licencēšanu, preču un pakalpojumu drošuma un atbilstības uzraudzības pasākumus, veic valsts metroloģisko uzraudzību, bīstamo iekārtu uzraudzību un bīstamo iekārtu avāriju izmeklēšanu (skatīt 16.1. ielikumu).

Līdz ar straujo inovāciju un digitalizācijas tempu pasaulē notiek ne tikai uzraudzības darba pielāgošana jauniem tirgus apstākļiem, bet arī normatīvā regulējuma aktualizēšana un Eiropas regulējuma pārņemšana nacionālajos normatīvajos aktos. Pēdējo gadu tendence rāda, ka interneta lietotāju skaits strauji pieaug, arī Latvijas iedzīvotāji ir kaut reizi veikuši pirkumu internetā. Arī komersanti digitālo vidi izmanto arvien aktīvāk. E-komercijas attīstība rada daudz ieguvumu, tomēr šajās pārmaiņās ir svarīgi nosargāt patērētāju tiesību aizsardzību. Arī EM 2021. gadā turpina darbu ar patērētāju tiesību aktualizēšanu saistībā ar preču tirdzniecību klātienē un izmantojot distances saziņas līdzekļus, kā arī uzsākusi darbu saistībā ar noteikumu izstrādi par digitālā satura un digitālā pakalpojuma iegādi, kas šī brīža situācijā ir ļoti aktuāls patērētāju pieprasīts preču veids.

Vienlaikus ir svarīgi aizsargāt patērētājus no negodīgiem tirgotājiem, kuri sistemātiski nepiegādā patērētāju pasūtītās preces un neatmaksā patērētāju veikto pirkuma maksu nepiegādātu preču gadījumā. 2021. gadā stājās spēkā grozījumi *Patērētāju tiesību aizsardzības likumā*, ar kuriem tika stiprinātas PTAC izmeklēšanas un izpildes pilnvaras, tajā skaitā noteiktas pilnvaras noskaidrot personu kontus, pārskatīt personu kontu izrakstus, iegūt elektronisko sakaru komersantu rīcībā esošos saglabājamus datus, kā arī ierobežot piekļuvi tiešsaistes saskarnēm.

2021. gads ir bijis nozīmīgs patērētāju tiesību aizsardzības jomā arī saistībā ar Covid-19 pandēmiju visā pasaulē, kas ir prasījis pastiprinātu PTAC un Ekonomikas ministrijas iesaisti.

16.1. ielikums

Patērētāju tiesību aizsardzības centra darbība 2021. gadā

Patērētāju sūdzību izskatīšanā un konsultāciju sniegšanā PTAC 2021. gada 10 mēnešos ir sniedzis 27 506 konsultācijas, kas ir par 4162 konsultācijām mazāk, nekā 2020. gadā attiecīgajā laika periodā. PTAC 2021. gada 10 mēnešos ir saņēmis 2476 iesniegumus un sūdzības, kas ir par 10% mazāk nekā 2020. gadā. Gan konsultāciju pieprasījuma, gan arī sūdzību skaita sarukums skaidrojams ar to, ka 2021. gadā bija mazinājusies to sūdzību un konsultāciju plūsma, kuras bija saistītas ar Covid-19 izraisītajām sekām, kad patērētājiem bija ierobežotas iespējas izmantot daudzus iepriekš iegādātus pakalpojumus.

Ņemot vērā to, ka 2021. gadā ik pa laikam tika ierobežota tirdzniecība klātienē veikalos un liela daļa tirdzniecības noritēja e-vidē, visvairāk konsultāciju gan patērētājiem, gan tirgotājiem sniegta par jautājumiem, kas saistīti ar distances tirdzniecību. Savu aktualitāti saglabājuši jautājumi par preču remonta un atbilžu uz patērētāju pretenzijām sniegšanas ilgumu. Komersanti kavēja atbilžu sniegšanu patērētājiem un ilgstoši remontēja preces, kā iemeslu norādot Covid-19 krīzes radītos šķēršļus - darbinieku trūkumu, darbinieku slimību, atrašanos karantinā, kā arī ilgas detaļu piegādes.

Visvairāk patērētāji sūdzējušies par iegādātajām elektroprecēm, apaviem, datortehniku un mobilajiem tālruniem. Kaut gan mazāk, tomēr PTAC turpināja saņemt patērētāju iesniegumus saistībā ar Covid-19 radīto krīzi. PTAC ar iesniegumiem pārsvarā vērsās patērētāji, kuri bija iegādājušies un nevarēja izmantot kompleksos tūrisma pakalpojumus un avio pakalpojumus, kā arī apmeklēt plānotos koncertus, festivālus, kultūras un sporta pasākumus.

Tāpat kā iepriekš aizvien PTAC saņēma signālus par e-komersantiem, kuri bija no patērētājiem saņēmuši pilnu apmaksu par precēm, bet tās nepiegādāja un neatmaksāja naudu. Šādu sūdzību 2021. gadā ir krietni mazāk, kas varētu liecināt, ka e-komercijas vide sakārtojās un stabilizējās.

Atbalstu un informāciju patērētājiem neveiksmīgu **ES pārrobežu pirkumu gadījumos** turpina nodrošināt Eiropas Patērētāju informēšanas centrs (turpmāk - ECC Latvia). ECC Latvia ir Eiropas Patērētāju centru tīkla (ECC-NET) dalībnieks, kas darbojas PTAC ietvaros ar Eiropas Komisijas atbalstu. 2021. gada 10 mēnešos patērētājiem un komersantiem sniegts 760 konsultāciju un izskatīts vairāk nekā 300 sūdzību par pārrobežu problēmām ES ietvaros. Liela daļa sūdzību un konsultāciju vēl aizvien ir tieši vai netieši saistītas ar COVID-19 krīzes izraisītajām problēmām – atcelti lidojumi, atcelti kompleksie tūrisma pakalpojumi, kā arī atcelti vai pārcelti pasākumi. Pieaudzis sūdzību un konsultāciju skaits par tiešsaistes iepirkšanos – sūdzas gan citu ES valstu iedzīvotāji par problēmām ar Latvijas e-komersantiem, gan Latvijas iedzīvotāji par citās ES valstīs reģistrētām tiešsaistes tirdzniecības vietām.

2021. gada 10 mēnešos uzsāktas 183 lietas par **patērētāju kolektīvo interešu pārkāpumiem**, t.sk. par īstenoto komercpraksi un patērētājiem piedāvātajiem līgumu noteikumiem. Galvenokārt lietas uzsāktas par negodīgu – profesionālajai rūpībai neatbilstošu vai maldinošu komercpraksi, piedāvājot patērētājiem preces vai pakalpojumus, norādot neatbilstoši vai nesniedzot vispār normatīvajos aktos noteikto informāciju, vai neatbilstoši īstenojot citas no normatīvajiem aktiem vai līgumiem izrietošās tiesības vai pienākumus. Daudz lietas uzsāktas, veicot pastiprinātu uzraudzību tūrisma jomā attiecībā uz tūrisma pakalpojumu sniedzēju nodrošinājumu par klienta iemaksāto naudu, kā arī attiecībā uz praksi tiešsaistes vidē (influenceri, tirdzniecība sociālajos tīklos, prakse interneta veikalos), patērētāju maksātspējas izvērtēšanu, slēdzot kredītēšanas līgumu, īpaši ņemot vērā jaunās normatīvo aktu prasības.

Lai veicinātu vienotu interpretāciju, PTAC mājas lapā publicēts un izstrādāts jautājumu un atbilžu dokuments par patērētāju tiesībām dažādās jomās: <http://www.ptac.gov.lv/lv/buj-covid-19>.

Lielu sabiedrības rezonansi ieguva lēmumi par līdz šim nebijušu PTAC praksi, kad tika sodītas divas sociālo mediju satura veidotājas jeb influenceres par komerciāla un apmaksāta satura neidentificēšanu savos sociālo mediju ierakstos.

Finanšu pakalpojumu jomā 2021. gadā iezīmējas spilgta negatīva tendence: patērētājiem lielu finansiālu kaitējumu ir nodarījuši krāpnieki, zvanot un ar dažādām metodēm izkrāpjot bankas konta piekļuves informāciju, aicinot patērētājus ieguldīt apšaubāmos darījumos ar kriptovalūtu, kā arī aizņemties naudu. Arī PTAC saņemts vairāk nekā 20 sūdzību par šo problēmu.

Tiek turpināta arī patērētāju kredītēšanas pakalpojumu un parāda atgūšanas pakalpojumu sniedzēju licencēšana un uzraudzība, nekustamā īpašuma kredītu starpnieku reģistrācija un regulāra vispārējo prasību ievērošanas uzraudzība, kā arī pastiprināti un, ņemot vērā maksātspējas riskus, veikta uzraudzība un licenču izsniegšana/grozīšana tūrisma pakalpojumu sniedzējiem.

2021. gads zīmīgs ar to, ka turpināja samazināties patērētāju kredītētāju pakalpojumu sniedzēju skaits, kā arī kredītēšanas apjomi. Tas saistāms gan ar valsts nodevu apjoma palielināšanos, gan arī COVID 19 radītajām sekām.

PTAC turpina veikt noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizācijas novēršanas un ploriferācijas un terorisma finansēšanas apkarošanas, kā arī Latvijas Republikas un starptautisko sankciju regulējuma uzraudzību attiecībā uz patērētāju kredītēšanas un ārpusietas parāda pakalpojumu sniedzējiem.

2021. gadā **tirgus uzraudzībā** PTAC noteikti šādi prioritārie virzieni: preču un pakalpojumu drošuma un atbilstības uzlabošana tādās jomās kā būvstrādājumi, elektropreces, individuālie aizsardzības līdzekļi, mašīniekārtas, sprādzienbīstamas iekārtas, rotaļlietas, atpūtas kuģi, transportlīdzekļi un to sastāvdaļas, radio un telekomunikāciju galiekārtas, bezpilota lidaparāti, kā arī veiktas mērķtiecīgas uzraudzības pārbaudes e-komercijas jomā.

Tiek realizēti arī bīstamo iekārtu pārbaudžu projekti - liftu un kravas un cilvēku celšanai paredzēto pacelēju uzraudzības jomās. Valsts metroloģiskajā uzraudzībā tiek realizēti uzraudzības projekti tādās prioritārās jomās kā ūdens patēriņa skaitītāji, mērīšanas līdzekļu uzraudzību elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanas vietās, kā arī fasēto preču kontrole uzņēmumos.

Ņemot vērā Covid-19 izplatību, PTAC turpina veikt sejas masku (respiratori, higiēniskās un medicīniskās maskas) monitoringu, kā arī ir iesaistīts valsts iepirkumos saistībā ar individuālo aizsardzības līdzekļu un sejas masku iegādi valsts vajadzību nodrošināšanai. Aktīvi strādāts, pārbaudot epidemioloģiskās drošuma prasības tirdzniecības vietās.

2021. gadā 9 mēnešos PTAC veicis 1971 tirgus uzraudzības pārbaudi, 62 metroloģiskās uzraudzības pārbaudes gan uzņēmumos-mērīšanas līdzekļu lietošanas vietās, gan mērīšanas līdzekļu izplatīšanas uzņēmumos. Fasēto preču metroloģiskā uzraudzībā veiktas 44 pārbaudes, bīstamo iekārtu uzraudzībā – 74 pārbaudes.